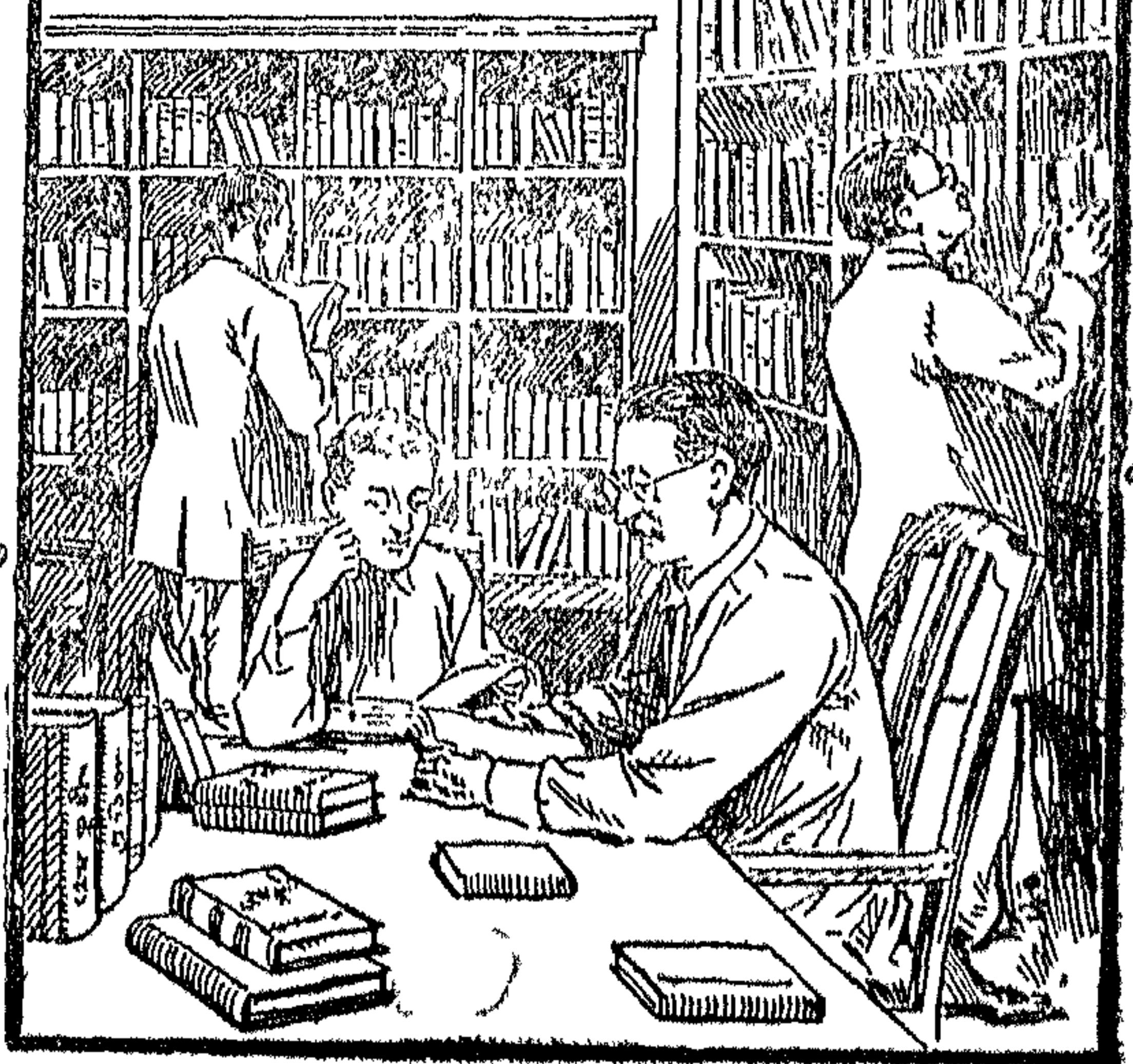

ବ୍ୟାଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଲୟ

ଜୀବନାର୍ଥ ଲାଇସେନ୍ସ
୧୧୩ ମୁଖ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଚିଠ୍ଠୀ ପ୍ରାତି
କଲିମାଳା

ଅକ୍ଷ୍ୟମା

(ଗୀତାଭିନୟ)

ଶ୍ରୀଅଧୋରଚନ୍ଦ୍ର କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ପ୍ରଣିତ ।

—
—
—
—

[ସୀଗାପାନି ଓ ମହଃସୁଲେନ ନାନ୍ଦିଲେ ଅଭିନୀତ]

ଶତ ୧୩୩୨ ଶାଖ ।

ମୂଲ୍ୟ ୧୫୦ ଟାଙ୍କା ।

প্রকাশক—
শ্রীজগন্ধার দাস।
জগন্নাথ লাইভ্রেরী
১১৩ নং অপার চিংপুর রোড, কলিকাতা।

[প্রকাশক কর্তৃক সবব'স্বত্ব সংরক্ষিত]

প্রিণ্টার—শ্রীহেমেন্দ্রকুমাৰ শীল।
শ্রীকৃষ্ণ প্রিণ্টিং ও প্রক্রিম্স।
২৫৯ নং অপারচিংপুর রোড, কলিকাতা।

ନାଟ୍ୟାଳିଥିତ କୁଣ୍ଡଳବଗଣ ।

ଦେବଗଣ ।

ମାରୀଯଣ, ଅଞ୍ଜା, ଶନି, ସତ୍ୟନାରୀଯଣ ଓ କାଞ୍ଜିଲାଲ (ଛୁବେଶୀ ନର୍ମି) ।

ପୁରୁଷଗଣ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ	ଅତିଷ୍ଠାନପତି ।
ପୁଷ୍ଟେଧନ	ଈ କନିଷ୍ଠ ଶହୋଦର ।
ଅବିନାମ	ଈ ପୁଲ ।
ଜୟଦେନ	ଈ ମେନାପତି ।
ଶୁଖନନ	ତିବ୍ବତେବ ଅନାର୍ଥ୍ୟରାଜୀ ।
କେବଳରାମ	ଈ ମେନାପତି ।
ଶୁଶ୍ରେଷ୍ଠ	ଈ ପୁଜ୍ଜ ।
ପୁତ୍ରରାମ	ଈ ବାଜିବୟଶ୍ଚ ।
କର୍ଣ୍ଣସିଂହ	କର୍ଣ୍ଣଟି ଶୁଦ୍ଧରାଜୀ ।
ଦେବକର୍ତ୍ତାଚାର୍ଯ୍ୟ	ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେର ଖଳ ।
ନୀଳକର୍ତ୍ତ	ଈ ଶିଥା ।
ଘୋରାନନ୍ଦ	ଛୁବେଶୀ ପୁଷ୍ଟେଧନ ।
ବିଘୋରାନନ୍ଦ	ଛୁବେଶୀ କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ।

ଲୋଭ, ସୈନ୍ୟଗଣ, ଅନାର୍ଥ୍ୟଗଣ, ବୈଷ୍ଣଵଗଣ, ଶିଶ୍ୟଗଣ ଓ ଭିକ୍ଷୁକଗଣ ।

ଦେବୀଗଣ ।

ନିୟାତି	ମୃତ୍ତାମେଦୀ ।
--------	-----	-----	--------------

ଷ୍ଟ୍ରୀଗଣ ।

ନର୍ମଦା	ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେର ମତିମୀ ।
ଓଷ୍ଠୋବତୀ	ଈ କଷ୍ଟା (ଅଞ୍ଜାପତ୍ନୀ)
ଶୁରମା	ତିଲତରାଣୀ ।
ପରିଚାରିକା	ଈ ଦାସୀ ।
ଶାଲମା	ଲୋଭପତ୍ନୀ ।

ହିନ୍ଦୁରମଣୀଗଣ, ସଖିନୀଗଣ, ବୀରବେଶଧାରିଣୀ ନାନୀଗଣ,
ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ ଓ ବାହିଜୀଗଣ ।

—————

ପୁମେକ । ଦେଖି ତୋକେ କେବା ସନ୍ଧା କବେ ।

କେଣେ ଧରି ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚାଙ୍ଗ ସୁରାହିବ, କୁଞ୍ଜକାବ ଚକ୍ର ସମ ।

୧୩୭ ପୃଃ ।

ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

—*—

ପ୍ରଥମ ଆଙ୍କ ।

ପ୍ରଥମ ଦୂଷ୍ଟ ।

ସ୍ଥାନ—ମାହିଶତୌ ମଧ୍ୟ ଫେର ।

ତିବତ ଦେଶୀୟ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ମୈତ୍ର ସହ ମାହିଶତୌର କ୍ଷତିଦୀର୍ଘଦେବ
ଘୋଷତର ଯୁଦ୍ଧ ; ରାଜପୁତଗଣେର ଧର୍ମଭର୍ତ୍ତର ; ବିପକ୍ଷେର
ଆକ୍ରମଣ ଉଦ୍ୟମେ—

ଗୀତ ।

କୋଥାମ ପଲ୍ଲୀବି ଛୁଟ ହିନ୍ଦୁବୀମ ।

ପ୍ରଚଞ୍ଚ ଶର ନିକର, ନିକ୍ଷେପ କୌଶଳେ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହବେ ଶତ୍ରୁ ଶିଳ ॥

ଆର୍ଯ୍ୟହାନେ, ବିର୍ଯ୍ୟବାନ ବଣ, ପୂଞ୍ଜ୍ୟ ଆଖୋଗା ହିନ୍ଦୁ,

ତୁଳ୍ଛ ତାରୀ ସବେ, ଦେଖେନି ଯାଏଇ, ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଶକ୍ତି ବିନ୍ଦୁ ;

ତାଇ ଅହକାରେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ରଭିତ୍ତରେ ବାମନ ହିନ୍ଦୁ ଗାନ୍ଧ ଧରିବାରେ ଇନ୍ଦ୍ର ॥

ମିଳୁ ଯଥା ନାହିଁ ପାରେ ଲଭିବାରେ ମିଳ ତୌର ॥

ଗଦା ବା ଭଣ, ତୌର ଧରୁ ଢାଳ ତୁଳଯାନ,

ଧରି କବେ, ଛୁଟେ ଚଳ, ଶୁଣେ ବଣ ଯାଇ ମାବ,

ବିପକ୍ଷ ବିଜ୍ଯ ଆଶା, ହେଯେ ଯାକ ନିବାଶା

ଶୈଶବଦିଗେ ତୋଳୁ ମହାମାର ,—

ଆର୍ଯ୍ୟ ବିଶିତ, ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଭବେ, ରବେ ତିର ଉଚ୍ଚ ହିଲ ॥ [ପ୍ରଥମ]

(ରଗବେଶେ ଜୟମେଳ ଆସିଲେନ)

ଜୟମେଳ । (ପ୍ରବେଶ ପଥେ) ଦୀଡାଓ ଦୀଡାଓ ସତ ଶ୍ରଙ୍ଗିଯ ପଦାତି
ପୁଷ୍ଟଭଦ୍ର ଦିଯେ ନାହେ କୋଥାଥ ପାଇଓ ?
ଏହି କିହେ ବୀବତେର ପବିତ୍ର ଆଚାର ?
ତାବ ଦେଖି ଏକବାଣ ହିମଟିର ଲୋମ୍ବେ
କୋଣ୍ଠ ମହାପୂଣ୍ୟ ନଃଶେ ଜନମ ମୟାଦ,
କୋଣ୍ଠ ଉତ୍ସକାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ମାନବ ଶବ୍ଦୀନ
କୋଣ୍ଠ କବନ୍ଦେଶ ତରେ ମଧୁର ସମ୍ବନ୍ଧ ?
ଭାଗତେର ଶୁଣିଥ୍ୟାତି ଫତ୍ତକଳ ମାତ୍ରେ
ଅଭିଯା ଜନମ, ଯୁଜୁଭୁତି ଏତିଇ ପ୍ରାବ୍ଲ୍ଲ ?
ମାନ ଦିଯେ ପ୍ରାଣ ଦିଯେ କର ପଦାଯନ—
ପୁରୀ ପୁରୀ-ପ୍ରଥା କଥାପିତ କବିବାର ତରେ ?
ପୁନର୍ବାବ ପୁନର୍ବାବ ଦିପ୍ତିର ଉତ୍ସାହେ
ଧରି ଅଞ୍ଚ, ହାନ ଲକ୍ଷା କରି ବିଗନ୍ଧ ମଞ୍ଜଲେ
ପାଇ କର ଶକ୍ତିନ ପାତନ ;
ନା ପାଇ ସମରେ ପ୍ରାଣ କର ସମର୍ପଣ,—
ଭାବ—ଯୁଦ୍ଧେ ମୃତ୍ୟୁ ଶର୍ଗ ଫଳିଯେଇ ।
କ୍ଷେତ୍ର ପୁନଃ ଫିରେଇ ସକଳେ ...
ବାହ୍ୟା ନାହ୍ୟା ବୀନ ହିନ୍ଦୁନ ମନ୍ତ୍ରି
ବାହ୍ୟା ବାହ୍ୟା ତ୍ୟାଗ ତ୍ୟାଗେର କାବଦେ
ବାହ୍ୟା ବାହ୍ୟା ଶୌତି ରାଜାନ ଲକ୍ଷଣେ ।
ଧନ୍ତ ବୀର ବନବାସୀ ଧନ୍ତ ପବାତମ ।
ଶକ୍ତ ପ୍ରଶଂସିତ ଶକ୍ତ ତୁମି ମୋର,
ଭାଗ୍ୟବାନ ନିଜେ, ଭାଗ୍ୟବାନ ଆମି ।

ଏହି ସାଧିଳ ବିଷୟ ଗୁରୁ ଅନାର୍ଥ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟେ
ଶୁଣିଛେ ଅମିତ ତେଜେ ରାଜ ସୈନ୍ୟଗମ
ଆକ୍ରମିଛେ ପ୍ରେଲ୍ ବିକ୍ରମେ ଯତ ତିନାତି ମେନାଣୀ ।
ଯାଇ ଯାଇ ଅନାର୍ଥ୍ୟର ଆକ୍ରମଣ ହ'ତେ
ରକ୍ଷିବାରେ ସମ୍ଭାବେ ସମ୍ଭାନ ସମ୍ଭାଗ,
ମେନାପତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କହିଗେ ପାଇନ ।

| ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ।

(ଗଭୀର ଚିନ୍ତାମଣି ଶୁଣ୍ୟଧନ ଆସିଲେନ)

ଶୁଣ୍ୟଧନ । କେ ଆମି ?

କୋଣ୍ଠ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶେ
ଜନମ ଆମାର,
ଭାରତେର ପୂତ ରାଜକୁଳେ ?
କି ହେତୁ ସଂସାରେ ଆସା,
କୋଣ୍ଠ କାର୍ଯ୍ୟ କବିତେ ସମାଧା ?
ରାଜକୁଳେ ଚିରପ୍ରଥା ଅର୍ଥପରି କଥା
ଆଛେ ଚିରଦିନ କଣ୍ଠିତ ଭାଷାଯ
ଶ୍ଵରିବାକ୍ୟ ଧର୍ମବାକ୍ୟ ଭାବିବାକ୍ୟ ଏବି ।
ସାମାଜିକ ଶୃହତ୍ସମାବେ ପାଇଁ ଦେଖିବାରେ ~
ପିତୃଦ୍ୱାରା ସମ ଅଂଶେ କବିତେ ହାତ୍ତଣ
ପିତୃବିକ୍ଷିତ ସମ ଭାଗେ କବିତେ ଦଣ୍ଡନ
ପିତୃକୀର୍ତ୍ତି ସମ ପ୍ରାଣେ କରିତେ ରଙ୍ଗନ ।
କିଞ୍ଚି ରାଜ ସଂସାରେ ଶାବ୍ଦେ,
ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବିପରୀତ ଲଙ୍ଘନ ତାହାର ।

জ্যেষ্ঠপুত্র রাজ্যেধর,
 অন্তে প্রবক্ষিত
 বৃত্তিভোগী ভূত্য সম রাজি পরিবারে ।
 রাজা বলি এই অবিচার !
 দুর্বিল নিরীহ প্রজা—
 নাহি শক্তি, নাহি অর্থ, নাহি আছে
 তা সর্বার মনের মে বল,
 কেমনে বিচার করে রাজার অন্যায় ?
 তারা না করিতে পারে গৌমাংসা ইহার ;
 আমি কিন্ত না ভুলিব,
 নিশ্চয় সিদ্ধান্ত এর করিব বাহির ।
 স্বার্থপরতার প্রতিশোধ করিতে গ্রহণ
 আতার দাসত্ব আর কভু না করিব !
 বিদেশীর পদতলে
 / জীবন বিজীৱত মম
 জ্যেষ্ঠদ্রাতা দুর্যোধনে করিতে দমন ।
 যাই দেখি কোথা তিক্ষ্ণতের রাজা ! [গমনোচ্ছবি]
 (শশব্যস্তে দুর্যোধন আসিলেন)

দুর্যোধন । (বাধা দিয়া) কোথা যাও ভাই দুর্যোধন ?
 দুর্যোধন । কে ? দাদা ।
 দুর্যোধন । ই ভাই ?
 দুর্যোধন । এ সময় তুমি কেন এখানে দাদা ? দেখছ না কি
 আজ—কি একটা ভয়কর জীবন সংগ্রামের পরীক্ষা-ক্ষেত্র সম্মুখে—

ভাবছ' না কি একবার— কি একটা শপথাতীত অমন্ত্রণ পরিবর্তন, ধীরে
ধীরে মাহিষাতীপুরীর গোস্তাগে সমৃপস্থিত,— বুজতে পালছ' না কি
দাদা এখনও, কি যেন একটা অব্যক্ত যন্ত্রণাদায়ক অনুষ্ঠানের ধোর
যুর্ণীবর্জন, রাজধানীর বুকের উপর দিয়ে বিঘূণিত হ'তে হ'তে চলে
যাচ্ছে।

চুর্যোধন। দেখেছি তাই এসেছি। দেখছি পুর্ণিমার ঝোঁক।
স্বাত নিরমল শারদদেবুকে গ্রাস ক'রতে, বিকট বদন বিষ্ণুর ক'রে,
কাল কেতু রাহু ছুটে ছুটে আসছে। দেখছি মাহিষাতীপুরীর
সৌভাগ্য গগনে একখানা করকাৰ্যণকাৰী রাত্তিমাত্ত কালমেঘ কেমে
কেমে দেখা দিচ্ছে। দেখছি—যেন একটা বিখ্যাপী দিগন্বাহী বহি-
শিখা, সহজ-রশ্মি বিষ্ণুর ক'রে রাজাকুঁপুৰ সহ সমগ রাজ্যটাকে
পুড়িয়ে দিতে যাচ্ছে। তাই এসেছি—এ সময় এই বিপদের সময়—
জীবন মৱণের সঞ্চট সময়—তাই তুমি—তোমার কাছে ছুটে এসেছি।

সুযোধন। আছা ! দাদা আমাৰ স্বৰ্গেৰ দেবতা। এমন দাদা
যাব, তাৰ আবাৰ ভয় কি—চিন্তা কি—অভাৱ কিমেৰ ?

চুর্যোধন। সে সময় এ নয়। এখন ভয় আল্লতে হবে— চিন্তা
ক'রতে হবে—অভাৱ বুজতে হবে। কেমন ক'রে রাজ্য রক্ষা হবে—
কেমন ক'রে ক্ষতিয়োৱ মান রক্ষা হবে—কেমন ক'রে গৃহণপীড়োৱ
ইউজৎ রক্ষা হবে তাৰ ভাবতে হবে।

সুযোধন। সে ভাবনা আমি কি ভাৰত দাদা। রাজা তুমি,
জোষ্ট তুমি ; কনিষ্ঠ বৃত্তিভোগী নফুৰ আমি, চিৰ পদানত—আছুগত
আজ্ঞাৰাহী ভূত্য।

চুর্যোধন। এস তাই ! এস তবে দাদা আগিজন। (তথাকৰণ)

ছুটে এস কৰ্ম-ক্ষেত্ৰ রূপ-ক্ষেত্ৰ মাৰো,

କୃତ୍ରିଯେର ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ପବିତ୍ର ସଂଶୀର
 ମୃତ୍ୟୁ ତାହେ ଜୀବନେର ସୁମହାନ ଅତ ।
 ଧୀଯ ରାଜ୍ୟ, ଧନ, ଜନ, ଧୀଯ ଯଶ, ମାନ,
 ଧୀଯ ହିନ୍ଦୁଦେବ ମେହି ବୀରବ୍ରଗୌରବ,
 ଧୀଯ କୃତ୍ରିଯୋ ନାମ କୀର୍ତ୍ତି, ବୀରପଳା ।
 ଏ ସମୟ ତୁମି ଭାଇ ସହୀୟ ଆମାର ;
 ଆମି ଦାଦା ତୁମି ଭାଇ !
 ଭାଇ ! ଭାଇ ! ଆସି ତବେ
 ଶେଷ ବିଦୀଯ ।

[ଉତ୍ସୁକ୍ତଭାବେ କୃତ ପ୍ରକଟନ ।

ସୁଯୋଧନ । ଉତ୍ସୁକ୍ତଚିତ୍ତେ ଦାଦା ଯୁଦ୍ଧଲେ ଛୁଟେ ଗେଲେନ, ଡେକେ
 ଗେଲେନ ଆମାୟ ସାହୀୟ କ'ରତେ ! ଦାଦା । ମେ ଦିନ ଆର ନାହିଁ ।
 ସୁଯୋଧନ ଏଥିନ ପଥ ଚିନେଛେ—ତୋମାର ଚାତୁରୀ ବୁଝେଛେ—ନିଜେର ଉତ୍ୱ-
 ତିର ପଥେ ଛୁଟେଛେ । ଆର ମେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାତାର କ୍ରୀତଦାସ ନୟ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠର
 ଅନୁଗତ ନୟ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାତାର ଆଜ୍ଞାମୁଦ୍ରତ୍ତୀଓ ନୟ । ଏଥିନ ମେ ସ୍ଵାଧୀନ—
 ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରୀ—ଅନାର୍ଥ୍ୟେର କରଣ ଭିଧାରୀ । ମର ତୁମି—ବନ୍ଦୀ ହୁ—ମାନ
 ଯଶ ସବ ଯାକ ତୋମାର ; ଆମାର କି । ତୁମି ଦାଦା ଆମି ଭାଇ—ତୁମି
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆମି କନିଷ୍ଠ—ତୁମି ରାଜ୍ୟ ଆମି କ୍ରୀତଦାସ—ତବେ ତୁମି ଆମି
 କେ କାର ! କେ କାର ?

(କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

କେନ ହେ ତୋମାର ଏ ବିଚାର ।

ବଳ ହେ ବଳ ରାଜକୁମାର, କେ କାର ସଂଶୀର,

କୋଥା ହ'ତେ ଅକ୍ଷୟାଶ ମନେ ତୋମାର ହ'ଳ ପଚାର ॥
 କି ଭାବେ ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ସୀମାଙ୍କ ତାର କୋଣ୍ଠ ଦେଶେ,
 ଅନୁଭ୍ଵ ବିଭୃତ ପଥେ ତୁମି ଯେ ପଥିକେର ବେଶେ,
 ସତକ୍ଷଣ ଯେତେ ହବେ, ପଥେର ଅଜ୍ଞ ନାହିଁ ପାବେ,
 ପଥ ଫୁରାଲେ ଦେଖିତେ ପାବେ ଗଜବ୍ୟେବ ଶାନ୍ତି ତୋମାର ॥

ଯେ ତୁମି ସେଇ ଆମି ଭେଦ ଭାବ ଧ'ଳ ନା
 ଭାଗେ ପ'ଡେ ଶୋଇସ କୁର୍ବା କ'ର ନା,
 କର୍ମଭୋଗୀ ଜୀବ, କର୍ମୀ ସଜୀବ ; ନିର୍ଜୀବ କରମେର ଦୋଷେ
 ଶେଯେ ମବ ହାହିକାର ॥

[ଚଲିଯା ଗେଲା ।

ଶୁଯୋଧନ । ଉତ୍ସାହେର ଅମାର ପ୍ରଳାପ ଶୁଣେ,
 କର୍ମୀ କର୍ତ୍ତ୍ଵ କର୍ମ ନା ଭୁଲିବେ
 ଉତ୍ସମୀ ନା ହବେ ନିରାତ୍ୟମ
 ବୀର ନାହିଁ ହବେ ବିଚଲିତ ।
 ବୁଝେଛି ଯଥନ ନିଜେର ମଞ୍ଜଳ
 ଚିନେଛି ଯଥନ ଶୁଖେର ଆନନ୍ଦ
 ପେଯେଛି ଯଥନ ଏମନ ଶୁଯୋଗ
 ତଥନ କଥନଙ୍କ ଆର
 ଏ ଭାତେର ଅଳ୍ପଥା ହବେ ନା ଆମାଦ ।
 ଜୀତାର ଅଧୀନ ଚେଯେ ଶ୍ରୋଯଃ ଶତନାମ
 ଅନାର୍ଥୀର ପଦତଳେ ଆଜ୍ଞା ସମର୍ପଣ ।

(କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ଆସିଲା)

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । (ପ୍ରବେଶ ପଥ ହଇତେ) ସାହାଯ୍ୟକାରୀ—ଚାଇ କି ମହା-
 ଶୁଭବ ?

সুযোধন। কিসের ?

কর্ণসিংহ। নির্বিকার আধীনতা প্রচারের !

সুযোধন। কে তুমি অঘাতিত উপকারী ?

কর্ণসিংহ। আগি ! আগি একজন গ্রন্তিহিংসা পরায়ণ—ডাক্তান্ত বহি—মেঘাবৃত শশধর !

সুযোধন। কোথা হ'তে আগমন ?

কর্ণসিংহ। কর্ণট হ'তে।

সুযোধন। উদ্দেশ্য প্রষ্ট ব্যক্ত কর।

কর্ণসিংহ। মহাভাগ ! আগি কর্ণটরাজ পুত্রসিংহের পুত্র কর্ণসিংহ। বোধ হয় বিদ্যিত আছেন—মালব রাজন্যন্দিনী নর্মদা আমাৰ শহিত পবিত্রীতা হবে ব'লে—নিমজ্জন পত্ৰদ্বাৰা আগামী, মালবেৰ স্বয়ম্ভৱ সভায় আহ্বান কৰে। দুর্ভাগ্য আমাৰ—অত্যধিক আশায় আশাপিত হ'য়ে নর্মদা লাভ আমাৰই সুনিশ্চয় জোনে—হিতাহিত বিবেচনা না ক'রে—বৱবেশে স্বয়ম্ভৱে গিয়েছিলুম। বিস্তু আপনাৰ অগ্রজ—বৰ্তমান মাহিষাতী পুৰীৰ সর্বেসকাৰী স্থাটি দুর্ঘ্যোধন সে সভায় উপস্থিত থাকায় অবলাৰ রমণী নর্মদা—কৃগ প্ৰলুক্তা হ'য়ে, তাহাৰই গলে বৱমাল্য অৰ্পণ ক'ৰে আমাৰ জীবনেৰ আশা—হৃদয়েৰ ভৱসা—সংসাৱেৰ স্তুখ শান্তিৰ মূলে কঠোৱ কুঠারাঘাত কৰেছে। অপমানে অভিমানে হতাখাসে সেই অবধি, এই বেশে দেশে দেশে ঘুৱে বেড়াচ্ছি। আৱ রাজ্যে ফিরি নাই। এতদিন তিব্বতে ছিলুম। তিব্বতবাসী অনার্যগণকে আমাৰে ভাষাৱ স্বশিক্ষিত ক'ৰে—আমাৰে প্ৰাণীতে যুদ্ধ শিক্ষা দিয়ে আজ এই সংগ্ৰামেৱ আয়োজন। আমাৰ উদ্দেশ্য দুর্ঘ্যোধনকে ধৰংস কৰা—আপনিও (সেই সংকলন ক'ৰছেন আদুৱ হতে শুনতে পেয়ে, এমেছি সাহায্যকাৰী হ'তে।

ସୁଧୋଧନ । ପାରିବେ ତ ? ବିଚଲିତ ହବେ ନା ? ଅତୀଜା- ଭୂମିନେ
ନା ତ ? ଦାନାକେ ପଦ୍ମୁତ କ'ରେ ତିଳମତେର ଶହୀଯତୀୟ ଆମୀଯ ସାର୍ବ-
ଭୌମ ସମ୍ରାଟ କ'ରେ ଦିତେ ପାରିବେ ତ ? ଗାର ଯଦି ଏମ ତଥେ ସଫ ପରିକର
ହେଉ ଜୀବନ ସମରେ ଝାଁପିଯେ ପଡ଼ କାଜ କ'ରେ ଚ'ଲେ ଯାଓ ପରିଣାମେର
ଆଶା ଭବିତବ୍ୟେର ଗର୍ଭେ ଲୁକ୍ଷାୟିତ । ତଥେ ହିନ୍ଦ ଜେଣ ମଞ୍ଜେର ମାଧ୍ୟମ
କିମ୍ବା ସର୍ବପ୍ର ବିସର୍ଜନ ।

କର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ । ହଁ ; ମଞ୍ଜେର ମାଧ୍ୟମ କିମ୍ବା ମର ବିସର୍ଜନ ।

ଏକମାତ୍ର ରମଣୀର କ୍ଲପେର ପ୍ରେତୀର,
ଏକମାତ୍ର ପୂର୍ବାଇତେ କାମିନୀ କାମନା ।
ଏକମାତ୍ର ଲଭିବାବେ ସୁନ୍ଦରୀ ଲାଗନା ।
ମଞ୍ଜେର ମାଧ୍ୟମ କିମ୍ବା ମର ବିସର୍ଜନ ।

[ମିଜମନେ କହିଲେନ ।]

[ଉତ୍ତରେ ଏକପଥେ ନିଷାଙ୍କୁ ହଇଲେନ ।

ଲିଙ୍ଗିତୀଙ୍କ ଦ୍ରୁଷ୍ଟ୍ୟ ।

ହାନ- ମହାଶୁନ୍ତ ।

ଗୀତକର୍ତ୍ତେ ଲୋଭ ଓ ଲାଲମା ଆସିଲ ।

ଗୀତ ।

ଏକଟି ବୌଟୀଯ ଆମରା ଦୁଟି କୁଁଡ଼ି ଫୋଟା ଫୁଲ ।
ଏକ ସଦେ ଫୁଟି, ମଜା ଲୁଟି, ଏକ ସଦେଇ ନିର୍ମୂଳ ॥

ଏକେର ଆଦିବେ, ଦୁଯେର ଆନନ୍ଦ, ଏକ ହୟେ ଦୋହେ ରହି,
 ଏକେର ଗୁଥେର ମଧୁର ହାସିତେ ଝାସିଯା ଆକୁଳ ହିଁ;
 ଏକେର ପାପେ ଉଭୟେ ଦଣ୍ଡ ମାଥାଯି କରିଯା ବହି,
 ଏକେର ବ୍ୟଥାଯ ପ୍ରାଣିଗ'ଲେ ଯାଥ ବୁକ ପେତେ ଦୁଖ ସହି
 ଏକେର ପ୍ରଣୟେ ପ୍ରଣୟୀ ମୋବା ଏକେରଇ ବିରହେ ବ୍ୟାକୁଳ ॥
 ଏକେର କାରଣେ ଏକତ୍ର ଭ୍ରମଣ,
 ଏକ ହାରା—ହ'ଲେ ଉଚାଟନ ମନ
 ଲୋଭ । (ଲାଲସାର ଚିବୁକ ଧରିଯା) ଏକହି ଆମାର ଏକହି ଆମାର
 ଲାଲନା । (ଲୋଭେର ଗଲା ଜଡାଇଯା) ଏକହି ଆମାର ଏକହି ଆମାର
 ଲୋଭ । ତୁମି ଆମି ସବ ଏକାକାର ଏକେର ନାହିଁକେ ସମତୁଳ ॥
 ଲାଲସା । (ବୃତ୍ୟ) ଓ (ଉଭୟେ ଅନୁଶ୍ରୁତି ହିଲା)

ତୃତୀୟ ଦୃଷ୍ୟ ।

ହାନ—ରଣଭୂମିର ପାର୍ଶ୍ଵଦେଶସ୍ଥ ପ୍ରବେଶ ପଥ ।
 ବୀରବେଶେ ତାରିନ୍ଦମ ସହ ଫତ୍ତ ବାଲକ ବୀରଗଣ ।

ଗୀତ ।

ବାଲକ ବୀରଗଣ—

ବୀର ମଦେ ମାତି, ଅରାତି ନିଧନେ ଚଲରେ ମକଳେ ଯାଇ ।
 ବୀରେର ଜୀତି ବୈରୀ ବିଜୟେ ପ୍ରାଣ ଦିତେ ଭୟ ନାହିଁ ॥
 ବନ୍ଧୁବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଯତ, ଅସତ୍ୟ, ବର୍ବନ୍ଧ, ଚିର ପଦାନିତ,
 ତାଦେର ଭୟ କରି, ବୁଝା ପ୍ରାଣ ଧରି—
 ବୃଥା ଦେହ ଭାର ବହିଯେ ବେଡ଼ାଇ ॥

ଅର୍ପିନ୍ଦମ । ଆବାର ଗାଓ ଭାଇ ଶବ । ବିଜୟ ଗର୍ବେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହ
ଭବେ, ଜୀବନେର ଶେଷ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଭେବେ ଆବାର ଗାଓ ଭାଇ ଶବ । ମହା-
ପ୍ରଳୟ କାଲୀନ ଶତ ସଙ୍ଗ ପାତେର ଶୁକ୍ର ଗଞ୍ଜୋର ଆବାଦେ—ଆକାଶିକ
ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବନେର ଚିର ଅବସାନ ସମୟେର ଆର୍ତ୍ତନାଦେର ମତ ଶୁଦ୍ଧଗାୟୀ
କର୍କଣ୍ଠ ସ୍ଵରେ—ଦାମୋଦରେର ପ୍ରେସା ଜଳ ପ୍ରାବନେର ମତ ବିକଟ କୋଣାହିଲେ—
ଶକ୍ତ ଶିବରେର ଶକ୍ତ ଯାଟୀ କୌପିଯେ ବିଜୟ ଗର୍ବେ ଆବାର ଗାଓ ଭାଇ ଶବ ।
ବାଲକ ସୀର ମୈତ୍ରଗନ—

ଗୀତ ।

ଆଶ ନିଯେ ନିଯେ କରି ଧୁଲୋ ଥେଲା, ଆମରା ଶବାଇ ବୀରେର ଆତି ।
ରାଜୀର ଦେଶଟୀ ରକ୍ଷା କରିତେ, ରଣଭେଦୀ ଶୁନେ ସମରେ ମାତି ॥

କୋଥାକାର କେ, କୋଥା ହ'ତେ ଏସେ କ'ରବେ ରାଜୀର ମର୍ମନାଶ,
ରାଜ୍ୱଭକ୍ତ ପ୍ରଜା, ଆମରା ଥାକିତେ, ସଫଳ ହବେ କି ଅଭିଧାୟ,
ଛୋଡ଼ ତୀଙ୍କ ତୀର, କାଟି ପାଡ଼ ଶିର, ପରିଚୟ ଦେଓ ରାଜୀର ମାସ,
ରାଜୀର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଦିଯେ ଆଜି ଜଗିଓ ଜଗତେ ଯଶେର ବାତି ॥

ଅର୍ପିନ୍ଦମ । ଏହି ତ ଚାଇ । ଯେ ଦେଶେର ଭାବଳା ବ୍ୟବୀଗଣ ରଣଭେଦୀ
ଶୁନେ ଉତ୍ତାସେ ମେତେ, ଅହତେ ଆପନ ଆଗନ ପତି ପୁରୁଷେ ଶାନ୍ତିଯେ
ସମରାଦ୍ଧଣେ ପାଠିଯେ ଦେଇ ମେ ଦେଶେର ବୀର କୁମାରଗଣେର ଏହି ତ ଚାଇ । ଯେ
ରାଜ୍ୟେର ରାଜ କୁଳ ଅଞ୍ଚି ମହିଳାରୀ ନାରୀର ମୌନର୍ଦ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧକ ଶୁଭ୍ରତ୍ତ କେଶ
ପାଶ ଛିମ କ'ରେ ଧରୁଥେର ଛିଲା ପ୍ରସ୍ତୁତ କ'ରେ ଦିତେ ପାଇସେ—ଯେ
ରାଜ୍ୟେର ରାଜପୁରୁଷଗଣେର ଏହି ତ ଚାଇ । ଯେ କୁଲେର କୁଳ କାମିନୀରା
କୋମଳ—ଆଶା, ଶାନ୍ତିମୟୀ ଜନନୀ ଶୁର୍ତ୍ତିତେ ବିପକ୍ଷେର ସମ୍ମାନେ
ସଜ୍ଜିତା ହ'ତେ ପାଇସେ—ମେ ଦେଶେର କୁଳକୁମାରଦେର ଏହି ତ ଚାଇ । ହୀଥ !
ଏମନି ଆଶ—ଏମନି ସାମ୍ଯ ଭାବ—ଏମନି ତ୍ୟାଗ ସ୍ଵିକାର ଆଜି ଥିଲି

ସକଳେ କ'ରତେ ପାରତୋ ; ତାହଲେ—ତାହଲେ କି ଆଜି ରାଜକୁମାର ହଁଯେ
ଆର ଏକ ରାଜାର ସଦେ ଯୁଦ୍ଧ କ'ରତେ ହଁତ—ତାହଲେ—ତାହଲେ କି ଆଜି
ତିକ୍ରତ ରାଜ ନିଜେର ସମ୍ପଦେ ସମ୍ପଦେ ନା ହଁଯେ ଆମାର ପିତାର ଶର୍କନାଶ
ସାଧନେ ଏଥାନେ ଗମୁପଥିତ ହତେନ—ତାହଲେ—ତାହଲେ—କି ଆଜି
ଅନାର୍ଥ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନେ ଆର୍ଥ୍ୟ ଦଳ ସଞ୍ଚାଲିତ ବିତ୍ରଷ ପ୍ରଭିତ ହଁତ । ତା
ନାହିଁ—ତାଇ ଏହିଙ୍କପ ଅଶାନ୍ତିର ଗତିବିଧି ତାଇ ଏହିଙ୍କପ ସମରାପିତା
ପ୍ରଭାବନ ନିର୍ବିଶ—ତାଇ ଏହିଙ୍କପ ଉଦ୍ଧାର ଦେବେବ ଜୋଯାର ଭାଟା । ତବେ ଚଳ
ଭାଇ ସବ ମୃତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରେ ଛୁଟେ ଚଳ କୁତାନ୍ତକେ କୋଣ ଦିତେ ହେବେ ।

[ଜ୍ଞାତ ପ୍ରଥାନ କରିବ ।

ବାଲକ ବୀରଗଣ । ଜୟ ଯୁବରାଜେର ଜୟ । ସମ୍ମିଳିତେ ଜ୍ଞାତ ଚନ୍ଦ୍ରମା
ଗେଲ ।

ଚତୁର୍ଥ ଦୂଷ୍ୟ ।

ଶାନ—ରଣଶ୍ଵଳ ।

ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷାମତ ଜୟମେନ ଓ କେବଳରାମ ।

କେବଳରାମ । (ଭାକ୍ରମନ ବ୍ୟର୍ଥ କରତଃ ଆଘାତ କରିତେ ଆବଶ୍ୟକ
ପାଇଯା) ହଁମିଯାର—ହଁମିଯାର ବୀର ।

ଜୟମେନ । (ବାଧା ଦିଖା) ଜୟମେନ ରଣଶ୍ଵଳେ ଗମା ହଁମିଯାର ।
ଦୋର୍ଦ୍ଦିଶ ପ୍ରତାପ ରାଜା ଛୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ।
ଯାର ବାହ୍ୟବଳ ଦର୍ପେ—

ବିଶାଳ ସାହୀଜ୍ୟ—
 ଶାନ୍ତିମୟ ପ୍ରୀତିମୟ କରିଯା ଗେଣେଛେ
 ସେଇ ଆମି
 ମେନାପତି ଜୟମେନ,
 ହଁଶିଯାର ଚିରଦିନ—ରହିବ ଏଥିଲା (ଓ) ।
 କାଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ ହୀନ ହୁଣ୍ଡ ବନ୍ଦ ପଣ୍ଡ ଦଳ !
 କି ଆଶାୟ କି ସାହେ ହେଠା ଆଗମନ ?
 ପୁନଃ ପୁନଃ ନିର୍ଧ୍ୟାତିତ ହ'ୟେ,
 ଏହି ଜୟମେନ କରେ, ଆଖ ନିଯୋ ଯାମ ପଣାଇଯା ।
 ଆବାର କେମନେ କେନ ବା କୋନ୍‌ମୁଖେ
 ଆସିମ ସମ୍ମ ସାଧେ ବୀରେଙ୍ଗେର ଗହ ।
 ଛି ଛି ଛି
 ଲଜ୍ଜା, ସୁନ୍ଦା, ଶାନ କିଛୁ ନାହିଁ ତୋର,
 ଥାକିଲେ
 ମଞ୍ଜୁକେର ମତ ଏକବାର ଗହରେ ପଶିଯା
 ଆବାର ସମ୍ମକେ କଭୁ
 ଆଗିତିମ୍ବା, ମହିଷାତୀ ପୁରୀ ଅବରୋଧେ ।
 ଏତ ଆଶା
 କେବଳରାମ । ଏତ ଆଶା
 ମେନାପତି ! ଏତ ଆଶା
 ଏତଦିନେ ହଇଲେ ସଫଳ ।
 ପୁନଃ ପୁନଃ ପରାଜିତ ବୈରୀ
 ଆସେ ସଦି ରମେ,
 ଅନ୍ତରେ ହୟ ନା କିମେ ପୁର୍ବେର ଅଧିକ ?

যে উদ্যম উৎসাহে উপনীত
এবে মোরা ;
সে উদ্যমোৎসাহ হইবে সার্থক ।
মাহিমতী অধিকারে কঠোর শক্তি,
মাহিমতী বিজয়ের দাসন। অটল,
মাহিমতী অধিকারে শব্দীর পাতন ।
এ প্রতিজ্ঞা হবে না অন্তথা
জীবন যদ্যপি যায়—

জ্যুসেন। তবু আশা না পূর্বিবে
জীবনে উন্নতি আশে—
একদেশ হতে,
আমাদের দেশ অধিকারে
প্রাণ পাত পণ—
“ভূগি” পার করিবাবে ;
আর যাহাদের দেশ
যাব বক্ষে জয় লড়ি,
কর্ম শিক্ষা করি,
এত নাম—এত বীরত্বের জলন্ত গরিমা
ক'রেছে সঞ্চয় যারা—
তারা কি অক্ষম ভাব শরীর পাতনে ।
মৃত্যু ক্ষত্রিয়ের চির প্রিয় ধন্দু
মৃত্যু ক্ষত্রিয়ের স্বর্গের সোপান
মৃত্যু রাজপুতের একদিন হবে ;
এত জ্ঞান এত বুদ্ধি এতই বিচার

ଏତଇ ଶମରେ ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚିତ ଧାରଣା
 ଯାଦେର ପବିତ୍ର ହର୍ଷେ କ'ରେହେ ଆଖ୍ୟ,
 ଦେଶ ରକ୍ଷା ତରେ,
 ଦଶେର ହିତାରେ
 ରାଜାର ଶାନ୍ତିର ତରେ—
 ପାରିବେ ନା ତାରା,—
 ତୋମାପେକ୍ଷା ଶତ ଶୁଣେ ବୀଧିତେ ଘନେଥେ ?
 ପାରିବେ ନା ତାରା—
 ତୋମାପେକ୍ଷା କଠୋର ଜୀବନେ
 ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାଣ ଧରଂସ ଯଜ୍ଞେ ଦିତେ ବନିଦାନ ।
 ପାରିବେ ନା ତାରା—
 ତୋମାପେକ୍ଷା ପ୍ରାଣପାତେ କରିତେ ସମର ?
 କେବଳରାମ ! ପାରିଲେଓ
 ହତାଶ ସେ ଆଶା
 ଯୁଦ୍ଧେ ମୃତ୍ୟୁ କିମ୍ବା ବନ୍ଦୀ
 ଶୈଘ ଫଳ—
 ଜୟମେଳା ! ତୋମାଦେର,
 କୃତ୍ରିଯୋଦ ନୟ !
 ବାଲ୍ୟାବଦି ଶୁଣିଶିତ ସାହାରା ଶମରେ
 ବୀର ରତ୍ନ ଜୟ ଯେ ବୀରେର
 ତାହାଦେର ବନ୍ଦୀ ସମ୍ମିଳିତ
 ତାହାଦେବ—ଭ୍ରାନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ଭେଦ ରବେ ନା ଜଗତେ,
 ଦୀପ ମଙ୍ଗଳ ଦିବାକରେ ହଇବେ ତୁଳନା,
 ଅରାଗେ ନୟକେ ଭେଦ ରବେନା କିଛୁଟି ।

পারিবে ক্ষতিয়ে রণে করিতে বিজয়
সেই দিন—

যেই দিন তিবতের প্রত্যেক সেনানী
ক্ষতিয়ের পদলেহী ভৃত্য সম
কাল গত কবি,
সুশিক্ষিত; হবে—
সেই দিন।

কেবলরাম। সেনাপতি।

দন্ত যুক্ত নাহি প্রয়োজন,
হস্ত লাঘবতা
কর প্রদর্শন।

জয়সেন। প্রস্তুত জয়সেন।

আবরে বর্ণন ! মৃত্যুপুরে
করিতে বিশ্রাম।

(উভয়ে যুদ্ধ করিতেছেন ; অকশ্মাই অরিন্দম সহ
ধীরগণ আশিষা যুক্ত যোগ দিল)

কেবলরাম। (স্বগতঃ) অসহ অসহ এই হিন্দুর প্রতাপ !

মাংস ভোজী অনার্যের সবল শরীর
সহিতে পারে না হিন্দু ধীরের ধীরস্ত !
আমি ত চঞ্চল প্রাণে পলায়ন তরে
চতুর্দিকে নিরথি সুপথ !
কিন্তু হায় ! অঙ্কার ঘোর অঙ্কার
প্রস্তানের ঘার নহে অবারিত !

विपक्ष वाहिनी आसि घिरेचे चौमिके
एका आमि ताऱि मावो
प्राण जाशा नाहि अस
पदायन उठित विधान । (पुष्टिकृद दिल)

অগ্রিম ! দুর্গ হও ফেরা !
এই শক্তি বলে
এই সাহসে করিয়া নির্ভর
হিন্দু আর্থ্যবীরে জিনিতে যাসনা ?

জয়সেন। চল অরিন্দম !
দেখি কোথা গেল ছুরুন্ত অরাতি ।

অলিম্প । ভাই সব !
প্রস্তুত হও—

၁၂

ଶୈତାଙ୍ଗନ — ଅ ଅସ୍ତ୍ରତ କବୁ ନହିଁ ଥୋରା, ଅସ୍ତ୍ରତ ଆଛି ଦିଲାପିତ ।
ବୀରକୁଳେ ଜନା ହରିର ଇଚ୍ଛାଯ୍ୟ, ବିଲାଶିତେ ଦୂଷେର ଉତ୍ୱପାତି ॥
ଯେମନ ଦୁର୍ବାଶା, ଧରିଯେ ହୁମଧେ, ଏଗେଦେହ କୁଟୀଳ ମଳ,
ଖରଶାନ ଶରେ, ତେମନି ସବାରେ, କର ଜ୍ଞାନ ଚକିତ ଚକ୍ରର,
ସହେ କିରେ ଭାଇ, ଦେଶେର ରାଜୀର, କଥନ ଓ କୌଣ ଅମରଳ
ଜିନି କିମ୍ବା ହାତି, ଗରି କିମ୍ବା ଘାରି, କରିତେ ବୈରୀ ନିପାତ ॥
ଯେ ଦେଶେ ଜନା, ଯେ ଦେଶେର ମାଟି, କରିତେ ଅଧିକାର,
ଏମେହେ ହେଥାଯ୍ୟ, ତିକ୍ଷତ ହିତେ, ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଦୁର୍ବାଚାର ;

ଧର୍ମର ଆସଲେ, ସମୀକ୍ଷା କିରେ, ନରକେର କୁଳାଧୀର,
(ସେମନ) ଶୋଣାର ମନ୍ଦିରେ, କୃକୁବେର ଶେଷୀ,

ଦେଖତାର—ଅଭିମଞ୍ଚାନ !!

(ଶକତୋ ଚଲିଯା ଗେଲ)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ ।

(ହାନ—ରଗହଲେର ପାର୍ବିବତୀ, ନିଭୂତ ହାନ) ।

(ଅକ୍ଷ୍ୟାନ ରଗବାନ୍ତ ଶୁଣିଯା ଉତ୍ସାନ୍ତ ହତାଶଚିତ୍ତେ
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଆସିଲେନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଏହି ଅସଂଖ୍ୟ ସୁଶାନିତ ଶାଯକ ଶକଳ ତୀର ବେଗେ
ଆମାର କର୍ମ ଆନ୍ତ ଦିଯେ ଛୁଟେ ଥାଇଁ ତାର ମଧ୍ୟେ ଏକଟା ତୀରଓ କି
ଆମାର ମାଥାଟା ଉଡ଼ିଯେ ନିଯେ ଯେତେ ପାରେ ନା ? ଏହି ବିପକ୍ଷ
ଅନାର୍ଥୀର କାମାନେର ଜଳନ୍ତ ଗୋଲା ଗୁଲୋ ଘୁରତେ ଘୁରତେ ଦୈତ୍ୟବୂନ୍ଦେର
ମନ୍ତ୍ରକ ଚର୍ଣ୍ଣ ବିଚର୍ଣ୍ଣ କ'ରେ ଦିଲ୍ଲେ ତାର ମଧ୍ୟେ ଏକଟା ଗୋଲାଓ କି ଆମାର
ବୁକେର ପାଜରା ଗୁଲୋ ଭେଦେ ଦିଯେ ଯେତେ ପାରେ ନା ? ଏହି ସେ ତିବତ
ମେନାନୀ ସମୟେ ଶକ୍ତିପୁଣେର ଆରିଜ ଲୋଚନ ସମୂହ ହ'ତେ ପ୍ରଳୟକାଳୀନ
ମାର୍ତ୍ତିଗୁର ମତ, ତୀର ଜାଲାମୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦାହୀ ଶିଥା ସମୂହ ଭୀତ ମଞ୍ଚାଶିତ ରାଜ
ଦୈତ୍ୟଗଣେର ଚିତ୍ତେ ଭୀତିର ସଙ୍ଗାର କ'ବେ ଦିଯେ ତାଦେର ଅନ୍ତମ କ'ରେ
ତୁଳେଛେ ମେଇ ଶିଥା ସମୂହ ହ'ତେ ଏକଟା ଶୁଣିଦେ କି ଉଠେ ଏସେ ଆମାର

রাজধানীটা ভস্ত্র স্তূপে পরিণত ক'রতে পারেনা ? পারবে কেন
ক'রবে কেন ক'রতে চাইবে কেন ? তাহলে পাঁচীর মণি শয়তানের
শাস্তি স্বার্থপরের নির্যাতন হয় কই ? হায় হায় ! আমি একজন
গ্রেল পরাক্রান্ত সার্বভৌম সআট ছুর্যোধন—চির আজোবহ বীরগুণে
কেশবী ভাই ; সুখেধন আমার অশ্বদের সমান গুণবত্ত্ব—প্রভুত্বে
বিশ্ব বিশ্ববিশ্বাত সেনাপতি জয়সেন—যাব সুন্মাম স্বকীভি সুযশ-
প্রভা সর্বত্র সমুজ্জ্বল রাপে গ্রভাসিত ; মেই সব বীর আশাধারী
পরমাত্মীয় পরমোপকারক সুস্মদগণ বর্তমানে আজ আমি অনাধ্য
আক্রমণে বিপজ্জন ! এ সময় তাদের কাঁরও দেখা নাই কোথায় আছে
আমা নাই কি ক'রছে শোনা নাই। তাই বলি মৃত্যু ! এস—
আলিঙ্গন দাও ! তোমার শাস্তিময় বৃকে এক বিন্দু স্থান দাও আমি
অনন্ত বিশ্বাম সুখে ডুবে থাকি ।

(সৈন্যে কর্ণসিংহ আসিল)

বৰ্ণসিংহ । অনন্ত বিশ্বামের সময় তোমার সশুখে মহায়াজ !

ছুর্যোধন । কে তুমি ? তুমি কি মৃত্যু ? মৃত্যু ! ডাকচিলাম তোমার
কোলে জুড়াতে—ডাকচিলাম তোমার সঙ্গে আবিদন করতে—
ডাকচিলাম তোমার কাছে দুঃখের ব্যথার লাঘব ক'রতে । এসেছ
যদি—ডাক শুনেছ যদি—ব্যথার ব্যথী হয়েছ ধৰ্ম তবে আর কেন
কিমের দিলব কি ভজ অপেক্ষা ? গুস কর মৃত্যু ! সন্তাপিত
ছুর্যোধনকে সামরে আলিঙ্গন দিয়ে শাস্তি নিকেতনে পাঠিয়ে দাও ।

কর্ণসিংহ । সর্বজীব হন্তারক মৃত্যু নহি আমি
মৃত্যু তোর ; দুষ্ট ছুর্যোধন ।
চেননা আমাম মৃত ?

ଭାବ ଦେଖି ଏକବାର ସୌବନେର କଥା
ମନ୍ଦ ମତ ମାଣିକ ଭୂପତି ।
ଶାଲବ ରାଜ ନନ୍ଦିନୀ ନର୍ମଦା ସୁନ୍ଦରୀ ମନେ
ବିବାହ ପ୍ରକାର ହ'ଯେଛିଲ ଯାଇ—
ଯାର ମୁଖେ ଭାଗରାଶି କରିଯା ନିଷେପ
ଯାହାର ମୁଖେର ଗ୍ରାସ କରିଯା ହରଣ
ମୁଖେ ଆଛ ରାଜୀ ହୟେ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେ,
ଆମି ମେଇ କଣ୍ଠସିଂହ—କଣ୍ଠଟେର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜୀ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । କଣ୍ଠଟ ରାଜକୁମାର କଣ୍ଠସିଂହ ତୁମି ! ତୁମି ଆମାର ମୁହଁଯା ?
ପ୍ରତିହିଂସା ପରାମର୍ଶ—ନୃଶଂସ ରାଜକୁମାର ! ତୋର ମତ ହୀନ ଲୟୁଚେତା କାମ୍ପୁ-
କୁଷେର ଅଙ୍କଶୋଭିନୀ, ନର୍ମଦାର ମତ ସତ୍ତ୍ଵ ମାଧ୍ୟମୀ ପତିତରତା ହ'ତେ ପାରେ
ନା । ସୀରବାଲା ସୀର ପତିରଇ ପକ୍ଷପାତିନୀ । ଆମି ତାକେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାୟ
ବିବାହ କରି ନାହିଁ ମେଇ ସ୍ଵେଚ୍ଛାୟ ଆମାର ଗଲେ ବରମାଳ୍ୟ ମୁହଁଷ୍ଟେ
କ'ରେଛେ ।

କଣ୍ଠସିଂହ । ତାଇ—ତାଇ ମୟ ହ'ଲ ।
କିନ୍ତୁ ରାଜୀ । ତୋମାର ଓ—କି ବିବେଚନା ?
ଏକବାର ଚିନ୍ତା କ'ରେ ଦେଖେଛିଲେ କିନ୍ତୁ
କି ଅବଶ୍ୟା ହଇବେ ଆମାର ?
ପାଗଲ କ'ରେଛ ତୁମି—
ନର୍ମଦା ରମ୍ଭନୀ ବଞ୍ଚି କରି ଆପହୃତ,
ଉଦ୍‌ଘାତ ଉଡ଼ାନ୍ତ କ'ରେଛ ଆମାୟ !
ତାଇ ଆଜ ହେଲ ଅଷ୍ଟନ ॥
ତିକରତେର ଶୈଳାଧ୍ୟକ୍ଷ ହ'ଯେ
ଶମାଗତ—ତାଇ ଆଜ ତୋମାର ବିପକ୍ଷ ;

নর্মদা লাভের লোভে প্রলুক এখন (৩)

তাহি আজ এই অভিনয়।

চুর্ণ্যোধন। এ জড়িনয়ের নায়ক কবে তুমি ? আমার প্রজাতি
আত্মীয়—বাস্তুব। এই ত শত্রিয়ের কাজ—এই ত ভাইয়ের উপকার—
এই ত বাস্তবের সহস্রতা ! আমি আজ অপমানিত নিশ্চুহীত পরা-
ঙ্গিত হবার আশঙ্কায় ডাকছিলাম মৃত্যুকে—ম'য়াব বলে। তা সে নির্দিষ্ট
কৃতান্ত আসবে কেন ? শারবে কেন—আমার কথা শুনবে কেন ?
কিন্তু তুমি আজ ভাই হ'য়ে সমস্তে—সমস্তে মদপৈ আমার মৃত্যুরপে
দণ্ডায়মান ; উপকার ক'রতে কৃতজ্ঞতা দেখাতে—শান্ত ধর্মের
গৌরব রক্ষা ক'রতে ! এস ভাই বুক পেতে দিছি কাশান
দাগ ! সাথা পেতে দিছি লাঠি মার—ঘাড় পেতে দিছি—অসি
চালাও !

। এত আত্মীয়তা হয়েছে শ্বরণ ?

সুন্দর বাস্তব ভাই ! এত ভাজবাসা—

এত দিন কোথা ছিল তব

যে দিন এ বাস্তবের স্বদয় চিরিয়া

হৃদয়ের দেবী সেই নর্মদা সুন্দরী

বিবাহ বনানে বেঁধে ছিল তোমা ;

সে দিন এ ধর্ম জ্ঞান কোথা ছিল তুন ?

পেয়েছি একাকী ধূর্ণ দুর্মস্ত শান্তিতে

পলাবার অবসর নাহি দিব আর

বিতংগে আবক্ষ এবে

নিষ্ঠার নাহিক কোন কাপে !

বন্দী করি তোমা

ତିବତ ରାଜୀର ପଦେ ଦିଲେ ଉପହାର
ପ୍ରତିଦାନେ ନର୍ମଦାରେ ପାଇବ ଆବାର ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ରମନା ସଂସତ କର କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । ବାର ବାର ମତୀ ନିର୍ମା-
ତନେର କଥା କର ପଥେ ପ୍ରାଵେଶ କ'ରିଲେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଥାକବେ ନା—ମହୁ ହବେ ନା ।

କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । ତୁ ମିଓ ସେ ନିରୀପଦେ ନର୍ମଦା ସଞ୍ଚୋଗେ ଫୁଲୀ ହବେ ଏ
କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କର ପ୍ରାଣେ ତା ସହ ହବେ ନା ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ତା ହବେ କେଳ ? ବୀର ତୁମି—କ୍ଷତ୍ରିୟ ତୁମି—ବାନ୍ଦାଲୀ ତୁମି !
ତୋମାର ସହ ହବେ କେଳ ? ତୋମାର ଏକଜନ ସ୍ବଜୀତି—ଏକ ଦେଶେର ଅଧି-
ବାସୀ—ଏକଇ ରତ୍ନେ ଜନ—ତାଇ । ସେ ଫୁଲ ପୁଅ ନିଯେ ଶୁଖ ମାଛନ୍ଦେ
ଥାକବେ ତା ତୋମାର ସହ ହବେ କେଳ ? କାମୁକ ! ଲାପ୍ଟ ! ବ୍ୟାଭିଚାରୀ !
ତୋଦେର ଅତ୍ୟାଚାରେଇ ଜଗତେର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଵିଷା—ତୋଦେର ଅତ୍ୟାଚାରେଇ
ବିଶ୍ଵଜୁଡ଼େ ମର୍ମଭେଦୀ ହାହାକାର—ତୋଦେର ସେଛ୍ଛାଚାରେଇ ଆଜ ବାନ୍ଦାଲୀର
ଘରେ ଘରେ ଅନ୍ତାଭାବ ଅର୍ଥାତ୍ ଶାନ୍ତିର ଅଭାବ ।

କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । ବିଜ୍ଞପ ଏଥନ୍ତେ ?

ଶ୍ଵେଷପୂର୍ଣ୍ଣ ତୀତ କ୍ରକୁଟୀ ବିକ୍ଷେପେ
କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କେ କରହ ଉପେକ୍ଷା ?
ମୈନ୍ତଗନ । ବୀଧ ଅରା ।

ଅହଙ୍କୃତ ରାଜୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନେ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଶ୍ଵିର ହୁଏ ମୈନ୍ତଗନ । ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ପଲାବାର ଆଶା ଝାଖେ
ନା, ତବେ ଏକଟା କଥା ଆଜ ଯଦି ତିବତ ରାଜ ଏହି ଭାବେ ଭାଙ୍ଗମଣ
କ'ରିତ ତାହିଁଲେ ଏକଟା ମାତ୍ରା ଦ୍ଵିକ୍ରି କ'ରିବା ନା । ତୁମି ଏମେହୁ
ଆମାର ସ୍ବଜୀତି । ତାଇ ବଲଛି ଭାଇ ଆମାଯ ଏକଟୁ ଅବସର ଦାଓ
ଯୁଦ୍ଧ କ'ରିତେ ଦାଓ ଅତ୍ର ଧ'ରିତେ ଦାଓ । ପାର ପରାନ୍ତ କିଷ୍ଟା ବନ୍ଦୀ କର ।
ନଚେ—

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ନଚେତ କି ?
 ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ନଚେତ ତୋମାର କଳକ କାହିଁଲୀ—
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ହଇବେ ପ୍ରାଚାର ।
 ସମସ୍ତରେ ବନ୍ଧିବେ ଶକଲେ
 କର୍ଣ୍ଣଟର ଯୁଦ୍ଧରାଜ କାମୁକ୍ୟ ଅତି,
 ନିଶ୍ଚିଷ୍ଟ ନିରଙ୍ଗ ଧୀର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ
 ଅନ୍ତାରୁ ଝାପେତେ କରେଛେ ନିଧନ ।
 ତାଇ ସବି ଯୁଦ୍ଧ କର—ଯୁଦ୍ଧ କର ଡାଇ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଗେହି ଠିକ ! ଉଦ୍‌ବ୍ୟାପ ଆରାତି
 ଯୁଦ୍ଧେ ବନ୍ଦୀ କରା
 ଫତିଯେର ରୌତି ।

ସୈଞ୍ଚଗଣ ! କର ଆକ୍ରମଣ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ସୈଞ୍ଚଗଣେ କିବା ଅରୋଜିନ ?
 ଏକା ମାତ୍ର ଆମି
 ପ୍ରତିବନ୍ଦୀ ତୁମି ତାର ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ ଏହିନାପ ନନ୍ଦପ୍ରଥା ।

ଦୁର୍ଜ୍ଞଯ ବିପକ୍ଷ
 ଛଲେ ବଲେ କିମ୍ବା ଶୁଫୋଶଲେ
 କରିବେ ସନ୍ଦନ—ଦୟନ କିମ୍ବା ପରାଭୂତ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ! ଏହି ଧୀର ତୁମି ।
 ଏକାକୀ ସର୍ବ ନାନ୍ଦ ଧୀରର ପ୍ରଭାବେ—
 ସୈଞ୍ଚଗଣ ମହାଯତ୍ତା ବଲେ
 କୋଶଲେ ଧୀରେର ପ୍ରାଣ କରିବେ ଆଯତ ?
 କୁଳାଧାର ! ତୋର ମତ ହେଲ ଯୋଜା

କୟାଜନ ଆଛେ ଆର କର୍ଣ୍ଣିଟ ଲଗ୍ନରେ ?
 ହିନ୍ଦୁ ବଲି ଦାଓ ପରିଚୟ
 କୃତ୍ରିମେର କରହ ଗରିମା
 ବୀର ନାମେ ଥ୍ୟାତ ହୁଏ ଧରଣୀ ଘଣ୍ଡଲେ
 ଏହି ବଳ—ଏହି ଶକ୍ତି—ଏହି ତେଜ ଲାଯେ
 ଧିକ ତୋରେ ଶତ ଶତ ସାର ।

କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । ଧିକାରେ ଲଜ୍ଜିତ ହ'ଲେ—
 ପ୍ରତିହିସା ହବେ ନା ସାଧନ ।
 ସୈନ୍ୟଗଣ ! କେନରେ ବିଲମ୍ବ
 ଧର ଧର—ବୀଧ ଦୂରା—
 ଅହକୃତ ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ । (ତଥା କରଣୋଦ୍ୟଗ)

(ଧନୁକେ ତୀର ସଂଘୋଗ କରିଯା ଶୁଖନନ ଆସିଲେନ)

ଶୁଖନନ । ସାବଧାନ କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ ।
 କାପୁରୁଷ ସମ
 ବୀରେମ ଜୀବନ କରିଲେ ବିପନ୍ନ
 ଏହି ତୀରେ ଯାବେ ଯମାଲୟ । (ପ୍ରଦର୍ଶନ)

କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । କେ ତିବତେର ନୃପତି ।
 ସରେ ଯାଓ—ଦିଓ ନାକୋ ବାଧା
 ତୋମାରି ଶକ୍ତର ମୂଳ କରିବ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ।

ଶୁଖନନ । ଏହିକୁପେ ?
 ଏ ହେବ ଅଞ୍ଚାଯିକୁପେ ପିଶାଚେର ମତ,

ବୁଦ୍ଧିସ ଦାନବ ବୃତ୍ତି ଧରିଯା ହସିଲେ,
 ବିନାୟଦେ—
 ସୀରେର ପାତନ ଚେଷ୍ଟା କରି ହୀନଚେତୀ
 ମୁଗ୍ଜେଦ କରିବାରେ ତିକ୍ତ ରାଜାର ?
 ଏହି ବୁଦ୍ଧି ହିନ୍ଦୁର ସୀରତ
 ଏହି ବୁଦ୍ଧି ହିନ୍ଦୁର ସ୍ଵଧର୍ମ
 ଏହି ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତ ମୂଳଚେଦେ
 ହିନ୍ଦୁଦେର ପ୍ରଶନ୍ତ ଉପାୟ ?
 ଶୋନା ଛିଲ—
 ଭାରତେର କ୍ଷତ୍ରବୀର
 ଜଗନ୍ନ ଅଶନି ସମ ମହା ଭୟକର,
 ଶୋନା ଛିଲ—
 ରାଜପୂତ ସାହସେ ପ୍ରତାପେ
 ଦେବତାର ସମକଳ ଛିଲ ଏକକାଳେ,
 ଶୋନା ଛିଲ—
 କ୍ଷତ୍ରଯେର ଅସିତ ବିକ୍ରମେ
 ବିଜନ୍ତ ଲାହିତ ହ'ତ ବିଧି ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ ।
 ଏହି କି ଗେ ସୁମହାନ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟେର ସମ୍ପତ୍ତି
 ଏହି କି ଗେ ରାଜପୂତ କୁଲେର କୁମାର
 ଏହି କି ଗେ ରାଜାଦେର ଉଦ୍‌ଦୀନ ପ୍ରକୃତି ?
 ଧିକ ହିନ୍ଦୁ, ଧିକ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, ଧିକ କଞ୍ଜଗଣ !
 କୌଶଳେ ସତ୍ରାଟ ହତେ ବାସନା ପବାର
 ଆକାଶ କୁମୁଦ ସମ;
 ଦୂର ହଓ ହିନ୍ଦୁର କଳକ—

ଦୂର ହାତେର ପ୍ରେତ
ଦୂର ହାତେ ମର୍ତ୍ତେର ପିଶାଚ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଓଃ ଏତ ଅପମାନ ।
ଆଖ ଦିଇ ଯାହାବ କାରଣେ
ଦେଇ କରେ ହେଲ ଅପମାନ ।
ଥାକ ରାଜୀ ।

ଅତିକଳ ଲଭିବେ ଭର୍ମାୟ । (ନିଜମନେ ସଲିଲ)
(ଅକାଶେ) ଏସ ଦୈତ୍ୟଗଣ ।

[ସୈନ୍ଧବ ମହ ପ୍ରସାଦ ।

শুখনন মীর !
 দুর্যোধন ! কেন রাজা ?
 শুখনন ! যুদ্ধ ক'রবে—না সক্ষি ক'রবে ?
 দুর্যোধন ! ক্ষত্রিয়জাতি সক্ষির আর্দ্ধে নয়, যুদ্ধ করবার জন্য
 লালায়িত, ম'রতে প্রস্তুত !

ବାଲକ ସୈନ୍ୟଗମ ।

মরণের ভয় নাইকো মোদের, আমরা সবাই মরতে পারি ।
প্রাণ দেওয়া ত তুচ্ছ কথা, মরেও মোরা শক্ত নাই ॥

আমাদের ঘরের মাটী গাছের পাতা,
যুদ্ধের নামে তোলে মাথা,
আমাদেরই কথা পুরাণে গাথা ;
আমরা রাজাৰ তরে সমন কৰি ॥

ତୁମି ହେ ରାଜୀ, ଏସେହୁ ଗୋଦେର, ରାଜୀରେ କରିତେ ବନ୍ଦୀ,
ଆମରା ଥାକିତେ, ଥାଟିବେ ନା ତବ, ଏହି ଦୂରଭିଗନ୍ଧି,
ଏଥନ ଓହେ କଥା ଶୋନୋ, ଫଳ କର ପଣ୍ଡାନ ;
ନା ହ'ଲେ ଏଥନଇ, ରାଜପୁତ ଶରେ, ଲୁଟିବେ ଧର୍ମ'ପରି ॥

ଶୁଖନନ । ଧନ୍ତ ବୀବ ରାଜପୁତ—

ଧନ୍ତ ବୀବାଳକ ତୋମରା
ଧନ୍ତା ବୀବା ତୋମାଦେବ ମାତା ।
ଯାଓ ରାଜୀ—ନିରାପଦ ତୁମି
ଆସି ତବେ— (ଗମନୋଭତ)

ଅରିନମ । କୋଥା ଯାବେ ରାଜୀ ?

ଯୁଦ୍ଧ ପରାଭୂତ ହ'ଯେ
କୋଥାଯ ପଚାବେ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । କ୍ଷାନ୍ତ ହୁ ଅରି !

ଆଶ ଦାତା ଉନି ମୋର—

କୁବାକ୍ଷ ବ'ଳ ନା ।

ଯାଓ ରାଜୀ—

ବିଘନୀନ ଗଞ୍ଜବ୍ୟ ତୋମାର ।

ଶୁଖନନ । ଚଲିଗାମ—

ଦେଖା ହବେ କବେ ପୁନରାୟ

ବଲିତେ ପାରି ନା ତାହା ।

ତବେ ରାଜୀ । ଅଛୁରୋଧ ମମ

ଅନର୍ଥକ ସୈଞ୍ଚଙ୍ଗ୍ୟେ ନାହି ପ୍ରଯୋଜନ ;

ଭାଲ ଯଦି ବୋବା ଶକ୍ତି କ'ରୋ ତବେ ।

[ଚଲିଯା ପେଣେ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଥାଓ ଅରିନମ ।

ସେନ୍ତ୍ରେବୁନ୍ଦ ସହ—ବିପକ୍ଷେର ମହିତ ସମବେ ।

ଅରିନମ । ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ପିତୃ-ଆଜ୍ଞା

ଏସ ବୀରଗଣ— [ସେନ୍ତ୍ରେଗଣ ସହ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । (ନିଜମନେ) କୋଥା ଯାଇ—କି କରି ଏଥିଲ ।

କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉଚିତ ଆମାର ? (ଚିନ୍ତା)

ବଲେ ଯାବ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ।

ଛାର ରାଜ୍ୟଲୋକେ କାଜ ନାହିଁ ଆବ ;

ଶାନ୍ତିର ଆଲୟ ସେଇ ନିର୍ଜନ କାଳନେ

ନିରଞ୍ଜନ ପଦ ଚିନ୍ତା କରିବ ଯତନେ ।

ବିଲାସ ବାସନା ଡ୍ରାଜି ବାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ

ବସାବେ ତାହାର ହ୍ରାନେ ବୈରାଗ୍ୟ ବିବେକ ! (ଗମନୋଦ୍ୟମ)

(ଲୋଭ ଓ ଲାଲସା ଗୀତକଣ୍ଠେ ଦେଖା ଦିଲ)

ଗୀତ ।

ବେଦୁ ଆମାଦେର ତୁଲୋ ନା ।

ନିର୍ଠିର ପରାଣେ, ନବୀନ ଜୀବନେ, ଦାଗା ଦିଯେ ଚ'ଲେ ଘେଓ ନା ॥

ଆମରା ତୋମାର ସନ୍ଦେ ସନ୍ଦେ ଥାକବ ନିଶିଦିନ

ତୋମାର ତରେ ପ୍ରାଣ ଦିଵ ହେ (ମୋରା) ଚିର ପ୍ରେମାଦୀନ,

ହାତ ଧ'ରେ, ନଧର କରେ, କୋଳେ ତୁଲେ ନାଓ ନା

ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା, ତୋମାର ପରଶେ, ପୂରାଇବେ ମନ ବାସନା ॥

ଲୋଭ । ଆମି ପୁରୁଷ ଉନି ନାହିଁ ଏକଟା କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ

ଲାଲସା । ମନେର ମତ ମାହୁସ ପେଲେ ଦିଇ ଅତିମାନ,

যে দৃশ্য।]

আমাদের।

উভয়ে । আমাদের যেগন সধুর গান,
তেগনি তাল গান,
তেগনি আবার রঞ্জ ভঙ্গ তেগনি পঞ্চের নাচনা।
তার সঙ্গে, ভাব্তরথে, হয় না প্রেমের তুণন। ॥

[অস্তর্ধ্যান ।

হৃদ্যেধন । দূর হও কুকুর কুকুরী ।
আবার বিষয় মদে মজাতে বাসনা
আবার সংসার মোহে ফেলিতে কাসনা
আবার রাজক দিয়ে ভুগাতে আকাঙ্ক্ষা ?
চাহিনা রাজক স্বৰ্থ ঐশ্বর্য সম্পদ
চাহিনা একাধিপত্য চাহিনা সাগ্রাজ্য
চাহিনা বিলাস শ্রোতে অঙ্গ ভাসাইয়া।
নর্তকীর রঞ্জনসে নরকে ভুবিতে ।

[করজোড়ে]

দেখা দাও পুর্ণিমার শশধর মাঝে
দেখা দাও বাল সুর্য কিরণ ভিতরে
দেখা দাও প্রভাতের প্রভার পরতে ।
কি ব'লে তোমায় ডাকি ভাবিয়া না পাই ;
কঙজন---কত শত বিশেষণে করি বিশেষিত
ডাকে তোমাঁ কত ভাবে ।
ভাব, ভক্তি, প্রেম হীন
শূচ নন্ম আমি ।
নাহি জানি ভজন সাধন

[২৯]

ନାହିଁ ଜାଣି ଯୋଗ ଧ୍ୟାନ କ୍ରିୟା
 ନାହିଁ ଜାଣି ଧାରଣା କରିତେ ;
 ନାରାୟଣ ନାମ ମାତ୍ର ତରମା ଆମାର
 ମାତ୍ର ନାରାୟଣ ଧ୍ୟାନ ଓ ମାଳୀ
 ନାରାୟଣ ନାମ ଶୈଥେର ସମ୍ବଲ
 ଜୟ ନାରାୟଣ ଜୟ ନାରାୟଣ ଜୟ ନାରାୟଣ ।

(ବେଗେ ଚଲିବା ଯାଇଲେନ)

କଞ୍ଚ ଦୃଷ୍ଟି ।

ରାଜାନୁଃପୁର ।

(ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ ଆସିଯା ଗାନ ଗାହିତେଛେ)

ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ । ମୁହଁ ମନ୍ଦ ମଧୁର ମଲଯାନୀଳ ବହିଲ ପ୍ରେମ କାନନେ ।
 ଫୁଲ ନବ କଲିକାଦଲ ହାସିଲ ବିମଳ ଆନନେ ॥
 ପଞ୍ଚମ ତାନେ ଗାୟ ପିକକୁଳ, ମଧୁ ଡରା ଫୁଲ ସେଫାଲି ବକୁଳ,
 ମକରନ୍ଦ ପାନେ ହଇସେ ଆକୁଳ, ଉଡ଼ିଲ ଅଳି ଗଗନେ ॥
 ଶୂନ୍ଗ ସଲିଲା ଅଛୁ ସରସୀ, ତରଙ୍ଗ ତୁଲିଛେ ପବନ ପରଶି
 ଆଶା କରେ ହେରି ସରଳା ଘୋଡ଼ଶୀ, ବିଧୁର ମଧୁର ମିଳନେ ॥

(ବୃତ୍ୟ)

[ମହାର ଗତିତେ ନର୍ଦ୍ଦା ଆସିଲେମ]

ନର୍ଦ୍ଦା । ସହଚରୀଗଣ ।

ସମ୍ବରଣ କରଲୋ ଆନନ୍ଦ !

যুক্ত রত পতি পূর্ণ সৈঙ্গ প্রজাগণ
 এতো নহে আনন্দের কাল ?
 আমিলে হেথায়
 রাজা কিমা যুবরাজ
 মনে কি ফরিবে তামা ।
 ভাবিবেন—
 নর্মদার বড়ই আক্লান্দ
 শক্ত পক্ষ রাজ্য আক্রমণে ।
 তাই বলি
 বিষাদের দিনে
 বিষাদের গান গাও
 আনন্দ লহরী ভুলে ।

(ব্যক্তে ছুর্যাধন আসিতেছেন)

ছুর্যাধন । (প্রবেশ পথে)

ভুলে যাও রানী ! আনন্দের আশা
 ভুলে যাও আশীর সোহাগ
 ভুলে যাও আশীর গমতা ।
 যেতে হবে কাননে আশায়
 এমেছি বিদায় নিতে ।
 প্রফুল্ল পরাণে
 দাওলো ধিদায় মোরে কানন নিয়াসে ।
 বাজপুরে রাজ ভোগে শান্তি নাহি গাহি
 রাজ পরিচ্ছন্দ যেন

ଅପ୍ରିବେ ହୟ ଅଞ୍ଜମାନ
ରାଜ ସିଂହାସନ ଯେନ ଅଶାନ୍ତି ଆକର ।
ତାଇ ଆଜ କ'ରେଛି ସକଳ
ସବ ମାୟା ପରିହରି, ପଶିବ ବିଜନେ
ପରକାଳ ଚିନ୍ତା ତରେ ।

ନର୍ମଦା । ଇହ ପରକାଳେ, ନାରୀର ସର୍ବଷ୍ଠ ପତି,
ମେହି ପତି ତୁମି ମୋର ଗତିର କାରଣ ।
ତୋମାବେ ବିଦ୍ୟାଯ ଦିଯେ ବନ ଭୂମି ମାତ୍ରେ
ଶୁଭ ଶୃଙ୍ଖଳେ ଦାସୀ କି ଶୁଦ୍ଧେ ରହିବେ ?
ପତି ଅଞ୍ଜବର୍ତ୍ତିନୀ ସତୀ ଚିରକାଳ
ବିଶେଷତଃ ରାଜପୁତ ବାଲା
ବିରହେ ବଡ଼ି ଭୀତା ।
ତାଇ ନାଥ । ନିବେଦି ଶ୍ରୀପଦେ
ଯାବେ ସଦି ଏକା ନା ଯାଇଓ
ସଜେ ଲାଗୁ ଭାଣ୍ଡିତା ଦାସୀରେ ।
ବନ କଷ୍ଟ ହଇବେ ଲାଘବ ।
କୁଧାୟ ଗାଛେର ଫଳ ଦିବ ଜୋଗାଇୟା
ତୃକ୍ଷାୟ ଝରନାର ଜଳ ଆନିବ ଆପଣି
ଧର୍ମ ପଥେ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିନୀ ହଇବ ତୋମାର ।
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଯାବେ ଜୀବି ବନେ ?
ଚଳ—କ୍ଷତି ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭୟ
ପଥେ ନାରୀ ବିବର୍ଜିତା
ବିପଦ ବାରଣେ ।

নর্মদা । পথে নারী বিবর্জিতা শাপের শারাতী ;
 কিঞ্চ তবু পূর্ণি বাজাগণ
 বিপদের ভয়ে ভীত হ'য়ে,
 নিজ পঞ্জী ছাড়ি,
 কেবা কবে গিয়েছে অস্থানে ?
 পূর্ণিমা বামচঙ্গ রবি বুদ্ধ পতি
 সাধী সতী সীতা সনে অবেশি বিজনে
 কত কষ্ট লভিলেন পঞ্জীর কারণ ।
 শ্রীবৎস মহারাজ—চিন্তা ছাড়ি
 ছিল কত কাল শ্রীহীন হইয়া ।
 মহামাতৃ নদাবাজ, বিদর্ভ নদিমৌ
 দময়ন্তী সহ, কলিচক্রে
 কত ক্ষেপে যাপিল জীবন ।
 তবে কেন রাজা !
 অধীনা কিঞ্চবী বলি উপেক্ষা করিয়া
 একা যেতে চাও ?
 যেতে হয় দুজনেই থাব
 ম'রতে হয় দুজনে মরিণ
 বিপদ আগিবে দুজনে ভুগিব....
 তবু সামী-সঙ্গ ছাড়া হবে না নর্মদা ।
 দুর্ধ্যাধন । কি দুঃখের কথা রাণী
 আমি রাজা দুর্ধ্যাধন ক্ষতিয় ভূগাল
 পরাজিত অনার্য সমরে ?
 পুনঃ পুনঃ অন্যাচার করিয়া অস্থাতি

ଶାତିର ଶାଆଜ୍ୟ ଗମ,
 ଅଶାତି ଆକହେ
 ପରିଣତ କରିଯାଇଛେ ଏତଦିନ ପରେ ।
 ତୁ ତୁ ଶୋନ ରାଣୀ
 ପ୍ରଜାଦେର କାତର ରୋଦନ ;
 ତୁ ଶୋନ ଉଚ୍ଚ କରେ ଆର୍ତ୍ତିଷ୍ଠରେ ଡାକିଛେ ମକଳେ
 କୋଥା ରାଜା ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ ରକ୍ଷା କର ଥିଲି ।
 ଶୁନେଓ ଶୁନିଲା ହାୟ ପୁତ୍ରଦେର କାତର ବଚନ
 ସଥିର ନିଶ୍ଚଳ ହିର କାଟ ପୁତ୍ରଲିକା
 ମିକାନ୍ତ କ'ରେଛି ତାଇ
 ସେ କଦିନ ବୀଚିବ ଜଗତେ
 ହରିନାମ କରିବ ମସଳ ।
 ଦେଖିବେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବାସୀ ବିଶିତ ନୟନେ
 ବିଲାସୀ ମୃପତି ଆଜ ; ତୋଗ ଶିଳ୍ପୀ ଶୂନ୍ୟ
 ନିର୍ବିକାର ଯୋଗୀ ସମ,
 ସମାଯେଛେ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଶୁଖେ ବୈରାଗ୍ୟ ବିବେକେ ।
 ଶକ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରେ ରାଜା ତ୍ୟଜିଲ ବିଲାସ ।
 ବିଲାସିତା କରିଯା ବର୍ଜିନ
 ପରମାର୍ଥ ଉପାର୍ଜନେ ମତ ହ'ଲ ମନ ।

ଲର୍ମଦା । ରାଜା ଯଦି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଵରାପେ
 ଦେଖୁଯା ଜଗତ ଜୀବେ ବିଲାସ ବର୍ଜିନ
 ରାଣୀ ଆମି—
 ପାରିବ ନା ସଂସାରେ କୋନ ହିତ କରିତେ ମାଧିନ ?
 ପାରିବେ ନା କେହ ଗମ

ধোগিনীর বেশ করি দুর্শল
 অলসতা বিলাসিতা করিতে বাণ ন ?
 না পারে যত্থপি ঘূর্খিব তাহ'গে
 জগতের ঘোর ছুরদৃষ্ট
 ক্ষত্রিয়ের ভীমণ দুর্দিন
 নগরের পতন সমুখে ।
 দুর্ধ্যোধন । সুনিশচয় রাণী ।
 নগরের পতন সমুখে
 সৌভাগ্যের পতন সমুখে
 আমারও পতন এই রয়েছে সমুখে ।
 তাই বলি সহচরী !
 মান নিয়ে চ'লে যাই বনে ।
 এ রাজ্য ক্ষিশ্যে শান্তি স্থুত কোথা ?
 মারামারি কাটাকাটি বাদ বিস্মাদ
 এ রাজ্যের—প্রিয় সহচর ।
 কিঞ্চ রাণী ! সেই যে বিশাল রাজ্য
 বিরাট অক্ষণ্যদেব প্রকরে প্রজিয়া
 শান্তি রাজ্য বলি থাত ক'রেছেন যাহা,
 সেই রাজ্য—সেই শান্তিরাজ্য
 সেই পুণ্য পূর্ণ পৃত রাজ্য
 বাস স্থান হইবে আমার ।
 সেথা শুধু ডাঙবাসা শুঙ্গা, ভঙ্গি, প্রীতি
 সেথা শুধু প্রকৃতির গৌদৰ্য্য বিফাশ
 সেথা শুধু দৈশরের অব্যক্ত মহিমা ।

સેહ હાલે વૃક્ષ મૂળ સિંહાસન પાત્રિ
 બણું મુગુલે પ્રેર્જાપુરી ભાવિ
 પરમ આનન્દે બાજ્ય કલિબ વિશ્વાબ ।
 એનથર આવિપતો નાહિ પ્રેર્જન
 હવિનાગ સાંબ કરિ સુખ પરિહરિ
 સેચ્છાય દુઃખેને ભાફે લડિબ આશ્રમ ।
 દેખિબ સ્વરં—દેખિને આમર
 દેખોબ સંસારે—
 સુખ ચેરે દુઃખ બડ ડાલ ।
 જીથે સાર ચિન્તા મારાંસાંબ ધને
 મન નાહિ હય પ્રાબિત—
 અર્થ ચિન્તા—અમ ચિન્તા ચમદ્દાલા ભવે ।
 કિંદ દુઃખે પડિ, દુઃખ હારી ધને
 ભક્તિ ભાવે ડાકિયાર હય અબસર—
 શાન્તિ પાર ભાન્તિ યાય દુઃખેર કૃપાય ।

નર્મદા । દુઃખ કિ સંસારે નાણ
 કારે દુઃખ બલ ?
 એ સંસાર દુઃખેય આગાર ।
 રાજા યે રાજાર મત દુઃખ આછે તોંર
 દરિદ્રેર દુઃખ ઉપયુક્ત તાર
 અલૂભૂતિ સુખ દુઃખ મનેર કળના ।
 કાન્ત ! નિતાન્ત વાસના યદિ
 યેતે બન પ્રાન્ત
 વિલદેર કિબા પ્રેર્જન ?

৩৪ মৃঞ্জ ।]

অশ্বদা

দুর্ধোধন । প্রয়োজন কিছু ন হি অচা,
থাক তুমি বাজ পুরে—
একা যাব আমি ।

অশ্বদা । বেশ কথা !
পতি তুমি এবং তুমি
বালপাহ্লে কবিতে গমন —
শক্ত করে উৎগীঢ়িতা হ'তে
দাসী রবে রাজপুরে
বিপদ ভুঁজিতে ?
না না ভুলে যাও ঈ কণ্ঠ ।
যাবে যদি — চল —
যথা যাবে পতি —
অচুগতা সতী গঙ্গী
ধাইতে তথায়
সতত প্রস্তুত হেনো ।

দুর্ধোধন । প্রস্তুত হয়েছ নাণী ?
এত যড় এ বাজ সংসাধ
কার কাছে তার ভার দিয়ে
যাবে তুমি সন্দেতে আম'ন ?
পুজ অরিসদম কচা ওঘোবতী
কাহারেও কোন কথা হবে না নিজিতে ?

অশ্বদা । ন ।
আমার বলিবার বথা যাহা
বলিব তোমার ।

ପୁତ୍ର କନ୍ତୀ କେ କାହିଁ—
 କିମ୍ବା ଦିନେର ତରେ ?
 ସଂସାର ଆସରେ ଜୀବ ମାଯା ଅଭିମୟେ
 ପୁତ୍ର, କନ୍ତୀ, ମାତା, ପିତା,
 ଭାତୀ, ଭାଗୀ, ସନ୍ତୁ ଆଦି
 କରେ କତ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷଣ ।
 ବିଶ୍ୱ କବିର ବିରାଟ କଲାଳା ।
 ସବନିକା ହଇଲେ ପତନ
 ସେଇ ଶୈଖେର ସମୟ
 ମୃତ୍ୟୁ ସେ ଦିନେ
 କେହ କୋଥା ନାହିଁ ସବ ଚ'ଲେ ଗେଛେ ।
 ମାତାର ଘନେ ନା ଥାକେ ତନୟ ବଲିଆ
 ପୁତ୍ର ଦେଇ ପିତ୍ର ମାତୃ ଭକ୍ତି ବିସର୍ଜନ
 କିନ୍ତୁ ସତ୍ତୀ ଯାଇ ପତିର ସଦେତେ
 ମିଶିବାବେ ପରପାରେ ଜଳନ୍ତ ଚିତ୍ତୀୟ ।
 ସମୟ ସଂକ୍ଷେପ—ଚଲ ତବେ ପ୍ରଭୁ—
 ତୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଏମ ରାଣୀ ! ଏମ ତବେ
 ଏତ ଜ୍ଞାନ ଏତ ଦୂର ଅଟିଲ ବିଶ୍ୱାସ
 ଅନ୍ତରେ ତୋମାର ।
 ନହ ତୁମି ବିପଦ କାହିଁନ
 ସଥାର୍ଥି ଉପଯୁକ୍ତ ସଜ୍ଜିନୀ ଆମାର
 ଏହ ବାଦପ୍ରକ୍ଷେ କାଲେ ।
 ମାହିନୀତୀ ପୁରୀ ! ଜନନୀ ଆମାର !
 ବିଦୀର ଅଧୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ବିଦୀଯ ତୋମାର ।

দে'খ মা কক্ষণ। নেত্রে
এ মিনতি চরণে তোমার।

(নর্ধানীর হাত ধরিয়া বহিগত হইলেন)

প্রভাৰ্তী। ও দিদি ! একি হ'ল শো—মাজা ঝাণী যে থনে
গেল শো !

ননীবালা। গেল গেল বেশই হ'ল—আমাদেৱই পড়তা ফিরলো
দৰ বাড়লো !

মাজবালা। তা বই কি আবাৰ ত একটা নৃতন মাজা হবে।
কত ঘটা চলবে—কত কে আসবে—আমাদেৱি পাওনা বাড়বে।
হাত পাল্টালেই চড়া দৰ শো হাত পাল্টালেই চড়া দৰ।

কুঞ্জমনি। তাইত আমৰা প্ৰাণেৰ ব্যবসা খুঁশেছি। ব্যবসা-
দারেৱ যত খদেৱ ততই লাভ।

নিভানন্দী। পূৰ্য্যা নক্ষত্ৰে ধূলো গজাজল দিয়ে বউনী কৱা—যেমন
ক'ৱেই হোক পুঁঁয়ো যাবে।

মাথালদাসী। আমৰা এখন কি ক'ৱব দিদি ?

প্রভাৰ্তী। ভাধনা কিসেৱ শো ! বাজারেৱ ধাৰে ঘৰ ভাঙা
ক'ৱে ব'সব ; তাতে আবাৰ আৱও মজা—মজা ভাঙলেও বুঢ়ী হ'তে
হবে না। চিৰ ঘৌৰনী থাকব শো চিৰ ঘৌৰনী থাকব।

ননীবালা। সে কি রকম দিদি বজা ?

মাজবালা। বুৰাতে পাৱছিম না। দাতে :খাদিয়ে—চুলে কলপ
লাগিয়ে মুখে একটু জং ফলিয়ে, দাতে :মিমি দিয়ে, কাঞ্চা কাঞ্চাৰ
পাছা পেড়ে একথানা ধোয়া ক'পড় গ'ললেই বাস চিৱ ঘৌৰনী।

କୁଞ୍ଜମନି । ଆମାଦେର ହରେ ଦରେ ଝାଡ଼ିଭର ।
ନିଭାନନ୍ଦୀ । ସେମନ ଖୁବ୍ କଷାଯୀର କରାତ । ସେତେବେ କାଟେ ଆମଗେଡ଼
କାଟେ ।

ଝାଖାଲଦାସୀ । ତବେ ଏହି ସ୍ଥାନେଇ ଥାକି—କି ସଥ ?
ପ୍ରଭାବତୀ । ତା ବହି କି—ଧାଳି କୋଥା । ଏହିଥାନେଇ କାରବାର
ଚଲବେ । ଏଥିଲ ଏକଟୁ ଗାଁଯେ ବାତାଶ ଲାଗିଥିଲେ—ନାଚି ଗାଇ ଆଯା । ସେଥେ
ବାମୁଳ ଗେଲ ଥର ତୋ ଲାଜଳ ତୁଳେ ଥର ।

ଗୀତ ।

ପଥେର ଧାବେ ପ୍ରେମେରି ଦୋକାନ ।
ଏମ ପାହ କେଳ ଶ୍ରୀଣ୍ତ, ଶାନ କବ ପ୍ରୀଣ ॥
ଥାଟି ଜିନିମ ଦୋକାନ ଭବା, ନାଇକୋ କିଛୁ ଭେଲ୍,
ଥଦେର ଥୁଁଜେ, ନିଟନା ନିଜେ କ୍ରେତାମ ଶାଥାର ତେଲ୍,
ଯାର ପମ୍ପା ଭାବେ ସେଇ କିନଛେ ଅଗେର ବାଜିଛେ ଶେଳ,
ପାଯେ ଧରା, ସେଧେ ପଡ଼ା, ଶେଷେ ମଡ଼ା ହୟରାଣ ॥
ମଞ୍ଚଦରେ, ଗତ କ'ରେ, ବୀଧି ଏକଟା ମବ,
ହିସେବ ନିକେଶ ଥକିଯେ ଦେଖେ ଅମନି ପ୍ରାଣତରୁ
ବିନି ମଯେ ଦୟାମ । ତବେ ପାଇ ନାକ ଅବସର
ଟାକା ଲାଭେ ମାଲ କେଟେ ଯାମ ତବୁ ଓ ଲୋକମାନ ॥

(ନାଚିଆ ଚଲିଆ ଗେଲ)

—୫୫—

সন্তুষ্ট দৃশ্য ।

শ্বান—ময়দান কাণ পুর্ণিমার সন্ধ্যা ।

(প্রার্থনা করিতে করিতে কাঞ্জিলালা আসিলেন)

প্রার্থনা গীত ।

কোথায় ঘৃণেছ তুমি ।

জানিনা কি প্রকার, তোমার আকার ;

সাকার নিরাকার, সকারি নামি ॥

বিশ্ব তোমার করুণার খবি,

মন্দুর অস্তরে, শঙ্গী শূর্ণ্য তারা অমূল্য দৈন্প শণি,

বৃক্ষ তোমার, অতি প্রশংসাৰ—পক্ষী কুজন ধৰণি,

তোমারি বিশ্বে, তোমারি দৃশ্য, তুমিই তাহার ভূমামী ॥

তোমারি শৃজিত সধিল অনিল,

তোমারি গঠিত গগন শুনীল,

তুমি হে কেশব, তোমাতেই সব, তুমিই কশুণ কণিল ;

তুমিই আবার ধনাধৰ রূপে ধ'রে—আছ ধনা তুমি ॥

তুমিই আমি, তুমিই আমাৰ, তুমি সবাকাৰি সব,

তোমারি ইচ্ছায়, তোমাবি মায়ায়, তোমারি বিশ্ব অস্তৰ

তোমারি বিজুতি দেবেজ্ঞ বাসন, কানুণ সলিলে তুমিই তাই শব

উৎসব সিঙ্গৎসব—

ভূধৱ অস্তৱ, সদৌ সন্মোহন, রয়েছে তোমার চৱণ চুমি ॥

(করঞ্জোড়ে ধ্যানমগ্ন চিত্তে ধীরে ধীরে প্রস্তাব করিলেন)

এক্ষয়তান ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଳ୍ପ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗର୍ଜାଙ୍କ

ମାହିଧାତୀ—ଅନ୍ତଃପୂର ।

(ଅରିନ୍ଦମଶ ବାଲକ ସୈନ୍ୟଗଣ ଆମିଲ)

ଅରିନ୍ଦମ । (ହତାଶ ଚିତ୍ତେ) ମା ! ମା ! କୋଥା ଗେଲେ ମା ?
ଏସ ଦ୍ଵାରା,
ଲାଗେ କରେ ଆଶୀଯ ପଶରା,
ପୁଅ ତବ ଯୁଦ୍ଧ ଜିନି ଏମେହେ ଫିରିଯା ।
ମା ! ମା ! କୋଥା ଗେଲେ ମା ?
ଶୁଭ୍ର କରି ରାଜ ଅନ୍ତଃପୂର,
ଶୁଭ୍ର କରି ପୁତ୍ରେର ଜୀବନ ;
ଶୁଭ୍ର କରି ବିଶ୍ୱ ଚରାଚର,—
କୋଥା ଗେଲେ ମା ?
ମାଯେର ଚରଣ ଧୂଲି କଥିଯା ସମ୍ବଲ
ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା କାଲେ,
ବଲେଛିଲେ—ଅରିନ୍ଦମ । ଜୟୀ ହଁ ସାଗ ।
ସଥାକାଲେ ମାତୃ ସାକ୍ଷେ ଫଳେହେ ଶୁଫଳ ;
ତାଇ ଆଜ ମାତୃ ଭକ୍ତ ଅରିନ୍ଦମ ତବ
ମା ମା ସଲି ଉଚ୍ଛ କରେ କରିଛେ ଆହ୍ଵାନ
ଏସ ମା ଏସମା ତୁମି, କୋଥା ଆହୁ ଭୁଲେ ?

ପୁନ୍ଜ ଡାକେ—ଶୁଣିତେ କି ପାଞ୍ଚମୀ ଅନନ୍ତି ?

ତାହି ସବ । ମା ଆମୀର

ବୋଧ ହୁଯ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୟାଗମେଶେ

ଗିଯେଛେଲ କୋଣ ଦୂର ସ୍ଥାନେ ।

ଏକା ଆମି କତ ସା ଡାକିବ ମା ମା ସବି

ତୋମାରୀ ଓ ସବେ, ସଦେତେ ଆମାର—

ଡାକ ଆଜ ଆମାର ମାଝେରେ ।

ବାଲକଗଣ । ରାଜୀ ସଥଳ ଅଜାର, ପିତା—ରାଣୀ ତଥଳ ମକଳେରୁହ ମା ।
ଆୟ ଭାଇ ! ସବାହି ଗିଲେ ଆମାଦେର ମାକେ ଡାକି ।

ଗୀତ ।

ଅଜାର ଜନନୀ, ଦଶେର ଜନନୀ, କୋଥାଯ ତୁମି ଗୋ ମା ।

ତୁମି ସେ ମୋଦେର ଦାରିଜ ହାରିଣୀ, ତୁମି ସେ ମା ଉମା ରମା ॥

ମାତ୍ର ଭକ୍ତି ଜାନିଲା ଆମରା ମୁଖେ ସବି କେବଳ “ମା”

ମାକେ ଡାକିତେ ଘନ୍ତ ପ୍ରଣାମ ଏକ କଥା ଈ “ମା ;”

ମାଯେର ମତନ, କାରଣ ଏମନ, ନାଟିକେ ଘହିମା ।

ମାଯେର ଛେଳେ, ମାଯେର କୋଳେ, କିମେ ମଧୁର ମାଧୁରିମା ॥

ଆମରା ଅବୋଧ ତଳା ତୋମାନ କତ ଦୋଷ କରି ନାହିଁ ମୀମା

କରଣ ମିଥୀ ଜଗଜଗନା ଫେମକରୀ—ତୁମି ଖାମୀ ।

ଅଧମ ଅକୃତି, ଅଜ୍ଞାନ ଦୂର୍ଭାବ, ନିଜ ଗୁଣେ ଜୁତେ କର ଫରମା

ଆୟ ମା ଦେଖ ଦେମା ରାଖ ମା ମାଯେର ଗରିମା ॥

ଅରିଜନମ । ଏଠେ ଜା ମା ! ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଣଶ୍ରାନ୍ତେ ତୋମାର ଶାଙ୍କିର
କୋଳେ—ପ୍ରମିଷ୍ଟ ସତନେ—ମେହ ଶତ୍ରୁଯିବେ ତୃପ୍ତିଗାନ୍ତ କ'ରାତେ ଏମେହେ—

তাকে দেখা দিতে এলে না মা ? ঘোর ঘনাবৃত ভগানিশিধিনীর
মধ্য প্রাহরে পথ ভ্রান্ত পথিকের মেঝে পথে বিচ্ছ্যৎ বিবাশের মত,
সন্তানকে সাব্রনা দিতে সম্মুখে এলে না না মা ? কোথায় গেলে—
কেন গেলে—কি কারণে গেলে ? আমাৰ ধেন কেমন একটা সন্দেহ
হচ্ছে যে মাকে আৱ দেখতে পাৰ না—মা ব'লে ডাকতে পাৰ না—মা
বোধ হয় আৱ ফিরে আসবেন না ? ভাই সব ! কি হবে তাহলো ?
আ যদি আমাৰ আৱ ঘৰে ফিরে না আসেন তবে—তবে কি তোমো
“আমাৰ মায়েৰ” অন্ধেষণে কোম্বৰ বেঁধে বহিগত হবে না ? তবে
তবে কি তোমো সেই স্বর্গাদপী গৱিয়নী জননীৰ কাবণে এক ফোটা
চ'খেৰ জল কেউ ফেলবে না ? তবে তবে কি সেই সন্তাপিতা
কুৰিতা কেশবীণীৰ মন বাথা লাববেৰ জন্ত কেউ ঝাঁৱ কাছে গিয়ে
আ মা ব'লে ডাকবে না ?

(বিশ্বিতভাবে জয়সেন আসিলেন)

জয়সেন ! কেন অৱি ! কেন ভাই মা মা ব'লে এত ডাকাডাকি
ক'ৱছ—মা কি ঘৰে নাই ?

অবিদম ! না দাদা ! মা কোথায় গেছেন জানিনা ! ফিরে আস-
বেন কি না তাও বলতে পাৰি না !

জয়সেন ! কি কি বল্লে অৱি ! মা আৱ ফিরে আসবেন না ? তবে
কাৱ জন্ত এত দূৰ প্ৰাণপাত পৱিষ্ঠিমে যুক্ত ক'ৱলাগ যে ? “মা” ই যদি
চ'লে গেলেন তবে এ পোতা রাজ্যে কাজ কিৱে ভাই ? মা হাৱা
হ'য়ে শাখান সমান রাজ পুৱে আবশ্যক কিৱে ভাই ? চল দেশে দেশে
অগৱে নগৱে, বনে বনে, পৰ্বতে পৰ্বতে, মায়েৰ অনুসন্ধান কৱিগে—
মাকে মা মা ব'লে ডাকিগে ! সন্তানেৰ ডাক মাৰ কাণে একবাৰ অবেশ

କରଲେ ମା ତୋ ହିନ୍ଦି ଥାକତେ ପାରବେନ ନା ଭାଇ । ବିଶେଷତଃ ତୋମାର
ମତ ପୁଞ୍ଜେର ଡାକେ, ଏ ମା ତୋ ଦୂରେର କଥା—ପରମା ପ୍ରକୃତି ଆମ୍ବାଶଙ୍କି
କୁଳକୁଣ୍ଡଳିନୀ ‘ମା’ ଓ ହିନ୍ଦି ଥାକତେ ପାରବେନ ନା । ମା ଯେ କି—ମା ଯେ
କେମନ—ମା ରବେ ସେ କି ଶୁଧା—ତା ଅରିଜ୍ଞ ! ତୁ ମିହି ସଥାର୍ଥ ଜୋନେଛ ।
ଚଲ ଭାଇ ! ଛୁଇ ଭା’ଯେ ଏକ ସଦେ—ଏକ ଥୋଗେ—ମାକେ ଖୁବ୍ବେ ଆମି ।

(ଗମନୋହିତ ଓ ଓଷ୍ଠୋଧତୀ ଆଗିଳ)

ଓଷ୍ଠୋଧତୀ । (ପ୍ରବେଶ ପଥେ) (କାଥାଗ ଖୁବ୍ବାତେ ଯାଏ ଦାଦା । ମା
ଆର ଆସବେନ ନା । ଆମବା ଆଜି ମା ହାରିଯେଛି—ଶୁଦ୍ଧ ମା ନମ୍ବ ଦାଦା
ଆଜି ଆମରା ପିତା ମାତା ଛୁଇଇ ହାରିଯେଛି । ଆଜ ଆମାଦେଇ ବିଜୟା
ଦଶମୀ । ଶୁଦ୍ଧେର ଯତ୍ତି ଗେଛେ—ସମ୍ପର୍କ ଗତ ହେବେ—ଅଷ୍ଟମୀର ଅଷ୍ଟୟାମେଇ
ଉତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ନିଷ୍ଠକ ହ'ରେଛେ । ନବମୀର ହସ ଭାବ ବିର୍ଯ୍ୟ ଆନନ୍ଦନ କରେ
ବିଜୟାମ ପ୍ରତିମା ନିରଞ୍ଜନ ହ'ଯେ ଗେଛେ — ଏଥିନ ଶୁଭ ମନ୍ଦିର—ଶୁଭ ଭବନ—
ଶୁଭ ଚନ୍ଦ୍ରମାଣପ ।

ଅରିଜ୍ଞମ । ଭପି ! ଭପି ! ଶୁଭ ଶବ ?

ଶୁଭ ଭବନ,

ଶୁଭ ଅଭ୍ୟାସପୁର

ଶୁଭ ପ୍ରାଣ ମୋରା ?

ବିଜ୍ଞାତୀ ଅନାର୍ଥ ଜାତି ପିତାଫିତ କରି

ନିକଟକ କରିଲାମ ଧେଇ ଗିରାମନ

ମେହି ଆସନ ଶୁଭ ରବେ ?

ରାଜ୍ୟ ନା ଥାକିଲେ ରାଜ୍ୟ

ବିଶ୍ୱାସ ହଇବେ ଶିଶ୍ୟ ।

ଦୁରସ୍ତ ପରାମ୍ବର ରିପୁ ଶୁନିବେ ସଥଳ

ପଲାଯିତ ରାଜ୍ୟ ରାଜୀର ମଧେତେ ;

ଦ୍ଵିତୀୟ ଉତ୍ସାହ ଭବେ ତଥନ ତାହାରୀ
 ଆକ୍ରମଣ କରେ ଯଦି ପୁନଃ
 ତପ୍ତ ହୃଦୟ ବଳେ କେମନେ ଭାବେର
 ଗର୍ବ ଦୟା କରିବ ବିଶ୍ଵର୍ଷ ?
 ଦାଦା ଜୟମେନ ! ଏକି ହଲ ଆଜ ?
 ଜ୍ୟ ନା ହଇଯା ଯଦି ଧାଇତ ଭୀଧନ
 ତା ହଲେ ଏ ମର୍ମ ଜାଣା ହ ତନ ସହିତେ ।
 ଓହୋ ! ଭାଗ୍ୟହୀନ ଆମି
 ତାହି ଆଜ ପୃତ୍ତ ମାତ୍ର ହାରା ।
 ଗେଲ ଗେଲ ଜନକ ଜନନୀ
 ବାଣପ୍ରଷ୍ଠେ ପରିଣାମ ଡେବେ,
 ପୁତ୍ରେ କେବ ବ'ଳେ ନାହି ଗେଲ ?
 କ'ରେଛି କି ଅପରାଧ କୋନ
 କିଛୁ ନା ବୁଝିତେ ପାରି,
 ସହସା ମହିଳା ମମ ହଇଲ ଚକ୍ରଦା
 ଦାଦା ଦାଦା । ଏକି ହଲ
 କେବ ହେବି ଅନ୍ଧକାର—
 ଏ ବିଶ୍ୱ ଭାଗ୍ୟ ।
 ଜୋନାକୀର ଆଲୋ ଘେନ
 ଖେଲିତେଛେ ନମନ ସମ୍ମୁଖେ
 ଧର ଧର ଦାଦା ଧର ଗୋବେ ଏକଦାର । ୯
 (ଚକ୍ର ମୁଦିଯା ଉଁୟବ ଚଲିଯା ପଡ଼ିଲେନ ଜୟମେନ ସାଙ୍ଗିଛେ
 ବାମ ହଞ୍ଚେ ଧରିଯା ବଲିତେଛେ—)
 ଜୟମେନ । ଅରିନ୍ଦମ । ଅରିନ୍ଦମ । ଏକି ହଲ ତାହି । ଏମନ କ'ରେ

ତ'ଳେ ପ'ଡ଼ିଲେ କେନ ଭାଇ ? ମାତୃ ଶୋକ ଗହ କ'ରିଲେ ପାରିଲେ ନା ? ମାଯେବ ଅଦର୍ଶଲେ ଅନୁହାରା ହ'ଲେ ? ମା ମା ବ'ଳେ ଡେକେ ଡେକେ ଉତ୍ତର ପେଯେ—ଜ୍ଞାନ ହାବା ଅଚୈତନ୍ତ ପ୍ରାୟ ହ'ଲେ ? ଭଗବନ ! ଏକି ତୋମାଙ୍ଗ ବିଚାର ତ୍ରାୟିବାନ ? ଜଗତ ସଂସାରେ ଏମନ ଅନେକ ପୁଣ ଆହେ ଯାରା ପିତାବ ମାତାବ ଭାବ ସହନ କବା—ଝାଦେର ବ୍ୟାପିତେ—ଶୁଣ୍ୟା କବା—ବାର୍କିକ୍ୟ ସଜ୍ଜ କରା ଅନର୍ଥକ ବୋଧେ ପଦିତ୍ୟାଗ କ'ଲେଛେ—ଯାରା ସେଇ ତିର ପୂଜ୍ୟ ଜନକ ଜନନୀର ସହିତ ପୃଥିକମେ ହିଛେ—ତାରା କି କଥନ୍ତ ପିତା ମାତାର ଜଗ୍ନ କାଦେ ? କାଦେ କାରା—ନା ଅରିନ୍ଦମେର ମତ ପିତୃ ମାତୃ ଭକ୍ତ ଜ୍ଞାନବାନ—ସୁପୁର୍ବ ଯାରା । କାନ୍ଦ ଅରି । ହବି ହରି ନା ବ'ଳେ—ମା ମା ବ'ଳେ କାନ୍ଦ । ତୁମି କାନ୍ଦ—ଓଦ୍ଧୋବତୀ ତୁମି କାନ୍ଦ—ଆୟବାତ କାନ୍ଦ ବିଶ୍ୱ ସଂସାର ପ୍ରଣବ ବାନ୍ଧାରେର ମତ ମା ମା ରବେ ବାନ୍ଧାରିତ ହୋକ ।

ଓଦ୍ଧୋବତୀ । ଜୟ ଦାଦା । କେନେ କି ହେ ? କାନ୍ଦିଲେ କି ମାକେ ଫିରେ ପାବେ ? ଚେଷ୍ଟା କର—ଅନ୍ୟେଥି କର କେନା । ପିତା ମାତା ଆୟବାଦେର ସଥଳ ଜୀବିତ ବାଣପ୍ରଷ୍ଟାବଲମ୍ବୀ—ତଥନ ସରେ ବ'ଳେ ନା କେନେ ବନେ ବନେ ଅନ୍ୟେଥି କର । ଚଲ ଦାଦା ତୋମରୀଓ ଚଲ ଆମିଓ ଯାବ ।

ଜୟମେନ । କି ବଲାହ ମେହେର ଭଗିଟା । ତୁମି ଯେ ଆବଳା—ଅନ୍ତା ବାଲିକା ।

ଓଦ୍ଧୋବତୀ । ତାତେ କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଆବଳା ହ'ଲେ ଓ ଆମି କ୍ଷତିଯା କହା ସୀର ପିତା ବୌରାଦନା ମାତାର କହା ବୀର୍ଯ୍ୟନତୀ ହେବେଇ ହେ । ଆମିଓ ସେଇ ବୀର୍ଯ୍ୟବତୀ ବାମା । ଆଜ ଆମାର ହୁମ୍ରା ହ'ତେ ରମ୍ଭୀରୁନ୍ଦିତ ନାନ୍ଦା ଭୀତି ଅପନୋଦନ କ'ରେ—ରାଜପୁତ ବାଲୀର ମତ—ବୌରାଜ, ମାହୁ, ନିର୍ଭିକତାକେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କ'ରବ—ଶାର୍କାର୍ଜନୀ ଛେଡେ ଦିଯେ ତରାରି ଧାର୍ଯ୍ୟ କ'ରବ—ଗୃହପ୍ରାଜ୍ୟ ନାର୍ଜିନା ବିଧୋତ ନା କ'ରେ ଏ ଅଦମୀ ରଣ ପ୍ରାଦୟ ଅନ୍ତାତି ରଙ୍ଗେ ଧୌତ କ'ରବ । ଯାଓ ଦାଦା ! ତୋମରା ପିତା ମାତାକେ

খুঁজতে যাও। আৱ আগি—আমাৰ সমবয়স্কা সমহন্দয়া সম প্ৰাণ
সঙ্গীগণ সমভিব্যহারে বীৱাজনা বেশে বিপক্ষ বক্ষ ভেদ ক'রতে
অগ্ৰসৱ হৰ। বিহুৎ বেগে তৌৱ চালাৰ—বজ্জৰ মত কাশান দাগৰ—
বলাৰ মত বঁৰ্খি ছুড়ৰ। অস্ত্রে অস্ত্রে চন্দ্ৰ সূৰ্য ঢেকে যাবে, অকালে
প্ৰলয় হবে—কীণ স্থগিত হিন্দু শক্তি আমাৰ জেগে উঠবে।

(রণবিজ্ঞী মূর্তিতে চলিয়া গেল)

জয়সেন। চ'লে গেলে বালিকা। উন্মাদিনীৰ মত আশেণেৰ
সমুথে ছুটে গেলে শোকাৰেগে ধৈৰ্যা হ'য়া হ'য়ে অনৈধ্যেৰ সঙ্গে যুক্ত
ক'রতে গেলে ? রমণী সুলভ চপলতাৰ বশবৰ্জিনী হ'য়ে সঙ্গী-
গণকে সমৱে লিথু ক'রতে চলে গেলে ? হা বালা বিফল প্ৰাপ্তি এত
উদ্যম পৰিদৰ্শন ? যে সমাজেৰ বীৱ, জি. ইতিহাস বিখ্যাত পূৰুষ
ব'লে পৱিচিত, তাৱাই বথন কাপুকষোচিত পৱতন্ত্ৰ হ'য়ে—অন্তঃপুৱে
তৰণী যুবতীৰ মণাল ভূজপাণে তন্ত্রাভিভূত,—বাজাৰ সাহায্যে
উদাসীন—গ্ৰামপাতে যুক্ত ক'রতে সতত কাতন, সেই সমাজেৰ সেই
স্থণিত সমাজেৰ সেই আচাৰন্তৰ হিন্দু সমাজেৰ কুল কামিনীগণ রাজাৰ
জন্ম জীৱন দেবে যুক্ত ক'ৱবে রাজ্য রক্ষা ক'য়াবে ? তা যদি হ'ত
তাহলে আজ আমাৰে রাজা এত বিপন্ন হবেন কেন—আমাৰে
রাজাৰ এত শক্ত যুদ্ধিই বা হবে কেন—আমাৰে রাজাৰ রাজ্য এই
সোণাৰ ; ভাৱতে এত আয়কষ্টই বা হবে কেন ? যে দিন ভাৱতবাসী
প্ৰজাপুঞ্জ এগনি হৃদয় পাবে যে দিন তাৱা রাজাৰ জন্ম জীৱন উৎসৱ
ক'রতে পাৱবে যে দিন তাৱা রাজাৰে জৈবৰ জীৱনে, স্বাজ্ঞভক্তিৰ
অন্ত মূর্তি ধাৰণ ক'ৱতে পাৱবে—সেই দিন শান্তি হবে সমৃক্ষ
বাড়বে—ৱাজাৰ শক্তিৰ ধৰণ হবে।

অৱিন্দম। (চৈতন্ত লাভে) আঃ—এতক্ষণে অনেকটা এঁৱ—

ଇଁ—ଦାଦା ! ଜୟଦାଦା ! ମା ଆସେନ ନାହିଁ ବାବାର ମଂଦିର ଗାଁ ନାହିଁ ?
ଓଷ୍ଠୋବତୀ କୋଥା ଗେଲ ?

ଜୟସେନ । ପାଗଲିନୀ ଘୁମେ ଗେଛେ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ସେକି ସେକି । ଆମରା କ୍ଷତ୍ରିୟ ସଞ୍ଚାନ ଔବିତ୍ ଆମ
ଆମାଦେର ମହିଳାରୀ ଅନାର୍ଥୀର ସମ୍ମାଖ୍ୟେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରେ ଯାଏ ? ହା ଧିକ
କ୍ଷତ୍ରିୟେର ବୀରତ୍ ଶୂରୁତ୍ ଗୌରବେ ଶତଧିକ ତାଦେର ସଞ୍ଚାନ ପ୍ରଥାତି
ପୁନାମେ ସହାଧିକ ଧିକ ତାଦେର ପୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଧାତ୍ ପ୍ରସଂଗୀୟ । ତଣ
ଦାଦା ବାଧା ଦିତେ, ପାଗଲିନୀକେ ପ୍ରତି ନିବୃତ୍ କ'ରନ୍ତେ ବାଣିକାକେ
ପ୍ରବୋଧ ଦିତେ ।

(ଗମନୋଦୟମ ପ୍ରକାଶ)

(ସମ୍ମାଖ୍ୟେ ବାଧା ପ୍ରଦାନ କରିଯା କାଞ୍ଜିଲାଲ ଗାନ ଧରିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । କୋଥା ଯାମ—କୋଥା ଯାମ— କୋଥା ଯାମ ।

ସମାଗତ ସମ୍ମାଖ୍ୟେ ଶଙ୍କ ମେ ଦିକେ ନା ଚା'ଗ—ନା ଚା'ଗ ॥

ଜୟସେନ । (ବିପ୍ରାଯେ) କି ବଲଛ କାଞ୍ଜିଲାଲ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ବଲଛି ଭାଲ ବୁଝେ ଚନ୍ଦ ଭାବ ପରିଣାମ,

ଯୁଦ୍ଧ କର ଜୀବନ ଦାଓ ଗାଁ ହରିନାମ ;

ଘରେର ଚେକି କୁମୀର ହ'ଯେ ନାଶେ ବଂଶେର ନାମ,

ଗୁହ ଶଙ୍କ ଘଟିଯେଛେ ଆଜ—ଦୋର ସର୍ବନାଶ ॥

ଅରିନ୍ଦମ । କାମ କଥା ବଲଛ ତୁମି ? କେ ଘରେର ଶଙ୍କ—ଗୁହଛିଜ
ପ୍ରକାଶ କ'ରେଛେ ? କାମ କାହେ ?

ଗୀତ ।

କ, ଜିଲ୍ଲାଲ । ରାଜୁ ସହୋଦର ସୁଯୋଧନେବ ପାପ ଅଭିଲାଷ,
ରାଜୀ ହବାର ଲୋଭେ ପ'ଡେ ସବେର କଥା ପରକେ ପ୍ରକାଶ,
ଭରେ ବଶେ ଅନ୍ଧ ହେଁ ହାରିଯେଛେ ବିଶ୍ଵାସ
ତାଇ ଭାଇକେ ଛେଡେ ପାପ କୌଣସି ଅନାର୍ଦ୍ଦୟର

କ୍ରିତ ଦାସ ॥

(ଚଲିଯା ଗେଲା)

ଭୟସେନ । ଧନ୍ତବେ ମାନବ ଚିତ୍ତ ଚିତ୍ତାର ଅତୀତ
କଥନ୍ ଯେ କି ଭାବେ ହତେଛ ଚାଲିତ ।
କରୁ ଧର୍ମ ଭାବ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାତାବ କିନ୍ତୁ
ଆବାବ ପାପେବ ପଥେ ପ୍ରେତ ସହଚବ ।
ଏତଇ କି ଉଚ୍ଚପଦ ବାଜ ସିଂହାସନେ
ଆତ୍ମୀୟ ଅରାତି ହୟ ଘାର ପ୍ରାଣୋଭନେ ?
(ସୁଯୋଧନ ସଦେ ସୈନ୍ୟଗଣ ଆସିଲ)

ସୁଯୋଧନ । ଆତ୍ମୀୟ ଅରାତି ହୟ କିମେ ଜୟସେନ ?

ଜୟସେନ । ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଶେ
ରାଜତ୍ବେବ ଲୋଭେ
କ୍ରିଧର୍ଯ୍ୟ ବିଲାସେ ।
ପୂର୍ବାପର ଏହି ଭାବ
ହେଁଛେ—ହତେଛେ
ହବେ ଏଥନ୍ତୁ
ତାବ ନାହିକ ସନ୍ଦେହ ।

ଶୁଣୋଧନ ।

ଶୋଇ କଥା ଜଗସେଇ ଶୋଇ ଅରିଳମ !
 ଆସିଲାମ ତୋମାଦେଇ ହିତେର କାରଣ
 ତିକ୍ତତ ରାଜୀର କାହେ ସନ୍ଦର୍ଭ ଥିଲ୍ଲା ।
 ସେ ପ୍ରକାର ସୈନ୍ୟକ୍ଷୟ ହତେଛେ ଖୋଦେଇ
 ସେ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱାସ ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
 ସେ ପ୍ରକାର ବଲହିନ ଆମରା ସମ୍ପ୍ରତି
 ତାହାତେ ଉଚିତ ଏବେ, ଶକ୍ତର ସହିତ
 ସଞ୍ଚି ପୂର୍ବେ ବନ୍ଦ ହଓଯା ।
 ତାଇ ଆମି ନୃପବର ମୁଖନଳ ପାଶେ
 ଏକନୂପ ସଞ୍ଚିର ପ୍ରଣାମ
 କରିଯାଛି ଇତିପୂର୍ବେ ;
 ରେଥେଛି କେବଳ—
 ଦାଦା କିମ୍ବା ତୋମାଦେଇ ମତେର ଅପେକ୍ଷା ।
 ବଳ ଏବେ କିବା ଅଭିଗ୍ରାୟ ?
 ଏ ରାଜ୍ୟର ଶାନ୍ତିବ ତରେ ସଞ୍ଚିର ପ୍ରଣାମ
 ନା—ଅନ୍ୟମତ—ଆହେ କିଛି ?

ଅରିଳମ ।

ଶତବାର—ଆହେ ଅନ୍ୟମତ—
 ସଞ୍ଚିର ପ୍ରାର୍ଥନା ନାହି କରେ ତାବା—
 ଯୁଦ୍ଧ ଚିର ପ୍ରିୟ ଯେଇ କ୍ଷତ୍ରିଯେର ।
 ଚାହିନା ଚାହିନା ସଞ୍ଚି ଅନାର୍ଥ୍ୟେର ମହ
 ଚାହି ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଆର ଆଜ୍ଞା ସମର୍ପଣ ।

ଶୁଣୋଧନ ।

ଅରିଳମ । ଏଥନ୍ତି ବାଲକ ତୁମି
 ବୟାପ୍ରାପ୍ତ ହ'ଲେଓ ନହ ତୋ ଅବୀଶ ଜ୍ଞାନେ ?
 ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କୁଟକୁ ବୋଲନି ଏଥନ (ଓ)

ରାଜ୍ୟରେ କୁଟନୀତି ପଡ଼ନି କଥନ (ଓ)

କୁଟ କୌଶଲେନ ଧାର ଧାରନା ସାମାଜିକ

ତାହି କହ ହେନ ଭାସା ।

ବୋଖ—ଦେଖ—

ଯୁଦ୍ଧ ଚେଯେ ସନ୍ଧି ଭାଲ

ଆମାର ଇଚ୍ଛାଯ ।

ଅରିନ୍ଦମ । କାକା ! ତୁମି କି ମେହି କାକା ?

ଯେ କାକା ଏକଦିନ ଶାମେର ରକ୍ଷାଯ

ଆଉ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା

ଧର୍ମର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶୂର୍ତ୍ତି କରିତ ଧାରଣ

ମେହି କାକା ତୁମି ! ଆଜ ରାଜ୍ୟଲାଲସାମ୍ବ

ଅନାର୍ଥୀର ପଦତଳେ ବିକାଳେ ଜୀବନ ?

ଏତ ଯଦି ରାଜ୍ୟଲିପା ଛିଲ କାକା ତବ

କେବ କାକା ଏକବାର

ସୁନୋକ୍ଷରେ ବଳ ନାହି ପିତାରେ ଆମାର

ସତ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ପିତା ରାଜ୍ୟ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ

ଆତ୍ମପ୍ରୀତି ସମ୍ପଦିନେ

ପାରିତ ନା କରିବାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅର୍ପଣ ?

ଯେ ପିତା ଆମାର ଆଜ ମାନ ରକ୍ଷା ତରେ

ରାଜ୍ୟ ଛେଡ଼େ ବନବାସୀ ଜନନୀର ସହ

ମେହି ପିତା—କାକା ! ମେହି ଦେବତୁଳ୍ୟ

ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର ମେହି ସେ ଦୟାର ଧନି ମେହ ଅବତାର,

ମେହ ଆତ୍ମ ଅନ୍ତ ପ୍ରାଣ—ପୂଣ୍ୟର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଦୃଶ୍ୟ

ମମତା ଆଧାର ପିତା—

ଭାତ୍ରବଂସଙ୍କତା ଦେଖାତେ ଜଗତେ
 ପାରିତ ନା ମହୋଦୟେ କରିତେ ଗନ୍ଧାଟ ?
 ହାଯ କାକା ! କି କରିଲେ ତୁମି ଆଜ
 ଏକବାର ଦେଖେ ଭାବିଯା ?
 ସିଂହେର ଶାବକ ତୁମି ଶୃଗୁଳେର ଦାସ
 ଦେବ ତୋଗ୍ୟ ପାରିଜାତ ପ୍ରେତ ପଦ୍ମଶିଖ
 ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ ଘୋକା ତୁମି ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ମୋହିତ !
 ତୋମାର ଏହି କଳକ ଦୃଷ୍ଟିକ୍ଷମ
 ବିଶ୍ୱ ମାରେ ରବେ ଗୀଥା
 ଲେଖା ରବେ ହିନ୍ଦୁ ଇତିହାସେ
 ଅଁକା ରବେ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ହୁଦୟେ ।
 ତୋମାର କାରଣେ ଆଜ ହତେ ଥରେ ଘରେ
 ଭାତ୍ରବିଛେଦେର ସହି ଉଠିବେ ଜଗିଯା
 ତୋମାରି ଆଦର୍ଶ—
 ଭାତ୍ରାର ରକ୍ତମ ଚକ୍ର କେହ ନା ଶହିବେ ;
 ଧିକାଇବେ ଇତରେନ—
 ପଦତଳେ ଉପତ ମନ୍ତ୍ରକ !
 ତୋମାରି ଚରିତ୍ରେ ଶିଥେ—
 ଭାଇ ଭାଇ ହଇବେ ପୃଥକ ।
 ଭାତ୍ର ଜୋହି ଦ୍ଵାତପ୍ରଜନ୍ମାତ୍ମୀ
 ରାଜ୍ୟଲୋଭୀ କାକା !
 ଏ ମୂରାଶା କର ପରିହାର ;
 ବିଦୀଯ କରିଯା ବରଂ ତିର୍ଯ୍ୟତ ମେନାମୀ
 କାଜ ସମେ ଯୋଗ ଦାଓ

আত্মরাজ্য করহ উক্তার
 পিতৃরাজ্যে রাজা হও পুনঃ ।
 স্মরণে ! অরি ! বাবা আমাৰ !
 শোক ক্ষুক চিত্তে
 অনৰ্থক অথথা কলঙ্কারোপ
 কৱিতেছ আমাৰ উপৰ ।
 রাজ্য স্পৃহা কিছু নাহি মোৰ
 তোমাদেৱ হিতাকাঙ্ক্ষা সৰ্বদা আমাৰ
 তাই এই সন্ধিৰ গ্ৰন্থাব ।
 তোমাদেৱ মুখ চেয়ে
 দাদাৰ কাৰণে
 প্ৰতিষ্ঠান পুবী রঞ্জা কৱিবাৰে ;
 নিজ মান দিয়ে বিসৰ্জন
 অৱাতিৰ পদে ধৰি
 অনেক বিনয়ে, সন্ধিৰ গ্ৰন্থাবে তাৱে কৱেছি সন্ধত ।
 কোন স্বার্থ নাই ইথে
 ধৰ্মসংক্ষ্য—
 কৱি অঙ্গীকাৰ ;—
 “তোমাদেৱ মঙ্গল ব্যতীত—”
 “অন্ত বাঞ্ছা থাকে যদি কোন”
 “বিনামেয়ে শিরে মোৰ হবে বজ্রাঘাত ॥”
 তুমি বংশধৰ জল পিণ্ড দাতা
 পুত্ৰহীন আগি—
 পুত্ৰ সম তুমি মোৰ—

ତୋଗାରି ହିତାର୍ଥ ହେଁ
 କରିଯାଛି ସନ୍ଧିବ ଅନ୍ତାବ ;
 ମନ୍ତ୍ରତ ଇଓ— ସନ୍ଧି ହେଁ
 ଅବାଧ୍ୟ ହଇଲେ
 ପୁନରାୟ ବାଧିବେ ମନ୍ତ୍ର । (ମନ୍ତ୍ରଲ ଭାବ ସମ୍ମିଳନ)
 ଜୟମେନ । (ଗଣ୍ଡୀର ଯ୍ୟାତାବେ) କ୍ଷତି ନାହିଁ ତାମ,
 ମନ୍ତ୍ର ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ କ୍ଷତିମ ଦୀରେଇ ।
 ଭାଲ ରାଜ ସହୋଦର !
 ସନ୍ଧିର ଅନ୍ତାବ—
 “ଅର୍ଥ କାହାଦେଇ
 ରାଜାବ ନା ଅନାର୍ଥୀର ?
 “ସମ୍ମାନ ସମ୍ମାନ ଅକ୍ଷୟ ରହିବେ ?
 ନା—ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟ ଆୟ ହତେ ହେଁ
 ବିଲୁପ୍ତିତ ଶକ୍ତର ଚରଣେ ? ”
 “ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ କାବ ?
 ରାଜାର ନା ରାଜ୍ୟବାସୀ ପ୍ରଜା ସବକାରି
 କିମ୍ବା ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷେର ? ”
 ଶ୍ରୀଧୋଦନ । ଉତ୍ସମତଃ ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ, ଅର୍ଥ ସମ୍ମାନ ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ
 ରହିବେ ଅଟୁଟ ;
 ଅର୍ଥଚ କାର୍ଯ୍ୟସିନ୍ଧି ହେଁ
 ଅକାରଣ ରଣ ଅନର୍ଥକ ସୈଜ୍ଞନ୍ୟ ହେଁ ନିବାରଣ ।
 ଗର୍ଜ ଏହି—
 ରାଜ କନ୍ତା ଓଧୋବନ୍ତୀ
 ତିକ୍ରତେଇ ରାଜପୂଜ କରେ

সমর্পিতা হ'লে—
সথ্যতা সমন্বে
উভয় পক্ষের দেখি ঘঙ্গল কারণ ।

অরিন্দম । ছি ছি ফাঁকা !
অতুজ্জল প্রতোষিত প্রতাকর
থদ্যোতের হবে পদ্মানত,
বীর্যবতী—ক্ষত্রিয় দুহিতা
উপতোগ্যা হবে অনার্থের ;
ক্ষত্রিয় বনিতাগণ
বন্ত পাহাড়িয়ার—অঙ্কলশ্চী হবে ?
তার চেয়ে রাজ্য যাক,
মান যাক প্রাণ যাক ;
সব যাক—অনন্তের অতল গহনে ।—
থাক মাত্র ক্ষত্রিয়ের প্রতি নির্দশন
থাক মাত্র রাজপুত জীবন্ত স্বাধীন
থাক মাত্র আর্যকুলে সতীজ গৌরব ।

জয়সেন । রাজ শহোদর ! ক্ষমিবে হে শত অপরাধ !
রাজা রাধী রাজে নাই
এ সময় স্বত্ত্বাবলঃ মণিক বিকৃতি ;
তাতে এইন্দপ দ্বন্দ্য মর্মান্তিক বাণী
বজ্জাধিক প্রাণে বাজে ।
তাই বলি সাবধান হ'য়ে— রসনা সংযত কর
নতুবা উদ্ধত যুবা—ক্ষিপ্ত হ'লে
হিতাহিত হ'বে সংঘটিত ।

ସୁଧୋଧନ । ସୁଦେହି ଜୟମେନ !
 ସୁଦେହି ଅରିନ୍ଦମ !
 ସନ୍ଦିକ୍ତ ହୃଦୟ ତୋଗା ପବାକାର—
 ଶୋର ପ୍ରତି ;
 ତାଇ—ଶିତ୍ରଭାବ କ'ରେଛ ସର୍ଜନ ;
 ଶକ୍ତିକାପେ ନେତ୍ରପଥେ ହେଁଛି ପତିତ,
 ତାଇ ଏ ଅଧିକ କାପେ କରିଛ ଭ୍ରମନା ।
 ଆଚ୍ଛା—ବେଶ—ତାଇ ହୋକ !
 ଶକ୍ତ ଭାବ ମୋରେ—ଯୁଦ୍ଧ କଲ—
 ଅନ୍ଧ ଧର—
 ନୟ ରାଜକଣ୍ଠ ଓଷ୍ଠୋବତୀ ଦ୍ଵାରା ଘମ କରେ
 ବିନା ବାକ୍ୟ ବ୍ୟାପେ ଯାଇବ ଚଲିବା ।
 ନତୁବା—
 ଅରିନ୍ଦମ । ନତୁବା ଯୁଦ୍ଧ—
 ଶେଷ କଥା ଏହି ତ ତୋଗାର ?
 ତାଇ ହ'କ—ତାଇ ଏମ—କରିବ ମମର ;
 ଦେଖିବେ ଆମରବାସୀ—
 ହେଲ କଣକିତ ବୃତ୍ତନିଳ ଯଦି ଖୁଲ୍ଲତାତ ;
 କି ଶାତି ପଞ୍ଜିଗାମେ ଉଠିଲା ।
 ଯେ ଜିହ୍ଵାଯ ପାପ ଭାବା କରିଲେ ପ୍ରକାଶ
 ଗେଇ ଗେ ରମନା ତବ, ହଈବେ କର୍ତ୍ତିତ
 ତବ ଭ୍ରାତପୁତ୍ର କରେ ।
 ଗେଇ ରଙ୍ଗ ତବ ଧରିବା ଯତନେ
 ଫେରା ମାରିମେଯ ଦଲେ କରିବ ପ୍ରଦାନ ।

ଧର୍ମ ଆଛେ ମାତାର ଉପରେ,
ହଁଯେ ଯାକ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ସୁଷ୍ଠୁ ପ୍ରବିଚାର
ହେଁଯେ ଯାକ ଦୁଷ୍ଟେର ଦମନ
ହେଁଯେ ଯାକ ପାପ ଅବସାନ ।

ଶୁଯୋଧନ । ସଥ୍ୟତାଯ ବାଧ୍ୟ ନୟ ତବେ
ଜୟମେନ । କିଛୁତେହି ନା ।

ଶୁଯୋଧନ । ପରିଣାମ ଭାଲ ହବେ ନା ଜୟ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ମନ୍ଦଓ ତୋ ହବେ ।

ଶୁଯୋଧନ । ତୋମରା ତବେ ଶାନ୍ତି ଚାଓନା ?

ଜୟମେନ । ଶାନ୍ତି ଚାଇ—କିନ୍ତୁ ସଫି ଚାଇନା ।

ଶୁଯୋଧନ । ତବେ ତ ଯୁଦ୍ଧ ଅନିବାର୍ୟ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ପ୍ରାଣ ଦେବ ।

ଶୁଯୋଧନ । ଏତ ଦୃଢ଼ ପଣ ?

ଜୟମେନ । ଶୁନିଶ୍ଚଯ ।

ଶୁଯୋଧନ । ତାହଲେ ଆମାର ଦୋଷ ଧରନା ଜୟ ।

(ସୈନ୍ଧଗଣ-ଆକ୍ରମଣେ ଇନ୍ଦିତ କରିଲ ।)

ଅରିନ୍ଦମ । (ବାଲକ ସୈନ୍ଧଗଣକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯା ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବେ
ବଲିତେଛେନ) ଭାଇ ସବ । ବନ୍ଦୁ ସବ । ଆଜ ବଡ଼ ମଜାର ଦିନ ଆଶ-
ର୍ୟେର ଦିନ କୌତୁହଳେର ଦିନ । କାକାର ସଦେ ଯୁଦ୍ଧ ସରେ ଘରେ ହାନା-
ହାନି ରାଜ୍ୟ ନିଯେ ଟାନାଟାନି ; ପଲମ୍ କାଳୀନ ବନ୍ଧୁର ମତ ମେତେ ଓଠ—
ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପିବେର ମତ କ୍ଷେପେ ଓଠ—ସର୍ବଭୂକେର ମତ ପ୍ରଦୀ ଥୁହୁ । ଯୁଦ୍ଧ
କରତେ ହବେ—ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କ'ରତେ ହବେ—ମାନ ବୀଚାତେ ହବେ ।

ଜୟମେନ । (ବଂଶୀଧ୍ୱନି କରିଲେନ ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ସଶସ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟେ
ଆସିଲ) ସୈନିକ ବୁନ୍ଦ ! ଆଜ ଜଗତେର ବୁକେ ପ୍ରେତେର ତାଙ୍ଗବ ନର୍ତ୍ତନ—

মনোরং দেবালয়ে পিখাচের আট অট্ট হাত্তি—স্বর্গের মননে শঙ্কণি
গৃহিণীর উচ্ছুলতা । আকাশ তাঙ্গার মত গর্জিন কর—প্রশংস মহা-
সাগরের গন্তীর ভাব ধারণ কর—গ্রালয়কর ভূকম্পানের মত প্রথিবীটাকে
ওলট পালট ক'রে দাও ।

সুযোধন । অনার্থ্য সৈনিক ঘণ্টি ! মতক হও সাধানে অঞ্চ-
ধর—অব্যর্থ সন্ধানে আরাতি নিধনের চেষ্টা কর । আজ তোমাদের
কলঙ্ককালিমা বিলুপ্ত হবার আরম্ভ—আজ তোমাদের চির অধঃপতনের
নৃতন জয়াশ—আজ তোমাদের উন্নতির পথে এই প্রথম সোপান ।
মত করীদ্রের কদলী কানন বিদ্যনের মত রাজ সৈজ মন্দির কর,
ডস্কু ধৰণি শৃত—সুযুপ্ত বিষধরের আকশ্মিক উত্তেজনায় ফণ সঞ্চা-
লনের মত—বিপক্ষপক্ষের একটী মাত্র ধালককে পর্যন্ত মুক্তি অবসর
না দিয়ে আস্তাধাত কর । মহাগ্রালয়কালীন অনন্ত অগাধ অতল
সমুদ্রের বেলাভূমি অতিক্রমের মত মহোল্লাসে আর্থ্য সৈছন্মধ্যে
চেপে পড়, জয় হবে—ঘৰ পাবে—জগত বিদ্যাত হবে ।

(বীর বেশে সজিনৌগণ ওয়োবতী আসিল ও যুদ্ধ
করিতে করিতে গান ধরিল)

গীত ।

দুর হরে ধূর্ণ ফেরপাল ।

পরাণ অরিঅতি, দেখাতে ক্ষমা বিভূতি

আর্থ্য বীরকূল সতত কুপাল ॥

কৌশলে হিন্দুস্থান কয়িতে অধিকার,

কেন হেন অসন্তুষ্ট আকাঙ্ক্ষা দুরাচার ;

ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ ତାହା ସାଧିତେ ଦେଖତାର
(ହାରେ) କୁଦ୍ର କି ହତେ ପାରେ ଭାରତ ଭୂପାଲ ॥

ତୀଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ବାଲକ ସୈନ୍ୟମଳ
ଅନୁଭ୍ଵ ପରାକ୍ରମେ ମଲିବେ ବୈରୀବଳ
ବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହବେ ବଳ ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳ
ଭାଗ୍ୟଦୋଷେ ଅନାର୍ଥ୍ୟର ଭେଦେହେ କପାଳ ॥

(ଅରିନ୍ଦମ ଓ ଜୟସେନ ବ୍ୟକ୍ତିତ ଯୁଦ୍ଧରତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେର ଚଲିଯା ଥାଓଯା ।)

ଜୟସେନ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ! (ଶୁଣିତପ୍ରାୟ)

ଅରିନ୍ଦମ । କେ ଏହା ? (ବିଶ୍ୱାସେ)

ଜୟସେନ । ବେଶ ଚିନିତେ ପାରିଲୁମ ନା—ତବେ ବୋଧ ହଙ୍ଗ ଯେନ—
ଓଘୋବତୀ—ଆର—

ଅରିନ୍ଦମ । ଓଘୋବତୀ ! ଆରା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଶିଖିଲେ
କୋଣା ?

ଜୟସେନ । ରାଜପୁତେରା ମାତୃଗର୍ତ୍ତ ଥେକେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଥେ—ଶାକ୍ଷେର
ଉତ୍ତି ।

ଅରିନ୍ଦମ । ବିଶ୍ୱାସ ହୁଯ ନା ।

ଜୟସେନ । ତବେ ଦେଖିଗେ ଚଳ କେ ଏହା ନବାଗତ—ଆଗ୍ରାଦେର—
ହିତେଷୀ—ସାହାଯ୍ୟକାରୀ—ଅଧାରିତ ସୁହୁଦ । [ଅନ୍ତର୍ମାଳା]

প্রিতীকা দৃশ্য।

(কর্ণসিংহের শিবির)

(আনন্দোৎসুন্ন কর্ণসিংহের একাকী চিঞ্জ।)

কর্ণসিংহ। কতক্ষণে—কতক্ষণে এই স্মৃবিস্তৃত রণপয়োধি অতিক্রম ক'রে নর্মদা সুন্দরীর সন্দর্ভন লাভ ক'রব—কতক্ষণেই বা মাহিষাতী সম্রাট দুর্যোধনের উচ্ছেদ সাধন ক'রে—আমার প্রণয়-নন্দনের ফুটস্ত পারিজাত নর্মদা রূপসীকে অঙ্ক সুশোভিলী ক'রতে পারিব—কতক্ষণেই বা রাজ-সহেদৰ সুযোধন সহান্ত বননে সমাগত হ'য়ে সংগ্রাম বিজয়ের শুভবার্তা প্রদান ক'রে—সেই ঘাবণ্যমণী ললামভূতা নবীনা নর্মদা লাভে আশাসিত করবে ? যে দিন কল্পনা প্রস্তুত স্বপ্নরাজ্যে নর্মদাকে পাঠ রাণী ক'রে কর্ণিটের সিংহসনে উপবেশন ক'রতে পাব—সেই দিন—আমার আগের প্রতিহিংসা মাহিষাতীর রক্তনদীতে দৌড় হবে। বড় আশা—বড় উত্তম—বড় ভালবাসায় দাগা দিয়ে দুর্ধৃত দুর্যোধন আমার লাভের, বদনভরা বাসনার মুখে ঝুঁঠোভুঁঠা ছাই চেপে দিয়েছে—আমর মুখের গোস কেড়ে নিয়ে এসেছে। সেই দিন হ'তে নানা দেশে—নানা দেশে জগৎ ক'রে নানাবিধি কৌশল—চাতুরী উপায় উত্তোলন ক'রে এতদিনে আকাশ কুমুমের আকাশে সোপানে ধীরে ধীরে আরোহণ ক'রতে পেরেছি—দেখি এখন চেষ্টা ক'রে—শেষ ধাপ পর্যন্ত উঠতে পারি কি না ?

(সহান্তে পুত্ররাম আসিল)

পুত্ররাম। বলি ও সিংজী মশায়। এখানে একলাটী—চুপ্টী

କ'ରେ—ସାପଟି ମେରେ, ଏତ ଭାବନାର ଭାବଟି ବୁକେର ଭେତର ଭ'ରେ—
ଜୋଯାର-ଭାଟି ଚାଲାଛେନ ଯେ ? ବଲି ଶୁଣି କହି—ଫୂର୍ଜିଦାଧିନୀ—
ବୋତଳମଧ୍ୟବାସିନୀ—ଆପବିତ୍ର ପବିତ୍ରବା କୃପିଣୀ—ସୁରାଶୁନ୍ଦରୀ କହି ?
ଆର ମେହି ଯନ୍ତ୍ର ମନ୍ଦ ବାନ୍ଧୁତ—ପିତଳାକାରାନ୍ଧୁତ ରୂପୁର ମୁଖ୍ୟିତ—ନିତମ୍
ପରିଚାଲିତ ନର୍ତ୍ତକୀ ଦିଦିଗଣିଗ୍ରାହି ବା କହି ? ଭାବ ଭେଦେ ଗେଲ ଯେ ?
ହାଲ ଚାପ—ମାଝି ଡାକ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । କେ ପୁତ୍ରାମ ! ଏସ , ଏସ—ରାଜ-ବସ୍ତ୍ର ! ପୁତ୍ରାମ
ପ୍ରକୃତିଇ ତୁମି ଚିତ୍ତାରାମଦାୟକ । ଏସ—ଏ'ସ—ସୁରାପାନ , କର—ନର୍ତ୍ତକୌ-
ଦେଇ ସଞ୍ଜୀତରମେ ରମିକ ହୋ—ଆନନ୍ଦ କର ।

ପୁତ୍ରାମ । ଏହି ତ କଥା ! ଏକେହି ତ ବଲେ ବନେଦୌ ବଡ଼ ମାଉସେର
ବଡ଼ ଚାଲ । ତାର ପ୍ରେମାନ ଏ ବୁନୋ ରାଜୀ ସୁଖନନ—ଉନି ସୁଖନନ ନନ
ପୁରୋ ଦସ୍ତର ଦୁଖନନ ! ନାମକରଣଟା ଉଲ୍ଟୋମୁଖୀ ହେଁ ଗେଛେ । ବେଟା
ମହା କୃପନ—କଞ୍ଚୁସ—କଞ୍ଚୁସ । ଥରଚେର ଧାର ଦିଯେ ଯାବେ ନା, କେବଳ
ଟାକା ଟାକା ଟାକା । ପ'ଢେଓ ଆଛେ ତେମନି ହିମାଲୟ ପାହାଡ଼େର ଉତ୍ତର
ଦିକେର ଏକଟା ଜଙ୍ଗଲ—ଜଙ୍ଗଲୀ—ଜଙ୍ଗଲୀ—ବେଟା ନେହାୟ ଜଙ୍ଗଲୀ ।
ସଭ୍ୟଓ ହବେ ନା—ସମାଜେଓ ମିଶତେ ପାରବେ ନା—ଯେ କୁମୋର ବ୍ୟାଂ ମେହି
ତାଇ ଥାକବେ । ଏହି ଯେ ଏତ ଲଡାଇ ଫଡାଇ ଧାନାଇ ଫାନାଇ ସବ ପଞ୍ଚଶିର
ହେଁ—ଗୋଲାଯ ଯାବେ—ଶୁଦ୍ଧ ମୁଖେ ଦେଶେ ଫିରତେ ହବେ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । (ସଚକିତେ) ଅଁୟ—ବଲ କି ପୁତ୍ରାମ ?

ପୁତ୍ରାମ । ବଲି ନା ଦେଖତେ ପାବେ । ବଲି ଗତିକ ଦେଖେ ସମ୍ଭାବିତେ
ପାରଛ ନା ? ଏହି ପାତ କଥନାତ୍ମ ଅର୍ଗେ ଓଠେ ନା । ଯଦି ଭଗବାନ ନା
କରେନ—ଏହି ରାଜ୍ୟଟା ନା ହାତେ ଆସେ— ତା ହଲେ ଏ ବୁନୋ ବେଟାକେ
କୁନୋ ଇଁଦ୍ରରେ ମତ ଚାପା କଲେ ଚେପେ ତୋମାକେ ରାଜୀ ହାତେ ହବେ—
ନର୍ମଦା ରୂପୀ ହବେ—ଆର ଆମି ହୁ ତୋମାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ—ବୁଝେଛ ?

এই রকম চাঁল চাল। দৱকাৰি হয় সাহায্য পাবে—প্রাণ দিয়ে
তোমাৰ কাৰ্যোদ্ধাৰ ক'ৱব—দেখতে পাবে কেমন ক'ৱে পৱেন ঘৰে
চুকে নিজেৰ স্বার্থ বাগাতে হয়।

কণসিংহ। মন্দ নয় এ যুক্তি তোমাৰ।

এক সঙ্গে কামিনী কাঞ্চন
শুন্দ শুকোশলে হবে হস্তগত।
এ সুবৰ্ণ সুযোগ কভু না ছাড়িব
যেমন কৌশলে আসা নৰ্মদা লভিতে
সেইন্দ্ৰপ চাতুবীতে রাজস্ব লভিব,
সেইন্দ্ৰপে শুখননে বিনাশ কৱিব।
এই যুক্তি সৎযুক্তি ; বন্ধু তুমি পুতুলাম
আজ হ'তে ঘোৱ।
সহায়তা কৱহে শুন্দন
আঁমাদেৱ সঞ্জল সাধনে।

পুতুলাম। সব হবে—সব হবে। এখন এক কাজ কৱ। মন খেঘে
মেঘে মাছুয় আনিয়ে সৈতে দলকে একটু বিলাস শ্ৰোতে ভাসিয়ে
দাও—তাহলেই বাস—এখন ডাক নৰ্তকী আন শুন্দ। নিজে ফাঁদ
পেতে জাত ভাইকে সেই ফাঁদে অডিয়ে নিজে সামুলে থাকতে হবে
বুৰোছ ?

কণসিংহ। বুৰোছি সকলাই—সহজ উপায়ে
রাজেশ্বৰ্য লভিবাৰ অপূৰ্ব সুযোগ।
সেই মত কাৰ্য্য সম্পাদিব।
নিজে মন্তুপান কৱি রহিব সতক
মিত্র ভাবে শুন্দ শক্ষ আধঃপাত হেতু।

কামিনী কৃহকে মজাইধ সবে
নিজে না মজিব ।
এইস্তাপে কার্য্যাদ্বার করিতে হইবে
সহায় তাহার মোর প্রিয় পুত্ররাম ।
এই—কে আছ ? দৃত—

(জনেক প্রহরী আসিল)

প্রহরী । (কুণিশ করতঃ করজোড়ে দণ্ডায়মান)
কর্ণসিংহ । সুন্দরী নর্তকী আৱ সুমধুৱ সুধা আন দৱা মম
সপ্তিধানে ।

প্রহরী । যে অজ্ঞা । (প্ৰস্থান)
কর্ণসিংহ । (স্বগতঃ) এইবাব পূৰ্ব হবে চিৱ মনস্তাম ।
এতদিন ধৱি যে মহান উদ্দেশ্য ঘজেতে
ৱত ছিলু আছতি অপ্পে
এবে তাৱ পূৰ্ণাহতি কাল সমাগত ।
এইবাব স্থিৱচিত্তে তীক্ষ্ণ বুদ্ধি বলে
কুটজাল কৱিয়া বিষ্ণুৱ
অতাখ্য প্ৰাহেলিকা কৱি সংঘটন
গিত্র ভাবে গুপ্ত শক্ত কৱিব সংহাৱ ।
হৱিব ফুতোন্ত সম স্বযোধন গ্ৰাণ
মানিব পশুৱ মত অনার্য রাজায় ।
মানিব ঘাতকস্তুপে রাজা দুর্যোধনে ;
সাৰ্বভৌম একছত্তী সন্মাটেৱ পদ
অধিকৃত কর্ণসিংহ কৱিবে নিশ্চয় ।

তারপর এই পুত্রাম—
 এরও নাহি পরিজ্ঞাণ
 খান্দ্য সনে ধিয দিষ্ঠে বিধিব গান্ধে ।
 বিশ্বাস ঘাতক যারা
 যার কাছে থাকে
 স্বভাব অভ্যাস দোষ পাঠেনা ভুলিতে,
 এই হেতু একবার বিশ্বাস হ'রাণে
 চির অবিশ্বাস সেই শাঙ্কের বচন ।
 কেহ না বহিবে এই মাহিমাতী পুরে
 চতুর্দিকে ধংস চুল্লী দিব জালাইয়া
 গ্রাম্যদেব মহেশ্বরে দাহিয়া চুল্লিতে—
 চুল্লি মহেশ্বর নাম দিয়া নব রাজ্য
 রবে মাত্র কর্ণসিংহ । আর রবে সেই
 যার তরে খটিতেছে এ সব অনর্থ,
 যে আমাৰ হৃদয়ের উপাস্ত দেবতা
 যে রঞ্জ লাভেৰ আশে আসা এই দেশে ।
 সেই রঞ্জ—সেই—নর্মদা সুন্দৰী
 বামে এগি ধেই দিন কষ্ট আলিপনে
 মিষ্টভাসে ভূমিবে আমাৰ
 সেই দিন পূৰ্ণ হবে বাসনা আমাৰ ।

(গীত কঢ়ে কাঞ্জিলাল আসিলেন)

কাঞ্জিলাল। হায় কি তামাসা—কত গনে আশা বসন ভৱা হাসি ।

দাত পড়েছে, চুল পেকেছে, বেজেছে ঐ, কালেৱ বাশী ॥

କର୍ଣ୍ମିଂହ । କେ ତୁମି କି ବନ୍ଦଚ ?

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ଦେଖେ ଶୁଣେ ଧୋକା ଲେଗେ ଯାଏ ବୁଦ୍ଧିନା ସାପାର
କେନ ଅଭ୍ୟାସାବ ଅନାସାବ ଦେଶେ ଶୁଦ୍ଧ ହାହାକାବ
ମେ ସବ ବିଚାବ ; ଆଛେ ଏଣ କବି
ପାପ ଆଶାବ ତାଇ ପ୍ରସାଦୀ ॥

କର୍ଣ୍ମିଂହ । ଯାଓ ସାଓ—ଅତ ତାବନା ଭାବତେ ଗେଲେ ନିଜେର କାଜ
ହୟ ନା—ଉଦ୍‌ଦ୍ଵାରା ପଥେ କୁଟୀ ପଡ଼େ ।

ଗୀତ ,

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ଅନ୍ଧ ହେବ ଅହନ୍ତାବେ ହେବ ଆଇ ଜୈବ ଆଜୁହାରୀ
ଭାବଚ ନାକି ଆସଛେ ମେ ଦିନ ଦିଛେ ଏ କାଲେ ମାଡା
ସମୟ ଥାକତେ ବୁଝେ ଚଲ ନଇଲେ ଆକାଶେ ଯାବେ ମାରା—
ପେଛୁ ପେଛୁ ସୋରେ ନିଯାତି ନିଯେ କର୍ମେବ ଫାଂସି
କୁଷେଗ ପେଲେ, ଦେବେ ଗଲେ ମେହି ମର୍ବନ୍ଦାଶୀ ॥

(ଅହାନ)

ପୁତ୍ରରାମ । କର୍ଣ୍ଟାଟାଜ କର୍ଣ୍ମିଂ ଗଣାଯ । ଏ ପାଗଲଟା ମହା ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟାଜ
ଓ ଧେଟାକେ ବିଦ୍ୱାଗ କ'ରିବେନ ନା—ଓଟା ଶକ୍ରଦେବ ଏକଟା ଶୁଦ୍ଧ ଆଡକାଟି ;
ଆମାଦେବ ସ୍ତ୍ରୀତେ ଚୁକେ ତଙ୍ଗାସ ନିଯେ ଗେଲ । ଫାକ ପେଗେଇ—ଉଦ୍ବାସ
ଭବେ ଇମା ତୁଁଡି ମୋଟା କେନ୍ଦୋ କେନ୍ଦୋ ଲାମ୍ ପାଠିଯେ ସବ ତଳପଟ୍ଟ—କରେ
ଛାଡ଼ିବେ ।

କର୍ଣ୍ମିଂହ । ଉନ୍ନାଦ—ଉନ୍ନାଦ ଓଟା ଜେ'ନ ପୁତ୍ରରାମ
ପାଗଲେର ଅସାର କର୍ଣ୍ମାଯ

କର୍ମ ଭଣ୍ଡ ହସନା ସବଳ ।
 ସେ ସଙ୍କମୁଳ ଆଶା ହୃଦୟେ ଧରିଯା
 କର୍ଣ୍ଣାଟ ନିବାସ ତ୍ୟଜି ତିଥିତେ ଆଶ୍ରୟ
 ଯେ ଉଚ୍ଛତର ଭରସା ସମ୍ବନ୍ଧ କଣିମ୍ବା
 ଝାଁପ ଦିଯେ ପଡ଼ିଯାଇଁ ଅତଳ ଗହନରେ ।
 ସେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ— ସେ ସଙ୍କଳ— ସେ ଆଶା ଭରସା
 ସଫଳ ହେବେ ମୋର ।
 କାମିନୀ କାଞ୍ଚନ ଲାଭ ଏକ ଶୁଭ୍ୟୋଗେ
 ଅଗ୍ରମର ମେହି ସ୍ଵାର୍ଥ-ପଥେ,
 ସ୍ଵାର୍ଥମିଳି କିମ୍ବା ଆଜ୍ଞାଦାନ
 ଉଥାନ ସ୍ଵରଗେ କିମ୍ବା ନରକେ ପତନ
 ଏ କର୍ମେର ଚବମ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ
 ସଫଳ ସାମନା କିମ୍ବା ଜୀବନ ବିନାଶ ।

(ସୁଧୋଧନ ଆସିଲେନ)

ସୁଧୋଧନ । ସଫଳ ସାମନା କିମ୍ବା ଜୀବନ ବିନାଶ
 ଏହି ପଥ — ଏହି ପଥ — ଏହି ମାତ୍ର ପଥ ।
 ଅଗ୍ରମାନ ନିର୍ଯ୍ୟାତିନ ଅଧିକା ଲାଭନା ।--
 ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷୟ ଯୁଦ୍ଧ ପରାଜିତ ବୌଦ୍ଧ
 ଟିଟ୍କାରୀ ଧ୍ୟାନ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ ଉପର !
 ଏ ସବେର ଏକମାତ୍ର ଆହ୍ଵାନ ପ୍ରତିଶୋଧ
 ସାମନା କିମ୍ବା ଜୀବନ ବିନାଶ ।

ପୁରୋମ । ବଲି ବ୍ୟାପାର କି ଦିତ୍ତିଷ୍ଠନ ମଧ୍ୟ ? ରାଧନ କୁଶାର
 ସ ଭାବୀ କାଳନେମୀ ମାତୁଳ ଶହାର୍ଥୀ ! ଏତଟା ଝାଁତେ ଲାଗା— ଏତଟା

ଆଗେର ଟାମେ ଜୀବନ ବିଳାଶ ପଣ—ଆପଥାନେର ଅତିଶୋଧ ନିତେ—
ବଲି ବଲଛ କି ? ଅମନ ଭୁ'ଦୋ ଦେହଟା ନିଯେ—ସା ଦୃଷ୍ଟା ଶେଯାଲେ ଥେତେ
ପାରେ ନା—ତେମନ ଏକଟା ଘାଁମାପିଣ୍ଡ ଦେହ ନିଯେ—ସା ମଧ୍ୟାଳ ଜେନେ
ଶୁଣେ—ଏତ ଆପାଳି ଦାପାଳି କ'ରେ ଲାଡା'ଯେ ଗିଯେ ହେବେ ପାଖିଯେ
ଏବେ—ଆସିତେ ପାରିଲେ—ପଥେ କୋନ କଟି ହୁଯ ନି ? ଆବାର ଏଥାନେ
ଏସେ କୋଗର ବେଁଧେ—ବୁକ ଫୁଲିଯେ—ଚୋଏ କପାଳେ ଭୁଲେ ଜୀବନ ପଣ
କ'ରଛ । ତା ତୋ ବଟେଇ ତା ତୋ ବଟେଇ । ଏମନ ଏକଟା ଦିଗ୍ଗଜ ବୀର
ନା ହ'ଲେ ନିଜେର ଭାଇକେ ନାସ୍ତାନାବୁଦ କ'ରିତେ ଏତ ଆହା ହବେ କେବ ?
ବାହବା ବୀର—ଯେନ ହୀରେର ଛୁରିର ଫୌରେର ଧାର ।

କର୍ଣ୍ଣିଂହ । ଛେଡ଼େ ଦାଓ ବାଜେ କଥାର 'ଆଡ଼ିଷର । ବ୍ୟାପାବ କି
ରାଜ ସହୋଦର ? ଏତ ଅପମାନ, ଲାଞ୍ଛନା କାରି କାହେ ? ଦାଦାର କାହେ ।
ବଲି ଦାଦାର ସଦେ ଯୁଦ୍ଧେ ଭାଇ ପରାପର ହଲେ—ଲାଞ୍ଛନା ଅପମାନ କି ! ଏଥିଂ
ଜିତତେ ପାରିଲେ ପୌର୍ଯ୍ୟ ପାଓରା ଯାଏ । ନଇଲେ ଦାଦା ଯଥନ ବଡ଼—ତଥନ
ବଡ଼ର କାହେ ଛୋଟ ଭାଇଯେର ଚିରକାଳ ହା'ର ।

ଶୁଯୋଧନ । ଦାଦା ନମ—ସେନାପତି ନମ—ଦ୍ରାତପୁତ୍ର ନମ । ଅତୀବ
ଆର୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଚିନି ନା—ଜାନି ନା—କଥନ୍ତି ଦେଖି ନାହି । କୌଣସି ଯେ
ସମୟ ଜାନିତେ ପାରିଲାମ ଯେ ରାଜୀ ବାଣୀ ସରେ ନାହି ମେହି ସମୟ ଓଷ୍ଠୋବତୀ
ହରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଲବତୀ କ'ରେ ସେନାପତି ଓ ଯୁଦ୍ଧବାଜିକେ ଆକ୍ରମଣ କରିଲାମ
—ଉତ୍ୟ ପକ୍ଷେର ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରାରମ୍ଭିତେଇ କୋଥା ହ'ତେ ଅକ୍ଷୟାଂ ଦଳେ ଦଳେ
ପିପଢ଼େର ସା'ର ଧ'ରେ—ଅନ୍ତର ସମ୍ମ ପ୍ରକ୍ଷତ କ'ରେ ନିଯେ ବାଲ ବୈଶାଖୀର
ଉଛୁଞ୍ଚଳ ଝଟିକାର ମତ—ଆମାର ମୈତ୍ରିଦଳ ଭେଦ କ'ରେ—ମଧ୍ୟଭାବେ ପ'ତ୍ର
ଅନ୍ତୁତ ରଗଦକ୍ଷତାଯ—ଅମାଧାରିଣ କିପ୍ରହଞ୍ଚେ—ଅଗୋକିକ ସୁଦ୍ଧିମତ୍ତାଯ
ଆମାଦେର ହଟିଯେ ଦିଲେ, ମୈତ୍ରିଗମ ପଞ୍ଚାଦଭାଗେ ହ'ଟେ ଆମଛେ—ଇତ୍ୟ-
ବସରେ ଆର ଏକଦଳ ଏସେ ତାଦେର ଟୁକ୍କରୋ ଟୁକ୍କରୋ କ'ରେ ଫେଲିଲେ ।

ସମ୍ବା ଲଜ୍ଜା ଆପମାନେର ଜନ୍ମତ ଆଖଣ ମୁକେ ଜେଣେ ଗିରେ ହେମେଛି । ଆମଙ୍କ
ସୈଞ୍ଚ ଦାଉ—ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇ ଶତ ।

ପୁତ୍ରରାମ । ତୋମାର ହାତେ ମୈତ୍ର ଦିଯେ କି ହୋ ବାବା ଭାତମାରୀ
ବାହାଲୀ ? ଏହିତ ଏକ ହାତାବ ମୈତ୍ର ପାଠ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପାଇଁ କ'ଥେ
ଦିବେ—ଜାଲଟା ନିଯେ—ମାନଟା ଦିଯେ ପାନିଯେ ଏମେହ । ଆବାର ଯାଏନେ
ଆର ଏମନି କ'ରେ ତାଦିଗେ କାନେର ମୁଖେ ଧ'ବେ ଦିଯେ ଚମ୍ପଟ ଲାଗାବେ !
ତୁ ମିଳେ ବାବା ବୃଦ୍ଧ ନାବବ ଶା । ମୁଖେଇ ପ୍ରାଣ ଦାଉ କାଜେ ପ୍ରାଣ
ବୀଚାଉ—ଅଁଚ ଲାଗିତେ ଦାଉ ନା । ଏଥିନ ଥାମ- ଆମ ତୋମାର ଲେଜ
ନାଡ଼ାଯ କାଜ ନାହିଁ । ବଲେ ଯାଇ କାଜ ତାବ ଥପର ନେହି— ଅନ୍ତେବେ କେବଳ
ମାତ୍ରା ବ୍ୟଥା— ସେଇ କଥାର' କଥା । ଏଥିନ ଥାମ- ସ'ମ— ଏକଟୁ ମଦ ଥାଓ ।
ତାରପର ମାତ୍ରା ଠାଙ୍ଗା କ'ରେ—ଧୂକ୍ତି କ'ରେ— ଧୂତି କ'ରେ ଧେରିଯେ
ପ'ଡ଼ିବେ ।

କଣସିଂହ । ସେଇ ଭାଲ ରାଜ ମହୋଦର
ସୁନ୍ଦର—କରାହ ବିଶ୍ଵାମ
ପରେ ହବେ ସମରେଇ କଥା ।

(ପ୍ରହରୀ ମଞ୍ଜ ଆନିଲ ଓ ଶକଳେ ପାନ କରିଲା— ପରିଚାତେ ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ
ଆସିତେଛେ ଦେଖିଯା ଗଲାଗଲୁକୁତବ୍ବାସେ କରଜୋଡ଼େ ଶାଟଟାଜେ
ପ୍ରଣିପାତ କରିତେ କରିତେ ପୁତ୍ରରାମ ବଳିତେଛେ ।)

ପୁତ୍ରରାମ । (ଅଭ୍ୟାରନା କରିଯା) ଥାଗତମ— ଥାଗତମ— ଥାଗତମ ।

ଯା ଦେବୀ ଦର୍ଶକୁ ତେଥେ ମେଓଡ଼ାଧୂକ୍ଷବାସିନୀ
ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଃ ନମଃ । (ପ୍ରଣାମ)
ଯା ଦେବୀ ପେଚକବଣୀଃ ଡାକିନୀଚକ୍ର ଧାରିଣୀଃ
ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନମଃ ନମଃ । (ପ୍ରଣାମ)

ସା ଦେବୀ ଛାରପୋକାଳପାଃ ଟାଟିକା ରଜ ଶୋଧିଣୀঁ

ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମଃ ନମଃ । (ଅଣାମ)

ସା ଦେବୀ ନବ୍ୟ ସତ୍ୟ ବାବୁବୁନ୍ଦଃ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି କାରିଣୀঁ

ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମସ୍ତୈସ୍ମେ ନମଃ ନମଃ । (ଅଣାମ)

ଲାଗାଓ ଲାଗାଓ ହରମମ ଗାନ ଲାଗାଓ—ମମ ଧ'ରନା—ଯେଦେଶ ହରମ
ଦମାଦମ ଚାଲାଓ ।

ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ ।—

ଗୀତ ।

ଧୌବନ ଭୀବନେ, ପ୍ରେମମୁଖା ଭରା

ଆମରା ଅବଳା ରମଣୀ ।

ବସିକ ପ୍ରେମିକବର, ସ୍ନନର ଗୁପବର,

ଆଶିତା ରକ୍ଷିତା କାମିନୀ ॥

ପରକୀୟା ପ୍ରଣୟେ ଶ୍ରୀତି ପ୍ରଦାନେ

ଭର୍ତ୍ତର ନମନେ—ମହାର ଗମନେ

ରତିରସ ଶ୍ରୀତ ନର ନମନ ମଧି ॥

ବୁଦ୍ଧିମ୍ବା ପ୍ରାଣ ଦିଇ ତବେ ପ୍ରାଣ,

ଚ'ଥେ ଦେଥେ ମଜିମା ଦିଇ ନା ମାନ,

ଶୋନ ରମେର ଗାନ—କରା କିଛୁ ଦାନ

ତୋମାର ଆଶାଯ ସ୍ଵର୍ଗ ବ'ସେ ଦିବା ଧାମିନୀ ॥ (ଶୁତ୍ୟ)

(ଶଶବ୍ୟକ୍ଷେ, ଶୁତ୍ୟନନ ଆସିଲେନ)

ଶୁତ୍ୟନ । କରପିଂହ ! ରାଜ ସହୋଦର !

ଆଜିମେ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ଆଛି ଏ ସମ୍ମା ?
 ଏ ଦିକେ ବେ ଘୋର ମର୍ବିନାଥ
 କୋଥା ହ'ତେ ଅକ୍ଷ୍ୱାତ୍ ପଞ୍ଜପାଲ ମନ୍ଦିର
 ଉତ୍ସବ ଅଗି କରେ ଶିଖ ସମ୍ପଦାମ୍ଭ ଏବଂ
 ଆମି, ପଣି ଶିବିର ଭିତରେ
 ନିଷ୍ଠାର ଧାତକ ମନ୍ଦିର
 ଯାରେ ପାର ମଧୁଗେ ଦେଖିତେ—
 ସୁନ୍ଦର, ଯୁବା, ନାରୀ ନା କରି ବିଚାର
 ଅନ୍ଧାଧାତ କରିଲେଛେ ମଧ୍ୟର ଉପର ।
 କେହ ନାହିଁ ବାଧା ଦିତେ—
 ମଶଙ୍କିତେ ଦୁର୍ଗଧାର ରଙ୍ଗ କରି
 ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ନାରୀଗଣ ଶିଖ ପୁନ୍ର ଲ'ମେ
 ଓଟପ୍ରାଣେ ମୁତ୍ୟରେଖା କରିଯା ଅନ୍ଧିତ
 କାଷ୍ଟ ପୁନ୍ରଲିବଳ ମନ୍ଦ ନିଷ୍ଠକ ନିଶ୍ଚଳ ।
 କ'ରନା ବିଲମ୍ବ କେହ ଚଲ ଅବା ;—
 ରଙ୍ଗ ମାନ ରଙ୍ଗ ପ୍ରାଣ ରମ୍ଭ ଶିଖ ନାରୀ —
 ମନ୍ଦିର କର ମନ୍ଦିର କର ମୈନିକ ମନ୍ଦିରୀ ।
 ଆନନ୍ଦକ ମହାମାତ୍ରେ ନାହିଁ ପ୍ରାୟୋଜନ
 ମନ୍ଦିର କର — ମନ୍ଦିର କର—
 ସ୍ଵର୍ଗିତ ରାଖିଯା ମନ ।

ପୁନ୍ରରାମ । ଏଁଯା—ମେ କି । ଯୁଦ୍ଧ—ଏଥାମେ ? ଶିବିରେ ଭିତରେ ?
 ଉଡ଼ୋ ପାଥୀର ବିଡ଼ାଲେଇ ଡମ—ଏଁଯା ତାଟି ନାହିଁ—ସତି ନାହିଁ—
 ଯାଇରୀ ନାହିଁ ?

ମୁଖନନ । ମିଥ୍ୟା ମହେ ଏକ ଦର୍ଶନ ।

ପୁତ୍ରାମ ! ଚିତ୍ତ ପୁତ୍ରନିକାବ୍ୟ
କି ଦେଖ ଚାହିଦା ?
ଧର ଅନ୍ଧ—ମୁକ୍ତେ ଚନ !
ବୌରବୁନ୍ଦ ! ହୋହେ ପ୍ରମ୍ଭତ
ଜୀବନ ସମସ୍ତା ଆଜ,—
ଯୁଦ୍ଧ କର ଉପହିତ
ସୁଯୋଗ ବୁବିଆ ପରେ
କହିବେ ସନ୍ଧିର କଥା ।

କଣ୍ଠୀଂହ ! ତୁମି ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତ ରକ୍ଷା କର ରାଜ ସହୋଦର ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ
କ'ରନା ଭାଇ ! ବିଶ୍ଵତ ଅନ୍ତରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଜାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିକ୍ ରକ୍ଷା
କ'ରବେ ! ଆର ଆମି ପରିଧା ପାରେଇ ଥେକେ ତୀର ଚାଲିଯେ ପୂର୍ବ ଦିକ୍
ରକ୍ଷା କ'ରବ—କେବଳରାମ ବାଧୀ ଦେବେ ସମ୍ମୁଦ୍ରେ । ପ୍ରବେଶ କ'ରତେ ଦେବେ
ନା । ଯା ଏମେହେ ସଥେଷ୍ଟ—ପାରତୋ ଏସ ହଟିଯେ ଦିତେ ହବେ ନର ସନ୍ଧି
କ'ରତେ ହବେ , ଏସ ଏସ ପ୍ରମ୍ଭତ ହ'ଯେ ଛୁଟେ ଏସ ।

ପ୍ରଶ୍ନାନ ।

କଣ୍ଠୀଂହ । (ନିଜମନେ) ଏହିତ ସୁଯୋଗ !
କି କରି ଏଥନ ?
ମହଜେଇ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷାର କରିଆ ଲାଇବ ।
ଶକ୍ତ ଦିଯେ ଗୁପ୍ତ ଶକ୍ତ କରିବ ନିପାତ
ଛଲନାୟ ହୃଦୟର କରିବ ମକଳ ?

ପୁତ୍ରାମ । ଭାବିଛ କି ମିଂଜୀ ଦାଦାଠାକୁର ! ମେଇ କଥା ତୋ ! ମେ
ଏଥନ ଭୂଲେ ଯାଉ । [ଏଥନ ଏହି ଧାକା ସାମଳ ଓ ନହିଁବେ ଅକ୍ଷା ପେତେ ହବେ ।
ଐ ଏଲ—ଐ ଏଲ—ଦେ ଦୌଡ଼—ଦେ ଦୌଡ଼—ତୋ ଦୌଡ଼ । [ପଲାୟନ ।

(ଦୁଇ ତିନ ବାର ତୋପଧଳି)

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ରାଜ୍ ସହୋଦର ! ଏହି ଦେଶ ଏକଦିଲ ରକ୍ତ ଉର୍ଧ୍ବାୟଥାରୀ
ଚାଲ ଥିଲା କରେ ବିଶାଳବପୁ ମଦୀନ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପଦାୟ । ଏହି ଦେଶ ଆମଙ୍ଗ୍ରେ
ଆଗଣ୍ୟ । (ପୁନଃ ତୋପଧଳି) ଏହି କାମାନ ଦାଗଛେ—ଏମ ଛୁଟେ ଏସା ।

[ପ୍ରଥାନ ।

ଶୁଯେଧିନ । ଓରାଇ ତାମା, ଧାରା ଏକବାର ଆମାରେ ସଥେଷ୍ଟ ନିଗୁହିତ
କରେଛେ । ସାବଧାନେ ଥାକତେ ହବେ । କି ଜାନି—ମନ ଗେଲେ ଶବ ହୟ
ଜୀବନ ଗେଲେ ଆର ହୟ ନା ।

[ପ୍ରଥାନ ।

ତୁତୀଙ୍କା ଦୃଷ୍ଟି ।

ମନ୍ଦିରା ଭୂମି ।

(ଉତ୍ତମ ପକ୍ଷେର କାମାନ ଦାଗା ଓ ବନ୍ଦୁକ ଲାଇୟା ।)

ଯୁଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରଥାନ ।

(ହାପାଇତେ ହାପାଇତେ ପୁତ୍ରରାମ ଆସିଲ ।)

ପୁତ୍ରରାମ । ଓରେ ବାବାରେ କି ବିଷମ ଠ୍ୟାମାରେ—ଯେନ ହାତାର
ହାଜାର ବାଜ ଏକ ମନ୍ଦେ ପଡ଼ଛେ—ମାଟି କେପେ ଉଠଛେ—ପା ଥେକେ ମାଥା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥରଥର କ'ରେ କାପଛେ—ବୁକ୍ ଧର୍ଦଫର୍ଦ କରଛେ । ଏ ହେ ହେ—

[୧୩]

ସର୍ବନାଶ ହେଯେଛେ—ଭୟେ ପଡ଼େ—କାପଡ଼େ; ଅସମାନ ହେଯେ ଗେଛେ! ପାଲାଇ
ବାବା ଏଥିଲେ ଜଳେ ଡୁବେ ଘାଗ୍ଯାଯ ଇାଡି ଦିଯେ ଧୂକିଯେ ପଡ଼ିଗେ। ନଇଲେ
ଗିମ୍ବି ଆମାର ମାବା ଘାବେ ବାବା ସତ୍ୟପୀର! କିଛୁ ମିମ୍ବ ଦୋବ ବାବା
ଆମାବ ବାପେର ବଂଶେବ ବାତି ଦିତେ ଆମାକେ ବାବା ଆଜକେର ଦାଯେ
ବୁଁଚାଓ। (ତୋପଧବନି) ତୀରେ—(ପତନ ଓ ସଭୟେ ପଲାୟନ)

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।

ଆନ୍ତର ।

(ଓଧୋବତୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ଓଧୋବତୀ । ହେ ଅନିନେର ବନ୍ଦୁ ସକଳି ତୋମାର ବାସନା ।

କରୁଣାମିଳୁ—ପୂର୍ଣ୍ଣଇନ୍ଦ୍ର—ଧନ୍ତ ତୋମାର କରୁଣା ॥

ସଞ୍ଚଟ ସମରେ—ତୋମାବ ସହାଯେ, ପବାଜିତ ସତ ଅନାର୍ଯ୍ୟ

ଭୀତ ଚକିତ ଧିଲୀତ ବଚନେ କ'ବେଛେ ମନ୍ଦି ଧାର୍ଯ୍ୟ ;

ତୋମାବି କକନା ଦିଯେଛେ ବାହତେ—ବୈରୀ ବିଜ୍ୟେ ଶୌର୍ଯ୍ୟ,

ହନ୍ଦୟ ଦେବତା ତୁମି ହେ ଆର୍ଯ୍ୟ ହନ୍ଦୟ ଆସନେ ବ'ସନା ॥

ପିତାମାତା ହାରା ଜନମ ଦୁଃଖିନୀ,

ତୋମାର ସ୍ଵଜିତା କେନ ଅଭାଗିନୀ—

ଶୁଦ୍ଧାବ ବାରେକ ଶରୀରର ଶୁତି

ଅତୀତ ଶୁଷ୍ଠ କାହିନୀ,—

କେଳ ବା ଆସିବେ ନା—ସଥି 'ବ'ଲେ ଭାଲବାସିବେ ନା—

ରମଣୀ ଜୀବନେ ପତିନିବିଧାମେ ପଦାଶ୍ରିତା ଅନେ ତୁମିବେ ନା ॥

ଏକଟା ତୁମୁଳ ଝଡ଼ ଉଠେ ନିଷ୍ଠକୁତାଯ ସଂସାରଟାକେ ଏଥନ କତ ଗଞ୍ଜୀର
କ'ରେ ତୁଲେଛେ । ଏହଙ୍କଥ ପୁର୍ବେ ଅନ୍ତରେ ଯେ ଈଶ୍ଵର ଶତ୍ରୁ—ଯେ ଅମାର୍ଯ୍ୟିକ
ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯେ ଆନ୍ଦୋଳିକ ଦୈତ୍ୟବଳେ ଡା । ହିନ ଏଥନ—ଏଥନ ଯେତେ ଗୋଟା ଓ
ନିଷ୍ଠବ ଭାବ ଭୁଲେ କେମନ ଭାବେ ଗଞ୍ଜୀର ହୁଏ ଦୀର୍ଘରେ । ତାଇ ଡାକ
ତୋମାଯ ବିରାଟ କ୍ରପୀ ମହାବ୍ରଜ ! ଏକବାବ ଜାମ ଗଞ୍ଜୀର ନବୀନ ମୁର୍ଦ୍ଧିତେ—
ଆମାର ଅନ୍ଧକାର ଭରା ହୁଦ୍ଦେବ ଗଞ୍ଜୀର ପ୍ରଦେଶେ ଏମ ।

(କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାଲକ ବେଶେ ମତ୍ୟନାବୀର୍ଯ୍ୟନ ଆସିଲ)

ମତ୍ୟନାବୀର୍ଯ୍ୟନ । ଡାକ ଡାକ ବାଣିକା । ଆବାର ଡାକ । ସତ୍ତବ ମଧୁର
ଲୋଗେଛେ । ଅନେକେବ ଅନେକ ଡାକ ଖଲେଛି, କିନ୍ତୁ ଏମନ ଏକ କଥାମା—
ଏତ ସହଜେ ଡାକାର ଗିର୍ଦ୍ଦର ବୁଦ୍ଧି କାବ୍ୟ ମୁଖେ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଆବାର
ଡାକତୋ !

ଓଘୋବତୀ । କେ ତୁ ମ ହରିଭକ୍ତ ବାଦକ ? ହରିନାମେବ ଧନି କର୍ଣ-
କୃହରେ ପ୍ରବେଶ କ'ରତେ ନା କ'ରତେ ମଧୁର ଶବ୍ଦ ଅନ୍ତରେ ଛୁଟେ ଏଗେଛ ?
ଶୁଣବେ କେମନ କବେ ଡାକତେ ହୁଏ । ଖଲେ କି କ'ରାବେ ? ଦେଖବେ ନା
ଶିଥବେ ?

ମତ୍ୟନାବୀର୍ଯ୍ୟନ । ହବିନାମ କି ଆବ ଦେଖ ଥାଏ—ଶୁଣନ ଶୁଣେ ଯା
ହୁ ଏକଟା କ'ବନ । ଏଥନ ତୁମି ଆବ ଏକବାବ ଡାକ ଆମି ଶୁଣି ।

ଗୀତ ।

ଓଘୋବତୀ । ଶୋଇ—

ଅସୀମ ଅନନ୍ତ ବିରାଟି ପୁନମ ଏମ ଘଗ ଫୁଲ ହୁଦ୍ଦେ ।

ଠିକ ହୁଦ୍ଦେର ମତ ଫୁଲ ମୁଗ୍ଧି, ପରହେ ନା ତାହ୍ରାଦ୍ୟେ ॥

ତୋମାର କୃପେ ତୁମି ଏମ୍, ତୋମାର ଶୁଣ୍ଡୀ ଲାଇସେ
ତେମନି ଧାରା ହେଲେ ଦୂରେ ବୁନ୍ଦୀଟୀ ସାଜାଇସେ,
ଠିକ ତେମନି ଧାରା—ମଡ଼ା ଚଢ଼ା ତେମନି ଛପୁବ ପାଇସେ ଦିଯେ
ପାଇ ତେମନି ତତ୍ତ୍ଵ ତେମନି ଶ୍ରୀତି ତେମନି ତୋମାର ଉଦରେ ॥

କି ବ'ଳେ ଡାକିବ ଆଛେ କତ ନାମ,
ତୁମି ବ'ଳେ କରି ତୋମାକେଇ ପ୍ରମାମ,
ତୁମି ମୟ ଦେଖି ଭୂମଞ୍ଜ—ପ୍ରଥମ ଉପଗହ୍ନ ଆଖୁଞ୍ଜ
(ତୋମାରି ମହିମା—ତୋମାମି ଗରିମା
ବିରାଜିତ ହେଲି ସମୁଦରେ) ॥

ସତ୍ୟନାରାଯଣ । (ନିଜ ମନେ) ଏମନ ଭାଟିଙ୍ଗ ନିଧାନ—ଏମନ ବିମଳ
ବୁଦ୍ଧି ମନ୍ଦ୍ରା—ଏମନ ବିଶ୍ୱଦ ବ୍ୟବହାର ନା ଥାକନେ—“ଆମି” ଡାକ ଶୁଣେ
ଛୁଟେ ଆସବ କେଳ ? ହୟ ତ—ଆମି ଏକ ଡାକେ ଏସେଛି ସଲେ ଅନେକେ
ମନେ କ'ରଛେ—ଖବ ପ୍ରହଳାଦ କତ କଷେ ଯାର ଦେଖି ପାଯ ନାହି—ଆଜ
କାଳ ଏକ ଡାକେଇ ତାକେ ପାଓଯା ଯାର ? କେଉ ବା ଭାବରେ ଭଗବାନେର
ଏଥନ ନାଟ୍ୟ କବିର ଜାଲାଯ ପରିଭ୍ରାଣ ନାହି । ବନ ଭବନ ଅନଳ ଅନୀଳ
ସେଥାନେ କେଉ ଏକବାର ହରି ସଲାହେ—ନାଟ୍ୟକାର ମେହିଥାନେଇ—ଈଶ୍ୱରକେ
ଟେନେ ଏନେଛେ—ଏଟା ତାଦେର କି ଅତ୍ୟାଚାର—କି ଅଞ୍ଜତ—କି ଅଗ୍ରଦତ
କଲ୍ପନା ! କିନ୍ତୁ ସାଂକ୍ଷବିକ ତା ନୟ—ଆମି ସଥନ ଶର୍ମିମୟ ତଥନ ଶର୍ମିତ୍ର
ବିରାଜିତ—ଆର ଡାକାର ମତ ଡାକ ଏକବାର ଡାକଲେଇ—ଆମି ଆସି ।
ନହିଁଲେ କୋଟି କଲ୍ପନା ଯୁଗ ଡାକଲେଓ କେଉ ଦେଖତେ ପାଯ ନା ।
ଓଦୋବତୀ ! ତୁମି ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବତୀ—ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟବତୀ—ତୋମାର ପ୍ରାଣେ ଏତ
ପ୍ରେମ ନା ଥାକଲେ ସ୍ଵଯଂ ବିଧାତା ତୋମାଯ ବିବାହ କ'ରତେ ବାସନା କ'ରବେଳ
କେଳ ? ଅଜାପତିର ନିର୍ବିନ୍ଦେ ଅଜାପତିଇ ତୋମାର ପତି । ତୋମାର

ଗତ ଏମନ ସତ୍ତୀ—ତୋମାର ମତ ଭକ୍ତିଘତି—କୁମାର ନରକୁଳେ ଆଗେ—
ଯା ଏସେହ ବର୍ତ୍ତମାନେ ତୁମି ! ତୋମାର ନାମ ଓଷ୍ଠୋବତୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସେଗବତୀ—
ତା କାଳେ ତୁମି ନଦୀଙ୍କପ ଧାରଣ କରେ ମହା ସେଗବତୀ ହେ—ଆଗାମୀ
କଲି ଯୁଗେ ତୋମାର ଥରତର ପ୍ରତାପ ଦେଖେ ତୋମାୟ ତାପିତା ବା
ତାପି ନାମେ ଅଭିହିତ କରିବେ । ତୋମାଦେର ଜୟା—ଶୁକ୍ର ଦେବକାର୍ଯ୍ୟ
ସାଧନେ ।

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । କି ଡାବିଛ ? ଏବାର ବୋଧ ହୁବ ଭାଗ ହୁଯ ନାହିଁ । ଭାବ
ଆଗେ ନି ବୋଧ ହୁବ—ମୂଳତ ଠିକ ପ୍ରେମ ହୁଯ ନି ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ମୁଁ ହେବେହେ—ସତ୍ତ୍ଵକୁ ହୃଦୟ ପ୍ରୋଜନ ଚରମ
ହେବେହେ । ଦେଖ ତୁମି ଆଜି ହ'ତେ ଆମାର ଦିଦି ! ଭାଇ ବୋଲେ ଏକ
ସଦେ ଥାକବ ଖେଳବ ବେଡ଼ାବ । କେମନ ?

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ମେଟା ତୋମାର ମରା ବା ହୈଛା । ନିଜେ ହୈଛା କ'ରେ ଥେ
ଆମାର କାହେ ଆମେ ତାର ମନେହି ଆମି ହାରିନାମ କରି । ହରିନାମେ
ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ହେବେହେ ବାଲକ । ଆମରା କତକ ଗୁଲୋ ଅଶିକ୍ଷିତା
ରମଣୀ ରମ୍ପାଜେ ଶକ୍ରର ମଞ୍ଚୁଥେ ଗିଯେ ଫେବଳ ହରିନାମେର ବଳେ ଜୟା
ହେବେହେ । ହରିନାମେ ମୁଁ ହୁଯ ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ମତି ଦିଦି ? ହାରିନାମ ଏମନ ଜିନିମ ?

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ଏହ ତୁଳନା ନାହିଁ । ଅମୃତ ହତେତେ ଯଦି ମୁଁ କିଛି ଓ
ଥାକେ ବୀଣାର ବାକ୍ରାର ହତେତେ ଯଦି ଶୁଭିଷ୍ଟ ଥର କିଛି ଥାକେ—ମକଳ ମନ୍ତ୍ରାପେ
ଶାଖଲା ଦିତେ ଯଦି କୋଣ ଶାନ୍ତିଦୀର୍ଘକ ସମ୍ଭ୍ଵ ଥାକେ ତବେ ତୁ ହରିନାମହି
ଆହେ । ଏହ ଶୁଭ ଶାନ୍ତିଯେ ବ'ଳତେ ପାରେ ନା—ଦେବତାମ୍ଭ ବୁଝାତେ ପାରେନ
ନା—ଏମନ କି ଦେବାଦିଦେବ ଭୋଲାନାଥ ଓ ଭୁଲେ ପ'ଢ଼େ ପ୍ରକାଶ କ'ରତେ
ପାରେନ ନା ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ତୁମି ଆମାକେ ତୋମାର ମଳେ ମିଶିଯେ ଥାଓ ।

ଆମିଓ ବରଂ ଏକଥାଳା ଗାନ ଗାଇ ତୁମି ପରଥ କବେ କମେ ମେଜେ ଦେବେ
ନାହିଁ ।

ଓଧୋବତୀ । ତୁମିଓ ହବିଲାମେ ଗାନ ଜାନ ? ତବେ ଗାଓନା ଭାଇ—
ନୀବବେ କେନ ? ଧାର ଭାଣ ମନ୍ଦ ନାହିଁ—ଶୁରତାଳ ନାହିଁ ଚିବ ମୁଣ୍ଡ-ଚି ।
ଶୁରତାଳ ମାଧ୍ୟାନ—ମେ ନାମ ଯେମନ ପାଇଁ—କେବଳ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ଭାବେ
ମଜ୍ଜେ ଡାକ । ଭାଇରେ ! ନାମ ଗାଓଧାବ ଚେଷେ ଶୋନା ଭାଣ ତୁମି ପାଞ୍ଚ
ଆମି ଶୁଣି ।

ଗୀତ ।

ସତ୍ୟନାରୀଯଣ । କୋଥାୟ ହରି ହରିଧାବୀ ଶକ୍ତିକୁପିଣୀ ।

ମୂଳ ମୁକ୍ତି ମୋକ୍ଷ ତୁମି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅକ୍ଷ ଧାରିଣୀ ॥

ଫ୍ରେଣ୍ଡ କାରଣ ଜନେ ସ୍ଟାପତ୍ର ହ'ଲେ,

ଅକ୍ଷେ ଧରି ବକ୍ଷୋପବ ବିଧ ଅସବିଲେ ,

ହରିତେ ଧରାର ଭାବ, କତ କାଗେ ଅବତାର

ହବିହେ ତୋମାର,—

ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା—ଆବାର ଦଶମ ଦଶା ନାଶିନୀ ।

ଓଧୋବତୀ । ଶୁନ୍ଦର ଶୁନ୍ଦର ଅତି ଶୁନ୍ଦର । ତୋମାର ଭାବେର ଘାତ୍ରା
ଛାପିଯେ ଉଠେଛେ । ତୋମାର ଡାକେଇ ହବି ଦେଖା ଦେବେନ ।

(କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଆୟରେ ଭାବୁକ, ଆୟରେ ପ୍ରେମିକ, ଆୟରେ ରାଗିକ

ଛୁଟେ ଆୟ ।

ଭାବ ସାଗରେ, ପ୍ରେମେନ ତୁଫାନ ରାସେର ମଲିଲ

ଗଡ଼ିରେ ଯାଯ ॥

কিবা ভশাচ্ছাদিত, দীপ্ত অনন্দ সম
লুকান ঝাপের জ্যোতি,

কিবা চরণে ছুপুর শ্রবণ শুখকর
বদলে ধিমত ভাতি ।

কিবা শ্রীগন্ধ নথরে, রবি-শশী বিহরে
পুলকে পুরিত মতি
কিবা ফকির বেশে, ফিষি দেশে দেশে —
শিথাও সকলে স্বনীতি ;

কিবা ভজ্ঞ সখা হয়ে, ইন্দ্র ভক্ত জনে,
মোক্ষ মুক্তি দিয়ে তার ভব দায় ॥

ওঘোবতী ! আজ কি শুভদিন রে ! ভাবের শ্রোতে ভাবুকবুন্দ
ভাসমান—কি অপূর্ব দৃশ্য বে ! যদি গ্রাণ দিয়ে প্রেমের ধন চাও—
তবে এই সাধু সম্মিলনে ঘোগদান কর ! সৎপথে সাধু সদ আভ
করতে না পারলে কৃপাশয়েব কৃপা পাওয়া যায় না ।

কাঞ্জিলাল ! মা মা তুই কে মা ? ধানিকাঙ্গিপুরী তুই কি শা
রণচণ্ডী সৌম্য শান্তি সৌন্দর্য ধাৰণ্যময়ী শান্তিময়ী মা অভয়া ? কখন
যে কি মুক্তি ধরিস বেটী তা বুঝে উঠা দায় । এই অভয়া ফণগৱেই
ভয়ঙ্করা এই শান্তিময়ী—মুহূর্তেই আধাৰ ছিমেত্তা—এই ভূবনেশ্বরী—
পৱ মুহূর্তেই অমনি তৈৰিবো ! মা তোম একি মদ ?

সত্যনারায়ণ ! তুমি কে গা ?

কাঞ্জিলাল ! একজন উত্তী !

সত্যনারায়ণ ! এখানে কেন ?

কাঞ্জিলাল ! ভাবের আকর্ষণে—গ্রাণের টানে—ভজ্ঞে আহ্বানে ।

ଏଥାଣେ ସେ ପାଗଲେର ହାଟ ସମେତ—ପାଗଲେର ଘେଲାଯ ସେ ଆସେ ଦେଇଲା
ତ ପାଗଲ । ବଲି ବାଲକ ! ତୁମି କି ? ପାଗୋଳ ନା ମାଥାଗୋଳ ?
ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଆମି ପାଗଲଓ ଏଟି ଆବାର ମାଥାଗୋଳଓ ଏଟି ।
• ତବେ କୋନ୍ତା ଗୋଲେର ଧାର ଧାରି ଲା ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଧାବ ନା ? ତୋମାର ବୁଝି ଧାରଣା—ତୋମାର କେଉଁ
ଚେନେନା—ଜାନେନା—ଦେଖେନା । ଗୋଲାଧାରେର ଧାରେଇ ନା ତୋମାର
ଥାନା ? ତଥୁକକଞ୍ଚିନ ପ୍ରଭାସ୍ତି—ଜ୍ୟୋତିର୍ଷୟ ପ୍ରଗବମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ
ମହାପୁରୁଷ କେ ? ତୁମି ନା ? ତବେ ସେ ବଲଛ ଗୋଲେର ଧାର ଧାରିଲା ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ତୋମାର ନିତାନ୍ତ ମାତା ଧାରାପ ହେବେ—କ୍ଷେପେ
ଗେଛ ତୁମି ! ତାଇ ଆବୋଲ ତାବୋଲ ଯା ତା ବଲଛ । ପ୍ରଗବ ମଣ୍ଡଳ—
ଜ୍ୟୋତିର୍ଷୟ—ଗୋଲ ଏ ସବ କି ବଲଛ ?

ଓଘୋବତୀ । କାଞ୍ଜିଲାଲ ଛେଲେଟୀ କେମନ ଦେଖେଇ—ଦେଖିଲେ ଯେବେ
କେମନ ଏକଟା ଆକର୍ଷଣେ ଘନ ପ୍ରାଣ ସବ ଟେଲେ ନେଥ । ଏ ସେବ ଠିକ—

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଠିକ କି ? ଗାଧା ଦୈଡା ନା ଉଟ୍ଟ । ଯାର ଯା ମନେ
ହଛେ ପେ ତାଇ ବଲଛ ଯେ ? ଆବାର ଥାନିକ ପରେଇ ହୟ ତ ବଲବେ ତୁମି
ଆମାଦେର ଭଗବାନ ।

ଓଘୋବତୀ । ରାଗ କ'ରଛ—ନା ଭାଇ କିଛୁ ବଲାବ ନା । ବରଂ କିଛୁ
ଥାନେ ଚଲ । ଏସ କୋଲେ କ'ରେ ତୋମାଯ ନିଯୋ ଯାଇ ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ତା ବରଂ ଚଲ—ବେଶ ଭାଲ ଭାଲ ଜିନିମ ଦେବେ—
ଆମି ଥେତେ ଖୁବ ମଜୁତ—ଜାନ ଦିଦି ।

ଓଘୋବତୀ । ତୋମାଯ ଥାଓଯାନ୍ତା ଓ ସାର୍ଥକ ! ଏଗ କାକା ।

(ସତ୍ୟନାରାୟଣ ମହ ପ୍ରକାଶ)

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଥାଓଯାଓ ବାଲିକେ ! ଧିନି ବିଶ ଜୀବକେ ଥେତେ ଦେବ

୫୮ ଟଙ୍କା []

અધ્યાત્મ

তিনি তোমার হাতে খেতে গেলেন---যাও জগ্না ধর্ম করবে-কখ্ম
সার্থক করবে ধর্মকে বেঁধে বেঁধে রাখবে। (প্রশ্নান ।)

ପାତ୍ରବଳ ଦୁଷ୍ଟ ।

(তিনাত বাজ শিল্প)

(শুখনন, কেবলরাম, পুত্ররাম শুয়োধন ও কর্ণসিংহ)

ନିଜ ନିଜ ଆସନେ ଉପବିଷ୍ଟ ।

সুখনন ! মেনাপতি ! গৰ ঠিক ?

কেবলরাম। আজ্ঞে ই।

ଶୁଖନନ । ସମ୍ପଦ ପତ୍ରେ ସାକ୍ଷର ଫ'ଲେଛେ କେ ?

କେବଳରୀମି । ସୁବର୍ଣ୍ଣାଜି ଅର୍ଦ୍ଧିନୀମି ।

শুধুনন। রাজা দৃঢ়যোধন স্বাক্ষর ক'রলেন না কেন?

କେବଳବୀମ । ତିନି ସମ୍ପ୍ରାତି ଶପ୍ତୀକ ଧାରିଥିଲେ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ତଥେ ଏ ସ୍ଵାକ୍ଷର ଅଗାଧ । ମାଉର ହଞ୍ଚାକର ଧାତୀତ
ସନ୍ଧି ପତ୍ରେର ସର୍ବ ସବ ବ୍ୟଥ ।

କେବଳରୀମ । ରାଜୀ ସଥଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ତଥଳ ଯୁଵରାଜଙ୍କ ବହୁମାନେ
ରାଜୀ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଆମୀର ଯୁଦ୍ଧରେ ଏଟା ଖେଳ କେମନ୍ ?

সুখনন। যেমনই ত'ক—শাস্তি স্থাপন হয়েছে ত? শক্রগণ
নিশ্চেষ্ট ভাবে অবস্থান করছে ত? এই উত্তম—আর কিছুই চাই না।
এখন চাই এমনি সম্মান সমূজ্জ্বল বেঁধে পর্যোগে দেশে প্রতোযুক্ত।

ହୋଇବା । ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଶାସନେ ସୁଧୀ ହେବେ ବାସ କରା ଭାଲ, ତବୁ ଅଗ୍ରେର ପ୍ରୋତ୍ସମକାରୀ ପରରାଜ୍ୟ ହଞ୍ଚଗେତ କରନ୍ତିର ବିଫଳ ପ୍ରାଯାସେ ପ୍ରୋତ୍ସମନ ନାହିଁ । ସେନାପତି ! ଆଦେଶ କର ଆଜିହି ଶିବିର ଉଠାନ ଚାହିଁ ।

ଶୁଣ୍ଡେଖନ । ଆଜିହି ଶିବିର ଉଠାନ ଚାହିଁ—ଆପଣି ବଳେନ କି ମହାରାଜ !

ଶୁଥନନ । ନ୍ରାୟ ମନ୍ତ୍ର କଗାହି—ବଲେଛି ରାଜ ମହୋଦର । ସୈନ୍ୟଗମ ଦିନ ଦିନ ଯେବାପ ନିଷେଜ ହ'ଯେ ପଡ଼ିଛେ—ନିଜେଦେର ମନେର ବଳ ଯେବାପ ଭଗ୍ନ ପ୍ରାୟ ହେବେଛେ ରାଜୀ ରାଣୀର ଅବିଦ୍ୟାମାତ୍ରେ ଅଜାପୂଞ୍ଜମହ ଯୁଦ୍ଧରାଜ ଏବଂ ଜୟମେନ ସେନାପତି ଯେବାପ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ—ଯଣ ଦୟକାରୀ ମନରେ ମୈତ୍ରୀ ପରିଚାଳିତ କ'ରିଛେ ତାତେ ଏ ଯୁଦ୍ଧେ ଜୟେର ଆଶା ନା କ'ରେ—ମାନେ ମାନେ ଆବସର ନିଯେ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥଗିତ ରାଖାଇ ପ୍ରକିମାନ ମାତ୍ରେରାଇ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ୟ ।

ଶୁଣ୍ଡେଖନ । ତାହିଁ—ତାହିଁ ରାଜୀ ଆମାର ଦୁର୍ଦ୍ଦିଶା କି ହବେ ଏକବାର ଭେବେ ଦେଖେଛେନ କି ? ସେ ଆକାଜକାର ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ୱେଜନୀୟ ଉୟୁଳ୍ଳ ମାନ୍ୟ, ଭ୍ରାତାର ବିପକ୍ଷେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ କ'ରେଛି, ସେ ଆଶା ବୁକେ ବୈଧେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନର ଆକୁଗତ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରିକାର କ'ରେ ଆପନାର ମାନ ମାନ୍ୟ—ତିବାତ ରାଜେର ପଦତଳେ ମରଣ କ'ରେ—ତୀର କୌତୁକ କିଳିର ହତେ ଯମେଛି—ସେ ମନ୍ଦିର ଅମୋଘ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିତ ହ'ଯେ ଯାର ବକ୍ଷେ ଜୟ ପ୍ରହଳ କ'ରେଛି ସେଇ ଶୁଖେର ଶାତ୍ରିର ଆନନ୍ଦେର ଭାଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବା ମାହିସୁତୀ, ଆଜ ଆପନାର ଚରଣ ତଳେ ଡାଳି ଦିତେ ଯମେଛି । ଆମାର ମେଇ ମୁଦ କର୍ମେର ପରିଣାମ କୋଠାର ଗିରେ ଦୀଢ଼ାବେ ? ଆବାର କି ଦରେ ତୃଣ ଧାରଣ କ'ରେ ଭ୍ରାତପୁତ୍ରେର ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରହଳ କ'ରିବେ ଯେତେ ହବେ ; ତାହିଁ ଆମାର—ବିକ୍ରମେ—ସାଗରେ—ଜୀବନେହି ବା ଫଳ କି ? ଏର ଚେଯେ ସେ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ମନ୍ଦିର ! ମହାରାଜ ! ଅତ୍ୱାହିକାନ୍ତି ଆଶ୍ରିତ ଆମି, ଆମାକେ ଅଜଳ ଅହିଲେ ଭାସିବେ ଦିଯେ ଯଦି ନିତାନ୍ତି—ସ୍ଵଦେଶ ଯାତ୍ରା କରେନ ତବେ

মে দৃষ্টি ।]

অশ্রদ্ধা ।

একটী অমুঝেধ আমার রূপ। করুন। আমার বক্ষে আগনাম ও
সুবিশাল তীক্ষ্ণ অসি আমুল প্রহার ক'রে পছন্দে যান—নতুণা—

কেবলরাম। নতুণা কি !

স্মৃযোধন। নতুণা আজ আগনাদের সমগ্রে এই ঘণ্টিত কথাঙ্কিত
জীবন বিসর্জন দেব। ধরা পৃষ্ঠ হ'তে স্মৃযোধনের নাম চিরকাপের মত
বিনষ্ট করব। আর চুণ কালী মাথা মুখ নিয়ে ফজিয় গমাঙ্গে
ফিরব না।

স্মৃথনন। রাজ সহোদর ! কর দুঃখ পরিহার
ঘৃণা লজ্জা হয় যদি এরাজ্যে থাকিতে—
চল তবে মোর সনে তিক্তত রাজ্যে ।
স্মৃতি করিবা তথা, মিন্দিষ্ট সময়ে
আবার করিব পুনঃ রণ অভিধান !!

পুতুরাম। (নিজ মনে) তা বেশ কথা ! ঘরতেদী—বিভীষণের
মত তুমি এই রামচন্দ্রের সঙ্গে অযোধ্যায় যাও। সেগালে পাহাড়ে
পাহাড়ে ঘুরে—স্বাঞ্ছটা একটু শুষ্ক ক'রে—বন্ধ বরাহ দুর্বুট আদির
সুরসাল পলাঞ্চু রস ঘির্খিত মাংসের বোলু খেয়ে সামর্গ বাঢ়িয়ে এসে
আবার আদা জল খেয়ে দোগে যাবে। এখন ত আর বাহাদুরী
খাটক না—বাদুরে বুজির মত ধটে গেল। বর্ণত—কর্তা সব বর্ণত।
(প্রকাশ) মহারাজ ! একে সঙ্গে নিন—ইনি আগনাদের বেজায়
হিতৈষী—যেন বরের ঘরের মাসী—ফিদা ক'ণের ঘরের পিশি এই
রকম পাঁশাপাঁশি সম্বন্ধ। একে ছেড়ে থাবেন না ইনি বাধুলা মুরুকেন্দু
একটী ভুঁইফোড়—আস্ত—অসুল্য রঞ্জ। এই সব মহাশ্বা পদ বাচ্য
মহাশয়গণের গুণেই ভারতের মুখ এমন উজ্জ্বল।

সুযোধন। ক্ষমা ক'ববেন শহীদয়। সব মগয় রহস্য বিজ্ঞপ ভাল
লাগে না।

পুত্ররাম। তাতো না লাগতেই পারে। নিজের ঘর ছেড়ে
পরিষর্ণী হতে হচ্ছে এটা একটা বেজায় রকঘের দুরদ লাগা কথা বটে।
তার প্রমাণ—মেরেগুলো—বাপের ভিটে হতে ধুশুরের ভিটেও খেতে
হলেই কেনে কেনে দেশের লোক জমিয়ে ফেলে। আপনি সখায়
যেন সে রকম মেঝে ধুশুব বাড়ী ধাওয়ার ক'ট ধ'রে ব'সে কাঁচাই সুর
নেবেনা? তা মশায়! এ আর দুঃখ কি। লা পর গাড়ি গাড়িপ'র
লা—এই ধরন এতদিন আমরা—আপনাদের দেশে ছিলাম এখন তার
উণ্ট—কিনা আপনি ত 'মাদের দেশবাসী হবেন। এ আর এমন
শক্ত কি—এই মধ্য প্রদেশ আর সেই তিব্বত—সেই হিমালয়ের
মাথায় নেপাল তার উত্তরেই তিব্বত। কতটুকু পথ—এ আর সহ
হবে না।

সুযোধন। তা না হয়—হ'ল। কিন্তু যে জন্ত এত খড় একটা
প্রকাণ কাণ—সে সব তো লঙ্ঘ করে হয়।

পুত্ররাম। তাহবে কি। এতো ত্বায়ের কথা। কাণ ধান্দাবাবা
আগে মুও ঠিক না ক'রে—ভেবে চিন্তে না দেখে তুও দিয়ে একটা
কথা বললে পঙ্কশ্রম হবে বট কি।

সুযোধন। আমি বলি কি রাজা। আপনারা দেশে যান।
ক'র্ণমিংহ আর আমি রাজা রানীর অন্ধেয়ণ ক'রে দেখি— ধনি বাজের
উৎপাত নিপাত—ক'রতে পারি। রাজা! আজ আমি অন্ধের
প্রকৃত কিঙ্গু—গাপের মুর্তিমান সহচর নরকের কদর্য্য প্রেত। ধৰ্মা-
ধর্মা নাই—গুরু অন্তায় নাই আর ভাল মন বিচার তো করবাই না।
যে পাশবিক বৃত্তি নিয়ে আপনার কাছে এসেছি সে উদ্দেশ্য সাধনের

ଏଥମେ ଆମେକ ବାକି । ସାହୁ ତୋମରା ଦେଶେ ଥାକୁଥ ଆମି ଆମ କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଅତ୍ୟନ୍ତୁ ସାମର୍ଥ ପ୍ରଭାବେ ପୃଣିନୀର ଏକ ପ୍ରାଚୀ ହ'ତେ ଅଛି ଗ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତମ ତମ କ'ବେ ଅନୁମନାନ କ'ବେ । ସେଥାନେ ପାଠ—
ଧେଇନ କ'ରେ ପାବି ଆଗେ ଦ୍ଵାତର ରାତେ ହଣ୍ଡ ଯୁଗଳ ବଞ୍ଚିତ କ'ରେ - ପରେ
ଭାତ୍ସବୁ ନର୍ତ୍ତଦୀକେ କର୍ଣ୍ଣସିଂହେର କମେ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କ'ବେ । ଲୋତ୍‌ପୁଣ୍ଡ
ଅରିଜନଙ୍କରେ ହତ୍ୟା କ'ବେ ପିତ୍ତ ପୁନ୍ୟଗଣେର - ଜଳ ପିଣ୍ଡ ମୋପ କରନ—
ତବେ ଆମାର ରାଜ୍ୟର ଲାଭର କଣ୍ଟକ ନିର୍ମୂଳ ହବେ । କ'ରବୁ ତାଇ—
କ'ରାତେ ହବେଓ ତାଇ—କରା ପ୍ରୟୋଜନ ତାଇ ।

ପୁତ୍ରରାମ । ତାଓ ମନ୍ଦ ମତଲବ ନାଁ । ସା ଶକ୍ତ ପରେ ପାବେ । ପାରତ
ଦେଶ—ଆମ ; ଏକଟା ବେଶ ସହଜଇ ହବେ । ଦୀଦାର ଭାଇ ହ'ମେ—
ବିଶ୍ୱାସ ଦେଖିଯେ—କାହେ ଥେକେ—ବୁକେ ବ'ସେ ଛୁରି ମାରି ଏ ଆମ କଷ୍ଟ
କି ! ଏତୋ ଅତି ମହଜ । ଆଜ କାଳ ପରକେ ମାରାନ ଚେଯେ ନିଜେର
ଭାଇକେ ଥାରା ଆଦୌ ଶକ୍ତ ନାଁ ଥୁବ ମହଜ—ବେତାକ ମହଜ—ଆମ ଓ
ମହଜ ।

ଶୁଭଲଙ୍ଘ । କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ! ତୋମାର କି ଅଭିପ୍ରାୟ !

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । (ନିଜମନେ) ରାଜ୍ୟ ଲାଭର ଆଶାର ଏହି ତ ଶେଷ ।
ପୁତ୍ରରାମେର କୌଶଳ ତ ସବୁ ବ୍ୟାର୍ଥ -ହ'ଲ । ଏଥିନ ନର୍ତ୍ତଦୀର ଆଶାଯ ଏହି
ଦିକେହି ଭଜ କରା ଯ'କ । (ପ୍ରକାଶେ) ଆପନାର ଆଦେଶ ପେଣେ
ମହାରାଜ ! ଶକ୍ତିର ଶୈଖନିକୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ ମହେଦରେର ମଦେ ଚେଷ୍ଟା କ'ରେ
ଦେଖନ୍ତୁମ ସଦି ଆପନାର ଉପତ୍ତି ପଥେର କଣ୍ଟକ ଉପାଟନ କରାତେ ପାରି ।

ଶୁଖଲଙ୍ଘ । ଦେଖବେ—ଏକାଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳେ ଘୃତ୍ୟାର ପାଇଁ ଗୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଚେଷ୍ଟା କ'ରେ ଦେଖବେ ଆମାର ଆରାତିର ଉତ୍ତେଦ ସାଧନ କ'ବାତେ—ପାଇଁ
କି ନା ? ତବେ ଦେଖ କର୍ଣ୍ଣଟ ରାଜକୁମାର ? ଆମାର ହିତାରେ ତୋମାଦେର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଶେଷ ମୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ କ'ରେ ଦେଖ ପାଇଁ ପୁରୁଷ୍କୃତ ହଲେ ।

ଶୁଯୋଧନ । ପୂର୍ବକାର କି ଦେବେନ ଭୂପତି ! ଧରୁଡ଼େର କୋଷଳଭାର ନିର୍ଦ୍ଦଶନ ମହାଭାର ସାଦର ଆଲିଙ୍ଗନ ଏବଂ ସହାଚୁଭୂତି ପ୍ରଦଶନିଇ ଆମାଦେର ଆଶାତୀତ—ପୂର୍ବକାର । ଏଥନ ଆମାଦେର ସରଳ ଅନ୍ତଃକ୍ରମଣେ—ଏହି କଟୋର କାର୍ଯ୍ୟ ସଞ୍ଚାଦନେ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରନ ।

ଶୁଧନନ । ଦିଲାମ—ଆନୁମତି ଦିଲାମ । ଯାଓ କର୍ଣ୍ଣିସିଂହ ଯାଓ ରାଜ ସହୌଦର ସେନାବିନୀସ ହ'ତେ—ଆବଶ୍କକାହୁସାମୀ ଶୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତି ଶୁପଣ୍ଡିତ ମୈତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରଗେ—ତାଙ୍ଗାର ହ'ତେ—ସମରୋପସ୍ଥୋଗୀ ମୈତ୍ର ମୟୁହେର ରସଦ ସଂଖ୍ୟ କରଗେ । ମାହାଯକାରୀ—ଯୋଜା—ଅନ୍ତ କଟୁକେ କାହେ ରାଥ—ଯଦି ଆବଶ୍କକ ସୋଧ କର ତାଓ ଆମି ପ୍ରଦାନ କ'ରତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଶୁଯୋଧନ । ସେନାପତି କେବଳରାମ ଥାକତେ ପାବେନ କି ?

କେବଳରାମ । ନା । ରାଜାଦେଶେର ପୂର୍ବେହି—ଆମାର ମୁଖ ହ'ତେ ଏବାକ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍ତର—ନିର୍ଗତ ହେଯେଛେ ଏଜତ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସମୀପେ ଯଦି କୋନ ଝଟୀ ବା ଉପରାଧ ହେଯେ ଥାକେ—କ୍ଷମା କରବେନ ।

ଶୁଧନନ । ଅପରାଧ କି ସେନାପତି ? ସତ୍ୟ—ଜ୍ଞାନ ଯୁଦ୍ଧମିଳି କଥା । ରାଜୀ ଏକ ରାଜ୍ୟ ଥାକଲେ ବିଜ୍ରୋହୀ ପ୍ରଜାଗଣ ଆବାର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ହ'ୟ ବିଶ୍ଵାସ ଘଟାତେ ପାରେ ।

ପୁତ୍ରରାମ । ତାଦେର ଶମନେର ଜଣ ବାଧ୍ୟାଶିଷ୍ଟ ସେନାପତି ହଞ୍ଚୁରେର ମେଥାନେ ଥାକା ଦରକାର । ଶତଧାର ସହଶ୍ରବାର ଦରକାର ।

ଶୁଯୋଧନ । ଆଜ୍ଞା—ତାହି—ହ'କ ମହାରାଜେର ଇଚ୍ଛାୟ—ଆମାଦେର ଧିରକ୍ଷି ବିଜ୍ଞାସ ନାହିଁ । ଏସ କର୍ଣ୍ଣିସିଂହ ! ଏସ ମଧ୍ୟ ! ଏସ ଆମାର ଶୁଧ ତୁମ୍ହେର ମଧ୍ୟ ଆଶଭାଗୀ ମହାପ୍ରାଣ । କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ ନେମେ ପଡ଼ିଗେ ଚଳ—ଅତିଥି ତଳେ ଡୁବ ଦିଇଗେ ଚଳ—ପାତାଳ ଫଳଦୂରେ ଦେଖିଗେ ଚଳ । (ରାଜୀକେ) ଆମି ତବେ ରାଜୀ । ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସଂବାଦ ନେବେଳ ଏବଂ ପାବେନ ।

ଦେଖ । ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ବନ୍ଦି ରାଜପଦ । (ଉତ୍ତରେ ଥିଲାନ)

ପୁତ୍ରରାଗ । ଆଃ ସୀତା ଗେଲ । ଧେଟା ଛିଲେ ଜୋକ ଆପଣା ହତେଇ
ସରେ ପଡ଼େଛେ—ନଇଲେ ମୁଖେ ଚୁଣ ଦିଯେ ତାଡାତେ ହତେ ।

ଶୁଖନନ । ଏହିବାର ଚଳ—ସ୍ଵଦେଶ ଯାତ୍ରା କରି ।

କେବଳରାଗ । ସମସ୍ତହି—ପ୍ରକ୍ଷ୍ଵତ କେବଳ ମହାରାଜେର ଅଭ୍ୟମତିର
ଆପେକ୍ଷା ।

ଶୁଖନନ । ଐସେ ସୈନ୍ୟଗଣ ମରିଲେ ପ୍ରକ୍ଷ୍ଵତ ହେ—ଉତ୍ସାହ ଭରେ ଆନନ୍ଦ
ସମ୍ମିତ ଧାରା ସର୍ବନ କ'ରିତେ କ'ରିତେ ଆସିଛେ ।

(ସୈନ୍ୟଗଣ—ଶିବିର ଛାଡ଼ିଯା ଯାଓଯାଇ ବେଶେ ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ସୈନ୍ୟଗଣ । ଜୟତି ଶୁଭତି ଭୂପତି କୁଳ ତିଳକ ।

ପ୍ରଜାକୁଳ ଦୁଃଖ ହମ ଦୀନ ପ୍ରତିପାଳକ ॥

ସ୍ଵଦେଶ ଅଭିମୁଖେ କରିତେ ଅଭିଧାନ,

ପ୍ରକ୍ଷ୍ଵତ ହେବେ ଅପୂର୍ବ ନବ ଜାନ,

ରଥ ଅଶ୍ଵ ହଣ୍ଡୀ ସଜ୍ଜିତ ନର ଧାନ,

ଚଳହେ ଆରୋହିଯା ତିରତ ଆଲୋକ ॥

ଶୃଙ୍ଗ ସିଂହସନ ତୋମାର ଭାବାବେ,

ଶୁଭ ଦୈତ୍ୟବଳ ତବ ଭୀମ ପ୍ରଭାବେ,

ପୁଣ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ପରିତ୍ରାଣ ସଭାବେ,

କତ ଭାବେ ଭବେ ରାଜ୍ୟ ଚାଲକ ॥

ଶୁଖନନ । ଏମ ଦେଶଧାଶୀ ରାଜଭକ୍ତ ବୀର ମୈତାଗଣ । ଚଳ ତୋମାଦେଇ
ସଙ୍ଗେ ଆବାର ତିରିତେ ଯାଇ । ଆବାର ଆମାର ଅଗାମାନ ତିରିତେଥି

শশু শ্যামল পুষ্পেজ্জন পুলকিত আনন্দ প্রত্যঙ্গ পরিদর্শন করিতে চল ।
আবার সেই নিষ্ঠ প্রতিমূর্তি নীলিমাচুধিৎ শ্যামকুঞ্জে বিহু কৃজন
শ্রদ্ধ ক'রে আনন্দিত হইগে চল । আবার সেই দিগন্ত বিস্তৃত
হরিক্ষেত্রে শীতল সমীর মেৰন ক'রে স্বাহ্য সুস্থতা লাভ কৰিগে চল !
যাহিস্থানী ! মাতৃকূপা প্রতিষ্ঠান পুরী । থাক তুমি—একেতে আধম
সন্তানকে অক্ষে স্থান দিতে নিবৃত্তা থাক । আশীর্বাদ কৰ যেন
স্মরণ্য সন্তান হ'য়ে সজ্জ এসে তোমার পূত অক্ষে আশীর্বাদ পাই ।
জয় হৱ হৱ শকুন ।

সকলে । জয় হৰ হৰ শক্তি । (বলিতে বলিতে প্ৰহান)

(কাঞ্চিলাল আগিলেন)

গীত ।

କୋଥା ମେ ତିର୍ଯ୍ୟତ—କୋଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ
କାର ମେ ମାଥା ବ୍ୟଥା କେ କରେ ସଫଳ

ସାହାର ଭାବନା ମେ କରୁ ଭାବେ ନା
ଜନବିଷ୍ଵ ଓଟେ ଯଥା ପୁନଃ ଭଲେ ଗିଶିବେ ॥

(ପ୍ରସାଦ)

ଶ୍ରୀମତୀ

ଲୋଭ ଓ ଲାଲସା ।

- ଲୋଭ । ଦେଖ ଲାଲସା ! ତୁହି ବଡ ଦୁଷ୍ଟୁ—ତୋର ମଜେ ଆମର ଆଡି ।
- ଲାଲସା । ତଥେ ଚଲି ଆମି ବାପେର ବାଡି ।
- ଲୋଭ । ମାହିରୀ ଶାକି ଦିବି ଫାଁକି !
- ଲାଲସା । ଆମାର ଦୋଷଟା କି ? ବଲି ଯେ ଆଡି ?
- ଲୋଭ । ବୁନୋ ରାଜୀକେ କେନ ତୁଟ ପାଠିଯେ ଦିଲି ବାଡି ?
- ଲାଲସା । କି କରି ! ଏକବେଳେ ଶୁବ ଧରେ କଦିନ ଥାକତେ ପାରି ।
- ଲୋଭ । ଆମାଯ ଏକବାର ବଲେ ଦେଖିତେ ପେତିସ ବାହାଦୁରୀ ।
- ଲାଲସା । ଏଥିର ଏକବାର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଓ ନା ଚୌଥୁରୀ । (ଚିରୁକ ଧାରଣ)
- ଲୋଭ । ଏଥିର ଦେଖାତେ ହଥେ ଯେତେ ହବେ ସେଇ ଉତ୍ତରେ ।
- ଲାଲସା । ଚଲ ନା ଯାଇ ଉଡ଼େ ଆନି ଫେର ତାର ଧାଢ ଧରେ ।
- ଲୋଭ । ତୁହି ଆମାର କଥା ଶୁଣବି ? (ଆହୁର୍ମଦ ସହକାରେ)
- ଲାଲସା । (ହାତ ଧରିଯା) ବଲ ନା କି ବଲବି ?
- ଲୋଭ । ଆମାଯ ଭାଲବାସବି ? (ଗଲା ଧରା)
- ଲାଲସା । ବାସବ, ତୁହି ବାସବି ? (ଜଡ଼ାଇୟା ଚଲିଯା ପଡ଼ା)

ଲୋଡ଼ । ହଁ—ଆଗ ଦୋଷ ତୋକେ ।
 ଲାଲମା । କାଜେ ନା କେବଳ ମୁଖେ ।
 ଲୋଡ଼ । କାଜେ ।
 ଲାଲମା । ସେଟି ବାଜେ ।
 ଲୋଡ଼ । ପବଥ କ'ରେ ଦେଖେ ନାହାଁ ।
 ଲାଲମା । ଆଧୁନାଥ ତବେ ଆଗ ଦାଁ ।
 ଲୋଡ଼ । ନାହାଁ—ଧର—କିମେବ ଦେବୀ—
 ଲାଲମା । ମୁଖେ ଦିଲେ କେମନ କ'ରେ ଧବି, ଆମି ସେ ନାହାଁ ।
 ଲୋଡ଼ । ତବେ ଉପାୟ ?
 ଲାଲମା । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଯାଇ ।
 ଲୋଡ଼ । ଧର୍ମ ଥାକେ କି କରଲେ ଏଥନ ।
 ଲାଲମା । ଆମାର କଥାଯ କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ।
 ଲୋଡ଼ । ବଳ କି କ'ରନ୍ତେ ହବେ ।
 ଲାଲମା । ବୁକ୍ଟାକେ ଆଗେ ଚିରନ୍ତେ ହବେ ।
 ଲୋଡ଼ । ତା ହଲେ ତ ମରେ ଯାଏ ।
 ଲାଲମା । ନହିଲେ କିମେ ଆଗ ପାବ ?
 ଲୋଡ଼ । ଠକିଯେଛେ—ହଜାର ହୋକ ମାଗୁ ।
 ଲାଲମା । କରୋ ନା ଯେନ ରାଗ ।
 ଲୋଡ଼ । ଏଥନ ଚେଇ ତିକଟେ—
 ଲାଲମା । ତୁମି ଗେଲେଇ ରାଜୀ ଯେତେ ।
 ଲୋଡ଼ । ତବେ ଆର କରିମ ନା ମେହି—
 ଲାଲମା । ତାଙ୍କ ନା ତଥେ ସେରିଯେ ପଡ଼ି ।

গীত ।

- লোভ । চল তবে আৱ কৱিশ নে দেৰী ।
 লালসা । ফস্কে গেল জৰুৰ শীকাৰ ভাসলো এদাৱ ভাৱিতুৰী ॥
 লোভ । কোথায় যাবে, ঘাড়ে ধ'ৱন, ক'ৱন্ব যা ইচ্ছা
 লালসা । বলিহাৰী বীৱ বাহাদুৱ বছতাচ্ছা বছতাচ্ছা
 লোভ । আসমানে জালি পাতব, ধৰণ বুনো বাদৱোৱ বাজ্জা
 লালসা । সঁচ্ছাৰ্বৎ—বাদ যাবে না; চুনো পুঁটী চিংড়ী ॥ (হৃত্য)
 লোভ । সন্ সন্ সম্ পা চালিয়ে চল পাহাড়ে
 লালসা । ভয় কৱি নাথ—যদি কুপোকাৎ, হই পাথবে (পতন)
 লোভ । আমি জাপ্টে ধৰে, কোলে কৱে চলব মজোৱে । (পোৱণ)
 লালসা । হেচ্ছা টানে সাচ্ছকা ফেৱে যাই যদি যবে
 লোভ । তবে বল দুজনে, আসমান দিয়ে উড়তে উড়তে গটকে পড়ি ॥

[প্রস্থান ।

সন্তুষ্ম দৃশ্য ।

আৱণ্য পথ—মণ্যা ।

(একাকী জয়সেন)

জয়সেন । নিবিড় আৱণ্য ভেদ ক'ৱে চলেছি-- কোথায় চলেছি
 কেন চলেছি-- কতদুৱই বা চলতে হবে । কে ধৰতে পাৱে গন্ধৰ্য
 স্থান কোনু প্ৰদেশে—সে কতদুৱ ? কে জানে কোথায় কিমেৱ
 কি ভাৱে পৱিসমাথি । হায়, বিধাতাৱ কি অনিবাৰ্য ভাগ্যচক্ৰে-

ଆବର୍ତ୍ତନ ଲୀଗାର ଅବିଚାର । ନା—ନା—ତା କେନ ୟ ଆମି କି ନାହିଁ ?
ମନ୍ଦଳ ମଯେର ହାତୀ ଅତ୍ୟାଧ ବିଚାର କବାନ୍ତି । ଏ ଅନବିକାବ କେନ ଆମାବ ।
ବିଶ୍ୱ ପ୍ରିୟ ରମିକ ପୁରୁଷ ରାଧାବିଦ୍ୟା । ଖୋଜ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଜୀବକଳକେ
ନିଯେ ଏମନି କରେଟ ତ ଚିଲକାଳ ଖେଳିଯେ ବେଡ଼ାଫେନ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ତ ତୀବ୍ର
ଚିର ମନ୍ଦଳମୟ । ହୟ ତୋ ମେଟ ମହାପୁରୁଷେବ କୋନ ମହେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସାଧନେବ
ଜଳ ପେଲାର ପୁତ୍ରଙ୍କ ରାଜୀ ରାଣୀ ପରୀକ୍ଷା ଶେବେ ପରିଭ୍ରମଣ କ'ରାଛେ ;
ଆମିଓ ହୟ ତ ମେଟ ମନ୍ଦଳମଯୋର ଇଚ୍ଛାଧ ତୀଦେବ ଅନ୍ଧେଷେ ଏଗେ ପ୍ରାଣ-
ପାତ ପବିତ୍ରମ କ'ବେ ଥୁରେ ବେଡ଼ାଛି । ଏମନି ଭାବେ ଆମାଦେବ ମତ
କତଜ୍ଞମ କତ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଲାଗେ କତ ସ୍ଥାନେ ଲମଣ କବାହେ । ସାକ ସେ ମନ
ଚିତ୍ତ—ଏଥନ ଆର କାଳ ବିଲାପ ନା କ'ବେ ଯତ ଦୂର ପାବି ଅଗସବ ହୁଏ ।

(ଗମନ)

(ଗୀତ କଣ୍ଠେ କାଞ୍ଜିଲାଳ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଳ । କର୍ମ କବ କର୍ମୀ ଜୀବ ଆକାଜନ୍ମ ବେଥନା ଅଜ୍ଞାନେ ।
ବିପଦ ଭୟ ବାରଣ-କାରଣ ଭାବ ଭବତାରଣ ଶ୍ରୀକାଞ୍ଜନ୍ମରେ ॥
ଅଲକ୍ଷେ ଆଛି ଆମି କମଳାଙ୍ଗା ଆଦେଶେ
ରକ୍ଷା କାରତେ ତୋମା ବିପନ୍ନ ପ୍ରଦେଶେ
ତୋଦେବଟି ଶୁଭ ଆଶେ ଲମ୍ବି ଛଦ୍ମବେଶେ
ଧର୍ମ ଧର୍ମେ ଢାକି ରାଧି ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ବବେ ॥
ଉଦ୍‌ବସ ହ'ଓନା କରୁ କାରଓ କଥା ଶୁନନା
କର୍ମ ଭୁଲି କାରଓ କୁହକେ ମ'ଜନା
ବାଜ ଭକ୍ତିର ଦୀଥ ଜଳନ୍ତ ନିଶନ୍ତ—
ମରତେ ମାନ୍ୟ—ଆକାଶେ ତୁମି ଦ୍ରାଘରେ ।

[୯୨]

(ଭିଥାରୀ ବେଶେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଆସିଲେନ)

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ହ୍ୟାଗା ହ୍ୟାଗା ତୁମି କେଗା ? ଏହି ନିବିଡ଼ ଧରେ
ଘୁରେ ଦେଖାଇ କେନ ଗା ? ତୋମାର କି କିଛୁ ହାନିଯେଛେ, ନା କି
ହୀନେଛେ ବଲନା ଗା ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଏସେହ ବାଲକ ! ଏସ ଏମ ଆମି ତାହି ଏତକଥ
ଭାବିଛିଲାମ ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । କି ଭାବିଲେ ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ତୋମାର କଥା ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଆମାର କଥା । ହାଃ ହାଃ ହାଃ । (ବିଜ୍ଞପେର ହାସ୍ତା)

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ହାସିଲେ ଯେ ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ତୋମାର ରକମ ଦେଖେ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । କି ରକମ ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଆମାର ସଦେ ତୋମାର କୋନ କାଳେ ଦେଖା
ନାହି—କଥନେ ଚେନା ନାହି—ଜାନା ନାହି—ଏମନ କି ଆମାର ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଶୋନା ନାହି—ଅଥଚ ତୁମି ଆମାର କଥା ଭାବଛ—ଏ ଏକଟା ମଞ୍ଚ ରକମ
ବକମ ଫେର ନାହି କି ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ । କାର—ଆମାର—ନା ତୋମାର ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଉଲ୍ଲଟୋ ଚାପ ଦାଉ କେନ ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ସଟେ—ଉଲ୍ଲଟୋ ଚାପ ଆମି ଦିଛି ନା ତୁମି ଦିଛ ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଆମି ଦିଲାମ କିମେ ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ ! ନାହି କିମେ ! ଏହି ଯେ ବଲେ ତୋମାର ସଦେ ଆମାର
ଆଲାପ ନାହି—ଚେନା ନାହି—ଜାନା ନାହି—ଏମନ କି ତୋମାର ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଶୋନା ନାହି—

ସତ୍ୟନାରୀୟଗ । ଆଛେ ନାକି ?

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ନାହି ?

ସତ୍ୟନାରୀୟଗ । କହି--ନା ।

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ନାହି । ଆଛା ତବେ ଶୋଇ । ସଥିଲ ବିପଦେ ପ'ଢ଼େ
ବିପଦ ଭୟ ଦୂର କରତେ କାଉକେ ଡାକି ତଥନ ସେ ବିପଦେ ରଖା କରେ କେ ?
ତୁମି ନୟ ! ସଥିଲ ମାତୃଗର୍ତ୍ତେ ସ୍ଥାନ ତଥନ ହ'ତେ ଭାନ୍ଧିବ ଭାଣ୍ଡାରେ ଥାଙ୍ଗ-
ଙ୍ଗପେ ଦୁଷ୍ଟ ଦାନ କେ କରେ ? ତୁମି ନୟ ! ସଥିଲ ପାପେର ସୋଇ ସନାନ୍ଦକାରେ
ସଂସାରଟ୍ଟା ଆସୁତ କ'ରେ ଦେୟ ସେ ସମୟ ପୁଣ୍ୟର ବିମଳ ଆଲୋକ ଦେଖିଯେ
ପୂର୍ବକିତ କରେ କେ ? ତୁମିହି ନା । ତବେ ଏତ ଚାତୁରୀ କେଳ ଦୟାମୟ ?

ସତ୍ୟନାରୀୟଗ । ତୁମି ଅମନ ଧାରା ଯା ତା କି ବଲଛ ?

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ପାଗଲେର ମନେର ଖେଳାଳ ତୁମି ସଦି ବୁଝେଓ ବୁଝବେ ନା
କେବଳ ଛଳନା କରବେ ? ତବେ ଆଏ କାକେ ବୋବାବ ଆର କେହି ବା
ବୁଝବେ ?

ସତ୍ୟନାରୀୟଗ । ଦୁଃଖ କ'ରନା ଭକ୍ତ ! ସଥ ବୁଝେଛି ତୋମାର କାଛେ
ଆଜାଗୋପନ କ'ରେ ଥାକତେ ପାରଲାମ ନା । କାଞ୍ଜିଲାଳ କାଞ୍ଜିଲାଳ !
ଆଜ ରାଜା ରାଣୀର ସନ୍ଦାନ କରତେ ମେନାଗତି ଏକ । ଏମେହେ ଆମାର
ନାରୀୟଗ ମୁଣ୍ଡିର ଆଦେଶେ ସମ୍ମର୍ମ ଧର୍ମ ତୁମି ଧର୍ମାଯ ଧାର୍ମିକ ଘନାର ଭାର ନିଯେ
ଏମେହେ ! ଆବାଯ ଆମିଓ ଏମେହେ । ଗତତ ଗତକେ ଥାକବେ ନତୁବା
କଥନ କି ଘଟେ ବଳା ଯାଯ ନା । ଏଥିଲ ଅଦୃଶ୍ୟଭାବେ ଚଳ ମେଳାପତିର ସନ୍ଦେ
ସନ୍ଦେ ଯାହି ।

[ଉତ୍ତରେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।

(ଅନ୍ୟ ପଥ ଦିଯା ଘୋରା ଓ ଅଦ୍ୟାରୀନନ୍ଦେର ପ୍ରବେଶ)

ଘୋରାନନ୍ଦ । ଏହି ପଥେ ଏହି ପଥେ ଏହି ଜନ୍ମଦେଇ ପଥ ଧ'ରେ

এসেছে। দূর থেকে দেখতে পেলে আপন মনে কি বলতে বলতে
এই পথ ধ'রে চলেছে।

বিষ্ণোরানন্দ। এতক্ষণ কোন কথা বল নাই কেন? তা হলে
কি আর যেতে পারতো! এই বলের শব্দেই সাবাড় ক'রে ঘোপের
ভিতর ফেলে দিতাম।

ঘোরানন্দ। সে সময় বাধা ছিল—সেই পাগলাট। তার পেছনে
ছিল কাজেই সে সুযোগ ছাড়তে হয়েছে;

বিষ্ণোরানন্দ। না পাগলাটকেও শেষ করে দিতাম।

ঘোরানন্দ। কখনও সে আশা ক'রল। সেটা নিত্যে পাখজ
নয়—দৈব বলশালী।

বিষ্ণোরানন্দ। এখন গেল কোন্তি দিকে—কতদুরেই বা গেল?

ঘোরানন্দ। যত দূরেই যাক না কেন—আমুসন্ধানের ফলে তাকে
ধরবই ধরব।

বিষ্ণোরানন্দ। তাকে ধরা নয় মারা চাই—নইলে আমাদের সব
পরিশ্রম পগু হবে যে বুক ভরা উৎসাহ যে প্রাণভরা আকাঙ্ক্ষা যে
হৃদয় ভরা ভালবাসা নিয়ে কর্মক্ষেত্রে অবতরণ ক'রেছি সে সব জেনে
যাবে।

ঘোরানন্দ। সে কথা বলতে—যতক্ষণ না জয়মেনকে ধরাশালী
করতে পারছি ততক্ষণ মাহিষাতী নগরের উপর লোকুণ দৃশি নিখেপ
করা নিষ্কল। এমন কি রাজপুরীর মকড়ে ধূঃস হ'লেও এক জয়মেন
বর্তমানে কিছুতেই কিছু ক'রে উঠতে পারা যাবে না। এখন
অধান কর্তব্য—শ্রেষ্ঠ কর্ম সর্ব প্রথম সম্পাদ্য বিষয় জয়মেনের ধূঃস
সাধন।

নেপথ্য জয়। মহারাজ কৈ মহারাজ কোথা মহারাজ।

ଘୋରାନନ୍ଦ । ଏ ଏ ମହାବାଜ ମହାବାଜ ଏ'ଲେ ଚିଠକାବ କ'ରଛେ—
ଚଳ ଅଗ୍ରମର ହଇ ।

ବିଘୋରାନନ୍ଦ । ଶୁଭଶ୍ରୀ ଶୌଧଃ । (ଉତ୍ତରେ ପ୍ରଥମ)

(ଅନ୍ତର ପଥ ଦିଆ ଦର୍ଶ୍ୟାଧନ ଓ ନର୍ମଦା)

ଦର୍ଶ୍ୟାଧନ । ନର୍ମଦେ ! ରାଜରାଣୀ ! ଏଡ କଟେ ବଡ ସଞ୍ଜନାୟ ବଡ
ନର୍ମଦେବୀ ଦେବନାୟ ପଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରତେ ହୁଛେ । କୁଶକାଶ କଟକାବୁତ
ଅପବିଷ୍ଟ ଅବଶ୍ୟକ ପଥେ ତୁମି ଆଶ୍ର୍ୟାଶ୍ର୍ୟା କୁଳକାମିନୀ । ସିଂହ
ବ୍ୟାଙ୍ଗ ଭଲ୍ଲକାନ୍ଦି ହିନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ ସମାକିର୍ଣ୍ଣ ବିଜନ ବିପୀନେ ଶାନ୍ତି ସଜେ ତୁମି
ପତିତର ନାହିଁ । ଲୁକ ତଙ୍କର ଲାପଟେର ଆଶ୍ୟା ହୁଲ ନିର୍ଜନ କାନନ
ମାରାବେ ଅବଶ୍ୟାନୀର ହାଯ ତୁମି ଅଛୁପମା ମୁଦରୀ କତ ବିପ୍ଲବ କତ ବାଧା—
କତ ମାନସିକ ଉଦେଗ ଯେ ଆଶାଦେର ହଦୟ ଫେର କରିତ କ'ରଛେ ତା
ମୁଖେର କଥାର ପ୍ରକାଶ କରା ଯାଇ ନା । ହା କୈଥର ତୋମାର ଏକି ରୀତି !

ନର୍ମଦା । ଈଶ୍ୱରେ ଶୁଭମୟ ବୀତି ଦୂଧ୍ୟ ନୟ ରାଜୀ । ହୟ ତୋ ଏମନ
ଏକଟା ସର୍ବନାଶ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ସୁରେ ବେଡାଛିଲ ସା ଆଶାଦେର ରାଜ୍ୟାସହ ଧର୍ମ
କ'ରତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଛିଲ କିମ୍ବା ହୟ ତୋ ଗେଇ ରାଜୈଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଥେକେ—
ଅର୍ଥେର କୁହକେ ପ'ଢେ ପ୍ରଭୁତ ପ୍ରଭୁତ ଲାଭ କ'ବେ ପରିଣାମ କଟକାବୁତ
ହ'ତ ତାହି ଆଶାଦେର ଏହି କାନନ ନିବାସ । ଅଥବା କେ ଜୀବେ ଭବିଷ୍ୟତେର
ସବନିକାନ୍ତରାଲେ କି ଶୁଭାଶୁଭ ଇଷ୍ଟାନିଷ୍ଟ ଲୁକାଯିତ ଆଛେ ।

ଦର୍ଶ୍ୟାଧନ । ରାଣୀ ! ତା ଭାବିନା ଭାବି ଏହି ସେ ତୋମାର ଅନ୍ତରେ
ଏତ କଷ୍ଟ ଲେଖା ଛିଲ ।

ନର୍ମଦା । ତାତେ ଜୁଃଥ କି ? ରାଜରାଜେଶର ଯଦି ଏହି ସେଶେ ଏହି
ବନକଷ୍ଟ ମହ କବତେ ପାରେନ ତବେ ରାଜରାଣୀର ପକ୍ଷେ ସେଟା ଅସନ୍ତ୍ଵନ ନୟ ।

ଦର୍ଶ୍ୟାଧନ । ଅସନ୍ତ୍ଵନ ନା ହ'ଲେଓ ଆଶ୍ର୍ୟାଜନକ । ସେ କଥନ ଓ ପଥ
ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜଣ୍ଠ ଏକଟି ମାତ୍ର ପଦଓ ବିଶେଷ କରେ ନାହିଁ ଗେ କିନା ଆଜ

ଏই ଛର୍ଗମ ପଥ ଅବାଧେ—ଆକ୍ରେଷେ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟେ ଅତିକ୍ରମ କ'ରାହେ । ଶୌର ସବଲିତ ଶୁକୋମଳ ଶ୍ୟାମ ସାବଧାନେର ଜଣ୍ଠ ବ୍ୟବସ୍ଥାତ ହ'ତୋ ତାବ ଶ୍ୟାମ ଆଜି କିନା ତଣାଦି ମଣିତ କଠୋବ ଭମିତଳ । ଅସଂଖ୍ୟ ଦୀଗ ଦୀଗୀ ଗଦା ଶର୍ବଙ୍ଗମ ଯେ ଶୁକୋମଳ ଅଦେର ଲାବଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନେ ବ୍ୟକ୍ତ ତାବେ ଘୁମଣ୍ଡି ଥାକତୋ—ମେହି ପରମ ଯତ୍ତେବ—ପାଟରାଣୀର ଅଙ୍ଗ ଆଜି ଧୂଦୀ ଧୂମରିତ ।

ନର୍ମଦା । ମେହି ମେହି କକଣାମୟେର କରଣାବ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ । ଧର୍ମମ୍ୟ ଶରୀବ ଭଗବାନ ଏଥନ ଉପାଦାନେ ଗଠିତ କ'ରେଛେନ ଯେ ତାତେ ଯେ ମା ମଞ୍ଚ କ'ରବେ ତାଇ ଅଭ୍ୟାସ ହବେ । ଏକଦିନ ଶୁଦ୍ଧ ଦିନପାତ ହେଉଁଛେ ଏଥନ ନା ହୁଯ ଦୁଃଖେ ଦିନ ଯାଇଛେ । ରାଜ ରାଜେଷ୍ଵରେର ମନ୍ତ୍ରକେ ଏକବିଦ୍ୱୁ ତୈଳ ନାଟି ରାଜ ଭୋଗେର ପରିବତେ ବନ୍ଧ ଫଳ ମୂଳ ଆହାର—ବନ୍ଧୁବ ପଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନେ ଚରଣ ତଳ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ହେଁ, ଅଜ୍ଞ ଧାବେ ଶୋଣିତ ପ୍ରବାହିତ ହାତେ ଏ ସବ ଚକ୍ରେ ଦେଖେ ଦୁର୍ଭାଗୀ ନର୍ମଦା ଏଥନେ ଯେ ବୈଚେ ଆଛେ ଏହି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଦୁଃଖିତା ହୁଓନା ରାଣୀ ।

ନର୍ମଦା । ଏଥନେ ବାଣୀ—ନିବିଡ଼ ବିଜନ ବାସିନୀ—ଛିମ ବସନ ପରିହିତା—ଦୁଃଖ କାତରତାବ ଚବମ ସୀମାଯ ସୁମହିତ ଏଥନେ ଆମି ରାଣୀ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଆମି ରାଜୀ ଯତଦିନ ତତଦିନ ତୁମି ରାଣୀ । ଆମାର ହୁଦୟ ରାଜ୍ୟର ରାଣୀ ତୁମି ! ତବେ ତୋମାର ଅଭାବ ନା ଦୁଃଖ ଆର ମଞ୍ଚ ହୁଯ ନା ।

ନର୍ମଦା । ଦୁଃଖ କିମେର—ଅଭାବଇ ବା କି ? ନାନୀ ଜୟୋଧ ଉପାଶ୍ୟ— ଅରାଧ୍ୟ—ପୂଜ୍ୟ ଦେବ ପତି । ତାବ ପ୍ରାତ ଭକ୍ତି ଶ୍ରୀତି ଭାଗବାସା ଦିନେ , ସତୀର ଜୀବନ ଶୁଦ୍ଧ ଗତ ହୁଯ ; ତବେ ଆମାର ଦୁଃଖ କି ? ସର୍ବଜ୍ଞ ମାର ପତିନିବି ଯଦି ରମଣୀର ଚକ୍ରର ଉପର ବିରାଜ କରେନ ତବେ ଏ ଭୂମାଗଳେ କି ତିଦିବେଓ ମେ ନାବୀବ କିଛୁବହି ଅଭାବ ଥାକେ ନା । ସତୀ ନାନୀ—

ନିଜେର ଆମିତ୍ରଟୁକୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତିର ଉଦ୍‌ଦେଶେ ଅପଣ କ'ରେ ଫୁଲାଭ
କ'ରେ । ଜୀବନେ ମରଣେ ସତୀର ପତିଇ ଚିରମର୍ଦ୍ଦୀ । ଯେ ନାହିଁ ବାଲୋ
ପିତା ଯୌବନେ ପତି ଓ ବାନ୍ଧିକ୍ୟ ପୂର୍ବ କର୍ତ୍ତକ ରଖିତା ହୁଏ ଗେଇ ଭାଗ୍ୟବତୀ
ଅନ୍ତଥା ଅଭାଗିନୀ ।

ଗୀତ ।

ଧନ୍ତ ସେଇ ସତୀ, ଅତି ଭାଗ୍ୟବତୀ -

ଯାର ଚଙ୍ଗେ ପତି — ଦେବତା ମମାନ ।

ପତି ସହବାସେ, ସତୀ ଭାଲ ବାସେ

ପତିହୀନ ଆବାସେ— ଭାବେ ଅପମାନ ॥

ପୂର୍ବ ଜଗାଜିଃତ—ସୌଭାଗ୍ୟର ଫଳେ,

ହେବ ପତି ନିଧି ମିଳେଛେ କପାଳେ,

ପତି ପୂଜା ଧ୍ୟାନ ସମ୍ଭ୍ୟା କି ମକାଳେ

ସତୀବ କାହେ ପତିର ବିପୁଳ ସମ୍ମାନ ॥

ରାଜ୍ୟହାରୀ ହ'ରେ କାନନ ନିବାସେ

ଦୁଃଖ ନାହିଁ ତାମ ଏ ଦୂର ପ୍ରବାସେ

କାତର ନାହିଁ କରୁ ତୃଷ୍ଣା ଉପବାସେ

ସ୍ଵାମୀ ସନ୍ଧ ବାସେ ଯାତନା ନିର୍ବାଣ ;—

ଏକାନ୍ତ ମିନତି ଏମହେ କାଳ

ଆଶାନ୍ତ ଏ ଚିତ କରିତେ ଶାନ୍ତ

ତୋମାର କାରଣେ ଏ ସଙ୍ଗ ଏଶାନ୍ତ

ଦିନାନ୍ତ ଆମାର ପଲକ ପ୍ରମାଣ ॥

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ନର୍ମଦେ ! ଅନତି ଦୂରେ ଗୁରୁର ଆଶ୍ରମେ ଯାଇ ଚଲ ।

(ଉତ୍ତରେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ)

ନର୍ତ୍ତଦୀ

ମୁଦୃଷ ।]

ଅଞ୍ଚଳ ଦୂଷ୍ଟ ।

(କାନନ—ଦେବକର୍ତ୍ତାଶ୍ରମ)

(ଦେବକର୍ତ୍ତାଚାର୍ଯ୍ୟ)

ଦେବକର୍ତ୍ତ । ଏହିବାର ଏକବାର ଏହି ତୁମି ନାରୀଯତ ! ମେଘଧୂତ ଶଶଧରେନ ଗତ ଏକବାର ଆମାର ଅନ୍ଧକାର ଭରା ହୃଦୟାଭ୍ୟତରେ ଚକିତେ ପ୍ରକାଶମାନ ତଥା ତୁମି ମୟାମୟ । ଏହି ତୁମି ବିଧନିଯମ୍ଭା ଯୋଗ ବ୍ରତାବଦୀ ନିଧିତ୍ୱ ବାନ୍ଧବ ! ଆମାର ଅନ୍ତରେନ ସମସ୍ତ କାମନାର ଅନ୍ତ କ'ରେ ହେ କମଳାଙ୍ଗ୍ୟ ! ମୋହଦୀତାଙ୍କପେ ଆମାର ମର୍କଭୂମି ଉପ୍ର ହୃଦୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାନେ ଏହି । ଏହି ତୁମି ଅଶ୍ଵାସ ମୁର୍ଖିତେ ବିନଟି ପୁରୁଷ । ଆମାର ନଥର ବାମନାଥ ପରିମଳାଧି କ'ରେ ବସନ୍ତର କୋକିଲେର କୁଛତାନେର ଗତ ମୁଁ ଝକ୍କାବେ ଆମାର କର୍ଣ୍ଣକୁହର ପରିତ୍ୱର୍ଷ କର । ଆମି ଆମାର ସର୍ବିଷ୍ଟ ତୁମେ ତୋମାର ଜୀବେ ମିଶେ ଥାଇ । ନାରୀଯତ, ନାରୀଯଗ, ନାରୀଯଣ । (ଧ୍ୟାନଙ୍କ)

(ଦୁର୍ଘୋଧନ ସହ ନର୍ତ୍ତଦୀ ଆସିଲ)

ଦୁର୍ଘୋଧନ । ନର୍ତ୍ତଦୀ ! ଏହି ଆମାଦେଇ ତିବ ଉପାଙ୍ଗ ଅଞ୍ଜଳି ତୁମାରୀ—ସର୍ବାଭୌଷିଟ ଫଳାପ୍ରଦ ଦେବତା ଇଷ୍ଟଦେବେ ପୂଣ୍ୟାଶ୍ରମ । କ୍ରି ଦେଖ ଯୋଗାସନେ ଯୋଗ ନିରତ ମହାପୁରୁଷ ଯୋଗେଜ୍ଞେର ହ୍ରାସ ଅଟଳ ଭାବେ ଉପବିଷ୍ଟ । କ୍ରି ଦେଖ ଯେନ ଧର୍ମେର ଅତ୍ୱାତମ ଅତିମୂଳି ନରଲୋକେ ପାତକୀ ନିଷ୍ଠାରଳାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । ଅପେକ୍ଷା କର—ଉପବେଶନ କର ଯେନ ଶୁଣାଦେବେର ଧ୍ୟାନଭଙ୍ଗ ନା ହୁଯ ।

ନର୍ତ୍ତଦୀ । ଶୁଣଦେବ ଆମାଦେଇ ସାଙ୍କ୍ଷାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା ଶିଳ୍ପ ପୁରୁଷ । ଅମ୍ବାର ମଂସାର ମାଯାମ୍ବ ଜଳାଶ୍ରଳି ଦିଯେ ଜଗତେର ଶାର—ପ୍ରାଣାର୍ଥମ—ସାର୍ଵାର ଶାରେର ଚରଣ ଚିତ୍ତାମ ଚିତ୍ତ ବିଭୋର କ'ରେଛେନ । ଏମନ ଶୁଣା—

ଏମନ ପରମୋଗକାରିକ ଏମନ ହିତକାଜ୍ଞୀ ଇଷ୍ଟଦେବ ଯେଥାମେ, ଆମରା ଓ ମେଇ ଥାଣେ ଆଜି ହ'ତେ ଶୁଦ୍ଧ ଦସିବେ ଜୀବନ ପାତ କ'ରବ ।

ଦୁର୍ଘୋଷନ । ଜାନିଲା—ଆମାଦେର ଏହି ଆକଞ୍ଚିକ ଆଗମନେ ଉଷ୍ଟା-
ତିଳାଶୀ ଇଷ୍ଟଦେବ ଆମାଦେର ଅଧିକତର ଚମ୍ଭକୃତ ହେବେଳ କି ନା ।

ନର୍ମଦା । ହବାଇଇତ କଥା । ରାଜକୁଳ ଶଶଦର ଆଜି ଦୁର୍ତ୍ତଗ୍ୟ ବାହୁ
ଗ୍ରାସେ ପତିତ ହେଁ ତୀର ପଦ୍ମାନାଭେ ଶରନାଗତ ଏ ଦୂଷେ ତିନି ବିଶ୍ୱାଭି-
ଭୂତ ହବେଲାଇ ତ ।

ଦୁର୍ଘୋଷନ । ବିଶିତ ହତେ ପାରେନ କିନ୍ତୁ ଯଥନ ଶୁନିବେଳ ଯେ ଆମାର
ଚିର ବୈବୀ ତିର୍ଯ୍ୟତେବ ଅବୈଦ ନିର୍ଯ୍ୟାତିନେ ଉଂପିଡ଼ିତ ହ'ଯେ—ନର୍ମଦା ରାଜେ-
ଶର୍ମ୍ୟେର ଅତ୍ୟଧିକ ଅହଙ୍କାର ଭୁଲେ—ନିର୍ବିକାର ହୁଦେଇ ମାରା ମମତା ପବି-
ଶୁଭ୍ର ହ'ଯେ—ପୁଲ କଟା ହାତା ଏମନ କି ନିରୀହ ସନ୍ତାନ ପ୍ରତିମ ପାଜା-
ପୁଞ୍ଜେର ପ୍ରତିପାଳନ ଚିନ୍ତାୟ ବିନିତ ହ'ଯେ ତୀର ପଦ୍ମାନାଭେ ସମାଗତ ,—
ତଥନ ତିନି କି ମନେ କ'ରିବେଳ—ହୟତ—ଭାବିବେଳ—ଦୁର୍ଘୋଷନ କାପୁକୁଷ
କର୍ତ୍ତକୁଳ କୁଳାଙ୍ଗୀର—ରାଜପଦେର ଅମୋଗ୍ୟ । ତାହି ପ୍ରାଣ ନିଯେ ମାନ ଦିଲେ
ଏଥାଣେ ପାଲିଯେ ଏସେଛେ । ହୟତ ଭାବିବେଳ ନିର୍ଦ୍ଦରଖ ଦୁର୍ଭିଜ୍ଞ ପ୍ରଳୀଡ଼ିତ
ଦୈତ୍ୟଦଶାଗ୍ରହ ପ୍ରଜାନିକରେବ ଭରଣ ପୋଷ୍ୟ ଡାଇ ବୋଧେ—ଆଶ୍ଵମର୍ଯ୍ୟାଦା
ଧ୍ୱଂଶ କ'ରେ—ଜଳ ସମାଜେର କାହେ ଶୁଖ ଲୁକିଯେ ଥାକତେ ଏସେଛେ ; ହୟତ
ଭାବିବେଳ—

ନର୍ମଦା । ନା କିଛୁ ଭାବିବେଳ ନା । ବିପଦେର ସମନ୍ତ କାହିଁ ବିଶେଷ-
କ୍ଷପେ ବିବୃତ କ'ରିଲେ ଅନ୍ତର୍ମାଯୀ ମର୍ମିନଶୀ ମହାପୁରୁଷ ସବହି ଜାନିତେ ପାରିବେଳ
ବା ବୁଝିତେ ପାରିବେଳ ।

ଦୁର୍ଘୋଷନ । ଯାହି ହ'କ ଏଥନ ଗଦଗଦ ଚିନ୍ତେ ଶୁକ କୃପାଲାଭେର
ଅତ୍ୟାଶ୍ୟ ଆମରା ଗଲମଗୀ କୁତବ୍ବାସେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ।

ନର୍ମଦା । ତାହି ଆଶ୍ଵଳ ନାଥ । (ଉତ୍ତରେ ବମ୍ବିଲେନ)

ଦେବକଷ୍ଟ । ନା ହ'ଲନା । ସତାଇ ସବୁ ମହକାଣେ ସେଇ ଦୁଃଖ ବାହେର
ଚିନ୍ତାଯ ଚିତ୍ତ ନିବେଶ କ'ରିତେ ଯାଛି ତତାଇ ମେଳ ପ୍ରାଣ ଆମାର ଆପଣା
ହତେ କାତର ଭାବ ଧାରଣ କ'ରେ—କେଂଦେ କେଂଦେ ଉଠିଛେ । ତଥେ ହୋତ
କୋଥାର କୋନ ପ୍ରାଣାଧିକ ପ୍ରିୟତମ ମହାନ ପ୍ରତିମ ଶିଥା ଆମାର କୋନ
ଯିମେଦେ ପ'ଡ଼େ ଆମାର ଡାକଛେ । ନୟତ କୋନ ଶୁଦ୍ଧ ସାମାଜିକ ଆକର୍ଷଣ
ଯୋଗ ଆମାର ଧାନେର ଅଞ୍ଚଳୀର ହେଲେ ଦାଡ଼ିଯେଛେ । କିମ୍ବା ସେଇ—ପୂର୍ଣ୍ଣ
କୀତିର ଜଳନ୍ତ ପ୍ରତିଛବି ହେଲା ତ ଆମାର ପ୍ରତି ବିଜ୍ଞାପ ହେଲେ ଏହି ଚାତୁରୀ
କ'ରାହେନ । ହରି ହରି ହରି ! କେନ ଏ ବୈଶଳ—କେନ ଏ ଚାତୁରୀ
କେନ ଏ ଛଳନା ? ଦାଓ ହରି ! ତୋମାଯ ହୁମ୍ମାଯେ ରାଖ୍ୟାର ଧ୍ୟାନେ ଧରବାର
ଶକ୍ତି ଦାଓ

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଜୟ ଶୁର—ଜୟ ଶୁର—ଜୟ ଶୁର ।

ଦେବକଷ୍ଟ । କେରେ ? ଏମନ ପବିତ୍ର ଅନ୍ତରେ ଭତ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣେ ଆମାଯ
ଡାକଛିସ—ତୁହାର କେରେ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଇଷ୍ଟଦେବ ! ଯାର ଇଷ୍ଟାକାଜଳ ସର୍ବଦା ତୋମାର—

ଯାର ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ତରେ ମନ୍ତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରେ

ଆମ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ—ମାହିସୁତୀ ପତି ।

ଦେବକଷ୍ଟ । ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ! ପ୍ରାଣାଧିକ ଶିଶ୍ୱ ମମ

ମାହିସୁତୀ ଅଧିପତି ରାଜୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ?

କେନ ସାପ କି ମନ୍ତ୍ରାପେ ହେଥା ଆମ୍ବମ ?

ସର୍ବାଧୀନ କୁଶଳ ତ ସବ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । କୁଶଳ ନୟ ଦୁର୍ଦ୍ଵେବ ବିଥମ !

କାରାଓ କୁଶଳ ବାର୍ତ୍ତା ପାରିନା ଘଣିତେ

ଜୀବିତ କି ମୃତ ପୁତ୍ର କଟା ଭାତା ଆଦି

ଲକ୍ଷ୍ମୀଦୀ

କିଛୁଇ ସଂବାଦ ତାର ପାରିନା ସଲିତେ ।

ଜାନି ମାତ୍ର ଚିରଶକ୍ତ ସୁଖନନ ଯବେ
ଆକ୍ରମିଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପୁରୀ
ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହଇଲ ତଥନ ।

ଦେବକର୍ତ୍ତ । ତାରପର ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ତାରପର ଶକ୍ତ କରେ ହତ ମାନ ହୁୟେ

ସର୍ବଦ୍ଵାରା—ନିର୍ବିକାର ହଇବାର ଆଶେ
ସମାଗତ ଶୁରୁ ମନ୍ଦିରାନ୍ତେ—ମନ୍ତ୍ରୀକ ସମ୍ପର୍କି ।

ଦେବକର୍ତ୍ତ । ଏତଦୂର ।

ତିଳାତେର ରାଜୀ ଏତ—ଅତ୍ୟାଚାରୀ !

ଏତ ନିଦୟ—ଏତଇ—କୁଟୀଳ ?

ପୁନଃ ପୁନଃ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ—କରିତେଛେ ତୋମା ?

ଭାଲ ଏମେହ ସଥନ

କିଛୁଦିନ ଥାକ ଘୋର ଆଶମେ ମନ୍ତ୍ରୀକ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ବିପଦେ ବିପଦହାରୀ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚରଣେ

ପ୍ରଣମିତେ ହୁୟେଛି ବିଶ୍ଵତ ।

କ୍ଷମ ଥିବୋ ଜ୍ଞାନହାରୀ କିଙ୍କରେର ଦୋଷ

ଦେହ ପଦ୍ମଧନୀ ଶିରୋ । (ଅଣାମ)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସାବା ଦାସୀ ପଦେ କରିଛେ ଅଣାମ

କକ୍ରନ ଆଶୀର୍ବାଦ

ଯେନ ମମ ମତୀ ଧର୍ମ

ରଙ୍ଗା ହୁଁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୃପାଯି ।

ଦେବକର୍ତ୍ତ । ପୂର୍ବ ହବେ ଅଭିଲାଷ ।

ରହ ହେଥୋ ତୋମରା ଉଭୟେ

বিশ্রাম করহ ফণকাল
সময়ে সমস্তই করিব ব্যবস্থা।
নীলকণ্ঠ—নীলকণ্ঠ—

(নীলকণ্ঠ—আসিতেছে)

নীলকণ্ঠ। ঈ ডাক পড়েছে—যথের ডাক। বর্ণ মানবে না
কাহিনী শুনবে না। বাবা—বেটা পায়ও লাঞ্ছতও অকাল কৃষ্ণাঙ
গুরুদেবের প্রাণে মায়াং দয়াং নাস্তিৎ। উপবাসং ব্যবস্থাং কাচা কদলী
সহ সতিল সপিঙ্গং ভোজনং কৃষ্ণাং মহাপ্রাণ—মহায়নম্ কৃশাতি
দীনাতিশয়ং তদ্বেতু লোভং কথক্ষিঃ মাস তক্ষনায়ঃ এবল বল
ধানিনেঃ। অষ্টো অদূরেং বন্ধাহীনং বর্ণাশ্রয়ং নমরাদ্যমুঃ টলটল কাস্তি
বিশিষ্ট;—চক্রল নমনঃ বিল্লত কারীন শুগশিঙ্গঃ দারয়েং কৃষ্ণং
সমুপস্থং—এতঃ সয়িধানে নিষ্ঠুরং কৃতান্তেপম গুরুদেবং ডাক পাড়তি—
বঙ্গ গর্জন্তি অমুপস্থিতে অভিসম্পাতে ভয়ঃ করোতিঃ। যাই দীর
মন্ত্র গমনে। জয় শুরু ! প্রভু ! দাস স্মারিতম—কি করোতি।
চরণামূজে—সাষ্টাঙ্গং প্রণিপাতম।

দেবকণ্ঠ। দীর্ঘায়ুরস্ত ! বৎস নীলকণ্ঠ ! তোমরা যেমন আমার
জীবনাধিক শিয়া—মেইঝগ শিয়া আমার এই ইনি—অতিষ্ঠানাদিপতি।
আজ সংস্কীর্ত আমার আশ্রমে সমাগত অতিথি। এদের যত্ন শুশ্রায়ার
ভার আমি তোমার উপর সমর্পণ করলাম দেখ—গেন আমার আজ্ঞার
ব্যতিক্রম না থটে।

নীলকণ্ঠ। সেকি শুরুদেন ! আমি কি জপগঙ্গং তাই শুর্বাদেশ
লাঙ্ঘন ক'রব। আমি একজন দিগ্গংজ লাঙ্গুলাচার্য—উপাধি বিশিষ্টং
সর্ব প্রধান শুরুভুক্ত। শুরু আজ্ঞা আমার পত্নী বাক্য আপেক্ষাও

শ্রেষ্ঠঃ । (করজোড়ে) ইলিশং জৌত পীযুষং মদঞ্চৰ্বো মদ গুরুপ্রিযং
বাচা বাচামোগচবং তৈয়ে শীঞ্চরনে নমঃ । (প্রথম)

দেবকর্ত্ত। তোহলে আমি এখন একবার পুনর্বায় স্বান্বার্থে তটিনী-
তীরে গমন করি । দে'খ ঘেন এদেব যত্ত্বের ক্ষটী না হয় খুব সাবধান ।
(প্রস্তান)

নীলকর্ত্ত। আগন্তুর্য মহাশয় মহাশয়া আমার গুরুর শিষ্য ;
অতএব মম ভাতা ভগ্নি—শ্রদ্ধা যত্ত্বে পাত্রং এখন পবিত্র জলে গাত্রং
ধোত করোতি—কিঞ্চিনকাল শূন্ত হচ্ছে জপ গ্রন্ত ইউন । তৎপরং
ভোজনং কুর্য্যাত নেত্র মুদিত্ব করন্তাত্ত্ব হেতবে নিজাং যায়স্তাঃ । এতৎ
অবগাহন করিষ্যে গন্তব্যং ইউন ।

হৃদ্যোধন । যাব স্বানে ঘীব—তবে বিলাপে । গুরুদেবের স্বান-
ক্ষিক সমাপন হলে—যথন তিনি সেবা কবতে ব'সবেন তখন স্বান
সমাপ্ত ক'রে প্রভুর ভোজ্য পাত্রে প্রসাদ প্রাপ্তে পরিতৃপ্ত হব ।

নীলকর্ত্ত। ছি ছি—তুমি নবকুল ভূষণং সন্তাটিং—শাশ্঵ জ্ঞান
বিশিষ্টং মহাপুরুষ বন্নং ! পাত্রে উচ্ছিষ্ট ভোজনং কুর্য্যাত ব্যাধিগন্তবা
অগ্রস্তঃ ? গুরুদেব শফয় রোগা গ্রস্তাং তচ্ছেতু তদীয় প্রসাদং পরি-
বর্জন্মে । অস্তি নীলকর্ত্তাবাচঃ—

হৃদ্যোধন । (নিজ মনে) এটা একটা বিধেচনার কথা বটে । তা
যদি হয় তবে কণিকামাত্র প্রসাদ ভঙ্গণের পর আল্প বিশুদ্ধ পাত্রেই
ভোজন করা বাবে । (নীলকর্ত্তকে) মহাশয়ের বিশ্বাসুজি মত্তায় বোধ
হুয় আপনি একজন গুরুদেবের বিশ্বস্ত সেবক ।

নীলকর্ত্ত। মে বাক্যং অকহতব্যঃ ! মম নাম কৃত্বা নীলকর্ত্ত-
লাঞ্চুলাচার্য বৃহস্পতিঃ । পক্ষীং নাস্তি মহাদেব নন্যাত—নরমুর্তিধারীং

নৌলকঠ । বহুজ্ঞপীং কশ্চিত্ নাজুন বিহীন শ্রীহস্তুনঃ—কশ্চিত্ বেজা-
দাতং তৃষ্ণাঃ বৃহস্পতিঃ—কশ্চিত্ সামুজী—কশ্চিত্ বানুদী ।

চুর্যোধন । আচ্ছা আপনি নিজ কার্যা সমাধা কৰন । আমিৰা
এইবার জ্ঞানার্থে গমন কৰি । কিঞ্চিত্কাহা প্রকৃতি গৌণগ্রাম সন্দৰ্ভমেও
নমনকে অত্থ রাখব না ।

নৌলকঠ । আপনি তুমি বাইস্তাঃ—ভগিনীপা ইনি গাকহঠ ?

চুর্যোধন । আগৱা উভয়েই যাচ্ছি--এম নর্মদা ।

(প্রস্তান ।)

নৌলকঠ । এমন শুনবা নারীং। ইহাকে অন্ত সন্ধিধ্যে রক্ষা
কৰন্তি যঃ সঃ পশ্চাত্তি—ন বিশ্বাসন্তি যথা বিড়াল অর্থে মার্জিবা
সমীপো চুক্ষ মৎস্যঃ রক্ষা নিযিঙ্কঃ—তদপ্রাযং । ও কাৰা আগ্নেয়াঃ ।

(ভিঙ্কুক ও বৈকুণ্ঠগণের প্রবেশ)

খণ্ডনী, গোপীযন্ত—গাবণ্ডুকব—গন্দিৰে প্রভুতি লইয়া

গীত ।

বড় মধুব হরিনাম ।

যে নামেৰ বলে, যমেৰ কবলে, ভাবতে হয় না গরিগাম ॥

বিশ্ব বেড়া মায়াজ্ঞালে সবই মিছে ফকীকার,

শেষেৰ সম্বল—হরিনাম কেবল আছে তোমাৰ সদে যাব। এ

সে নাম ভুলে, হারালে মূলে ; তাই না দেখিলে শান্তিমাম ॥

যে দেহ পেয়ে বিলাসে মাতিয়ে কৰছ এত আহকার-

সে দেহ পুড়ে ছাই, হবে ভাই, ভাব দেখি সে কি চমৎকার

একাকী এসেছ একাই যাবে পুনঃ সদে যাবেনা কিছুই কাৰ

সেই নিরাকার—ভুব কৰ্ণধাৰ—চৱণে তাঁহার কৰ গ্ৰেণাম ॥

ନୌଲକଟ୍ଟ । (ମକଳକେ ଭିକ୍ଷା ଦିଲ ଓ ତାହାରା ଚଣ୍ଡିଯା ।

ଗେଲେ ଭୌତନେତ୍ରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ଚାହିୟା)

ମାଂସ ଭକ୍ଷଣାଭିଧାୟ ପ୍ରଥମାତିଶ୍ୟ
କୋଥା ମାଂସ ମହୋଦୟ ଇଓହେ ଉଦୟ ।
କଚି କଚି ମୃଗାଭାବେ କଚି ଛାଗ ମାଂସ
କେହ କି ଦିବେ ନା ମୋବେ କଥକିର୍ତ୍ତ ଆଶ ॥
କୋଥାଓ କି ନେମନ୍ତମ ହବେ ନାକି ଆର
ପାଏ କି ଦୁନ୍କ ସହ ମାଂସେର କଳାବ ।
ବନବୀସୀ ଖାଧି ସବ ନିରାଗିଣିଭୋଜୀ
କୁକୁରେର ନାଡ଼ୀ ତାଳ ଦୁନ୍କ ମାଂସ ତାଜି
କେହ କି ଆଛ ତେ ତେଥା ଆଶା ମେବକ
ମେର ଦୁଇ ମାଂସ ଆଇସ ଚଟକ ।
ଶୁଭଯୋଗେ ଶୁଗିଲନ ହୋକ ରାଜଯୋଟିକ ।
ବାଗୁନେର ମାଂସ ଥେତେ କେ କରେ ଆଟକ ।
କେହ ସଦି ଦୟା କରେ କାତା ମାଂସ ଆନେ
ପଳାଣୁ ଆଦାର ବସେ ଚାପାନ ବସନେ ।
ମୁଖରୋଚକ ବୋଲ କରିଯା ଥେପତ
କିପ୍ରହଞ୍ଚେ ଦେଖାଇ ଭୋଜନେର ଜୁତ ।

(ଘୋରାନନ୍ଦ ଓ ଅଦୋରାନନ୍ଦ ମାଂସପାତ୍ରଗତ ଆସିଲ)

ବିଘୋରାନନ୍ଦ । କେ ମହାଶୟ ! ଆପନି ଏଥାନେ ? ଦୀର୍ଘଶିଥା—
ମୁକ୍ତିକା ଥିଲେପଦାରୀ ? ଆପନି ବୋଧ ହୟ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ?
ନୌଲକଟ୍ଟ । ମହାଭାରତ —ରାମଚନ୍ଦ୍ର । ଆମି ବୈଷ୍ଣବ ହୁବ କେନ

বাবা ? শাক্তি—যোরং—শহীৎ। জাত হরিলে ত বৈশেষ ? তা
অমি ত অজাতং নশ্চাদ স্বজাতং। শাক্তি যোরাশাক্তি মহাশাক্তি।
তবে এই যে তিলকাদি চিহ্নবিশিষ্ট অধ প্রষ্ঠেব্যং এ সব শাক্তিমনং। মুর্খ
গুলবঃ প্রতোরণাযঃ ভঙ্গাগি ধারয়েৰ।

ଘୋରାନନ୍ଦ । ଏ ମର ଆଗନୀର ମାତ୍ର ଦୁଇ—ତାହ'ଲେ ସୌଧ କ୍ଷେତ୍ର ଅନ୍ତକ୍ରମ ?

নৌলকঠ । শুনিশ্চয় । এহির্তাগে জন্মে যা অভ্যর্থনা করণ্তি
বৈশ্বব—অভ্যন্তরালে অবধারণে অশিন মহাশক্তিঃ । মাংস
তোজন বাসনা বলবত্তাঃ । যাক—মহাশয়রা কে হৃষ্টাঃ ? গ্রামী
বেশং দৰ্শনঃ কুসুম ।

ধোরানন্দ। আমর। প্রশংসকারী। সম্যাসৌ—যতি—যোগী—
উদাসী নই—ভও মতাবলম্বী দৈখণ্ড বাবাজী—গোহন্তও নই—মন্ত্
মাংসাদি পঞ্চশকারেব উপাসক বামচারী—কাপালিক।

ନୌନକର୍ତ୍ତ । ମତ୍ୟ । କହିତି । ଦାଗଚାରୀ କାପାଲିକ ।—ଆଶାର
କପାଳ କି ଶୁଭ ସୁଧାମନ୍ଦ୍ର ।—ଆଶାପୁକ୍ଷଃ କିଂ ଆଶାରିମିନ ? ହାଃ ହାଃ
ହାଃ ! (ହାଶୁ) ।

বিধোরানল। হাজু সদয়ণ কৰন মহাশয় ! অত্যধিক তাৰা
অত্যন্ত অনিষ্টকাৰক। বডং পঁষ্ঠি প্ৰকাশ কৰন আপনাৰ দক্ষিণা কি ?
আৱ আমাৰে উৎকৃষ্ট আবগত হ'ন।

ନୌଦକର୍ତ୍ତା । ଉଦ୍‌ଦିଃ ଉଦ୍‌ଦିଃ । ଆମି ଆତ କୁହା ପରିତ୍ତପ୍ର ହଜୁଏ ।
ଆର ମମ ସତ୍ୱ୍ୟାଙ୍କ ଆତ୍ୱ୍ୟ । ମହାଶୟ ! ଆମି ସେହୀମ ବେଥେନ୍ ମାଂ
ହ୍ୟନ୍ତଃ । ଚେଲୋମ ପତନ୍ତଃ ଜଠରଜାଳା ଅମଧ୍ୟାନ୍ତଃ ଅଶ୍ଵିନ ପଥାଦଳମୌ ।
ଏଥିନ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କିମିର୍—ଏ'—ଏ'—ଏ' । (ମାଂଶପାଇଁ ସଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟ ମହୁ
ଦେଖିତ) ।

ঘোরানন্দ। নাহি লজ্জা নাহি ভয় নাহিক সক্ষেচ
নির্বিবেচে বল তব কিম্বা অভিগ্রাম ?

নীলকৃষ্ণ। আজে বক্তব্যং—মহাশয়রা যখন তাত্ত্বিকং
তখন মন্ত্র মাংসং ঘোধ হব কিঞ্চিত সঁথিতং
তা যদি হঞ্চিতং তবে করবেন না হঞ্চিতং।
আজ্ঞারামকৃষ্ণী উদ্বৰদেব যাচিত্
সমর্পিতং কণ্ঠিতং কৃষ্ণাং পবিত্রপ্তং।

বিঘোরানন্দ। মাংস মন্ত্র অর্থ, যাহা চাও
সব পাবে ? কিন্তু হও প্রতিশ্রুত—
প্রতিদানে এব
করিবে কি আমাদের কোন উপকার ?

নীলকৃষ্ণ। অবশ্য অবশ্য ! আপনারা যখন অর্থ মন্ত্র মাংস সব
দাতব্য করতি,—তখন তার প্রতিদান অবশ্য প্রদানং পারাণ্ডং। আমি
বেইমান নহস্তিৎ।

ঘোরানন্দ। নহে এ মুখের কথা !
বড়ই কঠোব—শপথ করহ অগ্রে—
তারপর শুনিবে সকল।

নীলকৃষ্ণ। হে বিশ্বচৰ্বাচর— এই উপগ্রহং দশদিক পালং তোমরা
শ্রতব্যং আমি শপথং করতিঃ যদি স্বার্যাং মহাজ্ঞাদ্বয়ং মন্ত্র মাংস
প্রদায়তে—তপ্যাং অশ্চি প্রতিদান করস্তিৎ করস্তিৎ উপকার করস্তিৎ
উপকার করস্তিৎ উপকার করস্তিৎ যৎ অভিপ্রায় সম্পাদনাঃ করস্তিৎ
যৎ অভিপ্রায় সম্পাদনাঃ করস্তিৎ যৎ অভিপ্রায় সম্পাদনাঃ করস্তিৎ।

বিঘোরানন্দ। ধর—নাও
মদ্য কব পান।

ନୀଳକଟ୍ଟ । କୃତାର୍ଥଂ ଅଶିଳ ଦିଷ୍ଟେ
ସ୍ଵପିତ୍ତ ମାତୃକ ଅଧଃ ଉଠଃ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶ ପୁରୁଖଃ ପରିତୃଷ୍ଟି ।

ଧୋରାନନ୍ଦ । ଅହ ମାଂସ ।
ଥାଓ ସତ ପାର
ଆଶା ପର୍ଣ୍ଣ କ'ର

জৌলকৰ্ত্ত। (মাংস শাইনা) আহাৰা ! কি শুণবং শুনুৱং মনহুৱং
দৃশ্যং। মাংস মহাশয় ! এস তুমি ময়েদৱে
চৰ্বণ কৰিব। দলে—নিষ্কেপিব পাকহলী মাঝো
তোমা কৰিবলৈ তঙ্গম —মগেৱ চাটি ঝুঁপে।

এক এক খণ্ড পলাত্তি সংযোগে

ছটাক ছটাক রক্ত হইবে এর্দিতঃ ।

ତବେ ଘାଁ ବଦନ ଗଲିବେ,

সপ্তা সপ্তাং—রথে এ নীলকণ্ঠে ।

କୁଠନାଳୀ ! କୁପା ସହ ଗେଲ ତୁମି ଗପାଏ ଗପାଏ

ବାଡିଲେ ବଳ ଲକ୍ଷ ଦିବେ ନଗାଁ ନଗାଁ

କେହ ଦେଖିତେ ପାଇଲେ ଗୁର୍କାଇବେ ଟପାଂ ଟପାଂ

ନିକ୍ଷେପି ଜୀବନଗୋ । (ଥାଓରା)

বিধোর্জনক । এই নাম—

ମହା--ଅତିଥି ।

ନୀଳକଟ୍ଟ । ସମ କିମ୍ବା ୧୦୫

ଦିବ ଆଖି ହେଲିଥେ ହେଲିଥେ । (ଜଫିତ କରେ)

घोरानक | तर आणे नाहि अयोजन

বিনাশিতে হবে আগ্রেব জীবন !

ବିଦୋରାନନ୍ଦ । ସେହି ସେ ରମଣୀ ସନେ ନବୀନ ତାପସ
ସମାଗତ ଏହି ଇଷ୍ଟାଶ୍ରମେ
ତାହାରେ ବିଷ ପ୍ରୋତ୍ସହି ଭୋଜ୍ୟ ସନେ
ହତ୍ୟା କରା ଚାହିଁ ।

ନୀଲକଞ୍ଚ । ସ୍ଵହତ୍ୱ ନଃ ପାରିସ୍ୟମୀଂ ।

ଧୋରାନନ୍ଦ । କରତେହି ହବେ ।

ନୀଲକଞ୍ଚ । ଦେଖା ଯାବେ । ଚୁପ କର ଏ କାରା ଆଗଚ୍ଛି ।

(ଛଦ୍ମବେଶେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଓ କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲେନ)

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଆଶ୍ରମେ କେ ଆଛେନ ମହାଶୟ ?

ନୀଲକଞ୍ଚ । କେ ହେଁ !

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଅତିଥି ।

ନୀଲକଞ୍ଚ । ସ୍ଵାଗତମ । କିଂ ମତଳବଂ ?

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଆହାର ଓ ଆଶ୍ରମପ୍ରାର୍ଥୀ ।

ନୀଲକଞ୍ଚ । ବେଶ ଏସେ ପଡ଼—ବ'ସେ ଧାଓ—ପାତା ପାତଂ ଭାତଂ
ଥାଓ । ବାବାଠାକୁରେର ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଂ ଗୋହାଳ-ଯଣ୍ଠୀର ମଜ୍ଜବଥାନା ଅବାରିତ
ଦ୍ୱାରା ଅବାରିତ ଦ୍ୱାର । ଏ ବାଲକଟି କେ ବଟେ ?

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ଆମି କେ ବଟେ—ତାହି ତ ବଟେ । କୋଥାମ୍ବ ଥାକି
ଇ—ଆମାର ନାମ ବଟକୁଣ୍ଡ ବଟେ—ଥାକିଓ ପତ୍ରବଟେ, ମା ବାଗ ଆଛେ କି
ନାହି—ଏହି ଏକ ରକମ ବଟେ ? ଦେଖ ଏକଟା ସାଧୁ ପେଲେ ଖୁଣିଯେ ଦେଖି;
ଏ ଦୁଇନ ତ ସାଧୁ । ଇଂ୍ଯାଗା ତୋମରା ହାତ ଦେଖିତେ ପାରନା ?

ନୀଲକଞ୍ଚ । ଓରା ଜହର ବ୍ରତାବଳୀ ମୌଳିକତଃ ସାଧୁ ! ସଂସ୍କୃତୀ ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣ । ବଟେ—ତବେ ଏକବାର ବୁଝେ ଦେଖି କେମନ ସଂସ୍କୃତୀ !

ନୀଲକଞ୍ଚ ; କି କ'ରେ ବୁଝିବେ ଶିଶ୍ରୋଃ ?

সত্যনারায়ণ। দেখতো সংযমী মোগাঁর নকল যেকী চেনবাগ
কষ্টিক পাথর নিরে আসি। (বংশীধরনি করিলেন)

(লোভ লালসা গীতকর্ত্ত্বে আশিষ)

লোভ। ফুরফুরে বায়—বহিয়ে বায়—যুগেরই সৌরভ।

লালসা। রসিক নাগর নাগর, প্রেমিক বিনো ঘৃতীণ,
কে বাথে গৌরব॥

লোভ। আমি রসে ভরা ডালিম বেদান।

লালসা। টাট্টকা খাজা কঁটাল আগি আন্ত মুদানা,

লোভ। আমার চুম্বনে রস বাঁরে পড়ে

লালসা। টুস্কীতে বায় গাল ভ'রে

লোভ। কোথা পাবি প্রাণের নাগরে
আমার মতন বঙ্গনা এমন ক'র জাপের গৱব॥

লালসা। হানব নয়ন বাঁগ টানব সাধুব প্রাণ--

লোভ। হাবড়ুবু খেয়ে সাধু ক'রবে আনচান্

লালসা। ছুর ছুর তুই অকর্মা কেবল এক পটু

লোভ। সেকি মনি আগি যে তোর পগেয়া টাটু--

লালসা। তবে পাত্না ইঁটু—আয় খেলি ধেটু

লোভ। দেখা যাক সাধুঠাকুর কতজন থাকে ব'গব॥

(নৃত্য ও কাপালিক দ্বাকে হাস্তিয়া গণায়ন)

ধোরানন্দ। আরে চলে গেল যে ধৰ ধৰ। (প্রশংসন)

বিধোরানন্দ। মদের উপযুক্ত চাট—পাকড়ো পাকড়ো (প্রশংসন)

ନୀଳକଟ୍ଠ । କୋଥା ସାଓ—ଦୀଡାଓ—ଅତିଥି ବିମୁଖ ହୋନା—
ଶୁରୁଠାକର । ଜାନତେ ପାରବେ ଗର୍ବ ପେଟା କରବେ । (ପ୍ରକ୍ଷାନ)

ସତ୍ୟନାରୀଯଣ । କାଞ୍ଜିଲାଲ ! ମେଘଲେ କେମନ ଜହନ ଅତାବନ୍ଧୀ—
ସଂସ୍କୃତୀ ସାଧୁ । ଏବା ଫେଟ୍ ନୟ ଛୁମାବେଶୀ ରାଜ ଶକ୍ତ କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ଆର
ଶୁରୋଧନ । ସବୀ ଏଥନ କୌଶଲେ ବିତାଡ଼ିତ କରଲାଗ କିନ୍ତୁ ତାବଲେ
ନିରାପଦ ଜୀବେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥାକା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୟ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତବେ କି ?

ସତ୍ୟନାରୀଯଣ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁରୁତର । ଏହି ଦୁଇ ଦୁର୍ବାହାର ଯୁଦ୍ଧ ମତ
ପାପୀଷ ମହାଦୁଷ୍ଟ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ନୀଳକଟ୍ଠ ରାଜାକେ ବିଷ ଶିଖିତ ଥାଇବା
ପ୍ରଦାନ କରବେ । ଆମି ମୁହଁତ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଚକ୍ରର ଅନ୍ତରୀଳେ ଥେବେ ମେହି
ପାତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ ରାଗ୍ୟ । ଏକ ଉପାଯେ ଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧିନକେ ବନ୍ଦା ଓ
ଦୁଷ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣସିଂହକେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରା ହବେ । ଶୁରୋଧନେର ମତ ନାରକୀର
ପରିଦାମ ପରୀକ୍ଷା ବହୁ ଦୂରେ । ଏଥନ ଏସ ।

(ଉତ୍ତମେର ପ୍ରକ୍ଷାନ)

ତତ୍ତୀକୁ ଅଳ୍କ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି ।

ହାନ—ଆଜିଲୋକ ।

(ବ୍ରଜା ବ୍ୟାସ ଭାବେ ପରିକ୍ରମଣ କରିତେ କରିତେ)

ବ୍ରଜା । କେ ଜାନେ କେନ ବା ପ୍ରାଣ ଏତି ଚଞ୍ଚଳ ।
ଆଜିଲୋକେ ଘନ ନାହିଁ ବସେ
ସଦାହି—ଜଣାନ୍ତି ଯେନ ବିରାଜେ ହେଥୀଯ ।
ହଂସକୁଣ୍ଡ—ଜପକୁଣ୍ଡ କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ
କିନ୍ତୁ ମନୋରମ ହାନ
କୋଥାଓ ନା ନେହାରି ନୟନେ ।
ସବ ଯେନ ଶୁଭ୍ରମୟ ହୟ ଅନୁଭବ
ମନେ ହୟ ଯେନ କି ଅଭାବ ମୋର
ମନେ ହୟ କତ ପୂର୍ବ ଅତୀତ କାହିନୀ—
ଯେନ ଅନ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ମାଝେ କୋନ
କଙ୍ଗନା ପ୍ରେସ୍ତ ନବ ହୃଦୀ କରି ଦରଶନ ।
କିନ୍ତୁ କୋଣା ମେହି ହାନ
କୋଣା ମେହି ଶୁଷ୍ଠ ଦେଶ
କୋଣା ମେହି ଶାନ୍ତି ନିକେତନ
ଚିନ୍ତା ପଥେ ପାଇନା ଖୁଜିଯା ।
ଆମି ହୃଦୀ କର୍ତ୍ତା—ପ୍ରଜାପତି—ବିଧି

ସର୍ବଲୋକ—ସର୍ବସ୍ଥାନ ପବିଚିତ ମୋର,
 କିନ୍ତୁ ତବୁ କି ଜାନି କେବେ।
 କୋଥା ହତେ ମେହି ନବରାଜ୍ୟ
 ମେହି ଆନନ୍ଦ ନିବାସ
 ଶୁତି ପଥେ ହତେଛେ ଉଦୟ
 ଅଛୁଭବେ ନାହି ପାଇ—ମେ ଥାନ ଖୁଜିଯା ।
 ଆଆହାରା ହରେ ଯାଇ
 କିଛୁ ନା ଖୁଜିଯା ପାଇ
 ଏ କେମନ ପ୍ରହେଲିକା—ରହଶ୍ୟ ମାଥାନ ।
 ସତାଇ ଚିତ୍ତାୟ ଚିତ୍ତ କରି ନିଯୋଜିତ—
 ତତାଇ—
 ତତାଇ ଯେନ—ଏକି ଏକ ଅଜାନା ଦେଶେର—
 ଅନ୍ତୁତ ଚିତ୍ତାୟ—
 ଭେସେ ଯାଯ ଜୀବନେର ଶୁତି—
 ଶୁଚେ ଯାଯ ମରମେର କଥା—
 ଆଗି କେ ତାଇ—ଥାକେନା—ଶରଣ—
 ଏକି ଭ୍ରମ ?

ମୀତ ।

ଭ୍ରମ । ଆଗି ଭ୍ରମେତେ ଭୁଲାଇ ତ୍ରିଭୁବନ ।
 ଆମାର ବାଧ୍ୟ, ଜଗନ୍ନ ଶୁଦ୍ଧ, ବିଧି ବିଷୁଳ ଶିବ ପବନ ॥
 କୁହକ ଦ୍ଵାରେ ଧରି, ସବାର ସାମନେ ଘୁରି ଫିରି,
 ଯାକେ ଧରି, ଅମନି ମାରି ହିତାହିତ ରମନା ଶରଣ
 ଆମାର ଜାରିଜୁରୀ ଭାରିଭୂରୀ ସେଥାନେ କୃପ ଘୋବନ ॥

(ନୃତ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଆମୀ । ଆବାର ଆବାର ଚିତ୍ତ ହ'ଲ ବିଚଲିତ—
 ଆବାର ଆବାର ଯେଳ ମନେ କି ପଡ଼ିଲ ?
 ଆବାର ଆମାବ ସବ ଭୁଲାଇଯା ଦିଲ ।
 କି ଚାହେ ପବାଣ ତାହା ପେରେଛି ବୁଝିତେ
 ଚାହେ ପୁନଃ ପରିଣୀତ ହ'ତେ
 ଚାହେ କୋନ ସୁନ୍ଦରୀ ଲଜନା
 ଚାହେ କୋନ ଘୋଡ଼ଶୀ କାମିନୀ ।
 ବୁନ୍ଦେବ କଠୋର ଥାଣେ ଜେଗେଛେ ବିଳାସ
 ସହସା ନୌରସ ବୁକ୍ଷେ ରମେର ସଙ୍କାର
 ଅକଞ୍ଚାଂ କାମିନୀତେ କାମନା ଆମାର ।
 ବିବାହ ସନ୍ଧନେ ପୁନଃ ଆବନ୍ତ ହଇବ
 ନୃତ୍ୟ ପ୍ରଣୟମେ ପୁନରାୟ ଘୋବନ କ୍ଷରିବ
 କହ ପାତ୍ରୀ କୋଥା ପାତ୍ରୀ କେ ଜାନେ ସନ୍ଧାନ ?

(ଶନିର ପ୍ରବେଶ)

ଶନି । ଆମି ଜାନି ସୁପାତ୍ରୀ ସନ୍ଧାନ ?
 କନ୍ଦର୍ପ କାମିନୀ ଜିନି ଅପୂର୍ବ ଶାବଣ୍ୟ
 ଅନ୍ତରେକ ସୁଶୋଭନା ପରମା ସୁନ୍ଦରୀ
 ଦେବତୋଗ୍ୟ ଦେଵୀରୂପ ନରକୁଳ ମାଝେ ।
 ଯେ ଜୀବେର ଉଞ୍ଜଳ ପ୍ରଭାୟ
 ସୁତିକା ଆଗାରେ ତୁମି ବିମୁକ୍ତ ହଇଯା
 ଲିଖେଛିଲେ ପତି ତବ ହବେ ପ୍ରଜାପତି

ମେହି ନାରୀ ମେହି ସୁଲକ୍ଷଣା ବମ୍ବଣୀ ରତନ
ବିଧାତୀର ସୁଧୋଗ୍ୟ ସୁପାତ୍ରୀ ।

ଏକା । କେ ଶୈଳେଶବ । ଏସ ଭାଇ ଏସ ।

ଜାନା କାର୍ଯ୍ୟ ନାନା ବେଶେ ଶର୍ତ୍ତ ଭୂମି ନାବେ
କବ ଭୂମି ବିଚରଣ ସ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନେ
ଡୋମାର ଅବ୍ୟାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବତ୍ର ପତିତ ,
କୋଥା ମେହି ଏକା ମନହରା
କୋଥା ମେହି ବୈଦ୍ୟାତିକ ବାଧୀ
କୋଥା ମେହି ଲଳାମ ଲତିକା,
ବିହରେ ଆନନ୍ଦ ମନେ ,
କୋନ ଦେଶ ମହାଦେଶ ଅଥବା ନଗବ
ପରିତ୍ର କବିଯା ବାଜେ ବିଲାସିନୀ ?
ଏହ କରା ପ୍ରାଣାବିକ ନିବାର ଉଦ୍ଦେଶ ।

ଧନି । ଉଦ୍ଦେଶ ନାଶିତେ ତବ ଏତ ବ୍ୟାକୁଳତା
ଦାବ ତବେ, ଲୋକ ପିତାମହ ,
ମେହି ନାରୀ, କ୍ଷତ୍ରକୁଳ ସମୁଦ୍ରତା,
ଦୈବ ବଲେ ବଲବତୀ ସଦା ।

ଭକ୍ତିମତୀ—ଶୁଦ୍ଧ ପିତା—ସୁକେଶୀ—ସୁରୂପା
ଦେବଦ୍ୟତି—ପ୍ରତିଭାତ ତାର
କିନ୍ତୁ—

ଏକା । କିନ୍ତୁ କି ସମ୍ପଦ ଗ୍ରହ ?

ଦୁଲ୍ଲଭ୍ୟା—ନା ଅଲ୍ଲଭ୍ୟା—ମେ ନାରୀ—?

ଧନି । ନା ।

ଏକା । ତବେ ?

ଶନି । ନିଦାରଣ ତୁମି ଅତିଶୟ
କୃତି କର୍ତ୍ତା ।
ବିଧାତା ଜୀବେର ଭାଗ୍ୟ ବିଧାୟକ ;
ତାହି ବୁଝି ହିତାହିତ ଭୁଲ,
ପୂର୍ବାପର ବିଚାବ ନା କବି,
ଆତ୍ମାହାବା ହେଁ—
ଯାହା ଇଚ୍ଛା—ଜୀବ ଭାଗ୍ୟ ଲିଥିତେ ହଇବେ ?
ଯେ ସେମନ ବଂଶେ ଲଭିଲ ଜନମ
ତାବ ଉପଯୁକ୍ତ କଥା ଦେଖା ଭାଗ୍ୟ ପାଟେ
ନହେ କି ଉଚିତ ତବ ?

ଅଞ୍ଜଳା । ସେ ସାଧ୍ୟ ଆସାବ ନାହିଁ ।
ଯାର ଜଗକାଳେ—ଦାନ୍ତ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରେ
ବାଣି ତିର୍ଥି ବାବ ଯୋଗେ,
ଏହ ଦୋଷେ କିମ୍ବା ଆଶ୍ଵକଲେ
ଦେଖିବ ଘେରି ଫଳ ଲିଥିବ ତାଙ୍କାହିଁ ।
ବଲ ଶୁଣି କି ଲିଖେଛି ତାହାର ଆଲୋଚ୍ୟ ?

ଶନି । ଲିଖିଯାଇ ବହୁ କଥା—
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଲ ।
ତାର ମଧ୍ୟେ ଦୂଘନୀୟ ଯାହା—
ଶୋନ ବଲି—
ଇତରେର ଅପର୍ଦ୍ଦତା ହଇବେ ଯୁବତୀ ।
ପରିଣାମେ ପ୍ରଜାଗତି ହବେ ସତ୍ତ୍ଵ ଗତି ।

ଅଞ୍ଜଳା । ଏତୋ ତୋମାର ଦୋଷ—ଆସି ଦୋଷ ଶୁଣ ।

ଶନି । କିମେ ?

ଅନ୍ଧା । ପ୍ରଜାପତି ହବେ ପତି ଲିଥିବାର ପୂର୍ବେ
ବୋଧ ହୟ ତବ ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି
ପ'ଡେଛିଲ ବାଲିକାର ପ୍ରତି
ତାହି ଏହି ପରିଣାମ
ପୂର୍ବର୍ଜିତ କର୍ମଫଳ
ଭବିଷ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଟ ।

ଶନି । ହଁ—

ସୁତିକା ଆଗାବେ ଯବେ ସେ ରାଜ କୁମାରୀ,
ତୁମି ତଥା ପ୍ରବେଶିଲେ ସବାର ଅଳକ୍ଷ୍ୟ ;
ପୂର୍ବ ହତେ ଗୁପ୍ତଭାବେ ଛିହୁ ବଟେ ସେଥା
ଦେଖିବାରେ ସଂଗୋପନେ ତୋମାର କରମ ।

ଅନ୍ଧା । ବୁଝିଯାଛି ସବ
ବୁଝିଯାଛି ବ୍ୟାପାର ଭୀଧନ
ବୁଝିଯାଛି ମାଯାମନୀ
ମାଯେର ଈଚ୍ଛାୟ
ପୁନର୍ମାୟ ବେଡା ଜାଲେ ଜଡାଇତେ ହବେ ।
ଏଥନ କି ଉପାୟ କରି
ବଳ ବବି ଶୁତ ?

ଶନି । ଶୋଇ ତବେ କହି ସମ୍ମଦୟ ।

ମାହିଞ୍ଚତୀ ନଗର ମାଝାରେ
ଅତିର୍ଥାନ ପତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ
ରାଜୀର ଓରସେ—
ଶୁମତି ନର୍ମଦା ଗର୍ଭେ ଜନମ ତାହାର ;
ନାମ ଓଷ୍ଠୋବତୀ ।

ତିକରତେର ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଭୂପତି
 ପ୍ରସଲ ଅର୍ପାତି ତାହାଦେଇ
 ସନ୍କଳ କରେଛେ ତାରା ନିଜ ପୁତ୍ର ଶନେ
 ଓଦୋବତୀ ପରିଣମ କରିବେ ସମାଧା ।
 ଶୁଣି ଦେଇ ଅଞ୍ଚୁତ ସଂବାଦ
 ବାଜାର ପାଯଙ୍କ ପୁତ୍ର ପାପାଜ୍ଞା ଶୁମେରୁ
 ଦୈତ୍ୟ ଶହ ଆସିତେଛେ
 ରାଜକଣ୍ଠ ହରଣ କାରଣେ ।
 ତୌମାର ଲେଖାର ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଫଳିବେ
 ଅନାର୍ଥ୍ୟର ଅପହତା ହବେଇ ବାଲିକା ।
 କିନ୍ତୁ—ଏ ସମସ୍ତ ତୁମି ଭିନ୍ନ କେହ ନାହିଁ
 ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା, ନିରାଶ୍ୟା ଅନାଥୀ ବାଲାର ।
 ଉଦ୍‌ଧାର କରିତେ ତାରେ, ଯେତେ ହବେ ଧର୍ମଧାରେ ।
 ଅଞ୍ଚା । ଆଜ୍ଞୀଯ ସ୍ଵଜନ କେହ ତାର
 ଜାନେନା ଏ ଭୀଷଣ ସଂବାଦ ?

(ନାରାୟଣ ଆସିଲେନ)

ନାରାୟଣ । କେମନେ ଜାନିବେ ? ସନ୍ଦିଗ୍ଧରେ ବନ୍ଦ ହ'ମେ
 ଗିଯେଛେ ତିକରତେ ଦୁଷ୍ଟ ଅନାର୍ଥ୍ୟମଙ୍ଗଳୀ ।
 ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ଅଞ୍ଚରେ ମବେ ଶକ୍ତ ଆକ୍ରମଣେ
 ଚିନ୍ତା ଶୁଦ୍ଧ ରାଜା ରାଜୀ ତରେ ।
 ଜୟସେନ ସେନାପତି, କୁଞ୍ଜ ଯେ, “ରାଜ୍ୟେର”
 ଯାହାର ଇଷ୍ଟିତ ମାତ୍ର ଅକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅସି
 ଉଡ଼ୋଲିତ ହେଁୟୁଗପଥ ହଇତ ମଚଳ,

সেই বীরকুল শ্রেষ্ঠ রাজতন্ত্র দীর
প্রভূতকি পরাকাষ্ঠা দেখাতে জগতে
বাজার কারণে
আঁত্ম স্বার্থ দিয়ে বিসর্জন
একা মাত্র ভূমিতেছে কাননে কাননে
বাজারাণী কোথা আছে করিতে সন্ধান।

অঙ্কা । ওঃ বীরশূলা এবে বুঝি নাহিন্তৌপুরী ।
নারায়ণ । না—বীরশূলা নহে— প্রতিষ্ঠান
বাজপুত্র অরিন্দম বীবের আদর্শ
কর্তব্যের মহা নিদর্শন
ক্ষত্রিয়ে উপযুক্ত বীর !
কিন্তু তারা নাহি জানে কিছু ।
তোমার পূজার তরে, কমুম চয়নে আসি উপবনে
ফুল তুলি মালা গাঁথে আলিন্দে বধিয়া।
হেনকালে অকশ্মাত্ অনর্থ ঘটিবে ।

অঙ্কা । তা হলে কি কর্তব্য আসাৰ এখন
কহ নারায়ণ কিছু না বুঝিতে পাৰি
ভূম ধেন আচ্ছম কৱেছে আসায় ।
সর্ব কার্য কর্তা তুমি দেব দামোদৰ,
তুমি যা বলিবে, শিবোধীর্ঘ্য তাহা ।

নারায়ণ । ইন্দ্র সহ অন্তরালে থাকি,
বিনা মেঘে বজ্রাঘাত কবিবে মন্তকে,
সতী লাঙ্গনার পাবে প্রতিফল ।
তারপৱ জ্ঞত গিয়ে সেই উপবনে

ভয়ার্তা রাজবালায় আশাসিতা করি
লয়ে যাবে রাজপুরে ;
রাজা রাণী রাজ্যে ফিরে যাবে,
তুমি রক্ষিয়াছ রাজার সম্মান—
গ্রতিদান দিতে তাৰ, ওঝোবতী কল্পা রঞ্জ
প্রজাপতি কবে কৱিষ্ঠে অর্পণ ।
তাৱপৰ দেবলীলা আৱস্তু হইবে ।

অঙ্গা । তাই চলিলাম ইন্ত পাশে
জানাইতে বিপদ বারতা ।
তাৱপৰ আদেশে তোমার
কাৰ্য্য কবে যাব মৰ্ত্তাধামে
ফলে শোব নাহি প্ৰয়োজন । [প্ৰস্থান ।

শনি । আগিও যাইব দেব সঙ্গেতে তোমার
শুভ দৃষ্টি কৱিবাৰে অনোৰ্য্য নদনে
মৃত্যুৱ এক চতুৰ্থাংশ
মগ অধিকাৰে । [প্ৰস্থান ।

নারায়ণ । যাও সবে ।

এইবাৰ দেবলীলা হবে পুত্ৰপাতি—
এইবাৰ ভক্ত-সখা হইতে পাৱিব,
এইবাৰ ছৰ্য্যেধনে রঞ্জিব নিশ্চয় ।
প্ৰিয় ভক্ত গ্রতিষ্ঠান পতি, মগ আজীবন ।
প্ৰাণ চেয়ে রাজ্য তাৰ অতি মূল্যবান
সেই রাজ্য অনোৰ্য্যেৰ দৃষ্টিতে পতিত ।
অঙ্গা সনে ওঝোবতী হইলো মিলিতা—

পরিণামে প্রজাপতি বরে
ভক্ত-দুঃখ হইবে লাঘব ।
মাহিমাতী সীমা সপ্তপুরা পর্বত হইতে
ধেত মূর্তি ছুর্যোধন প্রস্তর হইবে
হই পার্শ্বে নদীরূপে হবে প্রবাহিতা
নর্মদা ও ওঘোবতী ।
পার্শ্বে অন্ত শুভ শৈল প'রে
প্রজলিত হইবে অনল
শক্ত ভয় না রহিবে আর ।
ভক্ত মোর এই ভাবে লভিবে মুক্তি
ভক্তস্থা নাম মোর হইবে সার্থক ।

গীত ।

ଉତ୍ତିଷ୍ଠା ଦୃଶ୍ୟ ।

ବନ ହଇତେ ସହିର୍ଗତ ହଇବାର ପଥ ।

(ଦୋରାନନ୍ଦେର ବେଶେ ଶୁଯୋଧନେର ପ୍ରାବେଶ)

ଶୁଯୋଧନ । (ପ୍ରାବେଶ ପଥେ) ବ୍ୟର୍ଥ ହ'ଲ ମନରଥ ।

ନୀଳକଟ୍ଠ ଦୁରାଶୟ ସର୍ବନାଶ କରେଛେ ସାଧନ ।

ବଲେଛିଛୁ ତାରେ ଥାନ୍ତ ସନେ ବିଷ ଦିଯେ

ବିନାଶିତେ ଦାଦାର ଜୀବନ ।

କିନ୍ତୁ କୁରମତି ବିପରୀତ କାର୍ଯ୍ୟ ତାର,

କ'ରେଛେ ମେ ଦିନ ।

ବିଷାକ୍ତ ଅମ୍ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ନା ଦିଆ ରାଜୀଯ

ସମପିଲ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣ ସିଂହେ ମୋର ।

ଭାଗ୍ୟ ଭାଲ—ମରେ ନାହିଁ ବିଷେର କ୍ରିୟାୟ

ଉତ୍ୟାଦ—ଉତ୍ୟାନ୍ତ ସମ କରିଛେ ଭମଣ

ସହ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବନ୍ଦୁ ସା କିଛୁ ଆୟାର

ଛିଲ ମାତ୍ର—କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ;

ସମ୍ପ୍ରତି ଏକାକୀ—ଆମି କି ଆର କରିବ ? (ଚିନ୍ତା)

(କ୍ଷଣପରେ) ଉଃ—

ଏତ ଯତ୍ତ ଏତ ଚେଷ୍ଟା ଏତ ଆଭ୍ୟାସ—

ଭଷେ ଘୁତାହତି ସମ ହଇଲ ବିଫଳ ।

ହରିତେ ଦାଦାର ପ୍ରାଣ କି କରି ଉପାୟ ?

ଈର୍ଷାନଲେ ଅନ୍ଧ ଜଳେ ମୋର,

ଚିନ୍ତା ସଦା ରାଜ୍ୟର ଲୋଭେତେ,

ଚିନ୍ତା ମଦା ରାଜାର ବିନାଶେ
 ଚିନ୍ତା ଶୁଦ୍ଧ ଭାବୁ ସର୍ବନାଶେ ।
 କି କରି କି କରି କୋନ୍ ପଥ ଧରି
 କି କୌଶଳ ଉତ୍ତାବନ କରିତେ ପାରିଲେ
 ମନଭୀଷ୍ଟ ହଇବେ ସଫଳ । (ଚିନ୍ତା)
 କି ଘୋର ସମସ୍ୟା ହୁଏ !
 ମତ ଭାବି ତତ ଯେନ ଗଭୀର ପ୍ରଦେଶେ
 ଚିନ୍ତାର ଲହର ବେଗେ ଧୀର
 ସିଦ୍ଧାତ୍ମେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହିନ୍ଦି କରିତେ ଅନ୍ତମ । (ଚିନ୍ତା)
 ହୀ—ହେଯେଛେ ଉପାୟ
 ଶକ୍ତ ଭାବେ ସ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟ ହବେ ନା ସନ୍ଦାଧା
 ମିତ୍ର ଭାବେ ଏଇବାର ଦେଖିବ ବାରେକ ।
 ଦାଦା ମୋର ଲ୍ଲାଯିବାନ ମତ୍ୟର ଆଦର୍ଶ,
 ପଦ୍ମତଳେ ପଡ଼ି ସଦି କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କରି
 ଭୂଲିବେଳ ସମୁଦୟ ଅପରାଧ ମୋର
 ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ପୁନଃ କରିବେ ନିଶ୍ଚର
 ତାହଲେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ସଫଳ ମନିଶ ।
 ଅଛୁଗତ ଆଞ୍ଜାବାହୀ ଭୂତ୍ୟ ମମ ଥାକି
 ଅବସର ବୁଝେ କୋନ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ଵାରେ
 ତିକାତେର କାରାଗାରେ ପାଠାବ ଦ୍ଵାଦ୍ଶୀୟ ।
 ଯାଇ ଅଞ୍ଚ ଦିକେ ।
 ନା ନା ଏ ବୁଝି ଆମେ କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ।
 ଅନ୍ତରାଳେ ଥାକି
 ଲଙ୍ଘ୍ୟ କରି ଗତି ବିଧି ଓର । (ଅନ୍ତରାଳେ ଗମନ)

(উত্তোল কণসিংহ আসিল)

কণসিংহ। হাঃ হাঃ হাঃ! ঈ নয় সেই—ঈ নয় সেই মালব
রাজকন্যা নর্মদা! ঈ বুঝি তার স্বামীর হচ্ছে! হাঃ হাঃ হাঃ।
সুন্দরী এস এস—এই দিকে—আমার গলায় দাও দাও বরামালা দাও।
কি দেবেনা দেবেনা—কথা শুনবে না? কেন? কি অপরাধ
ক'রেছি? এই দেখ—আমি কত সুন্দর—কেমন সুপুরুষ! এমনটা
এ ভারতে আর নাই নাই। এস এস—আমার বিয়ে কর—মুখ
পাবে—রাজরাণী হ'য়ে আমার বামে বসবে। শুনলে না—তবু অল্প
দিকে যাচ্ছ—তবে দেখ জোর ক'রে মালা নেব। (গমন ও বুক্ষে
আঘাত পাইয়া) হাঃ হাঃ হাঃ। এয়ে একটা শক্ত কাঠ। বাঃ রে
চালাক ঘেমে ঘাতুন্ধ—মালা দেবার ভয়ে আকাট হয়ে গাছ বনে গেলে
যান্ত গনে করেছ আমি তোমার চাতুরী বুঝতে পারব না? সব দুঃখেছি
তোমার মেয়েলী ধড়িবাজী সব বুঝতে পেরেছি। এখনও বলছি শোন
—হাঃ হাঃ হাঃ।

সুযোধন। ও হো হো! একেবারে উগাদ।

কণসিংহ। কি শুনলি না—আমায় বুঝি গ্রাহ হ'লনা। আমাকে
বুঝি পছন্দ হ'লনা? বর সাজিয়ে নিয়ে এসে শুধু মুখে ফিরিয়ে দিতে
চাও? তা হবে না—শুনব না—না কিছুতেই না। যদি সহজে না
যাস্ স্বল্পে নিয়ে যাব—কেউ নাথতে পাঁঢ়বে না—আমি কণসিংহ—
আমার কাছে চালাকী?

সুযোধন। কণসিংহ। হিম হও ভাই—একবার চুপ কর। আম
অলাপ ব'ক না! তোমার ব্যাধির উপশম আমিহী ক'রব—তার
উপায়ও করছি।

কর্ণসিংহ। কে তুই। তুই বুঝি সেই—সেই বুনো তালগাছের
ভূত—না রাঙ্কস ? আমার কাছে কেন ? ধরবি—মারবি—শিদে
হয়েছে বুঝি—থাবি ? থা থা—একটু একটু ক'রে না খেয়ে একেবারে
হা ক'রে—গপ্প ক'রে—গিলে ফেল। আমার সব জাল। জুড়িয়ে
যাক। এই—এই পিশাচ। যা—সরে যা—দেখছিস্ না—এটা একটা
স্বয়ম্ভুর সত্তা। এই দেখ একটা সুন্দরী গেয়ে আমার গলায় মালা দিতে
আসছে। তুই তফাঁৎ হয়ে যা—তোকে দেখে—তোর এই বিকট
চেহারা—লম্বা লম্বা চুল দাঢ়ি দেখে—এই দেখ—ভয়ে ও আসতে
পারছে না—যা—সরে যা—এখনও বলছি সরে যা—যা—যা—যা।
নইলে এক লাঠি (লাঠি মারিতে যাইয়া) হাঃ হাঃ হাঃ।

সুযোধন। বন্ধু হির হও।

কর্ণসিংহ। হাঃ হাঃ হাঃ। বন্ধু ! আমার বন্ধু—তুই ? না—
আমার অমন পিশাচ বন্ধু চাই না—তুই যেন একটা কি ! তোর চোখ
ছটো অশ্বি গোলকের মত জ'লছে—যেন বদমাইসী মাথান। তোর
মুখ দিয়ে যেন ঝলকে ঝলকে বিয উঠছে। তোর বুকের ভিতরটায়
যেন হাজার হাজার শয়তান থানা পেতেছে। “তোর মত বন্ধুর মুখে
ছাই ছাই ছাই হাঃ হাঃ হাঃ।

সুযোধন। তাইত কি করি—কি ক'রলে বন্ধুর আমার এ ছুর্গতি
দুর হয় ! বন্ধু কর্ণসিংহ ! আমার সঙ্গে এস আমি তোমার চিকিৎসা
করাব। (হস্ত ধারণ)

কর্ণসিংহ। তুই যে বড় আমার হাত চেপে ধরলি ? আবার
উন্মাদ বলা হচ্ছে। উন্মাদ আমি না তুই ? ভগু সম্যাসী বনের মধ্যে
এসে চালাকী ! জানিস আশি ক্ষত্রিয়। ভেবেছ বুঝি আমায় ধ'রে
নিয়ে গিয়ে শাশান কালীর কাছে বলি দিয়ে—নিজের কাজ বাগাবে ?

সে হচ্ছে না—আমি তোর ভঙ্গামী সব বুঝতে পেরেছি। তোর ও চতুরালীর বন্ধুজ্জ্বল আমি ভুলব না রে বর্ণন। দে ছেড়ে দে—আমার হাত ছেড়ে দে। দেখছিস্ত না—ঐ গাছগুলো অহকার ত'রে মাথা তুলে দাঢ়িয়ে রয়েছে ওরাও—ঐ শোন—আমাকে যেন কি বলছে। ঐ দেখ, আকাশে টান্ড উঠেছে সেও আমার দিকে চেয়ে বিজাপের হাসি হাসছে। ঐ ঐ যে ঝারাগুলো গিট গিট ক'রে জলছে—ওরাও চুপী চুপী কি বলাবলি ক'রছে। ছাড়—ছাড়—আমি টান্ড তারাগুলোর সঙ্গে আকাশটা উপত্তে এনে একটী একটী ক'রে তারাগুলোকে ধরব আর মারব দে—ছেড়ে দে—আমি টান্ড ধরব। উড়ব—হাঃ হাঃ হাঃ। (বিশ্বায়ে) দেখ, দেখ, ঐ টান্ডের মধ্যে একটা মেয়ে মাঝুয় রয়েছে নয়? ও বোধ হয় সেই নর্মদা। খঃ শেয়েটা কি ডাকিনী! আমাকে ফাঁকি দিয়ে টান্ডের ভেতর লুকিয়ে রয়েছে। ওকে ধরে দিতে পারিস দেখি ও কেমন শয়তানী?

স্বযোধন। দোব সথা! তোমার জন্ত নর্মদাকে ধ'রে দোব। তুমি একটু প্রকৃতিষ্ঠ হ'লেই—সব হবে।

কণসিংহ। কেন আমি অপ্রকৃতিষ্ঠ কিসে? ছষ্ট! তুই আমাকে পাঁগল সাজিয়ে দিচ্ছিস্ত? আমাকে উন্মাদ প্রমাণ ক'রে নর্মদাকে নিয়ে নেবার মতলব? হাঃ হাঃ হাঃ। সে হচ্ছে না। দে আমার হাত ছেড়ে দে—নইলে দেখবি—গোক ডাকব? ওগো! কে আছ রক্ষা কর—আমায় পিশাচে ধরেছে। হাঃ হাঃ হাঃ

(শ্রুতপদে জয়সেন আসিল)

জয়সেন। কাঁয় কাতরকৃষ্ণ বনহলী প্রকল্পিত ক'রলো? কাঁয় আকশ্মিক বিপদ পৰন নিঃস্বনে সমস্ত কাননে প্রকাশ করে দিলো?

କାର ଆର୍ତ୍ତମର ଅନ୍ତେବ ସାହୀୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କ'ରିଲେ ? କେ ରେ ? କୋଣ୍ ଅର୍ଧାଚୀନ ? କାକେ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ କରିଛିସ ।

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । କେ ବାବା ତୁମି ଆବାବ ? ତୁମି ତୋ ଦେଖିଛି ମାନୁଷ । ଦେଖ ବାବା ! ଏହି ଲୋକଟା—ନା—ନା—ଏହି ପିଶାଚଟା ଆମାକେ ପାଗଳ ପ୍ରତିପନ୍ନ କ'ବେ ଦିଛେ । ଏକେ ଚେନ ନା ତୁମି । ଏ ଏକଟା ଭଣ କାପାଲିକ—ମାନୁଷ କାଟେ । ମରବଳୀ ଦିଘେ ଶବ୍ଦ ନିଯେ ସାବନା କବେ । ଆମୀଧ ଓର ହାତ ହତେ ବୀଚାଓ ବାବା ।

ଜୟମେନ । ଡଯ ନାହିଁ । ଆମି ସଖନ ଏଥାନେ ତଥି ତୋମାର କୋନ ଓ ଆତମକ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରିତ—ଶବ୍ଦାଗତ—ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ବନ୍ଦା କ'ବିତେ କ୍ଷତ୍ରିୟେର ବୀରତ ମଣିତ ବିଶାଳ ଧାତୁରେ ସତତ ପ୍ରସାରିତ—ଆଶ—ଚକିତ—ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଧାବ ସଂକଳେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୀବ ଜୀବନପାତେ ଗ୍ରହଣ—ଆକୁଳ—ଅସହୀୟ—ଶବ୍ଦପ୍ରୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମ ଭାରତେବ କ୍ଷତ୍ରିୟ ମନୁଷ ସତତ ସକଳ ବିଷୟେ ମୁକ୍ତ ହସ୍ତ । ଏଇ ଜନ୍ମ ତାବା ଅବାଧେ ବିପଦ ସିଦ୍ଧୁବ ଅତଳ ଗହରେ ଡୁବ ଦେଇ—ଏବ ଜନ୍ମ ସହାସ୍ତ ବଦଳେ ତାରା ବାଧେବ ମୁଖେ ଛୁଟେ ଯାଇ—ଏବ ଜନ୍ମ ତାରା ଦାବାମଳ ଶିଖାବ ସଙ୍ଗେ ଆଲିଙ୍ଗନ ଦିତେ ପାରେ । କେ ତୁମି ସମ୍ମ୍ୟାସୀ ବେଶଧାରୀ ? ପ୍ରକୃତ ସାଧୁ ନା ଭଣ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ?

ସୁଧୋଧନ । ଯା ତୋମାର ଅଛୁମାନେ ଅଛୁଭବ ହସ ? ତବେ ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଉନ୍ନାଦ ।

ଜୟମେନ । ଲକ୍ଷଣେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ବଟେ ଏ ଉନ୍ନାଦ । ଚକ୍ରେବ ଚକ୍ରଳ ଦୃଷ୍ଟି ଏଇ ଉନ୍ନାଦରେ ପରିଚିତ ଦେଇ ବଟେ ! ଅନ୍ତାଭାବିକ ହାତ୍ୟେ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରେ ବଟେ—ଏ ଏକଜନ ଜ୍ଞାନହାରା—ପାଗଳ । କିନ୍ତୁ ତୁମି କେନ ଏବ ପ୍ରତି ବଳ ପ୍ରଯୋଗ କରିଛ କାପାଲିକ ?

ସୁଧୋଧନ । ପ୍ରକୃତିଷ୍ଠ କରିବାର ଅନ୍ତ ।

জয়মেন। এত আগীঘতা—এত উদাগতা—এত গহাময়তা—কেন তোমার—এব উগ্রতা বিনাশে।

শুযোধন। এ আগীঘ—বাহুব—তাটি।

জয়মেন। সত্য?

শুযোধন। সাধুবেগে যদি তোমার ভক্তি থাকে—দঙ্গ কমঙ্গু-ধারী যোগীকে যদি তোমার বিশ্বাস থাকে—অঙ্গচারীর প্রতি যদি তোমার আস্তা থাকে এবং সেই বিশ্বাসে যদি আমার বাক্যে প্রত্যয় জন্মায় তোমার—তবে অগ্নি—আঙ্গণ—ধৰ্ম সাঙ্গা ক'বে বলছি—আমি এর ছিতৈষী—উপকারী—বাহুব।

জয়মেন। (কর্ণকে) আপনি কি একে চেনেন না?

কর্ণসিংহ। কতক—কতক—বেশ চিনি না। একটু একটু যেন গনে হচ্ছে—আমিও একদিন ঐ বেশে ওয় কথা মত কাজ করতুম। ওর জন্ত প্রাণ দিতুম। কিন্তু এখন যেন তার স্ব বিপরীত। এখন আমি আমাকেই চিনি না। হাঃ হাঃ হাঃ।

জয়মেন। এব সপ্তে ধেতে আপনার কোন আপত্তি আছে কি?

কর্ণসিংহ। না। কিছু না।

শুযোধন। এস তবে। দেরী ক রন। ইনি কে জান? মহারাজ দুর্যোধনের সেনাপতি—জয়মেন।

কর্ণসিংহ। (স্বত্ত্বে) সত্য নাকি! দোহাই বাবা—ক্ষমা কর—বাবা—আমায় মের না—

জয়মেন। ভয় কি?

কর্ণসিংহ। আমি পলাই—নইলে স্ব দিক যাবে। হাঃ হাঃ হাঃ।

[প্রস্থান পশ্চাত শুযোধনের জুত প্রস্থান।

ଜୟସେନ । ସବ ଯେନ ସ୍ଵପ୍ନ ସମ ଜୀବନେ ଆମାର ।
 କତ ଦେଶ ଗ୍ରାମ କତ ବା ନଗର
 କତ ଶତ ବିଶ୍ଵାଳ କାନନ
 କତ ସାଧୁ ମଞ୍ଜିଲନେ
 ତମ ତମ କବି ଅଷ୍ଟମ
 ମହାରାଜେ ନା ପାଇ ଦେଖିତେ ।
 କୋଥା ଗେଲ ରାଜୀ ବାଣୀ କେ ଜାନେ ସଂବାଦ ?
 ବଳ ବୃକ୍ଷଗଣ ! ଜାନ କି ତୋମରା କେହ
 ଅତିଷ୍ଠାନ ପତି ଆହେ କୋନ୍ ଦେଖେ ?
 ଜାନ କିହେ ଶଶଦବ । ବିଶାନ ବିହାବୀ—
 ମାହିଷୁତୀ-ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ବୟେଛେ କୋଥାଯ ?
 ଜାନ କି—ଜାନ କି ଓହେ ନନ୍ଦତ୍ର ସକଳ
 ମୋଦେବ ବାଜାର କୋନ ବିଶ୍ଵଶ ସଂବାଦ ?
 ବିଧାତାବ ଲୋଥନୀବ ଅକଟିଯ ନିଯମେ
 କୋଥାଯ କି ଭାବେ ତାବା କେ ଜାନେ ସଂବାଦ ?
 ପାଇ ସଦି ଦୈବଶକ୍ତି
 କିମ୍ବା ସଦି ହଇ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ—
 ତବେ ପାରି ଏ ସହସ୍ର କରିତେ ଉତ୍ତରେ ।
 ସାଇ--ଦେଖି ଆବତ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କ'ବେ । [ପ୍ରସ୍ତାନ ।

(କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ବିଚିତ୍ର ଲୌଳା ତୋମାର ହେ ହରି ।
 ଅମାନ୍ଦ ମାନବ କେବଳ ସେଠୀଯ ଭୁଲ ଧବି ॥

কথন কাহারে কি ভাবে বাখ কোনু অজানা প্রদেশে
কারেও ভাল কাহাবে মন্দ কেউ পূর্ণ হিংসা দ্বেষে,
অর্থ প্রায়াসে ধায় কেউ উল্লাসে তোমার উদ্দেশ পরিচরি ॥
তোমার খেলা তোমার ভবে মুক্ষ মানবে লইয়া,
ব্যস্ত নিরস্তর, শুখেতে তৎপর, আমার আমার কবিয়া,
ভাবেনা বারেক তোমাবি দান তুমি লইবে ফিরিয়া
সায়া আকর্ষণে ব্যস্ত জীবগণে আপাতঃ মধুন পাতকে পড়ি ॥

[অস্থান ।

তৃতীয় দৃশ্য ।

মাহিষ্মতী—বাজ উপবন ।

(সঙ্গীগণ সহ ওঘোবতী আসিল)

গীত ।

সঙ্গীগণ । বকুল ডাণে—ঐ কোকিণে—কুছ কুছ গায় ।
আঁধ যে কেমন কেমন কবে, মায়া পবন লাগলো গায় ॥
একে ভাই, আমলা সবাই, হিন্দু কুণ্ঠে কুমারী,
বুঝিবা—বুঝিবা— এসন্তেব অন্তকালে,
বয়স কালে— কুল মান রাখতে নারি,
(আবার) মদনের পঞ্চবাণে, প্রেম তুফানে
তরিতে কই কাঞ্চারী,

ବାଣେ ବାଣ ନିଶ୍ଚେ ଗେଲେ, ଆବଳୀଯ ଆଟିକେ ରାଥୀ ଦୀଯି,
ଅଣ୍ଟି ତରି ପ୍ରୀତିବ ଟାନେ ଅ ତଳ ଜଳେ ତଳିଶେ ଯାଯି ॥
ମନେ କରି କ'ବବ ନା ବିଷେ, ଏମନି ଭାବେ କେଟେ ସାବେ କାଳ
ଦୂର ଛାଇ—ତାର ପୋଡା କାଳ—ଘଟାଯ ସେ ଜୁଣୀଆ,
ମୁଁ ମାସେ, ବୁନୁ ଆସେ, ସଧୁ ପାଶେ କାଟାଯ କାଳ
ଥାକଳ ଶୁଦ୍ଧ କାଣେ ଶୋଳା—ପରଥ କବା କ'ଲନା ହୀଯ
ଏବାବ ମଜବ ପତିବ ପ୍ରୀତି କାମେ ଭଜନ ମୁଗଳ ରାଙ୍ଗୋପାଯ ॥

୧୫ ସଞ୍ଜିନୀ । ସଥି ! ତୁମି ଏହିଥାଲେ ବ'ସ—ଆମରା ଫୁଲ ତୁଲେ
ଆନି ।

(ଅଷ୍ଟାନ)

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ଏହି ଉପବନ ବିଲାସୀର ଶାନ୍ତି ନିକେତନ !

ବୋଗ ଶୋକ ତାପ ଜାଳା ବିନ୍ଦୁ ଏଥାନେ,
ପ୍ରକୃତିର ଚାକ ଶୋଭା କରି ନିରୀକ୍ଷଣ ।
ବିବହ ବ୍ୟାଧିତା ସବେ ବାଜ କଞ୍ଚାଗଗ
ଶାନ୍ତି ଆଶେ ଆସେ ତାରା ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍‌ଯାନେ ।
କିନ୍ତୁ ଆସି କେନ ଆସି
ନିତ୍ୟ ପ୍ରାତେ କୁମ୍ଭ ଚରନେ ?
କେନଇ ବା ଆସି—
ଦେଇ ଫୁଲେ
ପରିପାଟି ଶୁଚିକଣ ହାର
ମୟତନେ ଗଢି ମନ ପ୍ରାଣ ଚେଲେ ?
କେନଇ ବା ଇଚ୍ଛା ହୟ ଘୋର
ଦେଇ ମାଲ୍ୟ ଦିମେ—
ଏ ବିଶ ହଜନ ଧୀହାର

ଯିନି ଏହି ବ୍ରଜାଭ୍ୟେବ ବିଧି
କୃତ୍ତିମ ପ୍ରଥମ, ଜୀବ କ୍ଷରିଲେନ ଯିନି
ଶୁଦ୍ଧିତ ଉଦ୍‌ଦେଶେ—
ସକାତରେ କବି ସମର୍ପଣ ?
ଚିନିନା--ଜାନିନା କବୁ ଦେଖି ନାହିଁ ଚକ୍ରେ
କେମନ ପ୍ରଭୁର ରୂପ ; ଥାବ ଶୁଷ୍ଟ ଆମି ।
ତବୁ ଯେଳ ମନେ ହୟ—
ପ୍ରାଭାତେର ତକଣ ଆକୃତେ
ବିରାଜିତ ଯେତି ସହଜ କିବନ୍ତ ;—
ସେଇରୂପ ଲୋହିତାଙ୍ଗ ଦେମୋପମ
ପୁରୁଷ ପ୍ରବର ଏକ ; ବିଞ୍ଚାଲି ବିଗଲ କର
ସମାଦରେ ପୁଷ୍ପ ମାଲା କରେନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ।
ସେଇ ରୂପ—ସେଇ ଦିବ୍ୟ ଜୋତି—
ସେଇ ଶହିମା ମଣିତ ମନ ମୁଢ଼କର
ଆପକର ରୂପ, ଜୀବନେ ଉପାଞ୍ଚ୍ଛ ଗମ ।
ଶୁଦ୍ଧିତ ଚରଣେ ମମ ଜୀବନ ଯୌଵନ
ନିବେଦିତ ସମ୍ପଦକୁ ଉତ୍ସନ୍ନିକୃତ ।

(ଫୁଲ ଲାଇଯା ଗୀତ କରେ ମଞ୍ଜିନୀଗଣ ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ସଞ୍ଜନୀଗଣ । ଧର ସଥି ଧର ଧର ବାହା ବାହା ଫୁଲ ।
ପର ସଥି ଗଲାଯି—ବିନୋଦ ମାଲାଯି,
ନେହାଯି ଲୋକୁପ ଯାତେ ପ୍ରେମିକ ମଧୁପ କୁଳ ॥
ରଜନୀ ଗନ୍ଧ, ମନ୍ଦି କି ଗନ୍ଧ, ଅନ୍ଦେ କରେ ଅଛୁମାନ ।

ବେଳା, ଟଗର, ଜୀତି, ଯୁଧୀ, ମାଲତୀ—ମନ୍ଦାର ସମାନ,
ରଚିଆ କୋମଳ ହାର, ପ୍ରିୟ ପଦେ ଉପହାର, କରଲୋ ପ୍ରଦାନ,
ଚଲିଲାଗ ସରୋବରେ, ଜଳକେଳି ସାରିବାରେ,
ଥାକ ହେଥା ହୁଣା ବ୍ୟାକୁଳ ॥

(ପ୍ରହାନ)

ଓଘୋବତୀ । ସହସା କେନ ଏମନ ହ'ଲ ଆମାର ! ମନ୍ଟା ଧେନ ହଠାତ
କେମନ ଦୂର ଦୂର କ'ରେ କେଂପେ ଉଠିଲ । ଏ ଆବାର କି ଦକ୍ଷିଣ ପଦତଳେ
ଏମନ ଧାରା କଣ୍ଠୁମନ ଆରଞ୍ଜ ହ'ଲ କେନ ? କେନଇ ବା ସମଗ୍ର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଜ
ଆମାର ଘନ ଘନ ଶ୍ରୀଦିତ ହଞ୍ଚେ ? କେନଇ ବା ଆମାର ଏମନ ଗଞ୍ଜୀର
ନିର୍ଭୟ ପ୍ରାଣେ ସହସା ଆତକ୍ଷେର ଆବିର୍ଭାବ ହଞ୍ଚେ ? ସେ ପ୍ରାଣ ଏକଦିନ
ଦୁଃଖାହସେର ଜଳଞ୍ଜ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହ'ଯେ ତିର୍ବତ ରାଜ ସୈନ୍ୟ ବୁନ୍ଦକେ ତାଦେର ଗଗନ
ଶ୍ରୀ ଦଙ୍ଗେର ଗର୍ବ ହତେ ; ପ୍ରତି ନିର୍ବତ କରେଛିଲ ମେହି ପ୍ରାଣ ଆଜ କେନ
ଏମନ ଧାରା ଟଲେ ଉଠିଲ ? ସତ୍ୟନାରାୟଣ ! ଇଚ୍ଛାମୟ ତୁମି ! ତୋମାର
ଇଚ୍ଛାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋକ । ଦେଖି କି ଆଛେ କପାଳେ ?

(ସୈନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଶୁଭେକୁ ଆସିଲ)

ଶୁଭେକ । (ଥମ୍ବକାଇଯା) ଏହି—ଯେ—ତୁମି ଶୁନ୍ଦରୀ ! ଏଥାନେ ?

ଓଘୋବତୀ । ଏକି । କେ ତୁମି ଅପରିଚିତ ଯୁବକ ?

ଶୁଭେକ । ଆମି ଯୁବକ ହ'ଲେଓ—ଯୁଦ୍ଧତୀ ! ତୋମାର କୋନ ଭଦ୍ରେର
କାରଣ ନାହିଁ ।

ଓଘୋବତୀ । ତୋମାର ଏ କେମନ—ଆଶ୍ରାୟ ଆଚରଣ ?

ଶୁଭେକ । କିମେ ଶୁନ୍ଦରୀ ?

ଓଘୋବତୀ । ଆମି ରାଜକଣ୍ଠ—ଏକାକିନୀ । ଏ ସମୟ କେନ ତୁମି

କେ ତୁମି ?

ଶୁମେକ । ଆମି—ଆମି ଏକଜନ ପ୍ରେମଚଲ୍ଲା ପିପାସୀ—ଦୀର୍ଘକାଳୀ
ଉପବାସୀ ହତ୍ୟାସଗ୍ରହ କାତର ଚକୋର । ମାସାନ୍ତ ପ୍ରାୟ କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର
ପ୍ରକାଶେର ଦିନ ଆଜ । ବଡ଼—ଆଶା—ବଡ଼ ପିପାସା ବଡ଼ ଆକାଶର
ଲାଲସା ଆଜ ଶୁଧାପାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହବେ ।

ଓଷ୍ଠେବତୀ । ଦେଖ—ତୋମାର କଥା ଶୁଣେ ବୋଧ ହଛେ ତୁମି ଆମ୍ବ
ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ—ତୋମାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାଲ ନୟ—ଏଥାନ ହତେ ସରେ ଯାଉ ।
ଆମି କୁମାରୀ—ଅନୁଟା ।

ଶୁମେକ । ତୁମି କୁମାରୀ—ଅନୁଟା—ଅବିବାହିତା ବ'ଲେଇ ତ ଶୁନ୍ଦରୀ !
ତୋମାଯ ଲାଭ କ'ରିବେ ଏତ ଆଶ୍ରମ । ତୋମାର ଜନ୍ମ ଏତ ସ୍ଵାର୍ଥ ତାମ—
ତୋମାର ଜନ୍ମଇ ଶୁଦ୍ଧ ତିବତ ହ'ତେ କଷ୍ଟ ପ୍ରୀକାର କ'ରେ ଏତ ଦୂର ଆସା ।
ଆଶା କି ପୂର୍ଣ୍ଣ କ'ରବେ ନା ପ୍ରେମଗରୀ ? ପ୍ରାଣ ଦିଯେ ପତି ଭାବେ କି
ଆମାଯ ପୂଜା କରବେ ନା ହିନ୍ଦୁ ରମଣୀ ? କେନ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ବଲେ ? ହଲେଇ
ବା ଅନାର୍ଥ୍ୟ ? ଆର୍ଥ୍ୟ ଓ ସେ ମାନୁଷ—ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଓ ମେହି ମାନୁଷ । ଆର୍ଥ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ
ରାଜପୁତ ଯାଇ ହୃଦୀ ବନବାସୀ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଓ ତ ଝାରଇ ହୃଦୀ । ଧାର୍ମିକ ହିନ୍ଦୁ
ଶାନ ବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଫ୍ରାନ୍ତିଯ ସେ ଥାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ବ୍ୟବହାରେ ଜୀବନ ଧାରଣ
କରେନ ଅନାର୍ଥ୍ୟଦଲୋ କି ତାରଇ ଉପର ଜୀବନୀଶକ୍ତି ନିର୍ଭର କରେ ନା ?
ତବେ କେନ ଏତ ଭେଦ ଭାବ ଶୁନ୍ଦରୀ ? କେନ ଏତ ଜାତିର ଗୌରବ ରାଜ-
ପୁତ ବାଲା ? କେନଇ ବା ଏତ ଆମ୍ବାନ୍ତରିତା ପ୍ରକାଶ କରି ତୁର୍କିଲା
ଅରଙ୍ଗପିଲ୍ଲା କଲା ହ'ଯେ ? ଜାନନା କି ହିନ୍ଦୁ ଲଲନା ! ଦୀଲିପତି ମୋଗଳ
ବାଦଶାହଙ୍କ ତୋମାଦେର କତ ଶତ ବିଶୁଦ୍ଧ ରାଜପୁତ ବାଲାର ପାଲିତା
କରେଛିଲେମ । ତାଦେର ତ ଭେଦ ଭାବ ଛିଲ ନା । ସାମ୍ଯ ଭାବେ ହିନ୍ଦୁ
ମୁସଲମାନେ ଆଦିନ ପ୍ରଦାନେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନେ ଏକ ହୃଦେ ଗୀଥା ଶାଲାର ଘତ
ଛିଲେନ—ମେ ଦିନ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଛିଲ । ଏଥାନ ତାର ଅଭାବ, ତାଇ ଏମନ
ଅଧିଗତି—ଏତ ହିଂସାଦ୍ଵେଷ—ଏଇକ୍ରପ ସଂଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ସବୁ ଶୁନ୍ଦରୀ ।

ମୋଗଳ ସାଦସାହିକେ ବିବାହ କରିତେ ବାଧା ନାହିଁ—ସତ ବାଧା ଅନାର୍ଥୀ !
ମୋଗଳ ଅପେକ୍ଷା ଅନାର୍ଥୀ ସ୍ଵର୍ଗ୍ୟ ଅଶ୍ରୁଶ୍ରୀ କେମନ ?

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ସୁଣିତ ବୁଝୁସ ! ଇତିହାସେବ କଲକ କାହିଁନାହିଁ ଶୁଣିଯେ
ଭାରତ ଲଳନାକେ ଭୂଲାବାବ ଆଶା ହୁଲେ ଥା । ତାବା ସବ ଜାନେ—ପଥ
ଚେନେ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋବୋ । କହ ଶତ ରାଜପୁତ—ମୋଗଳ କରେ କଞ୍ଚା । ଭଣି
ଦିଯେଛିଲ ସତ୍ୟ । ଆବାୟ ଏମନ ରାଜପୁତ ବୀବ—ଏମନ ଧାର୍ମିକ—ଏମନ
କୁଲେବ ଧର୍ମାଓ ଛିଲ ସେ ମେ ଅନାମ୍ବାସେ ପୁତ୍ର ପଞ୍ଜୀ କଞ୍ଚାସହ ନିରାଶ୍ୟେ
ଉପବାସେ—କଥନେଓ ପର୍ବତ-ଶୁହାୟ କଥନେ ବୁକ୍ଷମୂଦେ କାଳ କାଟିଯେଛେ—
ତବୁ ମୋଗଲେର ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ଦୂରେ ଥାକ—ତାଦେର ବଶତା ସ୍ବୀକାର
କ'ରେଓ ସମ୍ମାନ୍ୟୁଭୁ ଉଚ୍ଚ ପଦେବ ଆକାଶକୁ ଓ ଉପେକ୍ଷା କ'ରେଛେନ । ତିନି
ମେହି ମହାନ—ମେହି ଉଦ୍‌ବାଦ—ମେହି ଜଳନ୍ତ ସତ୍ୟ ମହାତ୍ମା ପ୍ରତାପ—ରାଣୀ
ପ୍ରତାପ । ଚିତୋରେର ଜନ୍ମ—ଉଦୟପୁରେବ ଜନ୍ମ—ତୀବ୍ର ଚିତ୍ତରେ ତଥ୍ବ ଅଶ୍ରୁ
ଏକ ମୁହର୍ରେବ ଜନ୍ମ ଶୁକାଳ ନା ତବୁ ତିନି ଜୀବନ୍ତ ସ୍ଵାଧୀନ । ଆମିଓ ଦେଇ
ରାଜପୁତବାଲା । ପୁନର୍ବାର ଅମନ ଲୌଚ କଥା କାନେ ଶୁଣଲେ—ତୋର ଐ
ନୟକକୁଣ୍ଡ ସମାନ ମୁଖଟାକେ ବାର ପଦାଘାତେ ଚର୍ଚ ବିଚର୍ଚ କ'ରିବ ।

ଶୁମେକ । ସାବଧାନ ମୁଖରା ବମଣୀ--

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ସାବଧାନ କାମାକ୍ଷ କୁକୁର ।

ଶୁମେକ । ତବେ ରେ ପ୍ରଗଲଭା । (କେଶାକର୍ମଣ)

ଓଷ୍ଠୋବତୀ । ଛାଡ଼ ଛଟ । କେଶରାଶି ଛାଡ଼ । ଧବଂସ ହସାର ଆଶଙ୍କା
ରାଖ । ସୀତା ମତୀର କେଶାକର୍ମଣେ ବିପୁଲ ରକ୍ଷକୁଳ ନିର୍ମଳ-ଜ୍ରୋପଦୀର
କେଶାକର୍ମଣେ ବିଶାଳ କୁକବଂଶ ଧବଂସ--ମତୀ କେଶାକର୍ମଣେର ଫଳେ ଦୈତ୍ୟ
ଦର୍ପ ବିଚର୍ଚ ଘନେ କରେ--ପରିଣାମ ଭେବେ--ଛାଡ଼ ଚୁଲ ଛାଡ଼ ।

ଶୁମେକ । କିଛୁତେଇ ନା କିଛୁତେଇ ନା । ଯତକ୍ଷଣ ନା ଆମାୟ ପତି
ବଲେ ସ୍ବୀକାର କ'ବିବେ--ତତକ୍ଷଣ କିଛୁତେଇ ନା କିଛୁତେଇ ନା ।

ଓଦେବତୀ । ହତଭାଗୀ । ଏତ ଆକାଶ କୁମୁଦ ଆଶା ? ତୁହି
ଆମାର ପୁତ୍ର---ତୁହି ଆମାର ପୁତ୍ର ।

ଶୁମେଳ । ଦେଖି ତବେ ତୋକେ କେବା ବନ୍ଧୁ କରେ ।

କେଣେ ଧୟି ସମ୍ପଦ ବ୍ରଜାଞ୍ଜ
ଦୂରାଇବ, କୁଣ୍ଡକାବ ଚଞ୍ଚ ସମ,
କଟକାଯୁତ ପଥେ ଲାଇବ ଟାନିମା---
ଦେଖି ପତିଙ୍ଗପେ ଭାବ କିନା ମୋରେ ?
ଡାକରେ ପାପିନୀ ତୋର—ବନ୍ଧୁ କଭାଗଣେ
ଆର୍ଯ୍ୟର କବେ ଭାଜ କରିତେ ଉଦ୍ଧାର ।

ଦେଖିଛେ ଜଗବ୍ରାମୀ—ଶୁଚକ୍ଷେ ସକଳେ
ଆର୍ଯ୍ୟର କି ଅପମାନ ଅନାର୍ଥ୍ୟ କୌଶଳେ ।

ଓଦେବତୀ । ରଙ୍ଗାକବ ରଙ୍ଗାକବ ଘମ ଇଷ୍ଟଦେବ ।
ତୋମାର ପୁଜ୍ଞାବ ଜନ୍ମ କୁମୁଦ ତୁଲିତେ
ଉପବଳେ ଆସି ଆଜ ଆମାର ଦୁର୍ଗତି ।
ଏ ବିପଦେ ତୋମା ବିନା କେ ରାଖିବେ ଆମ ।

ଯାଯା ମାନ ସାଧ ସର୍ମ ସାର ମତୀର ସମ୍ମାନ
ଇଷ୍ଟଦେବ ରଙ୍ଗାକବ ରଙ୍ଗାକବ ପ୍ରାଣ ।

ଶୁମେଳ । କେହ ନାହିଁ ରଙ୍ଗା କତ୍ତା ଆମ
ଏଥନ୍ତି ପତି ଏନେ କରହ ଶ୍ଵୀକାର
ନତୁବା କିଛୁତେ ତୋର ନା ଦେଖି ନିଷାବ ।

(କେଶାକର୍ମଣ କବତ୍ତଃ ପ୍ରଥାନ)

ଅଙ୍ଗା । (ନେପଥେ) ନିଭୟ ନିର୍ଭୟ ରାଜ୍ୟବାଦା ।

(ସହସା ବ୍ରଜାର ଆବିଭାବ ଦେଖିଯା ମଭୟେ ରଙ୍ଗଦେହେ ଶୁମେଳ)

ଶୁମେଳ । ଥୋର ଯୁଦ୍ଧ ! କୋଥା ହତେ ଅକଶ୍ୟାତ୍

ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ହିତେ କେବା—
 କରିତେଛେ ତୌଳ୍ପାଞ୍ଜ ନିକ୍ଷେପ ।
 ଶତ ଛିମ୍ବ ଅଙ୍ଗ ମୋର ରକ୍ତାତ୍ମ ଶରୀର ।
 ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ—ସୈତାନ—ବନ୍ଧୁହୀନ ଏକ ।
 କତ—ଆର କରିବ ସମର ?
 ଅତି ଲୋକେ ଲୁକ୍କ ହ'ଯେ କାମିନୀ କୁହକେ
 ନୂତନ ଘୋବନେ ବୁଝି ହାରାଇ ଜୀବନ
 ସଂସାରେର କୋନ ଆଖା ପୂରିଲ ମା ମମ
 ଯାଇ ଦେଖି ଯଦି ପଲାଇଲେ ବାଟେ ଏହି ପ୍ରାଣ ।

ଅଙ୍କା । ବଜ୍ରଧର ! ଏହି ଅବସର—
 ହାନ ବଜ୍ର ପାପୀଠ ମଞ୍ଚକେ । (ବଜ୍ରାଘାତ)

ଶୁମେରୁ । 'ଉଃ—ବାପ— (ପ୍ରହାନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ)

ଅଙ୍କା । ଦେଖ ବିଶ୍ଵବାସୀ !
 ମହାପାପୀ—ରମଣୀ ଲୋକୁପ ଦୁଷ୍ଟ
 ଯେହି ନରାଧିମ !
 ବିନା ମେଘ ବଜ୍ରାଘାତ—ମଞ୍ଚକେ ତାହାର
 ଧର୍ମରାଜ କୁତାନ୍ତର କର୍ମୋଚିତ ଶାନ୍ତି ।
 ଦେଖି ଗିଯା କୋଥା ଓଦୋବତୀ—
 ମନ୍ଦେ ଲାଯେ ତାରେ ରାଜପୁରେ କରିବ ଗମନ ।

ଓଦୋବତୀ । (ନତଜୀବୁ ହଇଯା କରଜୋଡ଼େ)

କେ ତୁମି ହେ ମହାଭାଗ
 ଦେବଦୂତିଧାରୀ ନବୀନ ପୁରୁଷ
 ଜୋତିଶ୍ଵାନ ବଦନମଞ୍ଜଳ

লোহিতাঙ্গ শ্রিয় দরশন !
 দয়া দানে উদ্ধারিলে অবলা বালায়
 তুমি কিছে স্বর্গের দেবতা ?
 তুমি কিছে দয়া অবতার ?
 তুমি কিছে স্বপনের ছবি ?
 এতদূর আচুকম্পা—অনাশ্রিতা জনে
 নিজ গুণে প্রকাশিলে—কে তুমি মহান ?
 অঙ্গা শুভাননে ! কনক রুচি প্রভাস্তিতে !
 ললাম দৃহিতে !
 কে আগি সে পরিচয়
 কেমনে—কিন্তু কেন্দ্ৰ বাকেৱ
 কহিব তোমায় মৃপতি কুমাৰী ?
 হে বৱৰবৰ্ণনী ! অমিয়ভাষ্যণী
 অমুপমা নবীনা ঘূৰতী !
 আমাৰ বৃত্তান্ত যদি জানিতে বাগনা—
 শুন তবে কহি চাকুশীলে !
 আগি মাত্ৰ একজন
 প্ৰেম পীঘূষ লোভী উদ্ভাস্ত ঘূৰক !
 আগি মাত্ৰ জ্ঞানহীনা তোমাৰ কুপেতে
 আমি মাত্ৰ লালায়িত লভিতে তোমায় !
 চিৱ জীবন সধিনী কৱিতে তোমাৱে
 উপনীতি উপবনে কোমল উমায় !
 উদ্ধারিতে অছৃঢ়া বালায়
 উজলিতে সতীজ গৱিমা তব

ଉପଜିତେ ତବ ପ୍ରାଣେ ନବୀନ ଆଖାର
 ବ୍ରଦ୍ଧଲୋକ ତ୍ୟଜି ଯର୍ତ୍ତେ ବ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଜୀପତି ।
 ଓଦୋବତୀ । କି କି କି !
 ଦେବ ପ୍ରଜୀପତି ତୁମି,
 ସୃଷ୍ଟି କର୍ତ୍ତା ଜୀବାଜ୍ଞାନ ଭାଗ୍ୟ ବିଧୀନକ ?
 ବନ୍ଧିବାରେ ଲମ୍ପଟ କବଳେ
 ନିଜ ଶ୍ରୀଣେ ଉଦୟ ହେଥୀଯ ?
 ସୌଭାଗ୍ୟ ଆମାସ ତାଇ
 ଦୈବ କୃପାଲାଭେ ସତ୍ତ୍ଵ ଧର୍ମ ବ୍ରଦ୍ଧା ହ'ଲ ଆଜ !
 ହରଙ୍ଗ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ସବେ କେଶ ଆକର୍ଷିଯା
 ମହାଶୂନ୍ଗେ କରିଲ ସୁର୍ଗିତ,
 ଜ୍ଞାନ ହାରା ତଥନ ହଇତେ ।
 ଚିତ୍ତଭ୍ରତା ନିରାଖିରୁ
 ଶାନ୍ତ ସୌଗ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ମୂରତି ।
 ପ୍ରଜୀପତି ! ପଦାଶ୍ରିତା କିନ୍କରୀ ତୋମାସ
 ଭକ୍ତି ଭବେ କରିଛେ ପ୍ରଗାମ । (ପ୍ରଗାମ)
 ବ୍ରଦ୍ଧା । ଓଠ ବରାନନେ । କାତରତା କର ପରିହାର !
 କହ ଏବେ ସରଳ ଆମ୍ବରେ
 ସେ ମୂରତି ଆଜ ତବ ସମୁଦ୍ରେ ବିରାଜେ—
 ଏର ଛବି କୋନ ଦିନ—
 କୋନ ହାନେ—ଦେଖେଛ କି କବୁ ?
 ଓଦୋବତୀ । ଦେଖେଛି ଅନେକ ବାର କଲାନୀ ନମନେ !
 ଉପାଶ୍ମ ଦେବତା କ୍ଲାପେ ହୃଦୟ ମନ୍ଦିରେ
 ସମୁଜ୍ଜଳ ପ୍ରତିଭାତ ଛିଲ ସେ ସକ୍ଳପେ ;

এক ধানে এক প্রাণে এক ধ্যানে
পূজা ধাঁর করিলাম এতকাল—
এই সে ধ্যানের ধন সম্মুখে আমার । (অঙ্কাকে দেখান)

অঙ্কা । শান্তি লাভ কর সুবদনী !
আগি তব প্রেম পরিমল
সংগ্রহ করিতে ;
মোহিত গম্ভুপ কাপে ;—
উপবিষ্ট প্রায় তব ফুটভ মুক্তলে ।
অসামাজি রূপের লাবণ্য তব
যৌবন জলধি জলে করে ঢল ঢল
যে কাপের তৌর আকর্ষণে—

অঙ্কলোক পবিহরি বিহরি হেথায়
মেই কুপ উপভোগ্য হবে কি আমার ?
পাইব কি প্রিয়ভাবে
নিরমল প্রেম সহ প্রাণের মগতা তব ?
হবে কিলো মৃপতি নন্দিনী—
অঙ্কলম্ভী মোর ?

ওঘোরতী । শয়নে, শ্বগনে, ধ্যানে, আনে
আহারে বিহারে জাগন্ত ঘূমন্তে
অস্তরে অন্তিম দেব তব প্রতিচ্ছবি ।
এ দাসীর জীবন, ঘোবন, মন, প্রাণ,
সমর্পিত তোমার উদ্দেশে ।
পুষ্পপুঞ্জ ভক্তিভরে অঞ্জলি ভরিয়া
ইষ্টদেব পূজা হেতু যথন সঁপেছি (সঁপেছি)

ତଥିଲି ତଥିଲି ଧେନ ଏ ପଦ୍ମା କରେ
 ସାଦରେ ପୌତିର ଦାନ କ'ରେଛ ଗ୍ରହଣ
 ସତ ପ୍ରାଣ ଧନ୍ତ ଦେହ କରିତେ ଆମାୟ ।
 ତୁମି ପତି, ଗତି, ମୁତ୍ତି,
 ତୁମି ମୋଖ, ଶାନ୍ତି, ଭକ୍ତି,
 ତୁମି ମୋର ସାଗ ସଜ ବ୍ରତ ତୀର୍ଥ ଆଦି ।
 ତୁମିହି ଆରାଧ୍ୟ ସ୍ଵାମୀ
 ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ତୁମି
 ପ୍ରାଣେର ଈଶ୍ଵର ତୁମି ।

ଅଙ୍ଗା । ଏତ ଭାଲବାସା ଏତ ପ୍ରାଣ ଢାଳା ପୌତି
 ଏତହି ପାଂଗଲ କରା ପ୍ରେମ ଅଛିରାଗେ
 ବେମେଛ ଆମାୟ ଭାଲ ?
 ଏହି ଅଛୁନ୍ନାଗ ପ୍ରେସ୍‌ସୀ ତୋମାର
 ଏକେବାରେ ହେଯେଛେ ବର୍ଦ୍ଧିତ
 ନା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଗାଢ଼ ହ'ତେ ଗାଢ଼ିତର ପ୍ରେମେ
 ଉଚ୍ଛ୍ଵ୍ରୁଷ—ଆବେଗ ଆବେଗ ଆସି
 ଅନ୍ୟାଯେଛେ ଅକ୍ଲବିମ ଏହି ଭାଲବାସା ?
 କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ ତବ ପ୍ରାଣେର ପରତେ
 ପ୍ରକଟିତ ମୋର ପ୍ରତିକୃତି
 କହ—ଶୁଣି—ଉତ୍ସୁକ ଜୀବନେ ।

ଗୀତ ।

ଓଧୋବତୀ—

ଧେନ ସ୍ଵପନେର ସୋରେ, କ୍ରଦୟ ଆଗାରେ, ସ୍ଵପନେର ଛବି ଦେଖା ଦିଲ ।
 ଧେନ ସ୍ଵପନ ଆବେଶେ, ସଦନ ସୁହାସେ, ମଧୁର ଭାୟେ ପ୍ରବୋଧିଲ ॥

ଯେନ ଏମନି ମତ ରୂପ ଥାଣି ତୀର ଏମନି ଜୋତି ପ୍ରଭାତିଳ,
ଯେନ ଏମନି କୋମଳ କକ୍ଷଣା କରେ ସାମରେ ଗଣା ଧରେଛିଲ,
ଏମନି ଧାରା ଆମାର ହ'ଯେ ପ୍ରାଦେଵ କଥା କ'ଯେ ଗେଲ
ସ୍ଵପନେ—ଦରଖ—ସ୍ଵପନେ ପରଖ, ସ୍ଵପନେ ହରଯ ସମୁଦ୍ରିଳ ॥
ସେଇ ଦିନ ହ'ତେ ମୋହନ ମୁରତି ମନେର ଶାଖେ ଜେଗେଛିଲ,
ଶହିଲା ମାନସ ବାସନା ପୂରାତେ ଶାକାରେ ଏଥନ ଉଦୟ ହ'ଲ,
ଆମଳ କମଳ ବିମଳ ବିଭା ଉଧାର ପ୍ରଭାଯ ମିଶାଇଲ
ପ୍ରେମିକ ପାଗଳ ପ୍ରକୃତି ଚିତ୍ରେ ନିତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଉପଜିଲ ॥
ହରିବଳ—ଏକବାର ହରିବଳ—ହରି ହରି ହରି ବଳ ॥

(ଉଭୟେର—ପ୍ରକଳ୍ପନ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଦେବକପ୍ତାଶ୍ରମ ।

(ଏକାକୀ ଦୁର୍ଘୋଧନ)

ଦୁର୍ଘୋଧନ । ଏତଦିନେର ପର କି ଯେନ ଏକଟା ଗଭୀର ଅନ୍ଧକାରେର
ଶୂନ୍ୟକୁତ୍ତ କୁଷବର୍ଣ୍ଣ ଚ'ଥେର ଉପର ଥେକେ ଆପନୀରିତ ହ'ଯେ ଗେଲ—
ଏତଦିନେର ପର ଆବାର ସେଇ ଶୁଥେର ଆନନ୍ଦ ଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେର ଶୂନ୍ୟ
ପ୍ରାଣେର ପରତେ ପରତେ ଜେଗେ ଉଠିଲ—ଏତ ଦିନେର ପର ପିତାର ପ୍ରାଣେ
ଆବାର ତନୟ ମମତା ଯେନ, କ୍ଷମିତ ଦୀପାଙ୍ଗୋକେର ମତ ମୁହର୍ତ୍ତେ ଦପ୍ତ କ'ରେ
ଜ'ଲେ ଉଠିଲ । କୋଥାଯ ଆମାର ଅରିନ୍ଦମ, ଓଷ୍ଠୋବତୀ, ଜୟମେନ କୋଥାଯ
ଚିର ବାହବଳ ଜୀବନ ଦୋସର ପ୍ରାଣୋପଗ ତାଇ ଶ୍ଵରୋଧନ ଆର କୋଥାଯ
ସେଇ କୁଳୁନାମିନୀ ତଟିଗୀର କୁଳୁକୁଳୁ ଧବନି ଶୁଖରିତ ମୋନାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ଆର 'କୋଥାଯି ବା ତାର ଭୃଷାନୀ ଆମି ଦୁର୍ଧ୍ୟୋଧନ'। ଜେହ, ମମତା, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ପ୍ରୀତି, ଡାଲବାସା, ଭଡ଼ି: ଏକ ସଜେ ନବୀନ ଉଦୟରେ ଆମାର ହଦୟ ମିଳୁତେ ଲହର ତୁଳେ ତୁଣେ ଛୁଟେଛେ । ସେଇ ଭାବୁତ ପୂର୍ବ ଅନୁଶ୍ରୀ ବୀଚିମାଳା ଶ୍ରୀ—ଏକଟୀର ପର ଏକଟୀ ତାରପର ଆର ଏକଟୀ ଉଠେ— ପଡ଼େ—ଆବାର ଅନ୍ତର ବାବିଧିର ବାବିଧିପି ସହ କୋଥାଯି ଗିଶେ ଯାଇଁ । ଏମନି ଧାରା—ମାନବ ଜୀବନେର ଉଥାନ ପତନ ତିର— ଅନ୍ତର ଫଳକେ ଏକଟିତ ହୋଇଯାଇ ଆଜ ଆମାର ପୂର୍ବ ଭାବେର ଅଭାବ ହ'ଯେ ଦୀପିରେଛେ— ସଂସାର ମୋହେ ମନ ମଜେଇଁ—ଆବାର କାଳ ସୁଖେର ଘୋର ଚ'ଖେର ମାଝେ ନେଚେ ନେଚେ ବେଡ଼ାଇଁ ।

(ଲୋଭ ଓ ଲାଲସାର ଆବିର୍ଭାବ ଓ)

ଗୀତ ।

ଛି ଛି ବୁଦ୍ଧି କେନ ତୁମି ଏମନ ନିରଦୟ ।
ସମୟ ହଲେ କାଜ ମିଟେ ସାମ ବିଫଳ ହ'ଲେ ଅସମୟ ॥
ସଂସାର ପାତାଇଯା—ମକଳି ସାଜାଇଯା, ଅହଞ୍ଚେ ଭାଦ୍ରିଯା ଦାଓ,
ଏ କେମନ ତୋମାର, ବିପରୀତ ବ୍ୟାବହାର, କେନ ଆପନାର, ଭୁଲେ ଥାଓ,
ଘରେ ଆଛେ ପୁତ୍ର, କଞ୍ଚା କଲଜ, ମେ ଦିକେ ନେତ୍ର ଲା ଫିରାଓ
ତୋଶାର ବିଲାସ କାଲେ ବିବେକ ଏଇ ଏଓକି ପ୍ରାଣେ ସମ୍ମ ।
ଯୌବନ ଶୁଦ୍ଧ ଲାଲସା ତ୍ୟଜିଯେ ଗିଛେ କର କାଳପ୍ରୟ ॥

(ଅନୁର୍ଧ୍ଵାନ)

ଦୁର୍ଧ୍ୟୋଧନ । ଏହି ଦୁଇ ମୋହନ ମୂରତି
କୋଥା ହତେ ଦେଖା ଦିଯା
ସଂସାର ବାସନା ପ୍ରାଣେ ଜାଗାଇଯା ଦିଲ ।

মরি গরি কি সুন্দর মূরতি দোহার !
 এমনি অমূলপুরুষ প্রভাগিত করি
 পুত্র অরিন্দম আর কন্তা ওঘোবতী—
 সংসারে শান্তির শ্রেত করে প্রবাহিত !
 আর আগি কিনা পঞ্জীয় সহিত
 বাণ প্রস্থে—আসি, মুক্ত সংসার চিন্তায় !
 শুনিয়াছি—শুকুদেব মুখে
 যে কার্য্যের যে কাল না হলে আগত
 সহজে সম্পন্ন তাহা হয় না কদাপি।
 বুঝিলাম প্রব্রজ্যাৱ—সময় আমাৰ
 হয় নাই সমাগত ; এখন অনেক বাকী !

(উন্নৃত্ত কৰ্ণসিংহ আসিল)

কৰ্ণসিংহ। হাঃ হাঃ হাঃ। একটা বিৱাট আশ্চৰ্য্যময় ঘণ্টেৰ
 বিকার—একটা কেমন অজ্ঞাত প্ৰদেশেৰ কল্পনাৰ মত যেন কি ?
 এই ছিল আৱ নাই আৰ্বাৱ থানিক পৱে হয় ত আসবে। মনে হয়
 আগি যেন কি হাৱিয়ে মাথাটা গোলমাল ক'ৱে ফেলেছি। আঁ—
 হ্যা—কি বলছিলাম ? ও—সেই কথা—সেই বিয়েৰ কথা ! (দুধে)—
 ধনকে) হ্যাগা তুমি কি মাছুৰ ? এখানে দাঢ়িয়ে কেন গা ? তুমি
 কি বিয়ে ক'ৱেছ ? যদি না ক'ৱে থাক—তবে আৱ ও কাজ ক'ৱনা—
 ওতে ভাৱি বিপদ। যেয়ে মাছুৰ খলো কি একটা ভেঙ্গি জানে—
 বেচাৱা পুৰুষ খলোৱ মাথা বড় খলিয়ে দেয়। ভগবানেৰ রাজ্যে ঐ
 কাঁচা খোলা বেয়োড়া জাতটা যদি শষ্টি না হ'ত তাহলে এক রকম
 বেশ থাকা যেত। কেমন একটা নেশা তাদেৱ গায়ে মাথান আছে—

ଚାଇଲେଇ ଅମନି ବିହ୍ୟତେର ମତ ଦପ, କ'ରେ ଜ'ଳେ ଉଠେ ଚୁମ୍ବକେର ମତ
ପୁନ୍କସ୍ତଗ୍ରଲୋକେ ଟେଲେ ନିଯେ ଫ'ଳେ ଫେଲେ ଦେଇ—ସେ ଜାଲ କେଉ
କାଟିତେ ପାରେ ନା—ହ୍ୟାଗା ହ୍ୟାଗା ତୁମି ପାର ? ବୋଧ ହୟ ପାର ।
ଦେଖ—ତୋମାର ମତ ଆମିଓ ଦିନ କତକ—ଏ ବ୍ରକମ ଭାଙ୍ଗିବ ଥୋଲ୍ମ
ଗ'ରେ ମାଧୁ ମେଜେଛିଲାମ—କିନ୍ତୁ ଉଃ—ସେ କଥା—ଦୂର ଛାଇ—ଆର ଭାବରେ
ପାରିନା । ଏ ଏ ଏ, ଏବେ, କାଳ କାନ କାଳ ସାପ ଶ୍ଵଲୋ ଛେଟି
ଛେଟି ବାଜ୍ଞା ଏକ ପାଗ ମଦେ କ'ରେ ଆମାକେ ଭାଡ଼ା କବେଛେ କାମଡାତେ
ଆମଛେ—ପାଲାଇ—ପାଲାଇ—ପାଲାଇ—ହାଃ ହାଃ ।

(ପ୍ରଥାନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଏକି ଦୃଶ୍ୟ ! ଲୋକଟା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ନାଦ । ବୋଧ ହଲ ଘେନ
କର୍ଣ୍ଣିଟ ଯୁବରାଜ କର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ । ଏର ପାପେବ ଏଇ ଅଭିକଳ ? ଭଗବନ !
ଧନ୍ତ ତୋମାର ବିଚାର ? ତା ନା ହନେ ଲୋକେ ତୋମ୍ୟ ଶ୍ରାଵନ ଶୁଭ୍ର
ବିଚାରକ ବଲବେ କେନ ?

(ଜୟମେନ ଆମିଲ)

ଜୟମେନ । ଏ ନମ ଆମାର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ରାଜୀ—ଏ ନମ ଆମାରେ
ଦେଶେର ସତ୍ୟେର ଦେବତା—ଶାନ୍ତିର ମୁଦ୍ରିଗାନ ଛବି ଶହାରାଜୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ?
ଧନ୍ତ ଭଗବନ ! ତୁମି ଶ୍ରାଵନ—ଧନ୍ତ ତୁମି ଶୁଭ୍ର ବିଚାରକ । ପିତା ପିତା ।
(ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନେର ପଦତଳେ ପତନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । କେରେ ଜମ ! ଆମାର ଶେହ ପାଣିତ କୁମାର ଜୟମେନ
ଏଲି ? ଏତ ଦିନେ ପିତା ସ'ଳେ ମନେ ଗ'ଢେଛେ ବାପ ତୋମାର ? ଏତ
ଦିନେର ପର ତୋଦେବ ରାଜୀକେ ଥୁଁଜିବେ ଏଗେଛିଲ ଜମ ? ଏତକାଳ—
ବିଲଙ୍ଘ କ'ରେ—ଫ୍ରାନ୍ତି ଭକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଜଗତେ ଜାନାତେ ଏଗେଛିଲ ଆଣାଧିକ ?
ବାବା ଆମାର ଜୟମେନ ମେନାଗତି ! ଆମାର ଅରିନ୍ଦମ ଉଷେବିତୀ କେମନ

আছে ? শক্রদের প্রবল দৃষ্টিতে—আমার সেই মেহেষ প্রশ়ুন ঢটী
স্বত্ত্বাত্ত্বাত—হয়নি ত ? দুর্বল দুর্দিক্ষা—অনার্যগণের কার্যে আমার পূর্ণ-
পুরুষগণের পুরাম নরক নিবারণের পথে কোন কণ্টক পড়েনি ত ?
আমার চির আজ্ঞাকারী সেবক প্রজাপুঞ্জের কোনও অকল্যাণ ঘটেনি
ত ? বল জয় ! নির্বিবেচনে সকল কথা একাশ ক'রে বল ?

জয়সেন ! মেহময় পিতা ! চিরপূজ্য দেবতা ! ঈশ্বরের গতি-
নিধি নরপতি পিতা আমার ! রাজ্যের সব ক্ষণ ! অরিজ্ঞম
ওয়েবতী নিরাপদ ঘঙ্গলে গ্রিষ্ঠানে অবস্থিত ! প্রজাযুদ্ধ ! পিতৃ-
হারা অনাথের মত বিরসভাবে কাল গত করছে—শক্র কর হ'তে
রাজ্যউদ্ধার হয়েছে। কিন্তু পিতা ! রাজ সহাদরের অসামুঘিক পাখে
ব্যবহারে আমরা বড় মর্শাহত হয়েছি।

‘ দুর্যোধন ! কেন বেল জয়সেন ! শুব্রেধন কি আমার কোন
ক্রপ কুপথ গামী হয়েছে ? তাই কি আমার অনুগম্ভিতে রাজ সিংহা-
সনে ব'সে রাজ্যপালন ক'রছে ?

জয়সেন ! না প্রভু ! তিনি এখন অনার্যের অধীনস্থ হ'য়ে রাজ্য
লালসাম তাদের সহানুভূতি গ্রার্থনা ক'রেছে। আরও এক বীভৎস
নারকীয় ব্যাপার সম্পাদনে উত্তৃত হয়েছিলেন। সে ব্যাপার শুনলে
পাহাড়ের পাথরগুলো নড়ে চড়ে উঠে স্থানঘষ হবে সে কথা শ্রবণ
ক'রলে ঐ আকাশের গ্রাস্ত বশ বিচক্ষণ হয়ে উঠবে—সে কার্য
স্মৃতিপথে আনয়ন ক'রলে অন্তেরী মহীকাহ শ্রেণীও মাথা নৌচু ক'রে
মৃত্তিকা স্পর্শ করবে।

দুর্যোধন ! তাকি হয়ে জয় ! তাই কি কখন এমন কাজ
ক'রতে পারে রে বাবা ? এক শুক্র শোণিতে জন্ম গ্রহণ ক'রে উভয়
আতার কি খর্তুষে জন্মাতে পারে ? না ভুল বুঝেছ ! তাই যতই

ଅନ୍ତାମ କରକ—ସତଇ ନିଷ୍ଠୁବ ହୋକ—ସତଇ ଅତ୍ୟାଚାରେର କୟାଥିତ କରକ
ନା କେନ ତରୁ ମେ ଭାଇ ଏକ ମାଘେର ପେଟେର ଭାଇ—ବାହୁବଳ ଶ୍ରଦ୍ଧପ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଆଶ୍ରମ ଭାଇ । ଭାଇ କି କଥନେ ପର ହୟ ନା ପର କଥନେ ଭାଇଯେର
ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ କ'ରତେ ପାରେ ? ତୁମି ଆମାର ସୁଯୋଧନେବ କୋନ ନିନ୍ଦା
ମାନି ବା କୁଂସାର କଥା ପ୍ରଚାର କ'ରନା । ହାଜାର ହ'ଲେଓ ମେ ଆମାର
ଛୋଟ ଭାଇ—ଆମି ତାର ବଡ଼ ଦାଦା । ଭାଗେର ବଶେ ସଦି ଏକଟା ଅନ୍ତାମିହ
ମେ କରେ ଫେଲେ ତାହଲେ ଆମି ଜୋଷ—ଆମାର କି ତାକେ କ୍ଷମା କରା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନମ ? ଶୁଦ୍ଧ ମେହେ ଏକଟା କଥା ଧ'ରେ—ପ୍ରାଣେ ଭାତ୍ ହିଂସାର ବୀଜ
ବପନ କ'ରଲେ ଆମାର ଦୃଷ୍ଟିଙ୍କେ ଯେ ଜଗତ ଭାଇକେ ପର କ'ରେ ପରକେ
ଆପନାର କ'ରବେ । ଭାଇ ଯେ—ମେ ଭାଇ ; ଦାଦାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାଇକେ
ଭାଇଯେର ମତ ଦେଖା । ନଇଲେ ଭାତ୍ ବିଚ୍ଛେଦ ହବେ ବହି କି !

ଜୟମେନ । ରାଜା ! ଆପନି ମରଲତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠି—ଆପନି ଆମ୍ବେର
ବାଧ୍ୟ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟେର ଚିର ଉପାସକ । ତାଇ ଜଗନ୍ନାୟ ସକଳକେହି ମେହେ ଭାବେ
ଦେଖେନ । କିନ୍ତୁ ପରଚିତ ଯେ ସୌର ଅନ୍ଦକାରୀବୃତ୍ତ ତାଓ କି ଜାନେନ ନା
ପ୍ରଭୁ ? ସୁଯୋଧନ କାକାର କାଣ୍ଡ ଶୁନଲେ ହଦକମ୍ପ ଉପଶିତ ହବେ—ଶିରାୟ
ଶିରାୟ ତଡ଼ିଖେ ଥେଲେ ଯାବେ—ମଞ୍ଜିକ୍ରେର ବିଚାଳନୀ ଶକ୍ତି ରହିତ ହୟେ
ଆସବେ । ଆପନାର ମେହ ପାଲିତା ମୋନାର କୁମୁଦଟି ଦେବ ପୂଜ୍ୟା ଅର୍ପଣ
ନା କ'ରେ କୁକୁରେର ପାଯେ ଛଡ଼ିଯେ ଦିତେ ଚାଯ—ରାଜପୁତ କନ୍ତା ଓଷ୍ଠୋ-
ବତୀକେ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ରାଜପୁତ୍ର ସୁମେରୁର କ'ରେ ସଂପେ ଦିତେ ଚାଯ—ମାନ ସମ୍ମର
ଶକ୍ରର ପଦତଳେ ଛଡ଼ିଯେ ଦିଯେ ଚୁଣ କାଲୀ ମାଥା ମୁଖ ନିଯେ ହେଁସେ ଥେଲେ
ବେଡ଼ାତେ ଚାଯ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଛି ! ଅମନ କଥା ବଲତେ ନାହି—କି ଭୁଲ ବ'ଲାଛ ତୁମି
ଜୟ । ଏ କଥା ତୋମାର ମୁଖେ ଶୁଣେ ବିଶ୍ୱାସ ହତୋମା ଦୂରେ ଥାକ ;—ସଦି
ସ୍ଵଚକ୍ରେ ଆମି ଦେଖି ସୁଯୋଧନ, ଆମାର କନ୍ତାକେ ଅନାର୍ଥ୍ୟେର ହାତେ ଦିଛେ

তাহলে বুবু—বয়ঃবৃক্ষি হেতু, আমাৱ চ'থেৱ কোন দোষ জনোছে,—
যদি প্ৰত্যক্ষ কৱি স্বয়ং যে শুধুধন আমাৱ সৰ্বিষ্ঠ আশামাৰ ক'ৱে
আমাৱ পথেৱ ভিক্ষাৱী সজাজেছে—তাহলে বুবু একটা গুৰুত্ব
ভুল এসে আমাৱ দেহটাকে আশ্রয় ক'ৱে ভাইকে পৱ ক'ৱে দেবোয়
চেষ্টা কৱছে—নয়ত শক্তি সাধনেৱ ভৱ্য—ভৃত্যাপ বাহুবল শৃঙ্খল ক'ৱে
আমাৱ দুৰ্বল ক'ৱে দেবোয় প্ৰয়াস পাছে। ভাই ঠিক ভাইই ধাকে—
দাদা যদি দাদাৱ মত থাকতে পাৱে—জাড় বিছেদেৱ মূলে দোষ
দাদাৱ—ভাই নিৱপন্নাব।

(নৰ্ম্মদা আসিলেন)

নৰ্ম্মদা। তাই বটে—ভাইৱেৱ উপৱ তোমাৱ এমনি বিশ্বাস—
এমনি টান—এমনি ভালবাসাৱ আকৰ্ষণ বটে—ভাই যদি তোমাৱ
বুকে ছোবা বসিয়ে দেয় তুমি ভাবিবে সেটা পুপুবৃষ্টি—ভাই যদি
তোমাৱ চ'থেৱ মণি উপড়ে দেয় তুমি বলিবে সেটা হীৰেৱেৱ ইচ্ছা—
ভাই আমাৱ নিদোয়। এমন কি তোমাৱ ভাই যদি আমাকে চেয়ে
পাঠায় সেই কথা আমি যদি তোমাকে বলি—তুমি বল'বে—আমি
পৱেৱ মেয়ে তোমাৱ ঘৱ ভাঙ্গতে এসেছি। এমনি ধাৰা ভাড়-
বৎসুলতাৱ ফলে তোমাৱ সব যাবে। পুত্ৰ কলা যাবে—ৱাজৈশ্বৰ্য্য
যাবে—আমি যাব—তুমি যাবে, তবু তোমাৱ ভাই আগন্তাৱ থাকবে।
(জয়সেনকে) যাবা জয়! কাকে কি বোৰাছ? ভা'য়েৱ উপৱ
এতদূৰ মমতা যাই—তাকে কি ও কথা বলতে আছে! দেখে যাও—
শুনে যাও—নিজেৱ কৰ্ত্তব্য ক'ৱে যাও—ওকে কোন কথা ব'লতে
থেও না—মনে রে'থ উনি রাজা।

জয়সেন। সত্য মা। উনি যে রাজা—পিতা—দেবতা। ওঁৱ মত
অকাট্য—অলজ্য—অবশ্য প্ৰতিপাল্য।

ନର୍ମଦା । ସେ କଥା ତୋମାର ହାଯ ପ୍ରଭୁଗରାୟଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ସୀରେର ପକ୍ଷେ—ତା ବଲେ କି ସେଟା ସକଳେ ଜାନେ—ସକଳେ ଶିଥେଛେ—ନା ସକଳେ କ'ରତେ ପାରେ ? ଯା ଦେବତାର ଦେଉଥା ଦିବ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ—ତାକେହି କି ନା ସବୈର ବାନର ଅସଭ୍ୟ ଅନାର୍ଥ୍ୟର ହାତେ ତୁଲେ ଦେବେ—ଆମାର ଦେବର ହ'ଯେ—ଓଦ୍ଧୋବତୀର କାକା ହ'ଯେ ରାଜୀର ସହୋଦର ହ'ଯେ ? ଡଃ ଶ୍ରାବନେନ୍ଦ୍ର ଏକଟା ମହାପାପ—ଭାବତେ ଗେଲେও ଏକଟା ମହା ବିଭାଟ—ଧାରଣା କ'ରତେ ଗେଲେଓ ଏକଟା ବିରାଟ ଗୋଲିଯୋଗ ।

ଜୟମେନ । ଏଥିଲ ଦେଶେ ସେତେ ହବେ ଯେ ମା ! ମାତୃହାରୀ ସନ୍ତାନଦିଗେ ଏକବାର ଆଶୀର୍ବାଦ କ'ରତେ ସେତେ ହବେ ଯେ ମା !

ନର୍ମଦା । ଦେଶେର ଜନ୍ମ ପ୍ରାଣ କାହିଁ ନା କାର ? କିନ୍ତୁ ମେନାପତି ଆମି ଯେ ଦାସୀ—ତୋମାଦେର ରାଜୀର । ଓଁର ଇଚ୍ଛା ହଲେ ଦେଶେ କେବଳ—ସେଥାନେ ଉନି ଯାବେନ ବା ସେତେ ବଲବେନ ଆମି ବିନା ଆପନ୍ତିତେ ଦେଇ ଥାନେଇ ଯାବ । ଜୟ ରେ ! ଆମି ଯେ ମା ! ଆମାର ଯେ ମାଯେର ପ୍ରାଣ ! ଛେଲେରା ଆମାୟ ମା ମା ବ'ଲେ ଡାକଛେ—ଆମି କି ତା ଶୁଣତେ ପାଞ୍ଚ ନା—ସେ ଡାକେ: ଆମାର ପ୍ରାଣକେ କି ଆକର୍ଷଣ କରେ ନାହିଁ ? କିନ୍ତୁ କି କ'ରବ ଆମି ଯେ ଆଜ୍ଞାଧୀନା—ଆଶ୍ରିତା—ହକ୍କୁମେର ଦାସୀ ?

ଦୁର୍ଘ୍ୟାଧନ । ଚଲ ରାଣୀ ! ତବେ ଆବାର ଚଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେ, ଆବାର ପୁଅ କଣ୍ଠା ଆଭ୍ୟାସ ସଜନେ ପରିଯେଷିତ ହ'ଯେ ସଂସାର ସୁଖେ ବିଭୋର ହିଂଗେ ଚଲ । ଗହିମାଗହି ମାତୃଭୂମିର କୋଳେ ଶୁଭେ ଆବାର ମାଥା ପେତେ ଦିହିଂଗେ ଚଲ । କିନ୍ତୁ ଏକଟା କଥା—ତୋମରା ଯେନ ଆମାର ଭାଇ ଶୁଦ୍ଧୋଧନକେ କେଉ କୋଣ କଥା ବ'ଲନା । ଭାଇମେର ପ୍ରାଣେ ବ୍ୟଥା ଲାଗେ ଏମନ କାଜ ତୋମରା କ'ରନା ଯେନ ! ଆମାର ଭାଇ ଯା କ'ରବେ ତା ଆମାୟ ସାଦରେ ଗ୍ରାହ କ'ରତେ ହବେ—ନଇଲେ ଭ୍ରାତ୍ରେମ ଥାକବେ କେବ ? ଲୋକେ ଯେବେ ସବୁ ନା ଯେ ରାଜୀ ଦୁର୍ଘ୍ୟାଧନ ଭାଇକେ ପୃଥକ କ'ରେ ଦିଯ଼େଛେ । ଭାଇ ଯଦି

নিজের দোষেই অন্ত সংসার পাতায়—লোকে দোষ দেবে দাদার।
দাদা শহু করলে ভাই কি করতে পারে ? নিজে ক'রেছি মনে ক'রে
ভাইয়ের অনাঞ্জনীয় অপরাধ উপেক্ষা ক'রলে নিশ্চয়ই ভাই দাদার
গুণে বাধ্য থাকবে—কথনও দাদাকে ছেড়ে থাকতে পারবে না—
দাদার জন্ম প্রাণ দেবে। দাদার কর্তব্য ঠিক থাকলে জাতার কর্তব্যের
ক্ষটী হতে পারে না। এখন চল যাবার সময় শুরুদেবের চরণ বল্লভ
ক'রে বিদায় গ্রহণ করিগে। (গমনোচ্ছত)

(সশিয়ে দেবকৃষ্ণ আসিলেন)

দেবকৃষ্ণ। (বাধা দিয়া) তোমাকে আর ঘেতে হবে না রাজা
আমিহি এসেছি। ধ্যানমৈগে অবগত হ'লাম—তোমার প্রার্থি
প্রার্থি মার্গে প্রধাবিত করেছে—তাই এসেছি—সম্মেহে তোমাদের
শুভাশীর্বাদ ক'রে স্বরাজ্যে পাঠাবার জন্ম তোমাদের নিকট এসেছি।
সকলে। (প্রণাম)

দেবকৃষ্ণ। মীর্ধাযু লাভ কর সকলে। এমনি প্রেম এমনি ভক্তি
যেন শুরু সঙ্গে—শুরু শুরু পরম শুরু পরমেশ্বরের পাদপদ্ম
পর্যন্ত পৌছাতে পারে। তা হলেই তোমার ভক্তিলাভ্য মুক্তিপথ
সোজা হ'য়ে দাঢ়াবে। তবে এস রাজা ! এস মা রাজশাহী নার্মদা !
তপঃক্ষিট ফলমূলাহারী খায়ির আশ্রমে থেকে বড় কষ্টে দিনপাত করেছ
মা। আশীর্বাদ করি আবার পূর্ব অভ্যাস ফিরে পাও মা। জগ-
জননী জগদম্বার মত অন্নপূর্ণা মুক্তিতে প্রজাগণকে পালন করাগে—
মুক্তিদায়িনী জাহুবীর মত অতি বড় পাতকীর ওপরে প্রেমবারি মিথুন
করাগে। বৎস জয় ! সর্বজ্ঞ জয়লাভ ক'রে এমনি ভাবে রাজভক্তি
বৃক্ষ। ক'রে যাবে—তোমাদের সহায় সেই বিশ্বপতি না রায়েন।

ସକଳେ । ତବେ ଆସି ଦେବ ! କୃଟୀ ମର୍ଜନା କରବେନ ।

[ନର୍ମଦା, ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଓ ଜୟସେନ ପ୍ରଣାମ କରିଯା ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।
ଦେବକର୍ତ୍ତ । ଶିଥେର କୃଟୀ ଶୁକ କଥନ ଓ ଧରତେ ପାରେ ନା । ପାରଲେବୁ
ଧ୍ୟା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାୟ । ଶିଥେବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେମନ ଶୁନ୍ନଭକ୍ତି ଶୁନ୍ନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର
ତେବେଳି ଶିଥିକେ ଆଶୀର୍ବାଦ ସହ ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷା କରା । ଏ ନିଯମେର ବ୍ୟକ୍ତିକ୍ରମ
ଘଟଇଲେ ଶୁକ-ଶିଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭାରତ ବକ୍ଷ ହତେ ଉଠେ ଯାବେ—ଧର୍ମର ଜ୍ୟୋତି
ଶ୍ରୀନ ହ'ରେ ଆସବେ—କଲିର ଜୀବ ଘୋବ ପାପାସକ୍ତ ହବେ । ଶୁକର ଯେ
ଦିନ ଦୀଙ୍କା ଦାନ—ବାର୍ଷିକ ଗ୍ରହଣ—କବଚାଦି ପ୍ରଦାନ ସ୍ଵବସାର ମଧ୍ୟ ପରି-
ଗଣିତ କ'ରବେନ—ସେଇ ଦିନ ଶୁନ୍ନ ଶିଥ୍ୟ ଉଭୟେଇ ଭଗବାନେର ନିକଟ
ସମ ଅପରାଧେ ଅପରାଧୀ ହେଁ କଠୋର ଦଶ ମାତ୍ରା ପେତେ ସଜ୍ଜ କରବେ ।
ମେଦିନି ଓ ଏକଦିନ ହବେ—ଏହି କଲିବ ମୁଧ୍ୟେଇ । ତାଇ ପରମ କୃପାଳ
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଗଧ୍ୟାନ ବହିତ କ'ରେ କଲିକଲୁଷଭାଗୀ ଦୂର୍ବଲଚିନ୍ତ ଜୀବେର ପକ୍ଷେ
ନାମ କୌର୍ତ୍ତନାଇ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରଶନ୍ତ ପଞ୍ଚା ବ'ଳେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କ'ରେ ଦିଇଛେନ ।
ଗାଁ ଓ ଶିଥ୍ୟଗଣ ! ନାମ ଗାଁ—ସଂକୀର୍ତ୍ତନେ ମାତୋଯାରା ହୁ—ଭାବାବେଶେ
ବାହୁ ତୁଲେ ନୃତ୍ୟ କର ।

ଶିଥ୍ୟଗଣ । (ବାହୁ ତୁଲିଯା ନାଚିତେ ନାଚିତେ ଗୀତ)

ହରି ପ୍ରେମ ସିଦ୍ଧୁ ମାଝେ ଡୁବ ଦିବି କେ ଆସ ।

ତ୍ରିତାପ ଜାଲାୟ ଶାନ୍ତି ପାବି ନ୍ତିଷ୍ଠ ବାରି ଲାଗଲେ ଗାଁ ॥

ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋପାଳ, ଗଦାଧରେର ଉପାସ୍ୟ ।

କାମନାକ୍ଲେ ହରି ପଦ ପ୍ରାନ୍ତେ ଯେତେ ନାମ ଦାସ୍ୟ ॥

ତୃପ ହ'ତେ ନୀଚ ହବେ, ତର ସମ ସମେ ଯାବେ,

ଅମାନୀକେ ମାନ ଦେବେ, ହରିନାମ ମଦା ଗାବେ,

ପରପାରେ ପାବେ କର୍ଣ୍ଧାରେ ପାରେର ସହ୍ୟ ॥

[ସକଳେବ ନୃତ୍ୟ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରଶନ୍ତ ।

ପାଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ତିର୍ଯ୍ୟକ—ନାଟ୍ୟ-ମନ୍ଦିର ।

(ନର୍ତ୍ତକୀଗଣକେ ସଙ୍ଗେ କରିଯା ପୁତ୍ରରାମ)

ପୁତ୍ରରାମ । ଅନେକ ଦିନେର ପର ଆଖାର ଦେଖା ଦିତେ ଏଲୁମ—ଆସବାର ମୋଟେଇ ଇଛା ଛିଲ ନା—କିନ୍ତୁ କି କବି—ମନେର ଥପ、ଥଗାନି ଚେପେ ରାଖିତେ ପରିଲୁଗ ନା । ଆରେ ! ସର୍ବଦା ଛଟ ଫଟ୍ କ'ରେ ଘୁରେ ବେଡ଼ାନ ଯାଇ ସ୍ଵଭାବ ସେ କି କଥନ୍ତି ସବେବ କୋଣେ ବ'ସେ ଦାରା ଜୀବନଟା କାଟାତେ ପାରେ ? ବିଶେଷ ନର୍ତ୍ତକୀ ଦିଦି ମାସିଦେର ନାଚ, ଆମାର କେମନ ଏକଟା ମୁଖରୋଚକ ଚାଟିନ୍ଦୀ ଗୋଛେର ହୟେ ଦ୍ୱାଡିଯେଛେ—ଏହି ଶୁନ୍ଦରୀଦେର ରସାଳ ଚାଟିନ୍ଦୀ ମାଝେ ମାଝେ ନା ଚାଟିଲେ ଗୁହିଗୀର ଟିକେ ଅସଲ ସମ୍ବଲେ ପେଟ ଭରେ ନା—ଆକଚି ଜଣେ ଯାଯା । ତାଇ ମାଝେ ମାଝେ ରକମ ଫିରିଯେ ମୁଖ ବଦଳାନ । ଲାଗାଓ ଗୋ ରାମୀ ବାମୀ ଶ୍ରାମୀ ଧମୀ—ଟଙ୍ଗା ଲାଗାଓ ସବ ଟଙ୍ଗା ଲାଗାଓ ।

ଗୀତ ।

ନର୍ତ୍ତକୀଗଣ ।

ରମ୍ଭନୀ ରମ୍ଭେର ଥନି ।

ଟୁପ୍ ଟୁପ୍ ପଡ଼ିଲେ ସେ ରମ ଜମେ ଗିଯେ ହୟ ମିଛରୀ ଚିନି ॥

ଆମାଦେର ନୟନ ମାଝେ ପ୍ରେମେର କାଟାରୀ,

ପ୍ରେମିକ ପେଲେ ଧରି ବୁକେ ନଇଲେ କୋପ ମାରି,

ଏଥନି ଯେ ହୟ ଆମାରି, ପରକ୍ଷଣେ ତାରିଇ ମାଥାଯା

ହାନି ପ୍ରବଳ ଅଶନି ॥

ইসি মুখে টেটটী টীপে, কত কথা কই,
রাত পোহালে, ফরসা হ'লে আমনি জল সই,
দাও—নাও—খেয়ে যাও—ভালবাসায় বাধ্য নই
তাইতো লো সই—ভুবন জই—আমরা নরের নয়নমণি ॥

পুত্রবাম। চলুক—চলুক—আবার চলুক। একটু গা ধামিয়ে
পরিশ্রম কর। বকশিস মিলবে—মোটা বকশিস মিলবে। চালাও—
চালাও—বন্ধ দিও না আজ নাচ গানের বাণ ডাকিয়ে দাও।

গীত।

নর্তকীগণ।

কোথা কে প্রেমিক আছ বদল কর প্রাণ।

দিতে পারলে, নিতে পাবি, মনমত প্রতিদান ॥

আমাদের আগের কত দূর,
পুকষ যারা জানে তারা জিনিয়ের কদুর,
সোহাগ বাঁধন বেঁধে করে কত যে আদুর
কিনতে পারলে বিকিয়ে যায় রাথিনা মান অভিমান ॥

(কেবলরাগের প্রবেশ)

কেবলরাম। পুত্রবাম! জান কোথা ধূরোজ সুমেরু?

পুত্রবাম। বিলক্ষণ জানি—নিশ্চয় জানি—আলবৎ জানি—জানি
হ'লে জানি—তার উপর জানি।

কেবলরাম। কোথা তিনি?

পুত্রবাম। বিয়ে ক'রতে—রাঙ্গাটুকুকে বৌ আনতে—একেবারে
তৈরী গাছ—এনে মাটিতে পুঁতলোই বাস—টপাটপ বিমেন ছাড়বে—
কেবলরাম। পাত্রী কোথাকার?

ପୁତ୍ରରାଗ । ଆହା ଯେବେ କିଛୁଟି ଜୀବନେ ନା । ଆପନାରା ମଣାଯଇତୁ
ଏହି ଘଟକାଳୀର ମୂଳ । ସାଧ କ'ରେ ଡର୍କା ଫୌଡ଼ିକେ ହଓଯାଇବାକେବେ କ୍ଷେତ୍ର
ଦେଖିଯେ ଦିଲେନ—ତାକେ କି ଆଟିକେ ରାଥା ଯାଯା ? ଏଦିନ ଫୌକ
ପାଞ୍ଚିଲ ନା—ଛଟ୍ଟକ୍ରଟ୍ କରିଛିଲ । ଏହିବାର ଲଟକାତେ ଚଞ୍ଚିଟ ଦିଯେଛେନ ।

କେବଳରାଗ । ତବେ କି ଓଷ୍ଠୋବ୍ରତୀ ।

ପୁତ୍ରରାଗ । ଆଜ୍ଞେ—ସାବ ଜନ୍ମ ଏତ କଣ୍ଠ ।

କେବଳରାଗ । ମଦେ ଗେଛେ କେ ?

ପୁତ୍ରରାଗ । ମେ ସବ ଥାକାଯା ନା ଥାକା । ଜନ ପଞ୍ଚଶ ସୈନ୍ୟ ଆଛେ
ତାଓ ମେଗଲୋ ଆବାର ଭାତ ମାର୍ଗୀ ବାଙ୍ଗାଲୀ । ଯଦି ଜନ କଟୀ ମାର୍ଗୀ ଶିଖ
କିମ୍ବା ଛାତୁଥୋର ହିନ୍ଦୁହାନୀ ମେଡୋ ପାଲୋଯାନ ହ'ତ ତା ହଲେଓ ବା ନା ହୁଏ
କତକଟା ଭବସା ଛିଲ—ଏକେବାରେଇ ନିର୍ଭରସା । ଏଥିନ ବାଛାଧିନ ଧର୍ମେ
ଧର୍ମେ କର୍ମ ଓଛିଯେ ଖୌଟାକେ ମଦେ କ'ବେ ନିରାପଦେ କିରତେ ପାରିଲେ ହ୍ୟ !

କେବଳରାଗ । କୋନ ଆଶଙ୍କା ଆଛେ ନାକି ?

ପୁତ୍ରରାଗ । ବୁଝାତେ ପାରିଛେନ ନା ? ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ ତବେ ଶଙ୍କା ଏକଟୁ
ଆଛେ । ମନେ ମନେ ଯେମନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାଗ କରା ଏ'ତେ ତେମନି ଧାରା । ଏ
ରାଧାଓ ନାଚବେ ନା—ଶିଖ ମନ ତୋ ଓ ପୁରୁଷବେ ନା । ଏକବାର ଭାବ ଦେଖି
ସେବାରକାର ଲଡ଼ାଇଯେବ କଥା—ମେହି ଗୁଣାର ମତ ଯାଏ ଯାଏ ଜୋଯାନଗୁପେ
ଯଥିନ ତୀର ଭବୋଯାର କାନ୍ଦାନ ବନ୍ଦୁକ କି ଅତ ନା ହ'ଯେ ଯଦି ଶୁଣୁ ତାର
ଜଡ଼ାନ ମାଥା ଗୋଟା ଦୀଖେର ଦାଙ୍ଗା ଧ'ରେ ଗୋଡ଼ା ଦେଇ—ତା ହଲେ କି ମେହି
ଉଠ୍ଟି ବୟସେର ଛୋକର୍ବା—ହଓଯା ଲାଟି ଶାକେର ଡଗ୍—ଆଗତା ପାଇୟା
ବାବାଜୀଟା ଆମାର ଅଙ୍କା ପେଯେ ଠାଙ୍ଗା ହେଁ ଜୀବେନ ନା ? ତାଇ ବଲଛି
ଏହି କାଜଟା ନିତାନ୍ତ ଛୋଟଲୋକେର ମତ ହେଁବେ—ଏହି ଜଣ୍ମିତ ତ ଆମା-
ଦିଗେ ବୁନୋ—ପାହାଡ଼ିଯା ଏହି ସବ ବ'ଲେ ଯୁଗା କରେ । ଆମରା ମନ୍ୟତା
ଶିଖି ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରେର ମତ ହାଡ଼ି, ମୁଢି, ଡୋମ ଡୋକୁଳା, ମେଥର

মুদ্দফরেস সকলের সঙ্গে গিশে একপাতে খেতে শিথি নাই—জাত যাবার ভয় করি—কাজেই আমরা বুনো। আর একটা এই বুনো-গুলোব দোষ কি সেনাপতি বাবা ! বেটোবা বড় এক গুঁয়ো। আগা পাঁচা বিচার না ক'রে যা হ'ক একটা ধ'রে ব'সন—একবার তগিয়ে দেখবে না এই ধৰার সঙ্গে সঙ্গে ধয়া ছাড়তে হবে—কিনা পটল তুলতে হবে।

কেবলরাম। তাইত চিন্তার কথা বটে—পুত্রাশেব অচুমান বার্তাটা চিন্তে আঘাত ক'বলে যে ? এ সময় ত আর নিশ্চিহ্ন থাক। কর্তব্য নয় ? চল পুত্রাম ! আবার যুদ্ধ হবে—কমারকে বাঁচাতে হবে।

পুত্রাম। বাঁচাব সময় কি আব আছে সেনাপতি বাবা ! তাল ফস্কে গেছে—এখন গেলে কাদা মাথাই সার—মাছ ধরতে পাঁচছ না ! সে মাছের ডিম শুন্দ এতক্ষণ ধরাধিরিতে প'ড়ে ধন্তাধন্তি হয়ে গেছে। সে যে গ্রহেব আকর্ণ—নিয়তি বেটীব সব স্বতোন হেঁচকা টালের মজাদারী—চিরাণপুকে নিয়ে নিয়ত থাতার পাতা উল্টে যাচ্ছেন যিনি ধর্মরাজ—তাঁর ক্রান্তি দক্ষী হিসেবেব কায়দা। তাই বলছি কি যে, আমরা যাবার আগে যদি কুঁড়িটা বারে যায়, কিনা—ঈশ্বর যেন না কন্তু সেটা—যদি বাবাজী মরে যাব ? তা হলেত নিরুপায়।

কেবলরাম। তাও বটে—আচ্ছা চল এ কথা একবার রাজাকে জিজ্ঞাসা করিগে।

[প্রস্তান !

পুত্রাম। যান আপনি—শর্ম্মারাম সটুকাল। এখন দশ দিনের মধ্যে কেউ আর টিকী দেখতে পাচ্ছে না। আর দেখ গেয়ে মাঝুষ দিদি ভাইরা ! তোমরা একটু গা ঢাকা দাও—উপদেবতার উপজ্বব

আরস্ত হয়েছে—উপর নজর চ'লবে—উড়ো বাতাস লাগবে। তখন
আবাবি ঝাড়তে রোজা ডাকতে হবে। আর যদি তোমরা লড়াই
ক'রতে যেতে পার তা হলে বুক খাড়া ক'রে দাঢ়িয়ে থাক। আজ
কাণ যাকে পাবে ধববে আর যুদ্ধে পাঠাবে—গেয়ে মন্দ বাছাবাছি
নেই। যাব এলেই হ'ল। কাজও এমন কষ্টকর নয়—কিছুই করতে
হবে না—কেবল প্রাণ দেওয়াটা অভ্যাস করতে পারলেই হ'ল। তা
সেটা ত তোমাদের অভ্যাসই আছে। তা হলে আমি এখন আসি
কিছু ঘনে করবেন না—এখন দশদিন ও শ্রীচৱণ দর্শন বন্ধ যুদ্ধের
হিড়িক মিটলে আবার নিরিখ করা যাবে। এখন দাগকে আপনা—
দেব কিঞ্চিৎ পদ্মরজঃ দেন—মাছুলী ক'রে হাতে দিয়ে, রাখিগে।
অঙ্গিব ব্যামোরও উপকাৰ হবে ভূত প্রেত ডাইনী ডাকিনীরও
নজর লাগবে না।

[পদ্মধূলি লাইয়া প্রস্থান ।

নষ্ঠকীগণ। চল লো আমরা ও যাই ।

[প্রস্থান ।

অষ্ট—দৃশ্য ।

তিব্বত রাজান্তঃপুর ।

চিন্তামণি সুরমা)

সুরমা। কোথা গেল সুগেৱ আমীৱ
কোথা গেল অদ্বোৱ নয়ন
কোথা গেল রাজাৱ মাণিক ?

ମଥୀହ ଅତୀତ ହୟ, ମା ମା ବୁଲୀ ତାର
 ଶୁଣି ନାହି—ପାଇ ନାହି—ତାରେଓ ଦେଖିତେ ।
 ଫୁଟୁନ୍ ଗୋଲାପ କୁଁଡ଼ି ସବେ ମାତ୍ର ଏହି—
 କୈଶୋର ତ୍ୟଜିଯା ଏହି ସବେ ମାତ୍ର—
 ଅଳ୍ପ ଦିନ ପଡ଼େଛେ ଘୋବନେ ।
 ଜଗାବଧି ଏକ ଦିନଓ କାହିଁ ଛାଡ଼ା ହୟ ନାହି ଘୋର—
 ଏତ ଦିନ ଅଦର୍ଶନ—ଅକଷ୍ମାୟ ଥ'ଟେ
 ବ୍ୟାକୁଳ କରେଛେ ଘୋର—ଚିତ୍ତିତ ସମାହି ।
 ଆଖେ ଶାନ୍ତି ନାହି—ତିଳ ମାତ୍ର
 ସଦା ମନେ ହୟ ବାହାର ବିପଦ
 ମନେ ହୟ ଯେନ—କି ତା ପାରି ନା ସଲିତେ ।
 କେଂଦେ କେଂଦେ ଉଠେ ପ୍ରାଣ—ଫୁକାରି ଫୁକାରି
 ଚାପିଯା ରାଖିତେ ନାରି ସହଞ୍ଚ ଚେଷ୍ଟୀଯ
 ତାପନା ହଇତେ ତାଇ ଜଳ ଆସେ ଚ'ଥେ ।

(ନିୟତି ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ନିଖିଲ ସଂସାର, ଖେଳା ଘର ଆମାର,
 ଖେଳି ଜୀବ ମନେ କତ କାଗ ଧରି ।
 ହେଲେ ସମୟ, ବିଲାସ ନା ସମ୍ୟ, କାଳ ହ'ମେ ତାର ଜୀବନ ହରି ॥
 ପୁର୍ବ ଜଗୋର କର୍ଣ୍ଣ ଅଦୃତ ଭବିଷ୍ୟେ,
 ନିୟତି ନିୟମେ ଗୁଣା ରମ ଅଦୃଶେ,
 ଯାର ଆୟୁ ଫୁଲାଯ ଏ ବିଶାଳ ବିଶେ,
 କ୍ରତ ଗିଯେ ତାମ ଆଲିଦନ କରି ॥

রাজা প্রজা ধনী দুর্বল সবল হ'কনা যে কোন জাতি।
 সবার চরণে—আগামি কবলে সম্ভল একই গতি,
 নাহি ভেদাভেদ—নাহি দুঃখ খেদ
 নাহি কিছু লাভ ক্ষতি—
 কর্তব্য আমাৰ কালেৱ বিচাৰ
 শেষেৱ দিনে কেশে ধৰি ॥ (অস্তধ্যান)

সুরমা । অভুত—অভুত—যেন সকলি সংসাৱে
 যে দিকে ফিরাই—অঁখি মনে হয় যেন
 রক্ত চক্ষু তীক্ষ্ণ দন্ত বিকট বদন
 লক্ষ লক্ষ জিহ্বা তাহে খেলে অহৰহ
 সতেজ শোণিত ধাৰা ঝৰু ঝৰু ঝৰে ।
 বোধ হয় যেন সদা অট্ট অট্ট হাসে,
 কঠোৱ হৃদয়া বামা ত্ৰিশূল ধারিবী ;
 গ্রাসিতেছে বিশ্ব জীবে ধিৱাটি জঠৱে ।
 মনে হয় যেন—কত শত মানব দানব
 জীব জন্ম নগৱ সাগৱ
 লীন হয় রমণীৰ দেহে
 মুছে দিতে স্মৃতি চিহ্ন যত ।
 একটী একটী কৱি পল নিমিত্তে নিমিত্তে
 বহি জ্যোতি মুঞ্চ পতঙ্গ সমান
 ঝাঁপ দেয় সংগৱ সলিলে
 তাৰ মাৰো ঈ যেন—
 উঃ—কি ভীষণ দৃশ্য
 পাৱি না দেখিতে আৰু

ଆବରି ନୟନ । (ତଥାକରଣ)

(ପୁନଃ ନିୟମି ଆଲକ୍ଷେଯ ଥାକିଯା)

ଗୀତ ।

ନିୟମି । ଆବରିଲେ ନେତ୍ର ହବେ ଆନ୍ଦକାର,
ସେ ଘୋର ଅଁଧାରେ ଦୃଶ୍ୟ ଚମ୍ବକାର,
ଏ ସଂସାର ମାତ୍ରେ କେ ତନୟ କାର
ଅସାର ମେଶାର ଘୋର ବେଡ଼ାଯ ଚ'ଥେ ଘୁରି ॥

ଶୁରମା । ଅଁଯା—ଅଁଯା—ଅଁଯା—
କେ ତୁମି !
ଲେଲିହାନ ଜିହ୍ଵା କରିଯା ବାହିର—
ଅତଳ ଉଦରେ ବିଶ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କର କେନ ?
ଏ ଯେ—ଏ ଯେ—ଏ ଓଦେର ସମେତେ—
କେ ରମ୍ଯେଛେ କୁଞ୍ଚ କେଶେ ଶୁଫ ଦୃଷ୍ଟି—ଚେଯେ,
ରତ୍ନ ଧାରା ମାଥି ଗାୟ—କେ ଏ ଯୁବା ?
ଯେନ କତ ଅନିଚ୍ଛାୟ—କାର ଶତ ତିରଙ୍ଗାରେ
ସଭୟେ ଚଲିଯା ଯାଯା ।

ତବେ କି ଶୁମେକୁ ମୋର ବୈଚେ ନାହି—ଆର
ତାଇ ପ୍ରକୃତିର ପଟେ—
ହେରି ଏହି ଭୟାବହ ଦୃଶ୍ୟ ?
ଓଗୋ—ଓଗୋ—କେ ତୁମି ବଲନା
କୋଥାଯ ବାଛାରେ ମମ ଦିଲେ ପାଠାଇଯା ?
ଫିରେ ଦାଓ—ଫିରେ ଦାଓ
ଓଗୋ—ଏ ମାତ୍ର ସବେ ଧନ ମୋର ।

ମା ବ'ଲେ ଡାକିତେ ମୋରେ
 ଏକ ମାତ୍ର ଆଛେ ଐ ପୋଥା ଶୁକ ପାଥୀ ।
 ସେବନା ତାହାରେ ନିଯେ ଅଜାନା ପ୍ରଦେଶେ
 ବାଲକ ସୁମେରୁ-- ଏଥନେ ସେ କିଛୁହି ଜୀବେ ନା
 ଏକାକୀ କୋଥାଓ ଗିଯେ ପାରେ ନା ଥାକିତେ ।
 ଦାଓ ଦାଓ ଫିରେ ଦାଓ ପ୍ରାଣେର କୁମାରେ
 ଫିରେ ଦାଓ---ଆଜ ଏହି ରାଜାର ନନ୍ଦନେ
 ଭିକ୍ଷା ଦାଓ---ଭିକ୍ଷା ଦାଓ---ଭିଧାରୀର ଧନେ ।

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ଭେଦେଛେ କପାଳ ଅଭାଗୀ ତୋମାର,
 ପୁଡ଼େ ଗେଛେ ତୋର ଶୁଖେର ବାଜାର,
 ମରେଛେ କୁମାର, କର ହାହା କାର,
 ସାଧ୍ୟ କି ଆମାର ଦିଯେ ସେତେ ପାରି ॥

[ପ୍ରଶାନ୍ତ]

ଶୁରମା । ମରେଛେ କୁମାର ?
 ମରେଛେ କୁମାର ମୋର କୋଲେର ତୁଳାଳ ।
 ଭେଦେ ପଡ଼ ସୁମେରୁର ଉପତ ଶିଥର
 ମାର ଶିରେ—ବଞ୍ଚିଧର ଭୀଷମ ଅଶନି
 କର ଦୂରା ଅହୀବର ଆମାରେ ଦଂଶନ ।
 ମାତଃ ବଞ୍ଚିକରେ । ଏତିହ ପାପିଳୀ ଆମି
 ରାକ୍ଷସୀ ଜନମୀ ,
 କର୍ମ ଦୋଷେ ପ୍ରାମିଳାମ ପେଟେର ସନ୍ତାନେ ।

ତବୁଓ ତବୁଓ ତୁମି
 ପିଶାଚୀର ଭାର,
 ଏଥିନ ଧରିଯା ବୁକେ ରଯେଛ ଅଟଳ ?
 ଫେଟେ ସାଓ ହେ ଧବିଜୀ !
 ସମାତଳେ ପାଠାଓ ଆମାଯ
 ମୁଛେ ଯାକ ପାପିନୀର ନାମ ।
 କୋଥା ବାପ ! ଦଶମାସ ଦଶଦିନ
 ଗର୍ଭେ ଧରା ରତନ ଆମାର ।
 କୋଥା ଓରେ ସୁଥେର ବାଗାନେ ଘୋର
 ଅନ୍ଧୁଟିତ କୋମଳ କୋରକ !
 କୋଥାବେ ନବୀନ ରାଗେ ମୁଖରିତ ବୀଣା
 ସୁମିଷ୍ଟ ମଧୁବ ପବେ ମା ମା ସଞ୍ଜୀତ—
 ଆବ କି ଅଭାଗୀ ଆମି
 ଏ ଜୀବନେ ପାବନା ଶୁଣିତେ ?
 ସୁମେରୁ—ସୁମେରୁ ବାଗ—(କୃତ ପ୍ରହାନ)

ଗୀତ ।

କୋଥାରେ ବାପ ନଯନ ତାରା ହାରାନିଧି ଜୀବନ କୁମାର ।
 ଦେଖା ଦିଯେ ମା ବ'ଲେ ଡାକ, ମେହେର ସନ୍ତାନ ଆମାର ॥

କ'ରେ କତ ଦେବ ଆରାଧନ,
 ପେଲାମ ତୋବେ ଅମୂଳ୍ୟ ଧନ ;
 କି ପାପେ ବାପ ଅକାଲ ନିଧନ,
 ବୁଝି ଅଭିଶାପ ଛିଲ କାହାବ ॥
 ଦଶ ମାସ ଗର୍ଭେ ଧରି

কত কষ্টে কাল হরি,
 দিয়েছিলেন দয়াল হরি,
 মমতা আধাৰ ;—
 ভাগ্য শুণে পেয়েছিলাম,
 বুদ্ধি দোষে হারাইলাম,
 হায় আমি কি কৱিলাম,
 ভেঙ্গে দিলাম, সাধেৱ বাজাৰ ॥

সপ্তম দৃশ্য ।

লোভ ও লালসা ।

গীত ।

এক লাঠিতে ম'রল কেউটে সাপ ।
 হাতীৰ বল দেখে আধাৰ বেঙ মাৰে লাফ ॥
 বনেৱ বাঁদৱ, আশা কৱে ধৱবে রাজাৰ মেয়ে,
 ঝংলী শুলো সভ্য হল—ফেজল বিষম দায়ে,
 এমনি ক'রে, ঘাড়টী ধ'রে, শুইয়ে দোৰ ভুয়ে,
 তবে ত লোভ লালসাৱ, কাজেৱ পশাৱ

বাড়বে জগক জ'ক ॥

পথে ঘাটে ভুতেৱ মেলা ব'সবে ছপুৱ বেলা।
 পাপীৰ তাজা রাঙ্গ নিয়ে কৱব স্বথে খেলা,
 বৈতৱণী পাৱ হ'তে তাৱা কেউ পাৰে না ভেলা,

ସମେର ବାଡ଼ୀର ଦକ୍ଷିଣ ଛୁରୋର, ଦିନ ରାତ ରବେ ଫଁକ
ଆସବେ ପାପୀ—ନରକ ମାଧ୍ୟେ ପଡ଼ବେ ବୁପ ବାପ ॥

(ନୃତ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ନିୟତି ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ସ୍ଵାର୍ଥ ତରେ ଶୁଦ୍ଧ, ଛାଡ଼ି ହରିନାମ ଶୁଦ୍ଧ,
ଲୁଙ୍କ ଜୀବ କୁଳ ଯାଚେ ହଲାହଲ ।
କର୍ମ ବିପାକେ—ଧର୍ମ ନା ରାଖେ, ସତ୍ୟ ଭୁଲି ମୁଖେ
ଗିଥ୍ୟା କରେ ପ୍ରେବଳ ॥

ଜଠରେ ପଶିଲେ ବିଷ ହତେ ହବେ ଜର ଜର,
କଞ୍ଚନାମ କୋନ ଦିନ ସେ ଚିନ୍ତା ନା କରେ ନର,
ବୋକେ ନା ପରିଣାମେ ଆଚେ କାଳ ଭୟକର
ଜମିଲେ ମରିବି ଯଦି ବୁଝେ କାଜ କ'ରେ ଚଲ ॥

ସଦଗୁର ଆଶ୍ରଯେ, ଦକ୍ଷେ ତୃଣ ଲ'ଘେ, ଗ୍ରହଣ କରରେ ଦୀକ୍ଷା,
ବିବେକ ବୈରାଗ୍ୟ ସନେ ପ୍ରେମ ଭତ୍ତି ମିଳିବେ,

ଅଭୂରାଗେ ଜନମେ ଶୁଶିକ୍ଷା,
ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଧରେ, ଆନନ୍ଦ ଅନ୍ତରେ, ଅଭ୍ୟାସ କର
ତ୍ୟାଗ, ତିତିକ୍ଷା,
କାମିନୀ କାଞ୍ଚନ ରୂପ ଯୌନ
ବନ୍ଧାବ ବାରି ମମ ସତତ ଦେ ଚଞ୍ଚଳ ।

.

(ପ୍ରସ୍ଥାନ

চতুর্থ অঙ্ক ।

প্রথম দৃশ্টি ।

(প্রতিষ্ঠান—রাজ সভা)

(দুর্ঘ্যোধন—নর্মদা—অরিন্দম—জয়সেন 'ও বৃঙ্গা)

অরিন্দম । এত দিনে রাজ্যের প্রধান শুন্ত আবার গঠিত হ'ল ।

জয়সেন । দেবতার আসনে দেবতাই শোভা পায় ।

অরিন্দম । জয় দাদা । এত দিন পিতার পবিত্র পাদুকা সিংহাসনে
বেঁধে রাজ কার্য নির্বাহ ক'রে এসেছি—এতাবৎ যে ভগ্ন হৃদয়ে—
হতাশ প্রাণে প্রজা পুঁজকে প্রতিপালন করে এসেছি—আজ সে সব
সার্থক হয়েছে । দেবতার করণ ব্যতীত আমার এনন কোন ক্ষমতা
ছিল না—যাতে ক'রে এত বড় রাজ্যটা সুশাসনে—সুশৃঙ্খল ক'রে
আবি । ইতি মধ্যে একদিন সুখনন নন্দন—ভগ্নি ও ঘোবতীকে উপবন
হ'তে অপহরণ করে নিয়ে যাচ্ছিল—প্রজাপতি দেব চতুর্মুখ করণ
পুরুষ হ'য়ে সেই সর্বনাশ সাধক বিপদ হ'তে উদ্ধার ক'রেছেন এবং
রাজ্যের অমঙ্গল দূরীকরণার্থে তদবধি মাসাতীত কাল আনুগ্রহ ক'রে
অধীন রাজ সংসারে আবস্থান ক'রেছেন । তাই বলি শব্দ দৈব ।

দুর্ঘ্যোধন । দেব প্রজাপতি ! পদাঞ্চিত কিঙ্করের প্রতি এত
অনুকূল আপনার ?

আক্ষা । অনুকূল নয় রাজা । আমার কর্তব্য আমি পালন
ক'রেছি শত্রু । আমারই—লেখার ফলে আপনার কন্তা নির্যাতন
ভোগ করছিল—কেউ রক্ষক নাই দেখে আমিই আবার আমারই

ଲେଖାୟ ସାଧ୍ୟ ହ'ଯେ ତାକେ ରଙ୍ଗି କରେଛି । ଏଇ ଜଣ ମହା ଆମାର ନମ୍ବେ—
ମେହି ବିଶ୍ୱପତିର ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଆମାର ଏମନ କୋନ ବଞ୍ଚି ନାହିଁ ଯା ଦେବ ପଦେ ଉପହାର
ଦେବାର ଯୋଗ୍ୟ ।

ବ୍ରନ୍ଦା । ଉପହାବେର ଆବଶ୍ୱକ ନାହିଁ ମହାରାଜ । ଆମି ତ କହି
ଆପନାର କୋନ କୃଟୀ—ମେ ଜଣ ଧରି ନାହିଁ ମାଟ ।

ନର୍ମଦା । ଦେବତାର ଅସନ୍ତୋଷେବ କାରଣ ନା ହଲେ—ଆମାର ସୃଂଗାର
ଉତ୍ଥାନ ହିଁତେ ଏକଟୀ ଫୁଟିତ୍ତ କୁମ୍ଭ ତୁଲେ ନିଯେ ପାଦପଦ୍ମ ପୂଜା କରି ।

ବ୍ରନ୍ଦା । ଶୁଦ୍ଧାତ୍ମଃକରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—ସର୍ବ ଶୁଳକଣା ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନନୀ
ଆମାର । ଆମାୟ କି ଦିଲେ ତୋମାର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵ ବିଧାନ ହୟ—ପ୍ରକାଶ
କରେ—ନିଃମଙ୍କୋଚେ ବଲ ମା ? ତୁମି ଆମାୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମହକାରେ ଯେ କୋନ
ବଞ୍ଚ ମଞ୍ଚଦାନ କ'ରବେ ପରମାନନ୍ଦେ ଆମି ତାଇ—ଗ୍ରହଣ କ'ରବ । ତୋମାର
ଭକ୍ତି ସମପିତ ବଞ୍ଚ ଅତି ନିକୁଟ ହଲେଓ—ଚତୁରାନନ୍ଦ ତା ପରମୋତ୍କୃତ୍ତି
ବ'ଲେ ଗ୍ରହଣ କ'ରବେ । ବଲ ମା ଆମାୟ କି ଦିତେ ଚାଓ ତୁମି ?

ନର୍ମଦା । ଆପନାର ଉପଯୁକ୍ତ—ଆମାର ଦେବାର କୋନ ବଞ୍ଚ ନାହିଁ ।
ଯା ଆଛେ—ତା ଦେବତାର କରଣ—ଇଷ୍ଟଦେବେର ନିର୍ମାଲ୍ୟ—ଆଶଧେର
ଆଶୀର୍ବାଦ । ଆମାର ନନ୍ଦନ ପୁଣ୍ୟଭାଗୀ ଫୁଲମନ୍ଦାର, ଯା ସାଦରେ—ସମ୍ମେହେ
ଆପନିଇ ନରକେ ପଡ଼ିତେ ନା ଦିଯେ—ତୁଲେ ନିଯେ ଅର୍ପେର ଜିନିମ ବ'ଳେ
ଦେବ ଉଦ୍‌ଦେଶେ ବେଥେଛେନ—ଆମାର ଗେହି ସାଧନା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ନିଧି ଓଷ୍ଠୋ-
ବତ୍ତିକେ ଆପନାର ସେବାୟ ଉଂସଗ୍ର କରିତେ ବାସନା । (ରାଜାକେ) କି
ବଲେନ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । ଏମନ ସୌଭାଗ୍ୟ କି ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନେର ପକ୍ଷେ ଘଟବେ ମହିମୀ ?
ମାମାତ୍ତ ମାନବ ଆମି—ଆମାର କଣ୍ଠ କି ଦେବ ସେବାୟ ସମପିତା ହବେ ?
ପ୍ରଭୁ କି ମେ ଆକାଶକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କ'ରବେନ ?

অঙ্কা। কেন ক'রব না রাজা। এ সমস্ত তো নৃতন নয়। তোমার পূর্বপুক্ষ নৌলধৰ্ম রাজকন্তা স্বাহাকে কি একদিন আমিরই অন্ত মুর্তি অংগি দেব বিবাহ কবেন নাই? মাহিঞ্চিতী মৌনম্য সমানে ভূম্রগ বলে জগৎ বিদিত। তোমার থা অচূড়ব হোক—আমি কিঞ্চ দেখতে পাচ্ছি তুমি একজন দৈবীবল সম্পন্ন মহাভাগ—নারায়ণংশ-সন্তুত নরপাল—তোমার কল্পা লাভ করা দেবতা হলেও আমার পক্ষে আনন্দের কথা।

নর্মদা। তবে—আজই—

অঙ্কা। ইঁ আজই। যার দেব প্রতা বিমঙ্গিত প্রফুল্ল শতদল বিনিষিত বদন থানি অঙ্কাৰ মানস আকর্মণ ক'রেছে—যে রূপের পক্ষপাতী, নিজ নির্বন্দুতা নিবন্ধন আপনাৰ জামাত পদ গ্রহণে সম্মত—সে বস্তু সত্ত্বে লাভ কৱাই স্ফুরেন—কি জানি বিলম্বে কত বাধা।

দুর্ঘ্যোধন। নিশ্চয়—

অঙ্কা। আব এক কথা রাজা—এৱ জন্ম আমি তোমার কাছে অতিক্রান্ত রাইলাম—প্রতি দানে তোমার জীবনাধিক মাহিঞ্চিতী—শক্র কৱে রক্ষা কৱব।

দুর্ঘ্যোধন। আমিও বলছি মাহিঞ্চিতী রক্ষাৰ জন্ম আপনাৰ আদেশ অবিচার্য ভাবে প্রতি পালন কৱব।

অঙ্কা। মনে রেখ।

দুর্ঘ্যোধন। তবে যাও অঁরি যাও জয়! যত শীঘ্ৰ সন্তুত ওঁধো-বতীৰ বিবাহেৰ আয়োজন কৱাগে। দেবতাকে সদে লয়ে যাও দে'খ যেন কোন বিষয়ে ওঁৰ মেবা যত্নেৰ কঢ়টী না হয়।

অরিন্দম। হলেও কুলণা পাৱাবাৰ বিধাতা পদান্তিত 'জনেৱ সে কঢ়টী নিজ গুণে মাজ্জিন। ক'বৰবেন।

ଜୟମେନ । ଏସ ଭାଇ—ଆମୁନ ପ୍ରଭୁ ।

(ଜୟମେନ ଓ ଅବିନନ୍ଦ ବ୍ରଜାକୀକେ ଆଗ୍ରେ ଆଗ୍ରେ ଲାଇୟା ଗେଲେନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ବାଣୀ । ଆଜ ଏହି ଆନନ୍ଦେବ ଦିନେ—ଆମାବ ଭାଇ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଯଦି ଥାକତ—

ନର୍ମଦା । ହୀ—ତାହଲେ ଏତକ୍ଷଣ ଏ ପ୍ରକାବ ଥଣ୍ଡନ କ'ବେ ଅନାର୍ଥୀର କବେ ତୋମାବ ମେମେଟୀକେ ଧ'ରେ ଦେବାବ ବ୍ୟବସ୍ଥା କବତେ ପାବତେନ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଛି ନର୍ମଦା । ତୁମି ଅମନ କେନ ? ଆମାର ଭାଇଯେର ଉପବ ତୋମାର ଚିତ୍ତ ଏତ ସନ୍ଦିଖ୍ତ କେନ ? କେନଇ ବା ତାକେ ତୁମି ଭାଲ ଚ'ଥେ ଦେଖତେ ପାର ନା ? କେନଇ ବା ତାବ ଜଣ୍ଠ ତୁମି ଏକ ବିନ୍ଦୁ ମେହ ଶମତା ଚେଲେ ଦିତେ ପାର ନା ? ତାଇ ବୁଝି ହସ ତ ଭାଇ ଆମାବ ଆମାକେ ଭୁଲେ ଗିଯେଛେ ।

ନର୍ମଦା । ଓଃ ବାଜା ! ତୋମାବ ଏତ ଭାତ୍ ବ୍ସମଳତାବ ପବିଣ୍ଠିମ ଯେ କତ ଭୟକ୍ଷବ ତାକି ଏକବାବତେ ଦେଖି ଦେଖି ବାଜା ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଦେଖି କି ! ଭାଇ ଯଥନ ମେ—ତଥନ ତାବ ଯାତେ— ଶୁଖ ଶାନ୍ତି ତୃପ୍ତି ମେ ତାଇ କରକ । ଆମାୟ ଯଥନ ମେ ଦାଦା ବ'ଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ କବେ—ତଥନ ତାର ପ୍ରତି ଆମାର ଦାଦାର ମତ ତାବ ଚେଲେ ଦେଓ- ବ୍ରାହୀ ଉଚିତ । ଭାଇ ଯଦି ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନା କରେ ମେ ଜଣ୍ଠ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ଭାଗୀ ମେଇ । କିନ୍ତୁ ଆମି କେନ ତାଇ ବଲେ—ଦାଦାବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନଷ୍ଟ କ'ରେ ଭାଇକେ ଅନ୍ଧକା କ'ବେ—ପାପ ମଞ୍ଚମ କବନ ? ଆଜ୍ଞା ରାଣୀ ! ଆମାବ କନ୍ତ୍ରାର ବିବାହେ ଆମାରଇ ସହୋଦର ଭାଇ ଅମୁପହିତ ? ଏକି ସାମାଜିକ ପରିତାପ ! ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଜୀବନ ଦୋଷର ବାହୁବଳ ଭାଇ—ଆମାବ ! ଏକବାବ ଏମେ ଦାଦା ବ'ଲେ ଡାକ—ଶୁନେ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କବି ।

ନର୍ମଦା । ହାଯବେ କଲିକାଲେବ କନିଷ୍ଠ ଭାଇ ! ଏମନ ସବ ସ୍ଵର୍ଗେବ ମେବତା ଦାଦା ପେଯେ—ଏମନ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ନଷ୍ଟ କ'ରେ ଦାଦାର ମର୍ମନାଶ

କ'ରତେ ପ୍ରାଣ କିଛୁ ମାତ୍ର ବିଚଲିତ ହ୍ୟ ନା ? ଏମନ ଅଟଳ ଭାତ୍ ଜ୍ଞାନେ
ମୂଳେ ହିଂସା କୌଟିକେ ସ୍ଥାନ ଦିତେ ହ୍ୟ—ଏମନ ପଦିତି ପ୍ରାଣେ ଆର୍ଥ ମୋତେ
ଦାଗା ଦିତେ ଭାଇୟେ ପାରେ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ! ଚୁପ କବ ଐ ବୁଝି ଆମାର ଭାଇ ଆସଛେ—ଓକେ ଯେଣ
କିଛୁ ବ'ଲନା ତୁମି । ଯତଇ ଦୋଷ କ'ରେ ଥାକେ ଆମାର ଅଛୁବୋଧେ
ଓକେ କ୍ଷମା କବ ।

ନର୍ମଦା । ନୀରବ ହ୍ୟେ ଶୁଣେ ଘାବ ମାତ୍ର—କାକେଓ କିଛୁ ବ'ଲବ ନା ।

(ସୁଧ୍ୟୋଧନ ଆସିଲ)

ସୁଧ୍ୟୋଧନ । ଦାଦା । (ପଦତଳେ ପତନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଓକି ଭାଇ ! ଅମନ କ'ବେ ଦାଦା ବ'ଲେ—ପାଇସେ
ଧରଲି ଯେ ? ପଦତଳ କି ଭାଯେବ ସ୍ଥାନ, ଭାଯେର ଏହି ବୁକେ । (ଆଲିଦନ)
ଆଃ କି ଶାନ୍ତି ! ବହ କାଳ ଭାତ୍ ଅର୍ଦ୍ଧନେବ ପବ—ଆଜ ଆବାସ
ଜ୍ୟୋତି ଭାତାର କି ଆନନ୍ଦ ! ସୁଧ୍ୟୋଧନ ! ଭାଲ ଆଛିସ ଭାଇ ?

ସୁଧ୍ୟୋଧନ । ଦାଦା ଆମି ମହାପାପୀ—ଘୋବ ନାରକୀ ଆମାଯ ଫ୍ରଙ୍ଗା
କରନ । (ଅଞ୍ଚଳ ବିସର୍ଜନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଛି : ଅର୍ଦ୍ଧତାପ କ'ରତେ ନାହି । ସୁଧ୍ୟୋଧନ ! ଭାଇ ।
ଆଜ ଓସେବତୀର ବିବାହ ! ବଡ ଆନନ୍ଦେର ଦିନେ ଏସେ ଯୋଗଦାନ
କ'ରେଛ—ଭାଲିଛି ହ୍ୟେଛେ । ଆଜ ସଦି ଏହି ଆନନ୍ଦେର ଦିନେ ତୁମି ଛୁଟେ
ଏସେ ମଧୁବ ପ୍ରରେ ଦାଦା ବ'ଲେ ନା ଡାକତେ ତା ହଲେ ଜୀବନେ ଏକଟା ବଡ଼ କଟ
ଥେକେ ଯେତ—ତା ହଲେ ଭାଇ ତୋମାର ଉପର ବଡ ଏକଟା ଅଭିମାନ
ଆସନ୍ତ । ଏସେହି ଯଥନ ତଥନ ଆମି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ଓସେବତୀର ବିବାହେର
ଭାବ ତୋମାର ଉପବ—ଯା କରତେ ହ୍ୟ ତୁମିହି କ'ରବେ । ଏସ ଏଥନ
ଦେଖିଗେ ଆମୋଜନେର କତନ୍ତ୍ର କି ହ'ଲ । [ହାତ ଧରିଯା ଲାଇୟା ଗେଲେନ ।

ପୁଷ୍ପୋଧନ । (ସାଇତେ ସାଇତେ ନିଜମନେ) ହୀଯରେ ସାର୍ଥ—ହୀଯରେ
ରାଜ୍ୟ ! ହୀଯରେ ତୋଦେର ଅଲୋଭନ । [ଅନ୍ତର୍ଗତ]

ନର୍ତ୍ତଦା । ଦେଖବେ ବାଜା ଏଇ ତୋମାର କି ସର୍ବନାଶ କବେ ?
ତୁମି ଯାଇ କର ଆମି ଠିକ ପ୍ରମ୍ପତ ଥାକଳାମ । ସେ ଦିନ ତୋମାର ଭାଇ
ଆମାବ ବୁକେ କିଛୁମାତ୍ର ଦାଗା ଦେବେ ମେହି ଦିନଇ ପାପିଟକେ ସଥେଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା
ଦିଯେ ତବେ ଛାଡ଼ିବ । ନଇଲେ ନର୍ତ୍ତଦା ନାମଇ ଆମାର ମିଥ୍ୟ— [ଅନ୍ତର୍ଗତ]

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

(ଉଲୁଧବନି ଶଞ୍ଚଧବନି କରିତେ ଜଳ ସାଇତେ ଏଯୋତିଗଣ ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ଏଯୋତିଗଣ । ଆଜ ଆମାଦେର ରାଜକୁମାରୀର ଶୁଭ ପରିଣମ ।
ନୃତ୍ୟ ଜାମାଇ, ପାଦ ଆବାର, ଜାଗବ ବାସର ସୁନିଶ୍ଚମ ॥
ଅଜାପତି ପତି ହବେନ ସଥି ମୋଦେର ଦେବୀ
ଆୟଲୋ ସବାଇ, ଆଜ ହତେ ଭାଇ ତୋଦେର ପଦ ସେବି,
ମିଛେ ଜନମ ଗେଲ ଏତକାଳ—ଏହିବାର କର ଗତି ସଂଖ୍ୟ ॥
ଜଳ ସମେ ଚଳ ଚକ୍ରଳ ପଦେ ଯତ ଏଯୋତି,
(ହବେ) ନୟନ ଘନ ଚରିତାର୍ଥ ହେବେ ପତିର ପାଶେ ସତୀ,
ଅଜାପତି ଓସେବିତୀ ମିଲିଲେ ମହି ସମ୍ପ୍ରତି
କତ ପ୍ରୀତି ଜାଗବେ—ହବେ କତ କୁଥୋଦୟ ॥

[ଅନ୍ତର୍ଗତ]

(হলুধবনি শজাধবনি জল ছড়া দিয়া গাঁট ছড়া বাঁধা অঙ্কা
সহ ওমোবতী ও সজিণীগণ প্রবেশ করিল)

১ম সঞ্চিনী। এস এস ঠাকুর জামাই ব'স বাসর ঘরে
আসব জগকে, জাগব বাসর, ভাসব রসের সাগরে।

২য় সঞ্চিনী। বলি আসুন আসুন বাজ জামাতা দেবতা মহাশয়
এই রাজ কল্পে সহবের সর্বাব কল্পের বোন সম্পর্ক হয়।
দেবতা হলেও এখন আপনি নৃতন বোনাই
যেয়ে গুলোর আজ কাল পূর্বাতন বালাই।
নিতি নিতি ছুড়োগুলোর হবে কেবল বিয়ে
নিতি এমনি জাগব বাসর নবীন নাগর নিয়ে।
রাগ ক'রনা দোয় ধ'রনা আমৰা ভাই মাঝ
তুমি দেবতা সৃষ্টি কর্তা হওনা বেছেঁস।

(বর কন্যার বাসরে উপবেসন)

৩য় সঞ্চিনী। জামাই একথানি গান গাও
পান তামাক খেয়ে ঘর যাও।

অঙ্কা। তোমরা গাও।

৪র্থ সঞ্চিনী। আমরা গান জানিনা মান জানি না জানি নাকে কাহা
আৱ কুনো ইঁচুরের মত হেঁসেল ঘরে রাখা।

অঙ্কা। গান জাননা তবে কি জান ? বাগান জান ?

৫ম সঞ্চিনী। আমরা কুলেব কুলনারী তাতে আবাৱ কুমারী,
বাগানের ধার আমরা কি ধারি ?

অঙ্কা। আমি সব ধ'রে দিতে পারি ! জানত একে পুৱনু তাম

ଦେବତା ! ଚ'ଥେର ଚାଉନୀତେ ଚିନେ ନିତେ ପାରି । ତୋମରା ସଦି ଗାନ
ଜାନ ନା ତବେ ବାସରେ ଏସେଛ କେନ ସୁନ୍ଦରୀ ! ଜାନ ତ ଆଜ କାଳ
ଦେଶେର, ଲଗବେର, ପଞ୍ଜୀର ବାସରେ, କେବଳ କତକଗୁଲୋ ଆନାହତ ସ୍ଵାମୀର
ଚକ୍ରଶୂଳ ଦୋର୍ଡଣୀ ସଙ୍ଗ ରାପିନୀ ମାଗିବାଇ ଆସେ—ବସେ—ହାସେ—
ପାନ ପାଯ—କୀଳ ଚଢ଼ ଚିମ୍ଟି ଚାପଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ମେବେ ଯାଇ—ଦଶ ସା ବା ଧେରେ
ଥାରୀ ! ତୋମରା ମବ ଏକ ଏକ ଥାନି ବନ୍ଦ ମାଇସୀର ଜାହାଜ ପୁରୋ ଦୃଷ୍ଟିର
ଝାହାବେଜେ ।

୧ୟ ସନ୍ଧିନୀ । ତାତେ ତୋମର ଭୟ କି ବୁଡ଼ୋ କତା
ତୁ ମି ସେ ଜାମାଇ ତାତେ ଦେବତା ।

ଅଙ୍କା । ତୋମରା ଯେ ଆଜ କାଳ ଦେବତାର ଉପରେ ଉପଦେବତା ! ଦେଖ
ତୋମାଦେର ଐ ପଟଳ ଚେରା ହରିଣ ଚୋଥେର ଚାଉନୀତେ—ତୋମାଦେର ଐ
ନିତସ ଜ୍ଞାନିତ ଚୁଲଗୁଲୋର ଡେଉ ଖେଳାର ଶୁବର୍ଜେ—ଆର ତୋମାଦେର ଐ
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଗାମିନୀ, ଧୀବା, ଫିରା, ଗାନ୍ଧୀର୍ଯ୍ୟ ଭରା—ଚଲନେର ଚହରମେ— ଦେବତା,
ଦାନବ, ମାନବ, ସଙ୍କ, ରଙ୍ଗ, କାରଓ ରଙ୍ଗା ନାହିଁ । ତୋମରା ଏକଟା ବିଶ୍ୱ
ଅନ୍ଧାଶେର ଆଜିଙ୍ଗୀ ପଦାର୍ଥ ! କି ସେନ ଏକଟା ମୋହିନୀ ଶତି ତୋମାଦେର
ଆଛେ—ଥାତେ କ'ରେ ଏହି ବେଚୋରା ପୁରୁଷ ମାତ୍ରେଇ କେମନ ସେନ ଚୁମ୍ବକେର
ଲୋହା ଟାନାବ ମତ ତୋମାଦେର କ୍ଳାପେ ମ'ଜେ ନରକେ ତଲିଯେ ଯାଇ ।

୨ସ୍ତ ସନ୍ଧିନୀ । ବାସରେ ଆର ଅତ ଦେବତାଗିରି ଫଳାତେ ହବେ ନା—ବକ୍ତୃତା
ବନ୍ଧ କର ବେଦବ୍ୟାସ ମହାଶୟ ! ଏଥନ ଦୁ ଏକଟା ଟମ୍ଭା ଟୁମ୍ଭୀ ଗାଓ ଦୁଟୋ
ଦଶଟା ରଙ୍ଗେର କଥା ବଳ—ଛଡ଼ା ଶୋନାଓ ; ଇଂଦ୍ରିଯର ଫୌଯାରା ଛୁଟେ ଯାକ ।

ଅଙ୍କା । ଆମି ଗାନ ଜାନି ନା ତୋମରା ଗାଓ ଆମି ଶୁଣି । ତବେ
ଆମି ନା ହୟ ଏକଟୁ ଓ ଧୁଟୁ ମାତ୍ରା ରେଖେ ଯାଇ ଆଧୁଟୁ ମାତ୍ରା ରେଖେ ଯାଇ
ତାରପବ ଶେଷେ ଏକଟୁ ଲ, “ଯ ରଙ୍ଗେର ଚରମ ଅଗିଯେ ଦାଓ ।

১ম সঙ্গিনী । তাই নে লো--ধর--গান ধর ।

২য় সঙ্গিনী । তুই--ভাই আগে ধর ।

১ম সঙ্গিনী । কি গান গাই বল দেখি ?

২য় সঙ্গিনী । “নিজের মাকে হারিয়ে ফেলে পরের মাকে মা বলা”

১ম সঙ্গিন । দূর দূব--দেবতা জামাই--যা তা কথা নয়--একটা ঠাকুর
দেবতাৰ গান গাইতে হবে ।

৩য় সঙ্গিনী । তবে কীভন গা লো কীভন গা । (স্বরে) গোপাল
গোবিন্দ হরে

১ম সঙ্গিনী । তাই গাই । (স্বরে) হরি তোমার দয়া পেলাম না
ডেকে ডেকে সারা হলাম সংজ্ঞা হ'ল না ॥

অঙ্কা । বাসরে এ গান যেন ধান ভান্তে মহীপালেৰ গানেৱ মত
কেমন বদৰসা ! টাট্টকা টপ্পা নয়ত তাজা খেটো লাগাও একা একা
মা পার—সবাই মিলে ধৰে যাও । গোলোমালে ঘোলে গৌজা দিয়ে
রাত কাটিয়ে—তোৱ বেলায় থবে ধেও । এখন নাও গাও ।

গীত ।

সঙ্গিনীগণ । মনেৱ মত মানুষ পেলে প্ৰণয়ে সুখ হয় ।

প্ৰাণে প্ৰাণ মিশে গেলে তবে চলে বিনিময় ॥

নারীৰ মন নৱম কেমন পুৰুষ পৱন বোঝে না তা,

বুক ফাটিলেও মুখ ফুটে কভু, কয়না তাৰা প্ৰাণেৰ কথা,

নাগৱ হ'লে ভাৰেৱ ভাৰুক বিনাশ ক'ৱে সকল ব্যথা,

জোৱ ক রে ধ'ৱে পীৰিত কৱা বিষময় ॥

୧ମ ସଞ୍ଜିନୀ । ଆମାଇ ! ଏହିବାର ତୋମାର ପାଲା, ଗାଉ ଭାଇ ଏକଥାଳ
ଗାନ !

ଅଙ୍କା । ଆମାର ହୟେ ତୋମାଦେର ସଥି ଗାଇଲେ ହବେ ନା ?

୨ୟ ସଞ୍ଜିନୀ । ଓଶ ! ବିଯେର କ'ଣେ ବାମରେ ଗାନ ଗାବେ କି କରେ ?
ମଜ୍ଜା ହବେ ନା ?

ଅଙ୍କା । ତା'ହଲେ ତ ଭାଇ ତୋମାଦେର ଗାନ ଶୋନା ହଲ ନା ।

୩ୟ ସଞ୍ଜିନୀ । ନିତାନ୍ତ କାଠ ରସିକ । ତା ବୁଡୋ । ଚଲ ଲୋ ଚଲ ସରେ
ଥାଇ ।

୨ୟ ସଞ୍ଜିନୀ । ତାଇ ଚ—ମିଛେ ମିଛେ ରାତ ପୋହାଇ କେନ ? ସରେର
ମିନ୍ଦେ ହୟ ତ ଏତକ୍ଷଣ ଆକାଶ ପାତାଳ କତ କି ତାବଛେ । ସରଂ ସାବାର
ସମୟ ଐ ବୁଡୋ ବରଟାକେ ଆର ଏକଟା ଟଙ୍ଗା ଶୁଣିଯେ ଦିଯେ ଯାଇ ଚ ।

୧ମ ସଞ୍ଜିନୀ । ମେହି ଭାଲ କଥା ।

ଗୀତ ।

ଶୋନ ଏକଟା ବୁଲେର ଟଙ୍ଗା ଓହେ ପ୍ରିୟ ବିଧୁ ।

ଯେମ ଟଙ୍ଗା ଶୁନେ, ଥାଙ୍ଗା ହ'ରେ ଚେଯେ ଥେକ ନା ଶଧୁ ॥

ଆଧ ଫୁଟଙ୍ଗ କମଳ କଲି, ତୁମି ତାଯ ଚତୁର ଅଲି

ଉଡେ ଉଡେ ଘୁରେ ବ'ସେ ଲୁଟେ ଥାଛୁ ମଧୁ ।

ତୋମାର ମଧୁର ତାଙ୍ଗାର ଶୁଦ୍ଧରେ ଐ ଶୁଧାତରୀ ବିଧୁ ॥

[ସକଳେର ପ୍ରକଳନ ।

(ଗୀତକଣେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ସତ୍ୟନାରୀଯଣ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

ସତ୍ୟନାରୀଯଣ ।

ଆମାର ଦିଦିର ବିଯେର ଲୁଚି ଥାବ ଲୁଟିବ କତ ମଜ୍ଜା ।

ଓ ବୁଡୋ ଦାଦା—ଦାଦା ମହାଶୟ, ଶୋନ ଆମାର ଅନୁନୟ

ଭାଲ ଭାଲ ଥାବାର ଏଣେ ଥେତେ ଦାଉ ଗୋ ଏ ସମୟ
ନଇଲେ ଆମୋଦ ଧରେନା ମଜା ଜମେନା, କିଛୁ ଭାଲ ଲାଗେନା
ନା ଥେଲେ ଏହି ଶେଷ ରାତ୍ରେ ଥାଜା ଖୁର୍ବା ଗଜା ॥
ତୁମି ନା ହୟ ଟପ୍ ଟପ୍ ଟପ୍ ଶୃଷ୍ଟି କର ଯଞ୍ଚା
ଆମି ନା ହୟ ହାଜାର ହାତେ ଗପା ଗପ ଥାଇ ହାଜାର ହାଜାର ଗଞ୍ଚା ।
ବୋନାଇ ଦାଦା ଥେତେ ଦେବେ ପ୍ରାଣଟା ହବେ ଠାଙ୍ଗା
ବେଜାଁଯ ରଗଡ଼ ଫୁର୍ତ୍ତି କର ଆର କେବଳ ବଗଲ ବାଜା ॥

[ନୃତ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ବନ୍ଦା । କେ ଏ ବାଲକ ! କୋଥା ଥେକେ ଏଲ—କୋଥାଯଇ ବା ଚଲେ
ଗେଲ ।

ଓର୍ଧେବତୀ । ଚଲୁନ ସବ ବଲାତେ ବଲାତେ ଯାଇ । [ଉଭୟେର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ତୃତୀୟ ଦୂଷ୍ଟ ।

ଲୋଭ ଓ ଲାଲସା ।

ଲୋଭ । ବଳ ଲାଲସା କାର ଜୟ ?

ଲାଲସା । ମେଘେ ମାନ୍ୟର ଚିର ଜୟ ।

ଲୋଭ । କାଳକେକାର ବାସରେ—କେ ଗେଲ ହେବେ ?

ଲାଲସା । ବିଶେର କ'ଣେ—ଲାଜେ ପଡେ—ଛିଲ ଚୁପଟୀ କରେ ।

ଲୋଭ । ଆମାଦେର ତ କାଜେର ଶେ ।

ଲାଲସା । ଚଳ ତବେ ନିଜେର ଦେଶ ।

ଲୋଭ । ବିଶେଟା ହ'ଲ ବାଁଚା ଗେଲ

ଲାଲସା । ନା ହଲେଓ ଛିଲ ଭାଲ ।

লোভ । তাহলে কি এড়ান পেতাম
লালসা । না হয় আর কিছু দিন থাকতাম
লোভ । আর থেকে কাজ নাই
লালসা । চল তবে নিজের ঘরে যাই ।

গীত ।

লোভ । সেই ভাল, ঘরে চল, গিয়ি ।
লালসা । বল সেথা গেলে কর্তা—বলবে আমায় ধন্তি ॥
লোভ । তুমি আমার মাথার চুল, তুমি আমার গোলাপ ফুল,
লালসা । তুমি আমার চুয়া চন্দন ধূপ ধূনো শুঙ্গ্যল ;
লোভ । তুমি আমার রাত দুপুরে আপিংএর মৌতাত—
লালসা । তুমি প্রাণ চিটে শুড়ের টকে ঝোলা মাং
লোভ । ভয় কি মনি—ভিয়েন ক'রে দেবে পীরের সিনি
লালসা । মওবৎ—খুরে তোমার কথায় জগত মান্তি ॥

[অস্থান ।

চতুর্থ দৃশ্য ।

(রাজ অন্তঃপুর)

(ব্রহ্মা ও ওঘোবতী আসিলেন)

ব্রহ্মা । ওঘোবতী । এইবার আমায় বিদায় দাও বছ দিন অঙ্গ
লোক শৃঙ্খ আছে—এখন একবার সেখানে যাওয়া আমার বিশেষ
প্রয়োজন ।

ওঘোবতী । দাসী ?

অঙ্কা। তুমি এই স্থানেই থাক—প্রতাহ আমি তোমার সদে—
সাক্ষাৎ ক'বৰ।

ওঘোবতী। প্রভুর অনুকম্পা! দেখবেন—মাসীকে যেন ভুলে
যাবেন না।

অঙ্কা। তা ভুলব না শুন্দরী! এখন একবার তোমার আনন্দ
জননীর নিকট বিদায় গ্রহণ করতে যাই।

ওঘোবতী। যেতে হবে না—ত'রিছি ঈ আসছেন—আমি অস্ত-
রালে ধাই—বড় লজ্জা হচ্ছে। (প্রস্থান)

(দুর্ঘোধন ও নর্মদা আসিলেন)

দুর্ঘোধন। আমার মত আজ ভাগ্যবান কে? স্বর্ণ বিধাতা
য়ার জামাতা?

নর্মদা। এ ক'দিন বেশ আনন্দে ছিলাম বাবা! কিন্তু আজ—

অঙ্কা। আজ কি দেবী? অঙ্গ লোকে যাব ব'লে? তাতে তো
হংখ করবার কিছুই নাই জননী। আমি তো আপনাদের ক'ছে চির
দিনের জন্ত বাঁধা থাকতে প্রতিশ্রুত আছি। যত দিন না অনার্য কর
হতে মাহিমাতী রঞ্জনা হচ্ছে ততদিন আমি এ স্থান ছাড়া নই। এখন
হচ্ছে মনে আপনারা আশায় বিদায় দেন।

নর্মদা। আবার কখন দর্শন পাৰ?

অঙ্কা। যখন ইচ্ছা—ডাকলেই দেখা দেব। আৱ অদ্যই পুনৰায়
এখানে আসব।

দুর্ঘোধন। অধীন যেন শুতিগথ চুক্ত না হয় বাবা।

অঙ্কা। ওকল্প হীনতা প্রকাশ ক'বৰবেন না। বর্তমানে আগমি
আমাৰ শক্তি দেব। (প্রস্থান)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଏତ ଦିନେର ପର ଏକଟା କଠୋର ଦାସ—କଳାଦୀୟ ହତେ ଅବ୍ୟାହତି ଲାଭ କ'ବଳାଗ । ଏଥନେ ଏକଟା ଅକାଞ୍ଚ ଦାସ ଆମାର ସାଡେର ଉପର ଚେପେ ରଖେଛେ । ଏଥନେ ଏକଟା ବିରାଟି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆମାର ଚକ୍ର ନେମିବ ଦାସୁଲେ ଧୂରେ ବେଡ଼ାଛେ—ଏଥନେ ଏକଟା ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପାଦ୍ୟ ଦିବ୍ୟ ଆମାର ଜୀବନ ଶୋଣିତେର ସଙ୍ଗେ ଶିରାୟ ଶିରାୟ ଗିଶେ ରଖେଛେ । ଗେଟୀ ଆମ କିଛୁଟି ନୟ—ଅନାର୍ଥ୍ୟ କବଳ ହତେ ବାଜା ରକ୍ଷା—ଓତିଷ୍ଠାନକେ ପ୍ରାଧୀନଭା ଦେଉଥା—ମାହିସୁତୀକେ ଧର୍ମୋଦେଶେ ନିବେଦନ କରା ।

(ସୁଧୋଧନ ଆସିଲ)

ସୁଧୋଧନ । ଦାଦା !

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । କେନ ଭାଇ ?

ସୁଧୋଧନ । ଆମି ମୃଗ୍ୟାୟ ଯାବ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ସଙ୍ଗେ ଆର କେ ଯାଛେ ଭାଇ !

ସୁଧୋଧନ । ମୃଗ୍ୟା କରତେ ଯାବ ତା ସଙ୍ଗେ କେ ଯାବେ ? ଏକାଇ ଯାବ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ମେ କି କଥା ସୁଧୋଧନ ! ଏକା କି କୋଥାଓ ଯେତେ ଆଛେ ? ତୁମି ଯେ ରାଜାର ଭାଇ ଏକା ଗେଲେ ରାଜ ସମ୍ବାନେର ହାନି ହବେ ଯେ ଭାଇ । ତୁମି ଆମି ତ ପୃଥକ ନାହିଁ ଭାଇ—ତୁମିଓ ଯେ ପିତା ମାତାର ପୁତ୍ର ଆମି ଓ ତ ତାଇ । ତବେ ତୁମି କେନ ଏକା ମୃଗ୍ୟାୟ ଯାବେ ? ଦୈତ୍ୟ ସାମନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ନାହିଁ—ନା ହୟ ଚଲ ଆମିହି ଯାଇ । ଅନେକ ଦିନେର ପର ଦୁଇ ଭା'ରେ ମୃଗ୍ୟାମୋଦେ ମତ ହଇଗେ ।

ସୁଧୋଧନ । (ନିଜ ମନେ) ଆମାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଓ ତ ତାଇ କୁମୀର ହୟ ତୋମାର ହୁନ୍ଦୁମ ନଦୀତେ ଚୁକେଛି—ବାଘ ହ'ମେ ତୋମାର ଜୀବନ ବନେ ଆଶ୍ରମ ନିଯେଛି—ଭାଇ ହୟ ଲୋକେର ଚ'ଖେ ସାଁଚ୍ଛା ଥେବେ ତୋମାର ବୁକେର ରକ୍ତ ପାନ କରତେ ଏସେଛି । ତୋମାର ଅଭିମତ ଜୀବନରେ ପାରଲେଇ ବିଶ୍ଵାସ

ভূত্য দ্বারা তিক্ততে সংবাদ পাঠিয়ে তোমার শ্রীষ্ট ধ্যবস্থার জন্ম
প্রস্তুত হয়ে আছি—ধর্মের ভাণে ভুলিয়েছি—দেখি তোমার মুখে কি
উত্তর নির্গত হয় ।

দুর্ঘোধন । কেন ভাই ! কোন উত্তর না দিয়ে নীরবে ভাবছ
যে ? তবে কি আমি গেলে তোমার আনন্দে ঘাঁষাত হবে ?

স্মৃত্যোধন । না তা নয় তবে—

দুর্ঘোধন । কি ?

স্মৃত্যোধন । হিংস্র প্রাণী পরিপূর্ণ কাননে কত বিপদ কত ভয় ।
রাজা আপনি—আমন মূল্যবান জীবন নিয়ে যাওয়াটা—

দুর্ঘোধন । সে কি কথা ! ভাই—তুমি যেতে পার—তোমার
প্রাণের মূল্য নাই—আব আমি রাজা বলে যেতে পারি না—আমার
জীবন এত মূল্যবান ? এটা কি কথা—এটা কি আয়পরতা এটা কি
ধর্মালুমোদিত ? বিশেষতঃ আমরা যে রাজপুত । হিংস্র প্রাণীকে ভূম
ক'রলে আগামের চ'লবে কেন ? আমি যা বলে তোমার সঙ্গে । দুই
ভাই এক হয়ে একসঙ্গে মৃগয়ায় যাব ।

স্মৃত্যোধন । তবে আয়োজন ক'রতে আদেশ দেন ?

দুর্ঘোধন । এখনি—এই মুহূর্তে । তুমি আমার আদেশ নিয়ে
কোন কাজ ক'রতে যেওনা সেটা ভাল দেখায় না । আমি ত নিজেব
রাজ শক্তি তোমার উপর আনেক দিন দিয়েছি আবার আজও
দিছি—তুমি এ রাজ্যের রাজাৰ মত কাজ ক'রবে । দে'খ ভাই এমনি
ভাত্ত মিলন যেন চিরদিন থাকে—এমনি ধাৰা যেন হেঁসে হেঁসে ভাই—
যেৱে সঙ্গে কথা কইতে কইতে ম'রতে পারি—ঠিক এইক্ষণ ভাই হয়ে—
এখন কাৰ মত শেষ পর্যন্ত এমনি ভাবেই থাকি—যেন পৃথক হ'স না ।
পৃথক হলোই মন ভাসবে—বুক দমে যাবে—শক্রু সব পেয়ে ব'সবে ।

ସୁଯୋଧନ । ତବେ ଆସି ଏଥିନ ଦାଦା—ଆଗନି ପ୍ରସ୍ତୁତ—ହ'ନ ।
(ଅଞ୍ଚ ଦିକେ ନିଜ ମନେ) ମରବାର ଜଣ୍ଠ—

(ପ୍ରହାନ)

ନର୍ମଦା । ତାହଲେ ଯୁଗଯାରେ ଯାଉଯାଇ ଟିକ ହ'ଲ ତୋମାର ରାଜୀ ?
ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ । ସୁଯୋଧନ ଯାଛେ—ତାର ମଙ୍ଗେ ଯାବ—ଏତୋ କୁଥେର କଥା
ମହିୟୀ ।

ନର୍ମଦା । ତୋମାର—ଆମାର ନଯ ।

ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ । କେନ ?

ନର୍ମଦା । ମେ ତୋମାର ଭାଇ—କିନ୍ତୁ ତୁମି ଯେ ଆବାର ଆମାର ଶାଶୀ
ଦେବତା ସର୍ବତ୍ସ ! ଭାଯେର ଜଣ୍ଠ ତୋମାର ପ୍ରାଣ ଦେମନ କାନ୍ଦେ ତୋମାର
ପ୍ରାଣେର ଭାବନାର ଆମାର ପ୍ରାଣ—ତାର ଚେରେ ଅନେକ ବେଶୀ କାନ୍ଦେ ।
ତାହି—

ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ । ତବେ କି ତୁମି ନିଷେଧ କର ?

ନର୍ମଦା । ସାଧ୍ୟ କି ଯେ ରାଜୀର କଥାର ଉପର କଥା ବଲି ।

ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ । ଭେବନା—ଭାଇକେ ଅବିଶ୍ଵାସ କ'ରିତେ ନାହି—ତାହଲେ
ମହାପାପ । ଯାଇ ଆମି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହଇଗେ

(ପ୍ରହାନ)

ନର୍ମଦା । ଯାଓ—ତୁମିର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ଆମିର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହଇଗେ ।

(ଅରିନ୍ଦମ ଆସିଲେନ)

ଅବିନ୍ଦମ । କିମେର ଜଣ୍ଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମା ?

ନର୍ମଦା । ମରବାର ଜଣ୍ଠ ବାବା ।

ଅରିନ୍ଦମ । ମେ କି ମା ?

ନର୍ମଦା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହ'଩ା କୁମାର—ଆଶକ୍ତା କରେନା ପୁଅ ! ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
ଥେବନା ବାଛା । ଆଜି ଏକଟା ଅତି ବଡ ସର୍ବନାଶ ସଟିବେ । ଉପେକ୍ଷା

ক'রলে যে একটা ভীষণ অনৰ্থ সংঘটিত হবে—তাৰ পৱিণামে
বড় তীব্র শৰ্মান্তিক অনুশোচন। ভোগ কৰতে হবে—কেনে কুল
পাবে না !

অরিন্দম। এমন কি সৰ্বনাশ মা ?

নৰ্মদা। শহীবাজ ঠাকুৰপোৱাৰ সঙ্গে মৃগযাম ঘাটছেন।

অরিন্দম। তাতে ক্ষতি কি মা ?

নৰ্মদা। হা আবোধ ! সংসাৰে মাছুষ হয়ে এসে মাছুষ চিনতে
শিখলি না। তবে আৰু মাছুষ হবি কৰে ? আমাৰ পেটেৱ ছেলে
হ'য়ে তোৱ বুদ্ধি এত গোটা—তোৰ মেধাশক্তি এতই শীণ—
ছি ছি—

অরিন্দম। বুৰোছি মা ! কি উদ্দেশ্যে কাক। আবাৰ এ পুৱে
গ্ৰেশ ক'রেছেন—সেই কথা ?

নৰ্মদা। হাঁ—চুপ ! মনে ক'রেছিলুম আমি নিজেই যাব, তা
তুমি যখন এসেছ তখন জয়সেনকে সঙ্গে ক'রে তুমিই যাও—
বিশেষ সতৰ্কতা সহ রাজাৰকে রক্ষা ক'ৰতে হবে। কেমন—
'পাৱবে ?

অরিন্দম। পাৱব না যদি তা হ'লে তোমাৰ গৰ্ত্তে জয়েছি কেন ?
পাৱব না যদি তবে তেমন দেবতাৰ ঘৰ পিতা পেয়েছি কেন ? মা
আমি তোমাৰ শুনছুক্ষ পাঁচ ক'ৰে এত কাপুক্ষ—এমন হীনবীৰ্য—
অপদীৰ্থ নই, যে পিতা মাতাৰ জন্ম আজ্ঞাত্যাগ ক'ৰতে পাৱব না ?
চলাম মা—পদধূলি দাও।

[অস্থান।

নৰ্মদা। ছেলেটা গেল বটে—তবু যেন মন্টা স্বৃষ্ট হ'ল মা।
কি কৰি—আমিও যাৰ নাকি। (গমনোচ্ছত)

(ସାଧା ଦିଯା ନିୟତି ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ବଳ ନା ଲଲନା କେନ କୋଥା ଘେତେ ଚାଙ୍ଗ ।
ଯା ହବାର ହବେ, କେନ ମିଛେ ତବେ, କାଣେର ଗତିତେ—ବାଣୀ ଦିତେ ଯାଉ ॥

ନର୍ମଦା । କେ ତୁମି ଭୀଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି—ତାମ୍ରକେସା—ପିଞ୍ଜଳ ନୟନା
ପିଶାଚୀ ରସଣୀ ? ତୋମାର ଏହି ଭୟକ୍ଷରୀ ବେଶ ଦେଖେ ଯେ ଆମାର ବଡ଼ ଭୟ
ହଜେ ।

ନିୟତି । ସଂସାର ଚାଲିତ ମମ ଚକ୍ରପଥେ
ଘୁରେ ବେଡ଼ାଇ ସଦା ସମୟେର ସାଥେ
ଶମନେର ଆଜ୍ଞା ବହନ କରି ମାଥେ
(ତାଇ) ଭୟକ୍ଷରା ରୂପ ଦେଖିବାରେ ପାଉ ॥

ନର୍ମଦା । କୋଥା ଯାଜ୍ଞ ତୁମି ଯାଉ—ପଥ ଛାଡ଼ ଆମି ଘରେ ସାହି ।

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ଚଲେ ଯାଉ ମୋଜା ପଥେ ସାଧା ଦିବ ନା
ହବାର ଆଗେ କୋନ କଥା କାନେ ନୋବ ନା
ତୁମିଓ ଚଲ ଆମିଓ ଚଲି ଥମ୍ବକେ ଯେଓ ନା
ଘୁରନ ଚାକା ଘୁରଛେ ଆମାର ମାରଛେ ଜବର ଦୀଓ ।

(ଅନୁର୍ଧାନ)

ନର୍ମଦା । କେନ ଆବାର ଏହି ଏକଟା ବିଭିନ୍ନିଧିକା ?

(ପ୍ରହାନ)

পৰিওষ্ঠা দৃশ্য ।

তিব্বত রাজান্তঃপুর ।

(উন্মাদিনী সুরমা আসিল)

সুরমা । একটা বড় মজাৱ কথাগো একটা বড় মজাৱ কথা । একছিল রাজা তাৱ ছিল একটা ছেলে । ছেলেটা রাজা রাণীৱ বুকেৱ হাড় দেহেৱ রক্ত হাতেৱ আঙুল ছিল সেটা একদিন বেড়াতে বেড়াতে ঘুৱতে ঘুৱতে পা হড়কে পাহাড় থেকে পড়ে গেল বাম—অমনি চুৱমাৱ যেন ধূলোৱ মত গুঁড়ো হয়ে গেল । রাজাটা তাই না দেখে হততস্ফ রাণীটাৰ পাগলে গেল । আহাহা বাহা যে কত ছব ক্ষীৱ সৱ ননী মাথম খেতো—আদৱে সোহাগে ভুবে থাক ত বুকেৱ ভেতৱ চামড়া ঢাকা দিয়ে লুকোন থাকত । একটা ডাকিনী নাকি তাকে মন্ত্ৰ বলে ভুলিয়ে নিয়ে গিয়ে তাৱ মাথায় বাজ মেৰেছে । সব গেছে গো সব গেছে । সবে ধন নীলমনিটা আজ এতকাল পৱে বুক খানকে ভেঙ্গে দিয়ে কোথায় লুকিয়ে প'ড়েছে । হ্যাগা হ্যাগা ! তোমৱা কি কেউ তাকে ধৱে এনে দিতে পাৱ ? আমাৱ আপড়া সাধৈৱ শুক পাথীটাকে তোমৱা ধ'ৱে এনে খাঁচাৱ মধ্যে দিতে পাৱ ? আমি তাকে সোণাৱ পিজৱে রেখে দিই ধজ্জ ক'ৱে খেতে দিই । সে উড়ে উড়ে ঘুৱে ঘুৱে সোণাৱ দাঁড়ে ব'সবে বুলী বলবে তাই শুনব কত আহলাদ হবে—কত সুখ হবে । হাঃ হাঃ হাঃ (হাশ) আমি পাগলৱ খেৱালে কত কি বকছি ? এতে লাভই বা কি ? সুৱ ছাই আৱ ভাৱব না গেছে গেছে সে নিজেই গেছে—আমৱাও

ଯାବ ତୋମବୀଓ ଯାବେ ଏହି ଜଗତେର ସବାହି ଯାବେ । କେଉ ଥାକବେ
ନା—କେଉ ଥାକବେ ନା । ଯେ ଏସେହେ ଶେଇ ଯାବେ । ତବେ କେନ
ମିଛେ ଭାବନା—କେନହି ବା ତାର ଜଳ ମନ ବିଗୁଡ଼େ ଦିଲେ କ୍ଷେପା
ସାଜା—କେନହି ବା ତାର ମାୟା କରା । ଯେ ଯାଯା ମେ କେ ? କେନହି ବା ଯାଯା
ତା ଜାନ । ।

(ନିୟତି ଆସିଲ)

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ଏହି ତ ଭବେର ଗତି ।

ଯେ ଆସେ ଶେଇ ଯାବେ ବିଧାତାର ଏ ରୀତି ॥

ଫୁରମା । କେ ତୁମି ଗା ? ଆଲାର ଉପର ଚେଦୋ କଥା କ'ମେ ଆଲା
ବାଡ଼ାତେ ଏସେହୁ ?

ଗୀତ ।

ନିୟତି । ଆଲାର ଏଥିନି କି ହୁମେହେ ଏହି ତ ଫୁତ୍ପାତ
ଜୀବନ ଭୋର ଜଲେ ଜଲେ କ'ରବେ ଅଞ୍ଚପାତ,
ନାହି ଦିନ ରାତ ସନ୍ଧୟା କି ପ୍ରଭାତ,
ଯାବେ ଅକଞ୍ଚାନ୍ଦ, ଫିରିବେ ନା ଶତ, କରିଲେ ମିନତି ॥

ଫୁରମା । ଏ କଥା ସବାହି ଜାନେ । ଯେ ଯାଯା ମେ ଆସେ ନା—ଦିନ
ବାତ ଥୁଙ୍ଗଲେ ଓ ଦେଖିତେ ପାଓଯା ଯାଯା ନା—ଶତ ଅଛନ୍ତି ମିନତି କାନେହୁ
ଶୋନେ ନା । ଏ ସବାହି ଜାନେ ସବାହି ଶୋନେ କିନ୍ତୁ ବୋଲେ କ'ଜନ ?

ନିୟତି । ଯେ ନା ବୁଝେ, ମଗ୍ଜେ ଚଲେ, ଶେଇ ତ ସବ ହାରାଯ
ଶେଷେ ଦୁର୍ବ୍ୱଳି ବଶେ ନିଜେଓ ଜାଲେ ଜଡ଼ିଯେ ଯାଯା,

ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ ମେ କାଳେର ବୀଧିନ କୌଣସି ଏଡ଼ାଯ
ଦେଖେଛୁ କି ଦେଖେ ଶୁଣେ ପେଶେଛୁ କେଉଁ ଶୁମ୍ଭତି ॥

(ଅନ୍ତର୍ଧିନ ।

ଶୁରମା । ଶୁଷେଗ ପେଦେ ସବାଇ ଏମନି ବ'ଲେ ଥାଇ । କିନ୍ତୁ ନିଜେର
ବେଳା କେଉଁ ସାମଜାତି ପାରେ ନା । ଅର୍ଥଚ ପରକେ ବେଶ ଉପଦେଶ ଦିତେ
ପାରେ । ଉପଦେଶ ଦେଉସାଇର ଚେଯେ ଯେ ସେହି ଉପଦେଶ ପାଲନ କରେ ସେହି
ବାହାଦୁର । ତା ତେବେ ପ୍ରାଣ ତେବେ ମନେର ବୀଧି ତେବେ ଧୈର୍ଯ୍ୟେର ମୀମା
କ'ଜନେର ଆଛେ ? ଛେଲେ ମରେ ଗେଲେ ମା ବାପ ଚିରକାଳିଇ କିମ୍ବା ବୁକ
ଚାପଡ଼ାଯ ଆଛାଇ ଥାଇ । ତବେ ହ୍ୟା ଏକଟା କଥା । ଏହି ଯେ ବ୍ୟାପାବଟା
ଏ କେଉଁ ଏକଥାବ ତଲିଯେ ଦେଖେବ ନା ।

(ଶୁଖନନେର ପ୍ରବେଶ)

ଶୁଖନନ । ଶୁଦ୍ଧମା । ଶୁରମା ।

ଶୁରମା । କେ ରାଜୀ ! ଏମେହ ? କି ଜଣ୍ଠ ଏମେହ ! ଏମନା ଏମନା
ଆମାର କାହେ ଏମନା ଯାଓ—ତଫାଂପାଲେ ମରେ ଯାଓ—ଏମନା—ଆମାଯା
ସ୍ପର୍ଶ କ'ରନା । ଛି ଛି କେମନ ପୁରୁଷ ତୁମି ଗୋ ? ଆଗି ଯଦି ତୋମାର
ମତ ରାଜୀ ହତ୍ତାମ ଆର ଏମନି ଧାରା ଆମାର ଛେଲେକେ ଯଦି ଅଗ୍ନାୟ କ'ରେ
ମେରେ ଫେଲାତ ତାହଙ୍କେ ଦେଖିତେ ଏହି ଶୁରମା ସେଦିନ କି ଏକଟା ପ୍ରାଳୟ କାଓ
ବାଧିଯେ ଫେଲାତ । ତାହଙ୍କେ ଦେଖିତେ ସଂବାଦେର ମଞ୍ଜେ ମଞ୍ଜେ ଶକ୍ରକେ
ସ୍ଵର୍ଗଶେ ରମାତଳେ ପାଠାତି ତାହଙ୍କେ ଦେଖିତେ ପେତେ ବାଦେର ମତ ଶାଫ
ଦିଯେ ଶୃଗୁଳ ଦଳକେ ଥେଯେ ଫେଲାତ । କି ବଲବ ତୁମି ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ପ୍ରାଣ
ତୋମରା ଦୟା ମାଯାର ଧାର ଧାରନା ! ତାହି ଏତଟା ତାହି ଏମନ ଭାବ ।
ଯାଓ ଯଦି ଛେଲେର ବାବା ବ'ଲେ ପରିଚୟ ଦିତେ ଚାଓ---ଯଦି ବୁନୋ ଆତିର
ଏକ ଗୁଁଯେ ସ୍ଵଭାବ ଠିକ ରାଖିତେ ଚାଓ---ଯଦି ତିବର ଦେଶେର ମୁଖେ କାଳୀ

ମାଥାତେ ନା ଚାଓ, ତବେ ଯାଉ ଏଥିଲି ଏହି ମୁହଁରେ ଏହି ଦଣ୍ଡେ ମାର ମାର କାଟ କାଟ ଶବ୍ଦେ ତିବତ ହ'ତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାପିଯେ ଦିଯେ ସ୍ଵର୍ଗେ ଆବାର ତାଦେର ଆକ୍ରମଣ କର ଏବାର ଆର ସଞ୍ଜି କରତେ ପାବେ ନା----
ହୟ ଆଣ ଦେବେ ନୟ ପୁନ୍ନ ହତ୍ୟାର ପ୍ରତି ଶୋଧ ନିଯେ ଫିରବେ
ନଈଲେ----

ମୁଖନନ । ନଈଲେ କି ?

ଶୁରମା । ନଈଲେ ତୋମାୟ ଏଥାନ ହତେ ଦୂର ଦୂର କରେ ତାଢ଼ିଯେ ଦେବ ।
ବଲବ ତୁମି ତିବତେର ରାଜୀ ନାହିଁ । ଶୁରମାର ସ୍ଵାମୀ ନାହିଁ । ଶୁମେଳର କେଉ
ନାହିଁ । ତିବତ ରାଜେର କଙ୍କାଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଦେହ ଧାରଣ କ'ରେ କୋନ ଶଠ
ପ୍ରବନ୍ଧକ ଶବ୍ଦତାନ ଆମାର ଘରେ ଚୁକେଛେ । ଦରଜା ବନ୍ଦ କରେ ଦେବ ପ୍ରହରୀ
ଦିଯେ ପ୍ରହାର କରାବ କେଉ ରାଥତେ ପାରବେ ନା ।

ମୁଖନନ । ପୁନ୍ନ ଶୋକ ବିନ୍ଦଲା ରାମଣୀ ! ଶୋନ ଏକଟା
କଥା—

ଶୁରମା । କୋନ କଥା ଶୁନନ୍ତେ ଚାଇନା—ଚାଇ ତୁମି ଯୁଦ୍ଧେ ଯାଓ—ସେଇ
ଡାକିନୀ ମେଘେଟାକେ ଧ'ରେ ନିଯେ ଏସ ତାର ବାବାର ରାଜ୍ୟ ଲାଗୁ ଭଣ୍ଡ
କ'ରେ ଦାଓ ।

ମୁଖନନ । ଶୁରମା ଶୁରମା ଆର ଉତ୍ତେଜିତ କ'ରନ୍ତେ ହବେ ନା । ଆମି
ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କ'ରେ ବଲଛି ଆର କ୍ଷାତ୍ର ହବ ନା—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
ଥାକବ ନା—ଜୀବନାନ୍ତ ପଦେ—ଆବାର ଯାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେ । ଆବାର ଯୁଦ୍ଧ
କ'ରବ—ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନକେ ଜଳନ୍ତ ଆଗୁନେ ପୁଡ଼ିଯେ ମାରବ । ମାହିମତୀକେ
ରଙ୍ଗ ନଦୀତେ ଡୁଖିଯେ ଦେବ—ରାଜପୁତ୍ରେ କୌର୍ତ୍ତି କଳାପ ଅନାର୍ଦ୍ଦୟର ଦାପେ
ବିଧବୀ କ'ରେ ଦିଯେ ଆସବ ।

ଶୁରମା । ତାଇ ତାଇ । ଯାକ—ମଧ୍ୟ ଯାକ—ହୟ ତାରା ନୟ ଆମରା ।
ଏହି ତ ବୀରେର ପଦ—ପାଲୋଯାନେର ମତ କଥା ।

୫ମ ଦୃଶ୍ୟ ।]

(ପରିଚାରିକା ଆସିଲ)

ପରି । ଏକଥାନି ପତ୍ର ।

ଶୁଖନନ । କେ ଦିଲେ ?

ପରି । ବିଦେଶୀ—ଚିନିନା—ତବେ ବଲେ ମାହିଞ୍ଚିତୀ—ହତେ ଆସଛି ।

ଶୁଖନନ । ଦେଖି ପତ୍ର । (ଦେଖିଯା) ରାଣୀ ରାଣୀ ! ଆର ଭେବନା କେନା—ଦୂଃଖ କ'ରନା । ରାଜ ଭ୍ରାତା ପତ୍ର ଦିଯେଛେ ଲିଖେଛେ ଓସିଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେର ଉତ୍ତର ଶୀଘ୍ର କାନନେ ଅବଶ୍ଵାନ କ'ରନ୍ତେ—ଚୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକେ ଧରିଯେ ଦେବେ । (ପରିଚାରିକାକେ) ପତ୍ର ବାହକେର ସଙ୍ଗେ ସେ ପାଗଲଟା ଛିଲ—

ପରିଚାରିକା । ତାକେ ପାଗଲା ଗାରଦେ ପାଠାଇସେ ଦିଯେ ମେନାପତି—ମହାଶୟ ରାଜ ବୈଦ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କ'ରେ ଦିଯେଛେ ।

ଶୁରମା । କେ ସେ ମହାରାଜ !

ଶୁଖନନ । କଣସିଂହ ! ଉନ୍ମାଦ ହେଯେଛେ—ତାର ଶୁର୍ଖଧାର ଜନ୍ମ ଅଭ୍ୟାସ କ'ରେ ପାଠିଯେଛେ ।

ପରି । କି ବଲବ ?

ଶୁଖନନ । ବଲଗେ—ଆଦେଶ ମତ କାର୍ଯ୍ୟ—ସଥା ସମୟେ ହବେ ।

ପରି । (ପ୍ରସ୍ତାନ)

ଶୁଖନନ । ଚଲିଲାଗ ତବେ ରାଣୀ —

ଚଲିଲାଗ ବୈର ନିର୍ଯ୍ୟାତନେ

ଆସି ସଦି ଦେଖା ହବେ

ନୟ ଶେଷ ଦେଖା ଏହି ।

ପ୍ରତିହିଂସା, ଧରି ହବେ

ପୁରୁଷ ହତ୍ୟାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିତେ

ଚଲିଛୁ ସମୟେ ।
 ହୟ କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର
 ନୟ ମୃତ୍ୟୁ
 ଯା ହୟ ତା ହେ । (ପ୍ରସ୍ତାନ)
 ଶୁରମା । ସାଓ ତୁମି ଅତିହିଂସା କରିତେ ସାଧନ
 ବହିଲାଭ ଆମି ତବ ଆଶା ପଥ ଚେଣେ ।
 ଶୁନିବ ଯଥନ ମୋର ପୁଜ ହତ୍ୟାମ୍ବାଦୀ
 ନିହତ ସମରେ କିମ୍ବା ବନ୍ଦୀ କାର୍ଯ୍ୟାଗାରେ
 ମେଇ ଦିନ ହିଂସାନଳ ହଇବେ ନିର୍ବାଣ ।
 ନଚେହ ଏ ତୁଷାନଳ ସମ
 ଧିକି ଧିକି ଜଲିତେ ଥାକିବେ
 ବୈବୀ ରତ୍ନ ବିନା ବହି କରୁ ନା ନିବିବେ ।

(ପ୍ରସ୍ତାନ)

ଶଷ୍ଟ ଦୂଷ୍ଟ ।

ବନ ଭୂମି ।

(ଶ୍ଵେତାଧନ ଓ ଶୁଖନନ)

ଶୁଦ୍ଧୋଧନ । ଶୋନ ରାଜୀ

ସ୍ଵେତେ ଅନତି ଦୂରେ
 ଶୁଷ୍ଟ ଭାବେ ଖୁବ ସାବଧାନେ
 ଥାକିବେ ଲୁକାଇସେ ।

କୌଶଳେ ସଥିନ ଆଗି ସେଇ ପଥ ଦିଯା
ଦାଦାରେ ଲାଇଯା ଥାବ ।

ସେଇ କାଳେ କରିବେ ବନ୍ଧନ ।

କିନ୍ତୁ ଖୁବ ଛେଷିଯାଇ—ମନେ ଥାକେ ଯେନ,
ଆମାରେଓ କରିତେ ବନ୍ଧନ
ନତୁବା ବିଫଳ ନଥ ।

ଶୁଖନନ । ଭରସା ତୋଗାର ମହାରାଜ !

ପାରି ଯେନ—ପୁତ୍ର ହତ୍ୟା ପ୍ରତିଶୋଧ
କରିତେ ଗ୍ରହଣ । (ପ୍ରଶ୍ନାନ)

ଶୁଯୋଧନ । (ଉଚ୍ଚ ଆର୍ତ୍ତନାରେ) ଦାଦା ଦାଦା କୋଥା ତୁମି !

ଛୁଟେ ଏମ ରକ୍ଷା କର ମୋରେ

ପ୍ରଚଞ୍ଚ ବରାହ ଏକ ଧିବେଛେ ଆମାୟ । (ପ୍ରଶ୍ନାନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଭୟ ନାହିଁ ଭୟ ନାହିଁ ଭାଇ । (ପ୍ରବେଶ ଓ ଥମକାଇଯା)

କହି କେହ ତ ଏଥାନେ ନାହିଁ—

ତବେ କୋନ୍ ଦିକେ ?

ଦୂର ହତେ ହଇଲ ଧାରନା—

ଯେନ ଠିକ ଏହି ସ୍ଥାନ ହତେ—

ଆର୍ତ୍ତ ପ୍ରରେ ଭାଇ ମୋରେ କରିଲ ଆହ୍ଲାନ

ରକ୍ଷା କର ରକ୍ଷା କର ବ'ଲେ ।

ଜ୍ଞତ ଗତି—ଆସିଲୁ ହେଥାୟ

କିନ୍ତୁ କହି କିଛୁ ନା ଦେଖିତେ ପାଇ ।

ତବେ କି ଭାଇ ମୋର ନାହିଁ ଧରାଧାମେ ?

ଶୁଯୋଧନ । (ନେପଥ୍ୟ ପୂର୍ବବ୍ୟ) କହି ଦାଦା ଏସ ଏହି ଦିକେ
ଉତ୍ତରେର ପଥ ଧ'ରେ ।

ବହୁ କଟେ ଆଶା ଯକ୍ଷା କରେଛି ଏଥନ
କିନ୍ତୁ ଆବ ଆଶା ନାହିଁ ।
ଗରଣ ସମୟ ଦାଳା ଦେଖୋ ଦାଓ ମୋରେ—
ଦେବ ମୁଖ ହେବିତେ ହେବିତେ
ପଦଧୂଲୀ ତବ ମାଥିତେ ମାଥିତେ
ତ୍ୟଜି ପ୍ରାଣ—ଜୁଡ଼ାତେ ଘାତନା ।
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଅତିକୃତ କରିବ ଗମନ
ଭୟ ନାହିଁ ଭୟ ନାହିଁ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟୋଧନ । (ବେଗେ ପ୍ରସ୍ତାନୋଘତ)
(ବାଧା ଦିଯା କାଞ୍ଜିଲାଲ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଓପଥେ ଯେଓନା ରାଜା ଘରେ ଫିରେ ଚଲ ।
ଶାତୁଷ ଦେଖେ ଚିନ୍ତେ ନାହିଁ ; କାରେ ଆପନ ବଳ ॥
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ବାଧା କେନ ଦାଓ କାଞ୍ଜିଲାଲ
ଭାଇ ମୋର ବିପଦେ ପତିତ—
ବନ୍ତ ବରାହେର ଘୋର ଆକ୍ରମଣେ
ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଭାଇ—ନୟ ସେ ଏଥନ ତୋମାର
ଲୋତେ ଦିଶେହାରା,
ତୋମାର ମେରେ ରାଜ୍ୟ ନିତେ ଧରେଛେ ଏହି ଧାରା,
ଶକ୍ତ ବ'ସେ ଝି ବନେର ପାଶେ ଧ'ରେ ଢାଳ ଥାଡା
ହୟ କାଟିବେ— ନୟ ବୀଧିବେ— ପେତେଛେ କୋଶଳ ॥
(ପ୍ରସାନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ମିଥ୍ୟାବୀଦୀ—କାଞ୍ଜିଲାଲ
ଜ୍ଞତ ଯାଇ ଭା'ୟେର ସାହାଯ୍ୟ । (ପ୍ରସାନ)

ଶୁଯୋଧନ । ଏକି କେ ତୋରା—

ଆମାଦେବ କବିଲି ବନ୍ଧନ ?

୧୯୧ ପୃଃ ।

(ସୁଥନନ ଓ ସୈଣ୍ୟଗମ ଆସିଲ)

ଶୁଥନନ । ନିଷ୍ଠକ ନିଷ୍ଠକ ସବେ
ଧବେଛେ ଏ ପଥ ଦୁର୍ଜୟ ଅରାତି ।
ସତକେ କର ଅବଶ୍ଵାନ
ଆସିଲେ ହେଥୀଯ
ଉଭୟେଇ କବିବେ ବନ୍ଧନ ।

(ଗୋପନ)

(ସୁଧୋଧନ ଆସିଲ)

ଶୁଧୋଧନ । (ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ) ଦାଦା ଦାଦା । ଶୀଘ୍ର ଏସ ।

(ଛୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଆସିଲେନ)

ଛୁର୍ଯ୍ୟାଧନ । (ବାଞ୍ଚେ) ଭାଇ ଭାଇ । ଭୟ କି ତୋମାବ
କହି ସେ ବରାହ ଦେଖାଓ ଆମାୟ ?

ଶୁଧୋଧନ । ସହସା ଅଦୃଶ୍ୟ ହ'ଲ ତବ ଆଗମନେ ।

ଶୁଥନନ । (ବଂଶୀଧବନି)

(ଅକଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଅସଂଖ୍ୟ ମୈତ୍ର କର୍ତ୍ତକ ଉଭୟ ଦ୍ରାତା ବନ୍ଧନ ଗ୍ରହଣ)

ଶୁଧୋଧନ । ଏକି କେ ତୋବା—

ଆମାଦେର କବିଲି ବନ୍ଧନ ?

ଶୁଥନନ । ତୋମାଦେର ଘଗ ।

ଚେଲ ନା ଆମାୟ

ଧାର ପୁଲେ ବିନାଶିଲି ଦେବେର କୌଣ୍ଟଲେ

ଆମି ସେଇ ତିବତେର ରାଜା

ନାମ ଶୁଥନନ ।

ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ତିବତ ଭୁଗତି । ରାଥ ମୋର ଏକଟି ଗିନତି—

ଆମାରେ ସାଧିଯା ଲମ୍ବେ ୮ଲ କାରାଗାରେ—

କିଥା ପ୍ରାଣ ଦାଉ ଦାଓ—

ଛେଡ଼େ ଦାଓ ଭାଇ ସୁଧେୟୋଧନେ ।

ସୁଧେୟୋଧନ । ନା ରାଜୀ । ଆମାରେ ଲହିଯା ଚଳ ।

ମୁକ୍ତି ଦାଓ ଦାଦାରେ ଆମାର

ଆହା ଉନି ଯାଜ ରାଜେଶ୍ଵର ।

ଧରି ପାଯ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ସମ୍ଭାଟ ।

ମୋର ପ୍ରାଣ ନାଓ—

ଭିକ୍ଷା ଦାଓ ଦାଦାର ଜୀବନ । (ରୋଦନ)

ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ନା ନା ଆମାଯ ଧରିଯା ରାଥ

ଆଗିଇ ତ ଅପରାଧୀ ।

ଦୋଷ ଶୁଭ୍ର ଭାଇ, ସୁଧେୟୋଧନେ ମୋର

ଦୟା କ'ରେ ଦାଓ ଅବ୍ୟାହତି ।

ସୁଖନନ । କାରାଓ ନାହି ପରିତାଣ ।

ସୈଞ୍ଚଗଣ—(ଇଦିତ)

ସୈଞ୍ଚଗଣ । (ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନକେ ଲହିଯା ଗମନ)

ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ରାଜୀ । ଜୀବନ ଅଧିକ ଭାଇ—ସୁଧେୟୋଧନେ

କ୍ଷମା କରୋ—ବଳନା କିଛୁଟି ।

ଭାଇ—ଭାଇ—ଆମି ତବେ । (ରୋଦନ),

ସୁଧେୟୋଧନ । ଦାଦା ଦାଦା !

ହାୟ ବିଧି । ଏକି କରିଲେ । (ରୋଦନ)

ସୁଖନନ । ଧନ୍ତ ତବ ବୁଦ୍ଧି ବଳ । (ବନ୍ଦନ ମୋଚନ)

ରାଜ ମହୋଦର । ଦାଓ ଆଲିଙ୍ଗଳ । (ତଥାକରଣ)

৬ষ্ঠ দৃশ্য ।]

নর্মদা

সুযোধন । এইবার কারাগারে
কঠিন নিগড়ে বাঁধি
রাখিবে সতর্কে ।
চল ভৱা পলাইয়া—
আসিছে পশ্চাতে বৃঝি বীর অরিন্দম ।

(উভয়ের প্রস্তাব)
(অরিন্দম আসিলেন)

অরিন্দম । কোথা পিতা কোথা খুল্লতাতঃ
কাহারও না পাইলু সন্ধান ।
তবে কি তাহারা—মৃগয়া কারপে
গিয়েছেন অঙ্গ দূর বনে ?
মাতৃ আজ্ঞা নারিলু পালিতে
কোনু মুখে গৃহে ফিরে যাব ?
শুধালে জননী—কি দিব উত্তর ?
হেন অকর্মণ্য কুলাঙ্গার
পুত্র আমি—
কর্তব্য সম্পাদনে এত অগ্রারণ ?
তবে এ জীবন মম হেয় অপদূর্ধ
কিবা প্রয়োজন তায়
অঙ্গাধিতে ভবলীলা করি অবসান ।
(আত্মহননেন্দ্রিয়ত ও কাঞ্জিলাল ধরিলেন)

গীত ।

কাঞ্জিলাল । এই কি তোমার জ্ঞান ।
আত্মহত্যা কেন বৃথা কর মতিমান ॥

ଅରିନ୍ଦମ । କାଞ୍ଜିଲାଲ କାକା ।

ଜାନ କି ଗୋ ତୁମି

ପିତା କୋଥା ମୋର ?

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ତୋମାର କାକାର ଛଳ କୌଶଳେ
ଜଡ଼ିଯେଛେ ଜଡ଼ାନେ ଜାଲେ,
ଏତଙ୍ଗଣ କାରାଗାବେ କବେଳ ଅବସ୍ଥାନ ॥

ଅବିନ୍ଦମ । ଅଁ—ସର୍ବନାଶ । (ପତନୋତ୍ତତ)

କାଞ୍ଜିଲାଲ । (ଧରିଯା) ସାହି ସଂଜ୍ଞାହୀନ କୁମାବେର
ଶୁଣ୍ଡୟା କ'ବେ ରାଜ୍ୟ ପାଠାଇଗେ ।
ଏତ ଦିନେର ପର ଆବାର କାଜେର ବୋରା
ମାଥାଯ ଉଠିଲୁ ।

(ଧରିଯା ଲାଇୟା ଅନ୍ଧାନ)

ଅଞ୍ଚଳ ଦୃଶ୍ୟ ।

ହାନ ରାଜାନ୍ତଃପୁର । କାଳ ସନ୍ଧ୍ୟାଗତ ।

[ନର୍ମଦା ଭାସିଲେନ]

ନର୍ମଦା । ଜଗତଟା ଆଜ ସେ କେମନ ଏକଟା ନୃତ୍ୟ ଧରଣେ , ଦେଖେ
ଦିଛେ ! ପ୍ରକୃତିର ସୌମ୍ୟ ଶାନ୍ତ ମଧୁବ ମୁଣ୍ଡିଥାନ । ସେଇ ଆଜ ଆମାର ଚକ୍ରେ
ଏକଟା ବିକଟ ବୀତ୍ସ ବୈସମ୍ୟଭାବ ପ୍ରକାଶ କ'ରେଛେ ସାନ୍ଧ୍ୟକାଲୀନ
ଅଚକ୍ଷଳ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ନନ୍ଦତ୍ରଣ୍ଣଲିଙ୍ଗ ସେଇ ଆକାଶେର କୋଳେ ଭେଦେ ଭେଦେ

ବିଧାଦ ମାତ୍ରା ହେଁ ସାଜ୍ଜେ । ଏମନ ଧାରା ଉକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ : ନର୍ମଦାର ଜୀବନେ
ଆଜ ଏହି ପ୍ରଥମ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ! ଛେଲେଟାକେ ଏକଟା ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ
ଶୁରୁଭାର ଦିଯେ ଏକା ପାଠିଯେ ଘେନ ଭାଲ କରି ନାହିଁ ବୋବ ହେଁ ନିଜେଓ
ସଦି ସଙ୍ଗେ ସେତେ ପାରତୁମ ତାହଲେଓ ବା କତକଟା ଭବସା ଛିଲ । ଛେଲେବ
ମତ ଛେଲେ ଅରିନ୍ଦମ ବଟେ । ମାଘେର କଥାଯ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ
କରେ ଯା ବଲି ତାହି କରତେ ପାରେ । ଯା ଅନ୍ତ ପ୍ରାଣ ମା ଛାଡା ଘେନ ବାଚାର
ଜଗତେ ପ୍ରିୟ ବଞ୍ଚି କିଛୁଇ ନାହିଁ । ତବୁ କି ଜାନି, କେନ ତେମନ ଚିର
ଆଜ୍ଞାବହ—ଶୁଭିଦ୍ଵାସୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କୁମାରଟାକେ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରେ ପାଠିଯେ ଦିଯେ
ମନେ ଏକଟା ସନ୍ଦେହେର ଛାଇା ଘୁରେ ଘୁରେ ବେଢାଇଁ । ଠାକୁବପୋର ମତଲବ
ଭାଲ ବିବେଚନା ହୟ ନା ବ'ଲେଇ ରାଜାକେ ସତର୍କିତ ରାଖିବାର ଜଣ୍ଠ ଆମାବ
ଏହି ଅରୁଷ୍ଟାନେର ଆୟୋଜନ । ବାଚା ସଦି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହତେ ପାରେ ତବେ ତ
ଶଙ୍କଳ—ଆର ସଦି ଈଶ୍ୱର ନା କଙ୍ଗଳ—ସରଳ ଚେତା ଉଦ୍ଧାର ଭାତ୍ ଭକ୍ତ
ମାହିଷ୍ମତୀ ପତି—କୁଟୀଳ, ସ୍ଵାର୍ଥ ପର, ଅଧର୍ମେର ଦୀପ୍ତ ମୁର୍ତ୍ତି ଭାତ୍ରକାମୀ ମାଯା-
ବୀରେର ଶାନ୍ତିଜାଗେ ସନ୍ଦର୍ଭ ହେଁ ଶକ୍ତ କ'ରେ ବନ୍ଦୀ କିନ୍ତୁ ବିପନ୍ନ ଜୀବନ ହନ
ତା ହଲେ ଏତ୍ୟେ ସବ କାଣ୍ଡ ପଣ୍ଡମ ହବେ । ଆକାଶ ପାତାଳ ତେବେ
କିଛୁଇ ଏକଟା ଶିଖି କରତେ ପାରଛି ନା । ସନ୍ଧ୍ୟାଓ ଗତ ହ'ଲ—ଅରିନ୍ଦମ
ଏଥନ୍ତି ଆସିଛେ ନା କେନ ? ମହାରାଜଙ୍କ ତୋ ଫିରିଦେଇ ନା । ତବେ କି
କୋନ ସର୍ବନାଶ ପିଶାଚିକ ମୁର୍ତ୍ତି ଧ'ରେ ଦେଖା ଦିଯେଛେ ? କେ ଜାନେ କି
ହେଁ ବା ହବେ କିନ୍ତୁ ହେଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

(ଜୈନେକ ପରିଚାରିକା ଆସିଲ)

ପରିଚାରିକା । ମା ! ଏକଥାନି ପତ୍ର ।

ନର୍ମଦା । ଆମାର ନାମେ ! କେ ଦିଲେ ?

ପରିଚାରିକା । ରାଜ ଭାତ୍ ।

ନର୍ମଦା । କହି ଦେଖି । (ଗ୍ରହଣ) ସାଓ ତୁମି ଏକବାର ଜୟକେ ଆମିରି
କାହେ ସବ୍ବର ଆସତେ ବଲବେ ।

ପବିଚାରିକା । ଯେ ଆଜେ । (ପ୍ରଶ୍ନାନ)

ନର୍ମଦା । (ଗତ ପଡ଼ିଯା ମୁଖ ବିକୃତ କରିଲେନ) ଏତ ଦୂରାକ୍ଷର୍ଜ୍ଞା
ତୋମାର ହୃଦୟେ ଠାକୁର ପୋ । ଏତଟା ଦୁଷ୍ଟ ଅଭିମନ୍ଦି ହୃଦୟେ ପୋଷଣ କର
ତୁମି ମହାକୁର ? ଏତ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଲୋଭନ ତୋମାର ହୃଦୟକେ ନରକେର ଘନ
କମ୍ବୁଧିତ କ'ରେଛେ ? ହା ବର୍ଣ୍ଣର ! ହା ଅପରିଣାମ ଦର୍ଶୀ ! ଆମି ଯେ
ତୋର ଜ୍ୟୋଷ୍ଟ୍ର ଭାତ୍ଜାଯା—ତୋର ଜନନୀ ସ୍ଵକପା ତୁଇ ଯେ ଆମାର ପେଟେର
ଛେଲେ ଅରିର ଘନ । ତୋର ମନେ ଏମନ ଭଣ୍ଡ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରେମାକାଙ୍କ୍ଷା କର
ନର୍ମଦା ରାଣୀର ? ମାତ୍ର ଭାବ ଧର୍ମ ଭାବ ସତ୍ୟ ଭାବ ଭୁଲେ—ବିଠାର
କ୍ରିମି କୌଟ ତୁମି—ନନ୍ଦନେବ ମନ୍ଦାର ମୁବତି ଲାଭେ ଉଗ୍ର ? ହା ଧିକ୍
ତୋର ସୁନ୍ଦର ଆଚରଣେ ତୁଇ କି ମାନୁଷ ନା ମାନୁଷ ଚର୍ମାବୃତ କୋନ ପ୍ରେତ
ମହଚର ? ଛି ଛି—ଯେ ଆଜ ଛେଲେର ଘନ ଥାବାର ଚେମେ ଥାବେ
ମେହି କି ନା ଆଜ କାଳ ମାହାତ୍ମ୍ୟେ ଯୁଗ ଧର୍ମେ କଲିର ଚକ୍ରେ ପଡେ ପ୍ରେମ
ଆର୍ଥନା କରେ ନର୍ମଦାର କାହେ ! ହାସବ ନା କି କରବ ? ତବେ ହା—
ଏକଟା ଭାବବାର କଥା ଆହେ । ପତ୍ରେ ପ୍ରକାଶ ଯଦି ପ୍ରେମଦାନେ ପରିଭୃତ
କର ତବେ ଶୁଖିଲୀ ହତେ ପାରବେ ନତୁବା ଏହିବାର ମବ ଶେଷ । ଏବା ତାଙ୍କ
ପର୍ଯ୍ୟ କି ? ତା ହଲେ କି ରାଜାର କୋନ ଅମ୍ବଲ ସଟେଛେ ? ହତ ଭାଗ୍ୟ
କି ତବେ ଦେବତା ମନୁଶ ପତିକେ ଆମାର ହତ୍ୟା—ନା ନା ଭଗବନ—

(କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । କି କ'ରବେ ଭଗବାନ ।

ନିଜେର ବୁଦ୍ଧି ହାରିଯେ ଫେଲେ ପରେର ବୁଦ୍ଧି ।

ନର୍ମଦା । କାଞ୍ଜିଲାଳ ! ଭଗବାନ କି କ'ରବେ—କି ବନ୍ଦହ କେବେ
ବନ୍ଦହ !

କାଞ୍ଜିଲାଳ । (ଗୀତ) ଜଲେର ମତନ ସବଳ ବ୍ୟାନ୍ତାର ନାହିଁ ତୋ କାରା ଆର
ସେହି ଜଳ ଥେଯେ ଜୀବ ବେଂଚେ ଥାକେ ବଡ଼ ଚମ୍ବକାର,
ଆବାର ଶ୍ଵେତା ହେଯେ ଜନେଇ ଜୀବନ କରେ ଯେ ସଂହାର,
ଜଲେର ମତ ଭାଲ ମନ୍ଦ ସବ ଜୀବେ ବିଦ୍ୟମାନ ॥

ନର୍ମଦା ଅଟିଲ ଭାବ—କୁଟୀଲ ଭାଷା ଛେଡି—ସରଳେ—ସହଜେ ବୁଝିଗେ
ବଳ ।

(ଗୀତ)

କାଞ୍ଜିଲାଳ । ବୁଝବେ କି ଶୁଣୁ ମାଥା ଯା ଭାବହ ତାହି,
ରାଜୀ ଏଥନ ବନ୍ଦୀ ବଟେ—କେଉ ହତ୍ୟା କରେ ନାହିଁ ;
ଦୁଧ ଦିଯେ କାଳ ସାପ ପୁଷେ ରେଖେଛିଲ ତାହି
ଭକ୍ତି ଭୁଲେ—ସ୍ଵାର୍ଥ ବଲେ, (ମେ) ଦିଲେ ଭାଲ ପ୍ରତିଦାନ ॥

(ପ୍ରସ୍ତାନ)

ନର୍ମଦା । ବୁଝିଲାମ ସବ !

ବଞ୍ଚାଧାତ ହରେଛେ ମନ୍ତ୍ରକେ
ଶୁକାଯେଛେ ଶୁଥେର ବାରିଧି
ପୁଢ଼େଗେଛେ ଶାନ୍ତିର ଆଳୟ !
ଶୁଯୋଧନ ଦୁର୍ବାଚାର—
ରାଜ୍ୟ—ଅର୍ଥ—ଆର ଏହି ନର୍ମଦାର ଲୋଭେ
ପାପେର ଅତଳ ଜଲେ ମେମେଛେ ଅବାଧେ ।
କୌଶଳେ ରାଜୀରେ ବନ୍ଦୀ କରିଯା ପାମର
ସମର୍ପଣ କରିଯାଛେ ଅନାର୍ଥୀର କରେ ।

নর্মদা ! কোমল হৃদয়া নারী ।
 রাণী তুমি,
 রাজা তব বিপক্ষ কারায় ;
 দ্বরায় গ্রস্ত হও ।
 ধর করে থরশাঁন অসি থঙ্গ ঢাল
 পর বর্ষা চর্ষ সমৰ সজ্জায়
 তীরন্দাজ গোলন্দাজ পদাতি সংহতি
 বীরাঙ্গনা বেশে পশ বিপক্ষ সমরে ।
 পার যদি ক'র তবে রাজাৰ উদ্ধাৱ
 পার যদি সুযোধন নাম লুপ্ত ক'রো
 পার যদি অনার্যেৰ দলিও চৱণে
 না পার জহুৰ ব্রত কৰিয়া ধাৰণ
 জলন্ত চিতায় পোণ দিও বিসৰ্জন
 রাজ পুত নারী ধৰ্ম অকুল রাখিতে ।
 নিশ্চিন্তৰ অবসৱ নাহি এবে আৱ,
 এখনও কেন বা নাহি আসে জয়সেন
 জামাতা অদ্বাৱ কেন পাই না দৰ্শন ?
 বিপদে বান্ধব কাপে একজনে পেলে
 অকালে প্ৰলয় আজ ঘটাবে নর্মদা ।
 তিবত পৰ্বত গাজ অনার্য শোণিতে
 বিধৌত কৱিব যজ্ঞে ! পাপী সুযোধনে
 মৃতিকা গহৰ মধ্যে কৱিয়া প্ৰোথিত
 তীক্ষ্ণ দন্ত কুকুৱেৱে খাওয়াইব শুধে ;—
 নিবাইতে গৱণ বেদনা

ଦେଖାଇତେ ଧର୍ମେବ ବିଚାର
ବୁଝାଇତେ ପାପେବ ଶାସନ !

(ଜୟମେନ ଆସିଲ)

ଜୟମେନ । ମା !

ଅର୍ପନା । ଏହି ବାବା !

ଜୟମେନ । ଅସମୟେ କି କାରଣେ ମନ୍ତ୍ରାଳେ ଶ୍ମରଣ ?

ଆବଶ୍ୱକ କିଛୁ ଆଛେ କି କିନ୍ତୁରେ ?

ଅର୍ପନା । ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୱକ ଆଛେ ଜୟମେନ !

ଜାନ ନାକି ତୁମି—ଦେଥ ନାହିଁ ବୁଝି

ଶୋନ ନାହିଁ କାହାରେ ନିକଟେ ?

ଅତ୍ୟ ଅପରାହ୍ନ କାଲେ, ଏକ ଥଣ୍ଡ କାଳମେଘ

ଧୀରେ ଧୀରେ ସମୁଦ୍ରୀଆ ରାଜ୍ୱ ଗଗନେ

ପ୍ରେବଳ ଝାଟିକା ସହ କରେ ସରିଯଣ ।

ନୀରବ ନିଷ୍ଠକ ଶାନ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକୃତି

ପ୍ରେଲାୟ ନିବୃତ୍ତେ ସଥା ଗନ୍ଧୀର ବାରିଧି ।

ମେଘେର କର୍ଣ୍ଣିଳ ରୂପ ହେରିଲୁ ଯଥନ

ଆଶକ୍ତ ହେଲ ପ୍ରାଣେ ହବେ ବଞ୍ଚପାତ

ତୋହି ସାବଧାନ ହେବାର ଆଶେ

ଯେ କୌଶଳ କରି ଉତ୍ତାବନ

ଏତକ୍ଷଣ ଛିଲାମ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ

ସେଇ ମର ବ୍ୟର୍ଯ୍ୟ ହ'ଲ ନାହିଁ ବୁଝି ଦୋଷେ ।

ଅକାଳେ ଏ ଆକଶ୍ୟକ ଘଟେ ଦୁର୍ଘଟନା

ବିନା ମେଘ ଅଶନି ସମ୍ପାଦିତ

ସ୍ଵାଲ୍ପିତ ଚରଣ ଗଞ୍ଜରୀଜ ଭେକେର ଚକ୍ରାନ୍ତେ ।

ଜୟମେନ । ସୁବିତେ ନାରିମୁ ମାତଃ ଉଦେଶ୍ୟ ତୋମାର
କି ସଟିଲ—କି ହେବେ—ପ୍ରକାଶ ସନ୍ଧର ?

ନର୍ମଦା । ହେବେ ଏକଟା ଅତି ବଡ଼ ଅସନ୍ତ ବ
ହେବେ ଏକଟା ବିରାଟ ଆଶ୍ରମ୍ୟ
ହେବେ ଏକଟା ପିଶାଚେର ଲୀଳା ।

ଜାନ ତୁମି, ପୁରୋଧନ ରାଜ ସହୋଦର
ବିଷକୁଞ୍ଜ ପମ୍ବଃ ମୁଖ ଅଭୀବ ଦୁର୍ଜନ ?

ଜୟମେନ । ଜାନି ସବ ! କିନ୍ତୁ କି ହେବେ ଜାନିଯା !
ମହାରାଜ ଭାତ୍ର ଅନ୍ତ ପ୍ରାଣ !
ଏକଦିକେ ସର୍ବିଷ୍ଟ ତୀହାର
ଅଭ୍ୟଦିକେ ସହୋଦର ଭାଇ ।
ଆଦେଶ ପାଲନ ଭୂତ୍ୟ ଆମି
ରାଜୀ କିମ୍ବା ରାଜୀର ଭାତୀର
ତ୍ରୟାତ୍ରୟ ବିଚାରେର ଶକ୍ତି କୋଥାଯା !

ନର୍ମଦା । ବିଚାରେର ଆଛେ ପ୍ରମୋଜନ ।

ସେହି ଛଣ୍ଡ ! ମାଯାବିଦ୍ୟାବଳେ
ଯାହୁମଙ୍ଗେ ଭୁଲାଯେ ରାଜୀଯ
ମୃଗଯାର ଛଲ କରି ଗିଯେଛେ ଅରଣ୍ୟ ।

ଭାତ୍ରଶ୍ରୀତି ଦେଖାତେ ଉଦୀର ଶୃପତି
ଉପେକ୍ଷିଯା ମମ ଅଭୁନ୍ୟ
ସରଳ ବିଶ୍ୱାସେ ଗେଲ ଭାତୀର ସଂହତି ।
କିନ୍ତୁ—

ଜୟମେନ । ତାରପର ତାରପର ?

କିନ୍ତୁ ବଲି କେନ ମା ନୀବବ ?
 କେନନା ଚୋଥେର କୋଣେ ଆସିଲ ସଲିଲ
 କେନନା ହତାଶେ ବହେ ତଥ୍ବ ଦୀର୍ଘଧାସ ?

ବଲ ବଲ କି ହଇଲ ତାରପର ?

ନର୍ଦ୍ଦା । ତାବପର କେମନ ଏକଟା

ସନ୍ଦେହ ଆସିଲ ପ୍ରାଣେ ।

ଡାକି ଅରିନ୍ଦମେ ଦିଲାଗ ଆଦେଶ

ରଙ୍କିବାରେ ଅତର୍କିତ ବିପନ୍ନ ରାଜୀଯ ।

କିନ୍ତୁ ସମ୍ଭାଗତ କାରାଓ ଦେଖା ନାହିଁ !

ଏଥନ ଉପାୟ କି ହବେ ବାବା ଜୟ ?

ତାହି ଡାକିଯାଛି ତୋମା ପ୍ରୋଜନ ବୁଝୋ

କରିବାରେ ରଣ ଆୟୋଜନ ?

ଜୟସେନ । ଏହି କଥା ।

ନର୍ଦ୍ଦା । ହୀ ଏହିକଥା ! ଅଗ୍ରାହ କ'ରୋ ନା ।

ଆମାଦେର ସାଧ୍ୟାମତ୍ତ ନହେ କିଛୁ ଏବେ ।

ଯା ହବାର ହେଁ ଗେଛେ ଏଥନ ଡାବନା,

ଅରିନ୍ଦମ କେନ ନା ଆସିଛେ ।

ତାର ମୁଖେ ଶୁଣି କୋନ ବିଶ୍ଵାସ ସଂବାଦ

ତବେ ପାରି ଅନ୍ତବିଧ କରିତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

ଜୟସେନ । ତବୁ ମା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନା ଥାକି

ଆଦେଶ ପାଇଁଲେ ତବ

ନିଶୀଥ ମମର ତରେ

ସୈନ୍ତ୍ୟବୁନ୍ଦେ କରି ଫୁସଜିତ ।

ନର୍ଦ୍ଦା । ଯାଓ ତବେ ଦିଲାଗ ଆଦେଶ

ସାଜାଓ ବାହିନୀ ଅଚିରାଂ ।
 ରାଜ ଆଜା ମନେ କର ନାରୀର ବଚନ ।
 ତେବନା ଭୁଲେଓ ଦୁର୍ବିଳା ରମଣୀ ଆଗି
 ସୌରପଞ୍ଜୀ—ସୀବବାଣୀ—ସୀରାଜନା ଡବେ !
 ପତି ଅପମାନ ସତୀର ବଦେତେ
 ଶକ୍ତିଶେଳ ସମ ବାଜେ ସଦା ।
 ଅତିଶୋଧ ଲାଇତେ ତାହାର
 ଅତିହିସା କରିତେ ସାଧନ
 ଶଠେ ଶାଠ୍ୟ ଅତିଫଳ କରିବ ପ୍ରଦାନ ।

[କାନ୍ଦିତେ କାନ୍ଦିତେ ଅରିନ୍ଦମ ଆସିଲ]

ଆରିନ୍ଦମ । ମା ଥା । (ରୋଦନ)
 ନର୍ମଦା । କେନ କେନ କାନ୍ଦରେ କୁର୍ମାର ?
 କି ହ୍ୟେଛେ ବଳ ଅକପଟେ ।
 ଅରିନ୍ଦମ । ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ତୋମାର,
 ମାତୃ ଆଜା ପାରେନି ରକ୍ଷିତେ ।
 ପାରି ନାହି ଉଦ୍ଧାରିତେ ଆପନ ଜନକେ ।
 ବୃଥା ମାଂସପିଣ୍ଡ ଦେହଭାର ଲୟେ
 କାପୁର୍ଯ୍ୟ କୁଳାଙ୍ଗାର ସମ
 ସୁଗିତ ବଦନେ ପୁନଃ ଆସିଯାଇଛେ ତବ ସମ୍ମିଧାନେ ।
 ତମ ତମ କରି ସମ୍ମତ କାନନ ଖୁଜି
 ପେଲାଗ ନା ପିତାର ସନ୍ଧାନ
 ଶୁନିଲାମ ବନ୍ଦୀ ତିନି କାକାର କୌଶଳେ ।
 ନର୍ମଦା । କେନା ଜୀବନେ ଧିକ୍କାର ଦିଓ ନା ମାତୃ ଆଜା ପାଇନେ

অঙ্গম ব'লে অনুতপ্ত হ'ও না। এখন সাজ যুক্তে চল রাজা'কে উজ্জ্বার
ক'রতে হবে। যেমন ক'রে হোক যে কোন প্রকারে পার এ কাজ
করা চাই আমার আদেশ। যাও সত্ত্ব প্রস্তুত হতে হবে।

অরিন্দম প্রস্তুত হয়েই আছি মা! আমার চির সময় সহচর
সুশিক্ষিত শিশু সৈন্য সন্তোষায় সদ্বে সংগ্রাম করতে সর্বদাইত প্রস্তুত
আছি মা! এখন একবার বংশী ধ্বনি কবে তাদের আহ্বান করা
কর্তব্য তারপরে অস্তুত বিক্রমে এই রাজিমধ্যেই তিক্ততে যাব।

(বংশীধ্বনি)

[বালক সৈন্য গণের প্রবেশ]

গীত।

বালকগণ। কেন এ নিশ্চীথে সমন্ব ডঙ্কা বাজিল গভীর গর্জনে।

আবার কোথা কোন দুরাশয়, মজিল সুন্নীতি বর্জনে॥

বাজাও দামামা বাজাও ভেরৌ বল সদা মুখে রাজা'র জয়

দেখাও সকলে রাজাজ্ঞা পাইলে, রাজপুত রণে ছুর্জয়

ক্ষত্রিয় বিজয় বাহু যাদের কর তাদের বল ক্ষয়,

যেমন পশুদলে, করে বলিদান ঘাতক সকল তর্জনে॥

নিজের প্রণের দুরদ নাইকো রাজা'র কারণে দেহ দান

করেছি যতেক হিন্দু প্রজা, রাখিলে রাজা'র সম্মান,

ভারত ভৱা, স্বযশে ঘেরা আর্দ্ধের আছে প্রতিদান

পরের বিপদে মাথা পেতে দেয় জগতে স্মৃতি অর্জনে॥

(জয়সেন ও অরিন্দম সহ প্রস্থান)

নর্মদা। এখন আমি একবার বেশ ক'রে বেশভূষা ক'রে উপ্রচণ্ড
চামুঙ্গা মূর্তিতে সাজিগে। এখন আমাকে চও মুও মুওচ্ছেদ কারিমৌ

ବନ୍ଦତ୍ତୀ ମୁର୍ଦ୍ଧିତେ— ତାଟିଥେ ତାଟିଥେ ତାଓବନର୍ତ୍ତନେ ମେଦିନୀ କଷ୍ମାନୀ କ'ରତେ
ହବେ । ଏଥିନ ନରବକ୍ଷ ବିଦ୍ୟାରିକା ବାନ୍ଦସୌର ମତ— ଦାନବ ଦଲନୀ ଦଶଭୂଜାର
ମତ— ମଲିତା ଫନିନୀର ମତ— କର୍କଣ ବଚନ କଠୋଗୀ ଭୀମା ମୁର୍ଦ୍ଧିତେ
ରମ କ୍ଷେତ୍ରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହ'ତେ ହବେ । ରମଣୀର ଉତ୍ସର୍ଗ ସମ୍ପଦ ସମ୍ବଲ ଭବସା
ପତି ଆଜ ଅକୁଳ ବିପଦ ସାଂଗରେ ପଡ଼େଛେ— ତୀଂକେ କୁଣେ ତୁଳତେ ହବେ
ଅକୁଳେ ବାଁପ ଦିତେ ହବେ । ମା ଟିକେରବୀ ଭବାନୀ ଭୀମା ! ଯେନ ସତୀର
କୃପାୟ ସତୀ ଆଜ ପତିକେ ରମା କରତେ ସମର୍ଥ ହୟ ।

(ପ୍ରଥମ)

ଅଷ୍ଟମ ଦୃଶ୍ୟ ।

[ପୁତ୍ରରାମ ଆସିଲ]

ପୁତ୍ରବୀମ । ହାଃ ହାଃ କଲେ ପଡ଼େଛେ— କେଂଦୋ ଇଁଛୁବ କଲେ
ପଡ଼େଛେ ବୁନୋ ବାଘ ଖୀଚାୟ ଚୁକେଛେ ହମୋ ବୀଦର ଶିକଳ ପରେଛେ ।
ବାହବା କି ବାହବା ଏଇବାର ଏକଟା ଏମ୍ପାର ଓମ୍ପାର ଲକ୍ଷ ଡଓ କାଣ୍ଡ
ବାଧବେ । ଚାଲାକୀ ନୟ ବାବା ବୁନୋ ରାଜ୍ଞୀର ଛେଲେକେ ବାଜେ ପୋଡ଼ାନ
ନୟ ଏଇବାର ଚିନ୍ତି ଚଢ଼କ ଗାଛ ହୟେ ଉଠିବେ । ବେଯାଡ଼ା ଜଂଲା ଜାତେର
ବେତାଗ ରାଗ ଛୁଟାଛୁଟିର ଶୋଧ ତୁଳବେ । କେମନ ହାତେ ପାଇସେ ଗୟନା
ପରିଯେ ବୁଡ଼ୋ ମୟନାକେ ପିଜିରେଯ ପୁରେଛେ କିବା ବାହାର ରେ ଯେନ
ଶୋନାର ଦାଙ୍ଗେ ଭୂଷଣୀ କାକ । ମେଇ ହମ୍ମଦୋ ଗୋଦା ମିନ୍‌ସେଟୀ ସାର
ଅନ୍ତେ ଥେକେ ଥେକେ ଲଡ଼ାଇଯେର ଖେଳ ଶୟତାନେର ମତ ରାଜ୍ଞୀର ଘାଡ଼େ

[୨୦୪]

—চাপত সেই তিনি যশায় আজ বাধা প'ড়ে কারাগার আলো ক'রে
কাঠা দেড়েক জমিন নিয়ে বসেছেন। যাক এইবার কিন্তু বাধা যুদ্ধ
বিগ্রহের ব্যাপটায় অনেকটা নির্ভাবনা। ঐ কাটা কাটি মারামাবির
কাণ্ড গুলো দেখতে কি শুনলো আমার শুণ্ড ঘুরে যায় পেটের পীলে
চুপ্তে আগস্তী হয়ে যায় গায়ের তাজা বজ্জ জল হয়ে বেষ্টে থাকে।
আবে বাবা! একে এই থস্থসে মাছুষ তার উপর এই ধস্থস্তে
দশমেসে পেট, ইস ফাঁস করতেই মাস কাটে তা লড়াই ক'রব
কখন? আব এককথা ঐ অভ্যেসটা জন্মাবধি তো আমার ধাতে
সইলনা বাপু! আমার বাগ মা অনেক চেষ্টা ক'রে কোন ব্রকম
একখানা অস্ত্র আমাৰ হাতে ধৰাতে পাৱল না যেন জুজুব মত
দেখতাম আৱ যদি যো সো ক'রে একবাৰ ছুঁতাম, তো অমনি কম্প
দিয়ে জব—সে জৱ—ব'লে জৱ ভূতগত জৱ পেত্তীগত জৱ কালা জব।
বাধা পড়ল আবাৱ কিছু দিন পৱে যেমন একটু চাঙ্গা হয়ে উঠলাম
ফের মেই ব্যাপারি, যেমন তলয়াৱেৱ বাঁটে হাত অমনি পেট সেঁটে,
ধ'বে কুপোকাৎ—যায় যায় জোগাড় রোজা ডাক কব্ৰেজ ডাক উধূদনে
ব্যাপারে অষ্টৱন্তা কিং ভবিষ্যতি। তাৱ পৱ বয়স কালো ঘৱে বসে
মাঝে মাঝে গিয়ীৰ সঙ্গে দু'এক প্যাচ কসবৎ আৱস্ত কৱেছিলাম তা মে
ঘিশ খেলে না মেঘে শৱদে যুদ্ধ মিল হবে কেন! কাজেই আৱ যুদ্ধ
শেখা হল না ইন্তকা পড়ল। এখন ঠেকায় পড়ে এই আজ্জে যে আজ্জেৱ
বস্তা খুলে সন্তানৱে রাজৱাজড়াদেৱ কাছে বিক্রী কৱছি মোসাহেবী
খাতায় নাম লিখেছি। এতেও একটু পবিশ্বমেৰ গুঁতো থাকলে এও
সহ হ'ত না। বসে বসে মুখেৱ বচন জোৱে কেটে বাছে এক ব্রকম
ক'রে গোলা দিন কটা। এখন ধৰ্মে ধৰ্মে এমনি ধাৱা শেষ অবধি
চললৈ বুঝতে পাৱি। আজীবন চাকুৱী ক'রেই দিন গোল—পদোন্তি

হল না—যে ছই পা তাই থাকল—চতুপ্পদও হল না চতুপ্পটিও
দেখলাম না।

(স্বযোধন আসিলেন)

স্বযোধন। কিহে পুত্ররাম! নির্মল চিত্তে, হাঙ্গ প্রফুল্লিত বদনে
একাকী নির্জনে—আপন মনে কি বলছ হে? বলি সংসাদ শুভ তো?
গৃহিণীর শারিয়ীক মানসিক কুশল ত?

পুত্ররাম। আজে সে সব আজ কাল আপনার অমুগ্রহে দন্তব
মত সাফাই আছে। ধাতু গত কি ঘজাগত কোনও ব্যাধিই নাই
আর ঘটবার উপসর্গও মহাভাৰ দয়ায় কেটে গিয়েছে। এখন স্বথের
ঘোল আনা—সুর্তিৰ অফুরন্ত ভাঙ্গাৰ—আহ্লাদেৱ হাট বাজাৰ—
মেলা সৱাই।

স্বযোধন। কি বলছ তুমি! কথাৰ কোন একটা ভাবও নাই
অর্থও নাই অথচ ভাষাৰও কোন পারিণাম্য নাই।

পুত্ররাম। কেমন ক'রে থাকবে বলুন। লোকে আহ্লাদে আটি
খানা হ'য়ে কাঠফাটা হয় আৰ আমি আমোদে আটোশ খান। হ'য়ে
ফুটা ফাটা হয়েছি—ভাব টাব এখন সব ডাব হয়ে গেছে। বলিহাৰী
মশায় আপনি বাহাদুর লোক, বেঁচে থাকুন—দীর্ঘজীবি হোন—
আমাৰ মাথায় যত চুল তত প্ৰেমাই বাঢ়ুক। খুব বাচিয়েছেন যা
হোক। আপনার জয় জয় কাৰ হোক।

স্বযোধন। বলি আজ এত পরিবৰ্তন কেন? আমি যে চিৰদিনই
তোমাৰ অপছন্দ—চক্ৰ শূল। তবে আজ এত আশীৰ্বাদ—দীর্ঘ
জীবনেৱ আকাঙ্ক্ষা কেন? ব্যাপাৰ কি বল দেখি শুনি!

পুত্ররাম। এই আপনি মশায় মন্ত্ৰ ধড়িবাজি—খুব ছিস্মাৰ

চৌথেস লোক। আছ্ছা সাফাই চালাকীর উপর আপনার দাদাকে
পাকড়া করেছেন যা হোক। ঈ বদমাইস বেটার জন্তই মাঝে মাঝে
লড়াই বাধতো, সেখানে যেতে হলেই আমিও মত প্রায় গৃহিণীও
বিধবা হতেন। সেই মহাদামের উদ্ধার কর্তা আপনি, আপনার
জয় হোক।

স্বযোধন। আছ্ছা তাই না হয় হোক—তোমার মুখে ফুল চন্দন
পড়ুক! এখন একটা কাজ ক'রতে হবে যে তোমাকে, পারবে?

পুত্ররাম। যুদ্ধ ছাড়া যা বলবেন তাই পারব। খুব পারব—
আলবৎ পারব—পারব বলে পারব—পারা কর্তব্য।

স্বযোধন। কারিগরে বন্দী রাজাকে থেতে দেবার ভারটা
তোমায় নিতে হবে।

পুত্ররাম। আজ্ঞে এত নাম জাদা নাম জাদা লোক রাজ্যময়
শূয়রের পালের মত ঘুরে ঘুরে বেড়াচ্ছে গরীবের উপর ও বিষয়ের
নেক নজর কেন বলুন দেখি?

স্বযোধন। কারণ আছে! এ কাজের উপর্যুক্ত ব্যক্তি তুমি,
অন্তের দ্বারা সন্তুষ্ট পর নয় তাই স্বয়ং তোমার কাছে এসেছি।

পুত্ররাম। কারণটা উপ ক'রে খুলে ফেলুন শুনি তারপর আমিও
চৃঢ় ক'রে বুঝে ফেলে খপ ক'রে উত্তর দিয়ে দিই।

স্বযোধন। কারণ এই। রাজা আমার দাদা হলেও তাঁর উপর
হিংসাটা আমার অতিরিক্ত মাত্রায়, আনতো!

পুত্ররাম। বিলক্ষণ জানি। আর শুধু আগনি কেন মশায়!
আজকাল রাজ রাজ্ডা হ'তে গরিব দুঃখী পর্যন্ত ভাইয়ের উপর
খঙ্গ হস্ত ভাইয়ের উপর দাদু তোলা এটা হয়েই আসছে। তা কি
সহেদৱ আর কি বৈমাত্র!

সুযোধন। যাক—এখন আমাৰ যা উদ্দেশ্য বলি শোন !

পুত্রাম। যে আজে বলে যান—আমি কাণে শলা পাশ ক'রে উৎকর্ণ হয়ে শুনছি বলুন বলুন ।

সুযোধন। রাজাকে থাওয়াবাৰ জন্ত তোমাদেৱ রাজা যে সব ভাল ভাল থাদ্য দেবেন সে গুলি নিজে উদৱসাং ক'রে কিছু কিছু দক্ষ অম্ব তাকে থাওয়াতে হবে। মানে যেন আৰ কাৱাগাৰ হতে ফিরতে না হয়, জীবনেৱ শেষ ঘত শীঘ্ৰ হবে ততই আমাদেৱ মঙ্গল ! বুঝোছ ?

পুত্রাম। বুবালাম—তা—তা—তা ।

সুযোধন। তা তা কেন—পাৱবে না ?

পুত্রাম। কেন পাৱব না—ভাল থাৰাৰ নিজে খেয়ে পৱকে পোড়া ভাত থাওয়ান—এ আৰ বেশী কষ্ট কি ?

তা পাৱব তবে—

সুযোধন। আবাৰ তবে কি ?

পুত্রাম। মহারাজ জানতে পাৱলে যদি গৰ্দান যায় ।

সুযোধন। আমাৰ গৰ্দান থাকতে সে ভয় নাই ।

পুত্রাম। তাহলে পাৱব—তা দস্তৱী ?

সুযোধন। কাজ ইঁসিল কৱতে পাৱলে অৰ্থাৎ দাদাকে সাৰাড় ক'রে যমালয়ে পাঠাতে পাৱলে যখন আমি রাজা হব তখন মোটা পুৱক্ষাৰ এবং উচ্চপদ তোমায় গ্ৰদান ক'ৱব ।

পুত্রাম। গাছে কাঠাল দেখে শেয়ালেৱ মত জিবে জল টানব ? কবে আপনি রাজা হবেন তবে পুৱক্ষাৰ ?

সুযোধন। আহাৰা ! এখন ত রাজ ভোগ খেতে পাৰব হে ! সেটাতেও ত লাভ বই লোকমান নাই ।

পুত্রাম। তা নাই বটে! যেমন ক'রে হোক সংসার খরচ
থেকে ত্রিশ দিনে পন্থৰ টাকা বেঁচে যাবে।

পুত্রাম । এ একটা মন্দ কাজ হবে না । যেমন উচ্চপদ উচ্চপদ
ক'রে ভাবছিলাম এও একটা তেমনি উপরি উপরি উপায়ের পথ
হ'ল । যা হয়—শস্ত্রঞ্চ গৃহ মাগতঃ ।

(শুরমা আসিল)

শুভমা । পুত্ররাম--

পুত্ররার ! কেন রাণী মা ?

শুরমা। একটা কাজ ক'রতে পারবে বাবা?

পুত্রাম ! কি কাজ মা ?

সুরমা । খুব সংগোপনে—সতর্ক হয়ে—চাতুরীর উপর কাজ
সারতে হবে । শপথ কর আমির মনের কথা কাউকে বলবে না ।

পুত্রাম । না—না—রাম—তাকি বলতে পারি না ।

স্বরং। দেখ আমাৰ স্বৈৰেক নহি তুমিই আমাৰ পুত্ৰ। তুমিই
আমায় মা ব'লে ডাকবে তোমাৰ মুখেৰ মা বুলী শনে আগি স্বৈৰেকৰ
শোক ভুলব।

পুত্রাম । তা ডাকব—ডাকব কি, এই ডাকলাম । মা মা মা—

ଶୁଣ୍ଟମା । ଯା ବ'ଲେ ଡାକିଲି ବାହା ଜୁଡ଼ାଳ ଜୀବନ

সুমেরুর শোক কিছু ভুলিলাম বটে ।

কিন্তু পুত্রাম ! মা'র চিত্ত পুত্রের বিরহে

କତ ସେ କାତର ହୟ, ଜାନନ ତା ତୁମି,
ଜାନେ ତାରା,—ପୁତ୍ରହାରା ଅଭାଗୀ ସାହାରା
ଆମାର ସମାନ ଭୁକ୍ତ ଡୋଗୀ ଭବେ ।

ବାହୁ ସେ ଆମାର ବଜ୍ରାସାତେ ତ୍ୟଜେଛେ ଜୀବନ
କତ ଜାଲା ପାଇଁଯା ପରାମେ ;
ଭୁଲିତେ ପାରିନା ତାହା ପ୍ରତିହିଁଂସା ବିଳା ।

ଯେମନ ଆମାର ପୁଲେ ଦିଯେଛେ ସଞ୍ଚଗା
ତେମନି ମେ ପାପିଷ୍ଠାର ପିତାରେ ସଦ୍ୟାପି
କଷାସାତେ ଉର୍ଜାରିତ, କୃତ ବିକ୍ଷିତାଙ୍ଗ
ପାରେ କେହ କରିବାବେ ;

ତଥନ ମେ ଦୃଶ୍ୟ ନେହାରି ସାନଙ୍କେ
ପାରି ସଦି ଭୁଲିବାରେ କଥକିଏ ପୁତ୍ର ଶୋକ ଜାଲା ।

ତାଇ—ତାଇ ବାପ ଅତି,
ସନ୍ଦେହିଲେ ତୋମାର ନିକଟେ ଆସା ।

ଉପଯୁକ୍ତ, ବୁଦ୍ଧିମାନ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ଜାନେ
ଏହ ଭାର—ମମ ପୁତ୍ର ଶୋକ ଭାର—

ତୋମାର ମାଯେର ଚ'ଥେର ଜଳ ମୁହାବାର ଭାର
ତୋମାକେଇ କରିବ ପ୍ରଦାନ ।

ପାରିବେ କି ତୁମି ବାବା ନୃଣାଂସ ହୁମ୍ମେ,
ମମ ପୁତ୍ର ନିଧନେର ଏତି ଶୋଧ ନିତେ
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ କଷାସାତେ କରିତେ ସ୍ୟଥିତ ?

ପୁତ୍ରରାମ । ତା ସଥନ ଆପନି ଗା—ବିଶେଷ ରାଣୀ ଗା—ତଥନ ଆପ-
ନାବ କଥାଟା ଚେଲତେ ପାରି ନା । କିନ୍ତୁ କାଜଟା ବଡ଼ ଶକ୍ତ ଗା—ବେଜୋଯ
କଠିନ ।

সুরমা । যতই কঠিন হোক চিন্তা কি তোমার ;
 আমি তব সহায় সতত ।
 প্রতি মাসে —এর জন্য—
 পঞ্চাশত মুদ্রা দিব তোমা স্নেহ উপহার ।
 একাজ তোমাকেই হইবে করিতে,
 পুত্র শোকাতুরা জননীর মরম বেদন।
 তোমাকেই হইবে হরিতে ;
 সুয়েরু অভাবে—পুত্র সম
 মাতৃ আজ্ঞা আজ হতে,
 তোমাকেই হইবে পালিতে ।

পুত্ররাগ । তা পালন ক'রব মা । তবে একটা কথা রাজাকে
 খেতে দেবার ভারটাও ঈ সঙ্গে সঙ্গে আগার হাতেই দিতে
 হবে ।

সুরমা । তাই হবে—এক এক করি
 শতেক গণনা করি
 কষাধাত করিবে তাহাবে
 তার পর খেতে দেবে
 এই দুই ভার ন্তস্ত আজ তোমার উপর ।

পুত্ররাগ । তা পারব মা—পারব । (নিজ মনে) পঞ্চাশ টাকা —
 মাসে আয় বৃক্ষি । একি সহজ কথা—রাতারাতি বড় মাঝুষ ।

সুরমা । তবে ঠিক থেকে
 বিচলিত হইও না কভু
 চলিলাম আমি । (গমনোদ্ধত বাঁধা দিয়া)

(নিয়তি আসিলেন)

গীত ।

নিয়তি । চলিতে চলিতে, এসেছ যখন, চলিতে চলিতে যেতে হবে ॥
 কথা বলিতে বলিতে হাসিতে খেপিতে, ভবের রঞ্জ ফুরাইবে ॥
 কেন হিংসাদেয কেন পর পীড়ন,
 (কেন) পুত্রশোক জালায় জল অকারণ ;
 সর্বভূতে কর, আঘাবৎ দরশন
 মোহ কেটে ধীধার ভুল ভেঙ্গে যাবে ॥
 পরেব অনিষ্ট করিলে সাধন,
 নিজের ইষ্ট কভু হয় না বর্ধন,
 বাড়ে মন বেদন শেষে সাব রোদন
 যাবাব দিনে কেবা কোথায় পড়ে রবে ॥ (প্রস্তাব)

সুরমা । দেখ বাবা ! এই পাগলীটার কোন কথা শনে চমকে
 গিয়ে যেন কাজ ভুল না । প্রত্যহ এক শত বেত্রাঘাত নথাগ্র হতে
 শতক পর্যন্ত তীব্র শৃত প্রস্তুত করতে হবে—সাবধান ।

(প্রস্তাব)

পুত্রাম । পড়তা যখন গড়ে তখন এমনি দাওই জোটে রাজ
 সাহাদরেব আদেশ রশ্মায় অর্থাৎ রাজাকে পোড়াভাত থাইলে
 শৃতগতি সাবাড় ক'রে দিতে পারলে আশাতীত পুরুষার শান্ত ;
 তারপর রাণীগাকে মা ডেকে এখন তার কথার বশে ছকুমের গোলাম
 হয়ে থাকতে পারলে ভবিষ্যতে এ রাজ্যটা বোধ হয় আমার ভোগেই
 লেগে যাবে । দেখা যাক বর্ত জোর কেমন ! এখন একবার

ଅନ୍ତର୍ଦୟ ।

କଥା ଦୂଷ୍ୟ ।]

ଅନେକକଷମ ନାଚ ଗାନ ଆମୋଦଟା ଗୁଲଜାର ହେଁ ଜମେ ଯାଇନି । ଦେଖି
କୋଥା ସେଇ ବାହିଜୀ ଦିଦି ଘନିରା ମଜାଲୁଟଛେ, ତାରପର ଭାଗ
ଶିଶିରେ ନେଓଯା ଯାବେ ।

(ପ୍ରଶାନ୍ତ)

—————

ଅନ୍ତର୍ଦୟ ଦୂଷ୍ୟ ।

ମେନାପତି ଶିବିର ।

କାଳ ଗଭୀର ରାତି ।

(ଚିତ୍ର ହଞ୍ଚେ ଚିତ୍ତିତ ଜୟମେନ ଆସିଲ ।)

ଜୟମେନ । ଏହି ପଥେ ପ୍ରଥମେ ଅଶ୍ଵାରୋହୀ ଦୈତ୍ୟ ଚାଲାତେ ହବେ
ତାରପର ଏହି ପଥେ ଗଜାବୋହୀ ଦୈତ୍ୟ ଏହି ପାଶ ଦିଯେ ତୀରନ୍ଦାଜ
ଶୋଲନ୍ଦାଜ ଦୈତ୍ୟ ଦୁଇ ଦଲ ଚଲିବେ । ତାରପର ଏହି ଉତ୍ତରଦିକେ ରାଜାର
ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଵର୍ଗପେ ଅରିନ୍ଦମ ଦଶିମେ ସବୁଂ ଆମି । ବିପକ୍ଷ ଦୈତ୍ୟ ଧରୁକାନ୍ତି
ଯୁଦ୍ଧ ରଚନା କ'ରିଲେ ଏହି ଭାବେ ମୈତ୍ର ଚାଲିଯେ, ତାଦେବ ମଧ୍ୟହଳେ ପ'ଡେ
ବିପକ୍ଷ କରେ ଦିତେ ହବେ । ତାରପର ଅନ୍ତର୍ଦୟ ହ'ଲେ ପର୍ବତୀର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ଵ
ଦିଶେ ଦୈତ୍ୟ ଚାଲିଯେ ତାଦେବ ଚେପେ ଧରେ ମଧ୍ୟହଳେ ଚେପେ ଧରେ—ପିବେ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ହବେ ନତୁବା ଜୟାଶା ଅସନ୍ତବ ।

(ଶିବିର ବହିର୍ଭାଗେ ଉତ୍କର୍ଣ୍ଣ ଶୁଷ୍ଠୋଧନ)

ଶୁଷ୍ଠୋଧନ (ନିଜମନେ) ହାଁ ତାଇ ! ତୋମାଦେବ ଜୟାଶା ଏହି ଧାର୍ଯ୍ୟ
ଶୁଲିଷ୍ଟର ଅସନ୍ତବ ଏବାର ତୋମାଦେର ଅନ୍ତର୍ଦୟ ନିଶ୍ଚଯ—ଏବାର
ତୋମାଦେର ସବୁଂ ଅବଶ୍ୱତ୍ତାବୀ । ସେ ମନ୍ଦନା କ'ରେ ସେ ଉପାଯେ ଦୈତ୍ୟମଜ୍ଜା
ବା ମଙ୍ଗାଲନ କରିବେ ଆମି ତାର ପ୍ରତିରୋଧକ କୃପେ ଏସେଛି ସବ ଜେମେ

ଗିଯେ ବିପରୀତ ଚାଲ ଚାଲବ । ଶୁଣିଛରେ ବୁଝିତେ ପାରବେ ନା ବୁଝିତେ
ଅବସର ପାବେ ନା ଆଁମରା ଓ ଅବକାଶ ଦେବ ନା । ଏକଦିନ ବଡ଼ ଦୁର୍ବାକ୍ୟ
ବଲେଛ ଆମୀଯ—ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଗେଥେ ରେଖିଛି ସବ । ଯେ ଦିନ ଏର ଉପଯୁକ୍ତ
ପ୍ରାତଶୋଧ ନିତେ ପାରବ ସେହି ଦିନ ସବ ଆକ୍ଷେପ ବିଦୁରିତ ହବେ ନତୁବା
ସବ ଚୁପ୍ ।

ଜୟମେନ । ତାରଗର ସଦି ଶକ୍ତିଗଣ ଆମାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିତେ ପେରେ
ଅଳ୍ପକପ ପ୍ରଣାଲୀ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ତାହଲେ—ତାହଲେ (ଚିତ୍ତା) ହା ଏହି
'ଓଦେର ରାଜାକେ ସ୍ଵର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରବ—ଅରିଜ୍ଜମ କେବଳରାମେର ପ୍ରତିହଞ୍ଚୀ
ବାସ ଛଟୋ ଗୁଥ ବନ୍ଦ ଥାକିଲ ଛଟୋ ବଳ ପ୍ରତିହତ ରାଇଲ । ବାକୀ ଏକଟା
କଥା ସେହି କର୍ଣ୍ଣ ସିଂହ ସଦି ଉନ୍ନାଦ ବ୍ୟାଧି ମୁକ୍ତ ହୟେ ଥାକେ ତବେ, ସେ, ଆର
ସଦି ରାଜସହୋଦର ସମରେ ଆମେନ ତବେ ତିନି ; ଏହି ବୀର ଦୟକେ ସଂହତ
ରାଥତେ ଆମାର ମହକାବୀ ଆର ମା ନିଜେ । ଏକ୍ଷେତ୍ରେ ଜଗତ ପଟେ ଏକଟା
ବିଶ୍ୱାକର ନୃତ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟର ଅବତାରନା କରା ଯାବେ ; ରାଣୀ ମା ଯୁଦ୍ଧ କରବେଳ
ତୀର ଦେବରେର ସଙ୍ଗେ । ସେହି ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟକେ ଦେଖିତେ ହବେ ଯେ ତାଦେର
କୁଳ ମହିଳାରୀ ରାଜ୍ୟ ରଙ୍ଗାୟ କତ ଶକ୍ତି ଧରେ ; ଦେଖିତେ ହବେ ସେହି
ରାଜିପୁତ ନାମ ଧାରୀ କାପୁକଥକେ ଯେ—ଆର୍ଯ୍ୟକୁଳେର କି ଉତ୍ସାମିତ
ମାର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼େଜ ଆଜି ସେ ଦୀପା ଲୋକେ ମିଶିଯେ ବ'ମେ ଆଛେ ।

ପ୍ରୁଣ୍ୟାଧନ । (ନିଜମନେ) ତା ଦେଖାଓ କିନ୍ତୁ ଦେଖିଛେ କେ ! ଯେ ଦେଖିବେ
ପେ ଯେ ଆଗେ ହତେ ଶୁଣେ ରାଥିଛେ । ଏବାର ତାକେ ଠକାନ ଏକଟୁ
ବାହାଦୁରୀର ଆବଶ୍ୟକ ଏକଟୁ ବୁନ୍ଦି ମତ୍ତାର ପ୍ରୋଜନ ଧୀର ପଦେ ଆରା
ନିକଟେ ଗିଯେ ସବ ଶ୍ପଷ୍ଟ ଶୁଣିତେ ହବେ । (ଧୀର ପଦେ ଗମନ ।

(ଶିବିର ମଧ୍ୟ ନର୍ମଦା)

ନର୍ମଦା । (ନିଜମନେ) ଯେଳ ଶିବିରେର ପାଶେ ଏକଟା କି ଶର ହ'ଲ ।
ବୋଧ ହ'ଲ ଯେଳ ବୀର ପାଦବିକ୍ଷେପେ ଚୋରେର ମତ ନିଃଶବ୍ଦେ ଏକଟା ଲେ

চলে গোল। তবে কি শক্ররা আমাদের শুষ্ঠ মন্ত্রনা জানতে এসেছে? সন্তুষ তাই নতুবা এত রাত্রে কার প্রয়োজন! যাই হোক বহির্ভাগে একটু সতর্ক দৃষ্টি রাখতে হচ্ছে। (বাহিরে গমন)

জয়সেন। (নিজগনে) যদি তারা চক্ৰবৃহ নিৰ্মাণ কৱে কিম্বা খণ্ড যুদ্ধে গত হয় তাহলে অভিযন্ত্ৰ মত বৃহ ভেদ কৱে কুৰৈসেন্ট এ ভীনবল অনার্থ্য দলকে দলন ক'ৱব।

স্বযোধন। সব যুক্তিৰ শেষ এইখানে। এইবাৰ পথ দেখে সৱতে হয়েছে। বউদিদি আমাৰ বড় চতুৱা রঘনী, সে জানতে পাৱলে জীবনে ব্যৱাত পড়বে এইবাৰ কাৰ্য্যাশেষ। (পলায়ন উত্তৃত ও নৰ্মদা কৰ্তৃক ধূত)

নৰ্মদা। (ধৱিয়াই) কে রে তুই শুপ্তচৰ! মেনাপতি শিবিবেৰ পাৰ্শ্বে দাঙিয়ে নিঃশব্দে কি শুনছিসৱে? চাতুৱী দেখতে এসেছিস কোথাৰ বশ্বৰ্বৰিৰ? যেখানে নৰ্মদা গাণী নেতৃত্ব প্ৰহণ কৱে মেখানে আসা আৰ ইচ্ছা ক'ৱে মৃত্যুকে কোল দেওয়া যে সমান কথা রে।

স্বযোধন (বিকৃত নাকি সুৱে) দোহাই মা! আমায় ছেড়ে দাও মা! আমি দুঁত মা!

নৰ্মদা। তুই দূত অবশ্য অবধ্য কিন্তু তোকে ছাড়ব না। যতদিন না যুক্ত শেষ হয় ততদিন তোৱে শিবিবে বন্দী কৱে রাখব।

স্বযোধন। (নাকি সুৱে) আমি কোন কথা শুনতে পাইনি মা। যৈমন এসেছি তেমনি তুঁমি ধৰেছ মা! ও বাঁপ, কি শক্তি ধৰ্ষণ তেঁজে যাবাৰ জেঁগাড় ইঁল! দোহাই মা! ছেড়ে দাও মা মশা গেঁৱে লাভ কি মা!

নৰ্মদা! তাই বটে দূৱ হ পশ্চ! সাবধান এমন কাজ যেন আৱ কথনও কৱিস না (ত্যাগ)

ଶୁଯୋଧନ । (ନିଜମନେ) ଆଃ ବଁଚା ଗେଲ ! ସେଇ ଉପ୍ରଚଣ୍ଡୀର ମାଗତୁତୋ ଭଣି ଏଥିନ ପାଲିଯେ ବଁଚି ବଁବା ! (ପଲାୟନ)

ନର୍ମଦା । (ଶିବିରେ ଯାଇଥା) ଜୟ ଯୁଦ୍ଧର ଆୟୋଜନ ସବ ଠିକ ?

ଜୟମେନ । ମମତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମା ।

ନର୍ମଦା । ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟଗଣକେ ଭାବୁ ଓ ଧର୍ମ ଯୁଦ୍ଧର ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରେଛ ?

ଜୟମେନ । ଶୁଦ୍ଧ ପଦାତି କେନ ମା ! ସାଧତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧକେ ବଳା ହେଯେଛେ ଧର୍ମତଃ କ୍ଷତ୍ରିୟର ମତ ଯୁଦ୍ଧ କ'ରବେ । ପ୍ରତାରଣାର ଆଶ୍ରମ ନିଯେ ପ୍ରାଣ ବଁଚାବେ ନା ବରଂ ପ୍ରାଣ ଦେବେ । ପଲାୟିତ, ଭୀତ, ଶର୍ଣ୍ଣଗତ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଆକ୍ରମଣ କରବେ ନା ଏବଂ କୋନ ଅଶୁଭ ଦର୍ଶନେ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥଗିତ ରେଖେ ଇହି ନାମ ଶ୍ଵରଣ କ'ରିତେ କ'ରିତେ ସ୍ଵର୍ଗେ ଯାବେ ।

ନର୍ମଦା । ତୁମି କି ଏଥିନ କୋନ ମନ୍ତ୍ରଣା କ'ରିଛିଲେ ଜୟ ?

ଜୟମେନ । କରିଛିଲାମ ।

ନର୍ମଦା । ସେ ସବ ବୋଧ ହୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଯେଛେ । ଏକଟା ଗୁପ୍ତଚର ଏସେ ସବ ଶୁନେ ଗେଛେ, ଆମି ତାକେ ଧରେଛିଲୁଗ କିନ୍ତୁ ଅବଧା ଦୂତ ବଲେ ଅବହେଲାୟ ପରିତ୍ୟାଗ କ'ରେଛି ।

ଜୟମେନ । ତାକେ ବଳୀ କରେ ରାଧାଇ ଉଚିତ ଛିଲ ମା !

ନର୍ମଦା । ଭେଦେଛିଲୁଗ ତାଇ କିନ୍ତୁ ତାର କାତର ଅମୁନ୍ୟେ ତାକେ ଏକଟା ଅସାର ଦୁର୍ବଲ ବୋଧେ ପରିତ୍ୟାଗ କରେଛି ।

ଜୟମେନ । ଯତଇ ଦୁର୍ବଲ ହୋକ ତବୁତ ସେ ଶଙ୍କ ମା ! ଶଙ୍କକେ ଦୁର୍ବଲ ଭାବା ଯୁଦ୍ଧନୀତିର ବିକଳ୍ପ ଆଚରଣ । ଯାକ ଗତ ବିସ୍ତେର ଅମୁଶୋଚନାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଏଥିନ ଆପନି ବିଶ୍ରାମ କରନ ଗେ ଅତ୍ୟାବେଇ ସଦି ସମରାରଣ ହୟ ତାହିଲେ ଆପନାକେ ସୈନ୍ୟଧ୍ୟକ୍ଷତାଗ୍ରହଣ କରିବେ ହବେ ଆର ରାଜସହେଦରେର ଗତି ରୋଧ କରିବେନ ଆପନି ।

অর্পণা । তাই হবে আমির জন্ত কোন ভাবনা নাই । কিন্তু দেখ তোমরা যেন হাল ছেড়ে দিয়ে বসে থেক না মনে রেখো প্রাণের চেয়ে মানেব মূল্য অনেক বেশী ।

জয়সেন । এইবার আগিও একটু বিশ্রাম করি । (শয়ন)

(তন্দুর আগমন)

গীত ।

তন্দু । ঘুমাও আস্ত শাস্তিময়ী নিদ্রার কোলে শুইয়া ।

তন্দু বশে নিয়তি আদেশে পরিণাম দেখ চাহিয়া ॥

সাদু তব রঞ্জ লীলা নিজ দেশে যেতে হবে,

সাজরে সাধক নবীন সাজে নবীন শাস্তি অঙ্গুভবে,

ছিলে অভিশপ্ত, হলে পাপমুক্ত

এতদিনে কর্ম গিয়েছে কাটিয়া ॥

[প্রস্থান ।

জয়সেন । নীরব নিষ্ঠুর বিশ !

মাঝে মাঝে পাপিয়া বক্ষার, আর বিলীরব

বি' বি' শব্দ করিছে চৌমিকে,

পুণ্যতোয়া তটিনী ছাইটা

শুভ পর্বত গাত্র বিধৈত করিয়া

নীল জলে শুভ ফেনা তুলি

বিক্ষেপিয়া বীচিমালা, চলিয়াছে সাগর সঙ্গমে ।

কুলু কুলু প্রবাহিনী শ্রোতুষ্ণিনী ছাটা

কি সৌন্দর্য করেছে ধারণ ।

ଶାନ୍ତିମୟ ସ୍ଥାନ ହେଲ ଦେଖିଲି ନୟନେ,
 ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ଵେ ନାନାଜୀତି ତରୁରାଜି କତ
 କତ ଭାବେ ରୟେଛେ ସଜ୍ଜିତ
 କତ ଗୁଲା ଲତା କତ ଶୁଗଞ୍ଜି କୁମ୍ବମ
 ଶୈଳ ଆଙ୍ଗେ ଉଥିତ ଉପରେ ।
 କତ ଜାତି ଫୁଲ ଫୁଟେ କରେ ଶୋଭାମୟ
 ପରନ ଶୁବସ ତାର ବହିଆ ବେଡ଼ାଯ,
 ଚିତ୍ର ବିନୋଦନ—ଦୃଶ୍ୟ ମନରମ
 ତରଦିଣୀ ଦୁଟୀ—କି ନାମେ ବିଦ୍ୟାତ ଭୁବନେ ? (ନିଜା)
 (ମଚକିତେ) ଅଁୟ—ନର୍ତ୍ତଦା ଓଷ୍ଠୋବତୀ ନାମ !
 ତାରା କେନ କୋନ୍ ଦୂରେ ଜଳମୟୀ ହବେ ?
 ତାବା ଯେ ମାନବ କୁଳେ ଆର୍ଯ୍ୟ କୁଳାଦନା !
 କି ବଲିଲେ,—ରାଜା ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଧନ
 ବ୍ରଜା ବରେ ସକଳା ସମ୍ମିକ
 ଏହିକାଳେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବେ ମହୀତେ ?
 ଭାଲ ତାଇ ସଦି ହୟ—ପରିଣାମେ ମନ୍ଦ ଗତି ନୟ,
 କିନ୍ତୁ ଆମାଦେଇ ? (ନିଜା)
 ସମୁଦ୍ରେ ବିକୃତ ଫେର୍ଦ୍ର, ଥରେ ଥରେ ସଜ୍ଜିତ ମୈନିକ,
 ଏ ଯେ କୋନ ରଣତ୍ତଳ !
 ଏ ଯେ ଏ ଯେ କତ ଛିମ ହଜ୍ଜ ପଦ
 ରକ୍ତନଦେ ଯେତେଛେ ଭାଗିଯା ;
 ଏ କାର ଛିମ ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରାବିତ କଥିରେ
 ବାୟସ ଚଞ୍ଚୁତେ ଚଞ୍ଚୁ ଖେତେଛେ ଉପାଡି ।
 କାର ଶିର ଏ ? ଯେନ ଚେନା ମୁଖ ମନେ ହୟ—

ହା ହା ତାଇତ—ତାଇତ !
 ଓସେ ଯୁଦ୍ଧରାଜ ଅବିର ମଞ୍ଚକ !
 ଅରିନ୍ଦମ ! ଭାଇ ଆମାର !
 ଗେଲେ ଆଜ ଦାଦାରେ ଛାଡ଼ିଯା—
 ଯୁଦ୍ଧେ ଯୁଦ୍ଧ୍ୟ ହ'ଲ ତବ ସମ ମାତୃଭକ୍ତ ନବୀନ ଯୁଦ୍ଧାର ?
 ଏ—ଏ—ପୁନଃ ଏକ ଦେହ !
 ଛିନ୍ନ ନାମା—ଚକ୍ର କର୍ଣ୍ଣ ହୀନ,
 ତରଙ୍ଗେ ତରଙ୍ଗେ ଯେତେବେଳେ ନାଚିଯା—
 ଓ କେ ? ଅଁ—ଆମି
 ତବେ ଏଥାମେ ଏ କେ ?
 ଏ ଚିତାନଳ ଝଲିଲ ଲୀଧଣ —
 ତାର ମାରୋ ନିକ୍ଷେପିବେ ମୋରେ !
 ନା—ନା— ଦିଓନା—ଦିଓନା ଫେଲେ
 ବହି ଶିଖ ମାରେ
 ଘରି ନାହି ଜୀବନ୍ତ ଯେ ଆମି । (କ୍ଷଣପରେ)
 ଆବତ କିଛୁହି ନାହି !
 କୋଥାମ୍ବ ଶାଶାନ —କୋଥା ବା ଗେ ରଗଶ୍ଵଳ
 ଏସେ ଶାନ୍ତିର ଆଲୟ !
 ମୁସଜିତ ମୁଦ୍ଦବ ପ୍ରକୋଟେ—ମୁଦ୍ଦରୀ ଶଲନା କତ ?
 ହାବ ଭାବେ ଡୁଲାଇଛେ ମୁଦ୍ଦର ଯୁବକେ ।
 ଏ ମେନ ଆସେ ଏକ ବାମା ଆମାର ନିକଟେ
 ଓ କି ! ଓ କି ! ଓ ଯେ ବିକୁଳ ସଦନା
 ହୁନ୍ଦକେଶୀ ବିକଟ ଦଶନା
 କୁଷବର୍ଣ୍ଣ ବିଧବୀ ରମଣୀ

ଆସିତେଛେ ଆଲିଙ୍ଗିତେ ମୋରେ ।
 ଏକି ଏକି ଛୁର୍ଦ୍ଦିବ । ଏକି ବିଡ଼ୁନା—
 ମରେ ଯାଓ ଶ୍ରୀଗଜ୍ଞା ମମଣୀ । ହାଃ ହାଃ ହାଃ (ନିର୍ଦ୍ଧାରଣେ)
 ଉଃ ନିର୍ଦ୍ଧାରେ ମୁପନ ବିକାର, ଏକି ପ୍ରହେଲିକା !
 କେଳ ଏ ଭୀଷଣ ଦୂଖ ହେରିଲୁ ତଞ୍ଚାଯ ?
 ତବେ କି ଏ ଭବିଷ୍ୟାଙ୍କ ଚିତ୍ର —
 ଅଜକ୍ଷେଯ ନିୟତି ଦେବୀ ଧରିଲ ଅପନେ ?
 ଦୂର ହୋକ—ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ ବଳ ।
 ଏହିତ ପ୍ରଭାତ କାଳ—ଥାଇ ଏବେ ସୈଣ୍ୟ ସମାବେଶେ ।

(ଗମନୋଦ୍ଧତ)

(ଅରିନ୍ଦମ ଆସିଲ)

ଅରିନ୍ଦମ । ଅସ୍ତ୍ର ଦାଦା !
 ଅସ୍ତ୍ରମେନ । କେଳ ଅରି !
 ଅରିନ୍ଦମ । ଯାମିନୀ ପ୍ରଭାତା ପ୍ରାୟ
 ଉଥାର ବିକାଶେ ନବୋଦିତ ଭାଙ୍ଗ ସମାଗମେ
 ସମର ଆରମ୍ଭ ହବେ ମାତାର ଆଦେଶ ।
 ସମୟ ଥାକିତେ ହବେ ପ୍ରଭୃତ ହଇତେ
 ଏମେହି ଡାକିତେ ତାଇ ତୋମାୟ ଏଥିମ ।
 ଅସ୍ତ୍ରମେନ । ଅରିନ୍ଦମ ! ସମରେ ପ୍ରଧାନ ସହୀୟ ତୁମି ମୋର ।
 କହ ଶୁଣି ତାଇ ଝଳ ପରିଣାମ
 କିବା ତବ ହୟ ଅନୁମାନ ?
 ଅରିନ୍ଦମ । ଅନୁମାନ—ଅନୁଭୂତି ମନେର କଙ୍ଗଳା
 ଆଶା ଶୁଣୁ କେମନ କେମନ !

তবু দাদা ! তা বলে তো নাহি অব্যাহতি ।
 ক্ষত্রিয় কাপুরুষ সম, কি হবে পশ্চাতে এই চিঞ্চা লয়ে
 ক্ষান্ত হবে রণে,
 কলঙ্ক রঞ্জিতে বিশ্বে ।
 তার চেয়ে প্রাণ যাক,
 লেখা থাক ভারতের ইতিহাস মাঝে
 ক্ষত্রিয়ের জলন্ত গৌরব ।

জয়সেন । তাই বটে !

চল তাই যাই তবে ঝাঁপ দিতে কালসিঙ্গু নীরে ।
 বোধ হয় আর দেখা না হতেও পারে—
 এই দেখা ইহকালে বুঝি শেষ দেখা
 পুনরায় পরলোকে মিলিব আবার ।

[উভয়ের প্রশ্ন ।

(গীতকর্ণে কাঞ্জিলাল আসিলেন)

কাঞ্জিলাল ।

গীত ।

সাজান সাধের বাঁগানথানি ফলে ফুলে মূলে শুকাবে হায় ।
 এমনি ধারা, জগত ধারা, হাসির পর কাজা দেখা যায় ॥
 পুণ্য কীর্তি ভারত হইতে একেবারে হবে লুপ্ত
 পাতক প্রবল পীড়িতা পৃথুৰী রবে কিছুকাল শুপ্ত—
 ক্ষাত্র শক্তি হবে না দীপ্তি নিবে যাবে হতে শুপ্ত,
 ক্ষিপ্ত প্রায় বীরগাথা সমাপ্ত হইবে এ ধরায়
 পদের পাদুকা উঠিবে শিরে উচ্চ লুটিবে নীচের পায় ॥

[২২১]

বিশ্ব হারাবে ব্ৰহ্মাদি, মুক্তা দমতে মাগিবে শুক্তি (দমতে)
 পৱনাৰ্থ ভুলি অথ ১০০কে ৮। সম্ভোগ পাবে ন। মুক্তি
 অস্ত্রাভাৰে শীর্ণ অথ লোর্ণ ৩৩ শুভ্রা শকতি
 হবে ভজিহীন জীব গণগণ এছিবে পাপেৱ প্ৰবল বায়
 জগত জুড়ে কাক দোখণ হ। হতোষি হায়ৱে হায় ॥ [প্ৰস্তাব]

চৈত্য ও দৃশ্য ।

শান্তি কাৰাগার ।

শান্তি—মধ্যাহ্ন ।

(গ্ৰহী আধিমা ও পুনৰ এক দুর্যোধনকে রাখিয়া গেল)

দুর্যোধন । চন্দ্ৰ পৰ্য দোল হয় আৱ আকাশে ওঠে না, এখন
 বোধ হয় আৱ দিন গাঁথ কৰেনা। বোধ হয় মানুষ গুলোকেও এখন
 আৱ কোন কাঞ্জ কৰতে হয় ন। কেবল দুঃখিয়ে কাল কাটাই । নইলে
 এই কাৰাগারে আঢ়ি গেগাবে একটুকুও আলোক রশি দেখতে পাই
 না কেন ? যেন সৰ্বশৃণুই একটা কি বিকট ঘোৱাল অধীনে ডুবে
 আছি । আনন্দ, শান্তি, শথ, তপ্তি, ভোগ, বিলাস, বাসনা—স্পৃহা
 সব যেন আমাৰ কাছ হতে কোন্ দূৰ দেশে লুকিয়ে পড়েছে ।
 মৃত্তিকায় শয়ন কৰে—এখন আমি ভোজন ক'রে—নিদাৱণ মৰ্মভেদী
 বেআধাতেৱ নিৰ্মম যাতনা অক্ষেত্ৰে সহ ক'রে দিনেৱ পৱ দিন পৱি-
 বৰ্তন—দণ্ডে দণ্ডে যাৱ অশায়িস—মুহৰ্তে মুহৰ্তে যা ক্ষণতঙ্গুৱ হায় !
 আমি যদি রাজা না হয়ে কোন দৱিজ গৃহস্থ হতাম তাহলে ত বোধ
 হয় এ দুর্দিশা ভোগ কৰতে হ'ত না । কুটীৱে বাস ক'রে শাকাম্ব
 ভোজনে—সুখে কাল কাটত—এখন যে এই যন্ত্ৰণাময় জীবন ভাৱ বহন

বড় কষ্ট কর হয়ে উঠেছে। হরি! শুক্রি দাতা! জ্যোতিষ্য মহান
তুমি যে সর্বদশী সর্বব্যাপী সূক্ষ্ম বিচারক! তবে দয়াশয়! দামের
এমন কি কঠোর দুর্লিত সংক্ষয় ছিল যার প্রতি ফলে জীবন্তে নরক
জালায় জলছি। দয়াশয়! দয়া করে দুর্ঘ্যাধনের পাপ জীবনের
অবসান কর অভাগাকে মুক্ত কর—আর সহ হয় না।

(পুত্ররাম আসিল, বেত্র ও খাদ্য লইয়া)

পুত্ররাম। এইত বাবা কয়েদীর আড়ায় পৌছেছি! বাইরে
প্রহরী বেটারা পাহারা দিচ্ছে—এখানে এখন আমি একা! এই যে
থালাভরা উত্তম উত্তম রাজভোগ—এ সব আমাদের মহারাজা ঐ
কয়েদী রাজাকে থেতে দিয়েছেন কিন্তু বাবা এই সব স্বীকৃত্য শর্মা-
রামের জর্তুর জোড়া ক'রে—পোড়া ভাতে কয়েদী রাজার পিতৃ রক্ষে
হয়। এখন আর বেশী বিলম্ব না ক'রে—টপাটপ্ ক্ষিপ্রহস্তে ক্ষিপ্র-
বদনে উদরসাঁৎ ক'রে একটু শক্তি বাড়িয়ে নেওয়া যাক, তারপর
এই লক্ষ্মকে বেতে সপ্সপে প্রহার গ'ণে একশ ধা মারতে হবে।
পা থেকে মাথা পর্যন্ত বার বার করে রক্ত পড়বে—চথের জলে বুক
ভেসে যাবে তখন এই পোড়াভাত এই থালায় সাজিয়ে সাঁগনে ধরে
দেব—কান্দবে আর পেটের জালায় তাই থাবে—তাও পেট ত'রে
পাবে না। এই ত চাই—শক্রকে মারার চেয়ে দক্ষে দক্ষে যাতনা
দেওয়াই ঠিক! এখন এখানে কেউ নাইত? তবে জয় জনাদিন
ব'লে লাগান যাক, এস রসগোল্লা মহাশয়! স্বজাতি বড় কুটুম্ব
লেডিগেলী নেংচা সহ পুত্ররামের পেটের ভিতর গিয়ে প্রশান্ত ভাব
ধারণ কর। (খাওয়া) ক্ষীর সর নবনী যা কিছু আছ সব এস
আমার উদরে। (ভোজন) বাস—সব সাবাড়—এক তিল পড়ে

ଯତ ଆଦିଶେଷ—ଯତ ସଜ୍ଜେର—ପବିତ୍ୟାଗେଷ ନୟ । କୋଥାଯି ରାଜଭୋଗ
କୋଥାନ୍ ପୋଡ଼ା ଭାତ । ହା ଅଦୃଷ୍ଟ ।

(ପ୍ରହରୀ ଆସିଲ)

ଅହନୀ । ଚଳ ଭିତବ ଗାବଦେ । ସମ୍ମୁଖ୍ଯଟା ପରିଷକାର କରନ୍ତେ
ହୁୟେ ।

ଦୁର୍ଧ୍ୟୋଧନ । ଚଳ ଚଳ—ଖୁବ ପଚା ଜୀଯଗୀଯ ନିଯେ ଚଳ—ସେଇ ଦୟ ବକ୍ଷ
ହୁୟେ ଘବତେ ପାରି । ହରି ତୋମାର ମନେ ଏହି ଛିଲ ?

(ଦୁର୍ଧ୍ୟୋଧନକେ ଲାଇରା ଥେବାର ଅନ୍ତରାଳ)

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ବଣଶ୍ଳଳ ।

ଶୁଖନନ । କେମି ବୀର ! ଅକାରଣ ଏହି ପରିଶ୍ରମ ?

ଜୟନେନ । ନହେ ଅକାରଣ ରାଜୀ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟର ସମବ ସ୍ଵଧର୍ମେ

ଆଗ ଗେଲେ ମହାପୂଣ୍ୟ ଲାଭ ।

କିନ୍ତୁ ପୃଷ୍ଠ ଡଙ୍ଗ ଦିଲେ

କିନ୍ତୁ ପରାଭୂତ ହଲେ

ଜୀବନାଟେ ଅନ୍ତ ନରକେ ବାସ—

ବିଧାତ୍ତ ବିଧାନ ।

ତାଇ ଆଜ ହିର କବି ଆସିଯାଛି ରଣେ

ହୟ ମାରିବ ସବଲେ ତୋମା

ନୟ ମାରିବ ସକଲେ ।

ଶୁଖନନ । ମେ ବାସନା ନିଶାର ସ୍ଵପନ ସମ ନିଭାସ୍ତ ଅଣୀକ

ଭାଗ୍ୟଲିପି ଅନାର୍ଥ୍ୟର ଫିଲେଛେ ଏବାବ ।

ଶୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଦୃଷ୍ଟ ଦେବତା

ସାହୁକୁଳ ଦୈବ ତାହାଦେର

ତାଇ ଆଜ ଯଥା କାଲେ,

ଦୈତ୍ୟର ଇଚ୍ଛାମ୍ୟ— ॥

ବାଧିଲ ଏ କାଳ ରଣ ।
 ସେଛୋଟ ତାଇ ରାଜ ସହେଦର
 ଶ୍ରୀଯ ସାଧୀନତା ଶକ୍ତ କରେ କରିଲ ବିକ୍ରମ ।
 ରାଜାରେ ସଥଳ ବନ୍ଦୀ କରେଛି କୌଣ୍ଠଲେ
 ତଥନିତୋ ମୂଳଚେଷ୍ଟ ଇଯୋଛେ ମର୍ବାବ ।

ତବେ କେନ ଅନର୍ଥକ
 ଛିମ ତର ଶିରେ ଢାଲିଛ ସଲିଲ ?

ହୟ ସନ୍ଧି କର—ନନ୍ଦ ପ୍ରାଣ ନିରେ ଦେଶେ ଫିରେ ଯାଉ
 କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁପୁରେ କବଗେ ବିଶ୍ରାମ ।

ଜୟମେନ । ତାଇ ଯାବ ରାଜା—ତାଇ ଯାବ
 ତବୁ ରଣ ଛାଡ଼ି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନା ରବ !
 ଅବଶ୍ୟ ମବିବ ଯାଇବ ସବଗେ,
 ସହିବେ ପୂଣ୍ୟର ପ୍ରାଣ ଏଥ ଚିନ୍ତପଟେ ।

ମୁଖମନ । ଉତ୍ତମ—
 ଏମ ତବେ ଆହବେ ଆବାବ ।

[ଘୁଞ୍ଜ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରହଳିନ୍ ।

(ଅନ୍ତ ଦିକ ଦିଯା ପ୍ରସ୍ତୁତିଧଳ ମହ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷମତା ନର୍ମଦା ଆମିଲେନ)

ନର୍ମଦା । କାମୁକଥ ! ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟ ! ପ୍ରଲୁକ ! ତକ୍ଷର !
 ଏତ କଲୁଷିତ ଆନନ୍ଦାନା ତୋର
 କୁତ୍ରିମ ଭାତୁ ମମତା ଦେଖାଯେ ରାଜାଯ
 ମୁଖ କରି, ଛଲେ ତୁରେ
 ଶକ୍ତ ହଞ୍ଚେ ସଂପେ,
 ରେଖେଛିମ ଭାଲକପେ ଭାତାର ମହିମା

ছি ছি ছি—দম্ভ্যবৃত্তি নাহি করি,
 যলুতিস যদি জ্যেষ্ঠ সহোদরে
 গ্রাতিষ্ঠানপতি হতে পারিতিস তুই ।
 এখন উচ্ছিষ্ট প্রসাদ প্রার্থী কুকুরের মত
 বন্ধ জাতি পদলেহী হয়ে
 কি স্মৃথ পেতেছ বর্বর ?
 দূর দূর শ্রদ্ধিয় কলঙ্ক
 ধিক ধিক ঘোর অধাৰ্মিক
 ছি ছি অলক্ষণ !

দেখিলে প্ৰভাতে তোৱ ঈ পাপ মুখ
 কুঁদিল উদয় হয়—এত ঘৃণ্ণ তুই ।

সুবোধন । জঁহাবাজী চলিবে না হেথা
 খাড়া ধৱি নারী হয়ে পুৱায়ের কাজে
 অগ্ৰসৱ হয়েছ যথন—
 শাস্তি তাৱ পাবে সমুচ্চিত ।

কুলাঙ্গিনা কুল হতে স্বেচ্ছায় যথন
 আসিয়াছ বাহিৱে সুদুৱে
 তথন—

কৌমল অঙ্গেতে তব না করি আঘাত
 কৌশলে বাঁবিয়া—
 কৰ্ণ সিংহে দিব উপহাৰ
 উগ্মাদ ব্যাধি বিমুক্ত কৱিতে বাঞ্ছবে ।

অর্পণা । বাঞ্ছবে ব্যাধি বিমুক্ত কৱিবাৰ তৱে
 ধৱে দেবে তাৱ কৱে জ্যেষ্ঠ ভাতুজামা

ବାନ୍ଧବ କି ତାଇ ଚେଯେ ଏତ ଆପନାର ?
 ଛିଲେ ତୁମି ରାଜକୁମାର ରାଜାର ଅଛୁଜ
 ଚଞ୍ଜ ଚଞ୍ଜେ ଘୁରେ ଘର କେବଳ ବିପଥେ,
 ଶୋନ କଥା ଆମି ତବ ମାତୃକପା,
 ପାଲହ ଆଦେଶ ମମ
 ଏଥନ୍ତେ ସମୟ ଆହେ ହେଉ ସାବଧାନ
 ଦକ୍ଷେ ତୃଣ ଧରି ପୁତ୍ରେର ମତନ
 କ୍ଷମା ଚାଓ ଆମାର ନିକଟେ
 ରାଜାରେ ଉଦ୍ଧାର କରି
 ଦେଖାଓ ଭାତାର ଗୌରବ ।

ଶୁଯୋଧନ । ସାକ ସାକ ! ବାଚାଲତା ପରିହରି
 ଅସିଧରି ଏସ ରଣେ
 ଦେବରେର ସଜେ ଶୁଖେ କରିତେ ସଂଗ୍ରାମ ।

ଅର୍ପନା । ତୋର ମତ କୁଲେର କଟକ
 ଦେବର ସାର
 ଯୁଦ୍ଧ ତାର ଶ୍ରେୟ ଶତବାର
 କିମ୍ବା ସେହି ଦେବରେର ନାମ ମୋପ କରା ।

ଶୁଯୋଧନ । ତାଇ ଏସ—ହୟ ଘର—
 ନୟ ମାର ମୋରେ । (ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରଥାନ)

(କାଞ୍ଜିଲାଲ ଆସିଲେନ)

ଗୀତ ।

କାଞ୍ଜିଲାଲ । ଆଖାର ଜଗତେ ଜଲିଲ ପାପେର ଅନଳ ।
 ପୁଣ୍ୟ ବଂଶ ଧ୍ୱନ୍ସ ହୟେ କଲୁୟ ରାମି ହଇଲ ପ୍ରବଳ ॥

সহে না পৃথিবী এত পাপ ভার,
 সহে না কমলা হেন ব্যাপিচার,
 সহে না ধর্ষে এত অত্যাচার
 সে যে দর্পণের মত নিরমল ॥

পাপের ধূনী বিশ্ব ব্যাপিয়া
 দাউ দাউ রবে উঠেছে জলিয়া
 পূণ্য বিগল স্বরতি দহিয়া
 স্বধা বিনিময়ে উঠিল গরল ॥

(প্রস্তাব)

দ্বিতীয় দৃশ্য ।

(তিব্বত—রণস্থল)

(রণরঙ্গী বেশে স্বরমা)

স্বরমা । হাঃ হাঃ হাঃ ! রক্ত চাই রক্ত চাই । আমার স্বরেক
 যেমন আমার ছেড়ে গেছে—পুজুশোক রেখা বুক হতে মুছে ফেলতে
 পারছি না । তেমনি—তেমনি ক'রে আজ সেই শয়তানীকে কাঁদাব ।
 যার জন্য আমার ছেলে মরেছে—সেই ডাকিনীর মা রাঙ্গসীটাকে ঠিক
 আমার মত কাঁদাব । সেই হতভাগীর ছেলেটা যুক্তে এসেছে । তাকে
 খুন ক'রব—তার রক্ত গায়ে মেখে ছেলে মরার শোক ভুলব । (হাঃ
 হাঃ হাঃ) ।

(নর্মদা রণবেশে আসিলেন)

নর্মদা । কে তুমি বাগা অট্ট অট্ট হাসে—তাঙ্গৰ নর্তনে—দিঙ্গওল

ପ୍ରକଷିତ କ'ରେ—ରଣ ଚଞ୍ଜି ଉଗ୍ରଚଞ୍ଜି ଯୁଦ୍ଧିତେ ସୁରେ ବେଡ଼ାଛ ? ତୋମାର ଉଦେଶ୍ୟ କି ?

ଶୁରମା । ଉଦେଶ୍ୟ ଥୁବ ଗଭୀର—ତୁହି କି ବୁବବି ? ମନେ ନାହିଁ ଏକଦିନ ଆମାର ବୁକଥାନା ଭେଦେ ଚୁରମାର କ'ରେ ଦିଯେଛିସ ମନେ ନାହିଁ—ଆମାର ମା ବଲା ଧନ ତୋର ମେଯେର ଜଣ୍ଠ ପ୍ରାଣ ହାରିଯେଛେ—ମନେ ନାହିଁ ଆମାର କୋଲେର ଛେଳେଟୀକେ ନୃଶଂଖ ଭାବେ ମେରେ ଫେଲେଛିସ ? ଆଜ ତାର ଅତିଶୋଧ ମୋର—ତୋର ଛେଳେକେ କାଟିବ—ତାର ରଙ୍ଗ ନିଯେ ଗାଁଯେ ମାଥିବ । (ହାଃ ହାଃ ହାଃ) ।

ନର୍ଦ୍ଦା । ଏତ ଆଶା ବୁକେ ଧର ରମଣୀ—ଏତ ଦନ୍ତ ପ୍ରାଣେ ରାଖ ଧାମା—ଏତ ସାହସ ତୋମାର ଆଛେ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ବନିତା ? କ୍ଷତ୍ରିୟ ଶିଶୁକେ ତୁମି କାଟିବେ—ତାର ରଙ୍ଗ ନିଯେ ଗାଁଯେ ମାଥିବେ—ତାର ମା ନର୍ଦ୍ଦା ରାଜପୁତ୍ରୀ ବେଁଚେ ଥାକତେ ? ଓ ଆଶା ଭୁଲେ ଯା—ଓ ଧାରଣା ଘୁଛେ ଫେଲ—ଓ କାମନା ପୁଣିଯେ ଦେ ।

ଶୁରମା । କେବେ ତୁହି ବାଧା ଦିବି ନାକି ?

ନର୍ଦ୍ଦା । ଦେଖିସ ନା—ନର୍ଦ୍ଦା । ଆଜ ଖର୍ଜାଧାରିଣୀ ଉଗ୍ରକୁତ୍ତଳା—ରଣରଞ୍ଜିଣୀ । ଯାର ପତି କାରାଗାରେ—ପୁତ୍ର ସମରେ—ସେ ନାରୀ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହ'ଲେ ଯାକେ ଦେଖିବେ—ବାଧା ଦେବେ ବହି କି ?

ଶୁରମା । ବେଶ—ଭାଲ—ଉତ୍ତମ । ମା ବେଟୀର ରଙ୍ଗ ଏକ ସାଥେ ମାଥିବ । ହାଃ ହାଃ ହାଃ ।

ନର୍ଦ୍ଦା । ଦେଖ କେ କାର—ରଙ୍ଗ ମାଥେ । (ଯୁକ୍ତ) ମା ରଣଚଞ୍ଜି—ଚଞ୍ଜଗୁଣ୍ଡାତିନୀ—ଗୁମୁଣ୍ଡମାଲିଣୀ—ବଲ ଦେ ମା—ସାହସ ଦେ ମା—ଭର୍ମା ଦେ ମା ।

(ଉଭୟର ପ୍ରକାଶ)

(ଅରିନ୍ଦମ ଆସିଲ)

ଅରିନ୍ଦମ । ଆବାର ତୁମୁଳ ଯୁକ୍ତ ବାଧିଲ ସହସା
 ଆବାର ଜୀବନ ଯଜ୍ଞ ଆରଣ୍ୟ ହଇଲ
 ଆବାର ବୀରେର ପ୍ରାଣ ଧ୍ୱଂସ ହବେ କତ ।
 ଆମାରି କାରଣେ ଏହି ଅନର୍ଥ ଚୁଚନା !
 ଆମି ସଦି କିପ୍ରଗତି ଗିଯେ ସେହି ଦିନ
 ପାରିତାଗ ପିତ୍ରଦେବେ କରିତେ ଉଦ୍ଧାର
 ତା ହଲେ ତ ଏ ମନ୍ଦର୍ମ ସଟିତ ନା ଆର ।
 ପିତାର କାରଣେ ପୁନଃ ଏହି କାଟାକାଟି—
 ପିତା କାରାଗାରେ ତାଇ ଏମନ ଅନର୍ଥ—
 ପିତାର ଉଦ୍ଧାର କଲେ ଯୁଦ୍ଧେର ଘୋଷଣା ।
 ପିତା ବନ୍ଦୀ କାରାଗାରେ, ମାତା ଯୁଦ୍ଧେ ଯାର
 ପୁତ୍ର ନାମେ କିବା ଲାଭ—କିବା ସ୍ଵାର୍ଥ ତାମ
 ଧିକ ମୋରେ ସୃଦ୍ଧା ଜନ୍ମ ରାଜପୁତ ନାମେ ।

(ପୁନଃ ନର୍ମଦା ଆସିଲେନ)

ନର୍ମଦା । ପୁତ୍ର—

ଅରିନ୍ଦମ । କେନ ଗା !

ନର୍ମଦା । ଅନର୍ଥକ ଏହି ଶ୍ଥାନେ ଏକାକୀ ଦୀଡାଯେ
 କି ଚିନ୍ତା କରଲେ ଅଞ୍ଜାନ ?
 ଦେଖିଛ ନା କି ଏକ ସର୍ବନାଶ—
 ଜ୍ଞାନିଛେ ଗ୍ରାସିତେ ଆଜ କ୍ଷତ୍ରିୟ ନିକରେ
 ଭାବିଛ କି ଏକବାର ପିତା ତବ ରାଜ୍ୟେଥର—

ବନ୍ଧ ଆଛେ କଟିଲ ଶୁଆଳେ
 ଅନାର୍ଥୀର କାବ୍ୟଗାର ମାତ୍ରେ ?
 ବୁଝିଛ ନା କି ମହାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରଯେଛେ ସମ୍ମୁଖେ ।
 ପାର ଯଦି ପୁଅ ବୀର ବ'ଲେ ଦିତେ ପରିଚୟ
 ଚାଓ ଯଦି ରେ କୁମାର !
 କ୍ଷତ୍ରିୟେର ଶୁରୁତ୍ୱ ଦେଖାତେ,—
 ହ'ଲ ଯଦି ଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହାୟ ତୋମାର
 ତବେତ ଜୀବିତ ଅରି ମନ୍ଦିଳ ସବାବ,—
 ତା ନା ହଲେ କ୍ଷତ୍ରିୟେର ବୀବଜ୍ଞ ଗୌରବ
 ଏହି ସଂଦେ—
 ରମାତଳେ ଡୁବେ ଯାବେ ସବ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ମା—

ନର୍ଦ୍ଦା । ମା ବ'ଲେ ଏଥିଲ ଆର ଗମତା ବାଡ଼ାନ
 କ୍ଷତ୍ର କୁମାରେର ନହେ ତ ଉଚିତ ?

ଅ ରନ୍ଦମ । କି କ'ରିତେ ହବେ—ବଲ ମା ?

ନର୍ଦ୍ଦା । ଅତିଜ୍ଞ ଭୁଲ ନା—

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଛେଡି ନା—
 ଶିନତି କାହାର କାଣେତେ ଶୁନ ନା ।
 ଚେପେ—ପଡ଼—ଶକ୍ତ ମୈଥ୍ୟ ଦଲେ
 ମାର ମାର ମହା ଉଚ୍ଛରୋଲେ ।
 ପାର ଯଦି ଜିନିତେ ସମର
 ପାର ଯଦି ଉକ୍ତାରିତେ ଆପନ ଜନକେ
 ପାର ଯଦି ଦେଶେର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରିତେ—
 ତବେ ପୁନଃ ପୁଅ ନେହ ବଶେ .

କୋଲେ ତୁଳେ କରିବ ଆଦର
 ତା ନା ହଲେ ଏହି—ଆବସାନ ।
 ମନେ ବେ'ଥ ପ୍ରାଣ ଦାନ କିମ୍ବା ରଣଜିଯ
 ଏ ଦୁଷ୍ଟେର ସେ କୋନଟା ହେବେ ସାଧିତେ ।
 ଅରିନ୍ଦମ । ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ଜନନୀ—ଆଦେଶ—
 ଦିବ ପ୍ରାଣ—ବିସର୍ଜନ
 ନା ହୟ ଜିନିଯ ସମର,
 ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହେବେ ନା ଅନ୍ତଥା ।
 ତବ ପୁତ୍ର ଅରିନ୍ଦମ କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁମାର
 ତବ ପୁତ୍ର ସୁଶିଳିତ—ଦୌର ନାମେ ଥ୍ୟାତ—
 ତବ ପୁତ୍ର ସୁମହାନ ଆର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ ଜାତ ।
 ନର୍ମଦା । ଏହି ତ ଚାହିରେ ଏଥିଲ ।
 ପିତା ତବ—ପ୍ରଜାର ଜନକ
 ରାଜ ରାଜେଶ୍ୱର ହ'ଯେ
 ଅନାର୍ଥ୍ୟର କାରା ଗୁହେ
 ମଶକ ଦଂଶଲେ
 କତ କହେ ଯାପିଛେ ଜୀବନ
 ଭାବ ଦେଇ କଥା—ଆର ଯୁଦ୍ଧ କର ବାହା ।
 ଆର ଯଦି ପାଓ ଦେଖିବାରେ
 କୁଚକ୍ରୀ ଖୁଲ୍ଲତାତେ ତବ
 ଦେଖାଇଲା ଦିଓ ବାପ ମୋରେ ।
 ଦାନବ ଦଲନୀ ଛଗ୍ନୀ ଦାନବ ନିଧିଲେ
 ଯେଇକଥ ଉତ୍ତମ କରିଲା ଧାରଣ—
 ଆମିଓ ତେମତି—

ଗୃହଶକ୍ତ ସରତେଦୀ ବିଷକୁଞ୍ଜ
ପଯମୁଖ, ମେହି ପାପୀଠେବ
ଥକେ ବସି ଚମ୍ଭୁତାବା ଦିବ ଉପାଢ଼ିଆ ।
ଥଣ୍ଡ ଥଣ୍ଡ କବି ତାବ
ପାପମୟ ଦେହ
ନିକ୍ଷେପିବ ସମ୍ବୂଜ ସଗିଲେ
କୁଞ୍ଜୀବ କମ୍ପଟ ମୁଖେ ।

ତବେତ ସକଳ ଜୀବା ହଇବେ ନିଃଶେଷ ।

ଆସି ତବେ ପୁଅ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭୁଲ ନା ।

ଅରିନ୍ଦମ । ନା ମା । ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭୁଲିବାର ନହେ—
ମାତାର ଅଛୁଜା, ଆବ ପିତାର ଉନ୍ଧାର
ଆଣ ପାତ ମୁଦ୍ଦ କବା ଭୁଲିବ ନା କଭୁ ।

ନର୍ମଦା । ପୁନଃ ବଲି ଆଣାବିକ ଖୁବ ସାବଧାନ
ଆଣ ଦାନ କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧ ଜୟ—
ଏ ଛୁଯେଇ ଯେ କୋନ ଏକଟା
ଜୀବନେବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତୋମାର ।
ପୃଷ୍ଠ ପ୍ରଦଶନ କ'ବନା ଶକ୍ତରେ
ଏହି ମାତ୍ର ଶେଷ ଅଛୁରୋଧ ।

[ପ୍ରଶାନ୍ତ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ବାରିଦ୍ଵାର ଜନନୀ
ଆଦେଶିଲେନ ଆଣ ଦିତେ ମୌରେ ।
ତାଇ ଦେବ—ଆଣ ଦେବ ମୃତ୍ୟୁର କବଲେ
ଏସ ମୃତ୍ୟ । ଏସ କର
ଅପରାର୍ଥ କ୍ଷତ୍ର କୁଳାଙ୍ଗାରେ ।

(କେବଳରାଗ ଆସିଲ)

କେବଳରାଗ । କହି—କହି—କୋଥା ମେହି ଜୁଷ୍ଟ ଅରିନ୍ଦମ
ହତ କବି ବହୁ ମେନ୍ତ, ଗର୍ବ ଆଶ୍ରାମନେ
କୋଥାଯ ଘୁକାଳ ଏବେ, ଦେଖା ପେଲେ ଆଜ
ଉପ୍‌ୟୁକ୍ତ ପ୍ରତିଫଳ କବିଯା ପ୍ରଦାନ
ପାଠୀବ କୃତାନ୍ତଧାରେ କବିତେ ବିଶ୍ରାମ ।

ଅରିନ୍ଦମ । ସମ୍ମୁଖେ ତୋଗାବ କ୍ଷୀତବଙ୍କେ ଅବିନ୍ଦମ
ନା ପାଓ ଦେଖିତେ ? ହେନ ଅନ୍ତ ତୁମି ।
ଏହିଥାନେଇ ବୀବରେ
ସଥୋଚିତ ଦିଲେ ପରିଚୟ ।
ଏତ କ୍ଷୀଣ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଯଦି
କେମନେ କବିବେ ତବେ ସମ୍ମୁଖ ସମ୍ବନ୍ଧ—
କେମନେ କବିବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୀର ନିକ୍ଷେପନେ
କେମନେ ବନ୍ଦୁକ ଧବି କରିବେ ନିଶାନା ?

ଗ । ଭାଲ ଭାଲ ବାକ୍ୟବୀବ ବଟେ ।
ଅଭ୍ୟନ୍ତ ବଦନ ଭାଲ ଭାଯାବ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ
ଚ'ଥେ ମୁଖେ ବାକ୍ୟଛଟା ଭାଲଇ ପ୍ରକାଶ ।
କିଞ୍ଚ ବାକ୍ୟବୀବ । ହୁଏ ଦେଖି ଏକବାର
କାର୍ଯ୍ୟବୀବ—ଆର୍ଯ୍ୟବୀରୋଚିତ ।
ଦେଖାଓ ରଣ ଦଶତା
ଦେଖାଓ ବାଜପୂତ ଶକ୍ତି
ଦେଖାଓ ବୀବର ପ୍ରତିଭା ।
ତବେ ମାତ୍ର ଜେନୋ ଶିର ତୁର୍ଜ୍ୟ ବିପକ୍ଷ ।

সংহার নিশ্চয় আজ তোমা সবাকাৱ
ছলে এলে কিম্ব। সুকোশলে ।
অৱিলম্ব । কিছুতেই ভয় নাই
চিষ্টা নাই—ভাবনাও নাই ।
হয় জয় নয় মৃত্যু হবেই যা হোক ।
জগিলে মৰণ ঘনে, হবে সুনিশ্চয়
যুক্তে প্ৰাণ দিতে তবে কিসেৱ আতঙ্ক !
যে জাতিৰ মাত্ৰ উপদেশ—
প্ৰাণ দিবে রূপে,—তবু বৈৱীদলে
পৃষ্ঠ না দেখাবে ।
সে জাতি মৃত্যুৰ জন্ম সতত প্ৰস্তুত ।
যুক্তে মৃত্যু ঘাহাদেৱ স্বধৰ্ম পালন
সে জাতিৰ মৃত্যু নিত্য সহচৱ
প্ৰাণ দেয়ে মান ধাৰ অতীব গৱীষ্ঠ
মৃত্যু ভয় সে ক্ষত্ৰিয়ে রাখেনা অন্তৱে ।
কেবলৱাম । বাক্য তব—ক্ৰমশাহ
সীমা অতিক্ৰমি
উঠিতেছে আকাশ স্পৰ্শিতে ।
দৰ্প তব ক্ৰমে ক্ৰমে হতেছে বৰ্দ্ধিত—
হৈয়ে জ্ঞান কৱিতেছ অনাৰ্থ্য বলিয়া !
আচ্ছা—ধৰ অঙ্গ—কৱ রণ—
তিল মাত্ৰ অবসৱ নাহি দিব আৱ—
অলস্ত তোপেৱ মুখে ধৰিব তোমায় ।
অৱিলম্ব । সজ্জিত তোপেৱ মুখে ধৰিবে আমায়

ধর সেনাপতি ! স্বার্থভৱা বিশ্ব হতে
শান্তিধামে যেতে—
সজ্জিত কামান ঘাত্র ভরসা আমার ।

কেবলরাম । হও তবে আহবে প্রস্তুত ।

অরিন্দম । রাজপুত—পূর্ব হতে—
প্রস্তুত হইয়া রঘু
প্রাণ দানে কিম্বা স্বকার্য সাধনে ।

(যুদ্ধ ও অনার্য বালকগণ অরিন্দমকে আক্রমণ করতঃ গীত)

লে সাবাড় করিয়ে দে বাহে সবি দুষ্যমূল ।
তৌর কাম্ঠা জোরসে চালাইয়ে করিয়ে দে খুন ॥
ধরিয়ে পাঁচিয়ে মারিয়ে দিবি,
ফুর্তিসে সব কাটিয়ে লিবি
দুখ দৱদ কুচ মেহি ভাববি—যা পর ছাড়বি হুন ॥

[যুদ্ধ করিতে করিতে সকলের প্রস্তান ।

(পুত্ররাম আসিল)

পুত্ররাম । এই ফাঁকে একবার পুত্ররাম বাবাজীর যুদ্ধ ।
সৈল্লগণ ! ওঠ সবে গা বাড়া দিয়া
মুখ ধুয়ে—দাত মেজে—চাল জল খেয়ে
ভিজাও সের দশ মুড়ি
পাঁচ সের কাঁচা দুধ আড়াই সের গুড়
মিশাল করিয়া তায়
হাপুস হপুক রবে লাগাও ভোজন ।

ତାରପର ଦୀରେ ଦୀରେ— ଦିବେ ଭରା ପାନ
ହାତେ ଲାଗେ—

ତାମାକେବ ଦୋଯା ଟାନିତେ ଟାନିତେ
ଜୁକ୍କା ହସେ ଯୁଦ୍ଧସେବେ ହସ ଉପଶିତ ।

ମୁଦେ ମଡ଼ା ଯେ ମର ପାପାଜା

ତାଦେର ଉପର ଜୋରେ କର ଆଞ୍ଚାଖାତ—

ଗାତ୍ର ବାଣ—ନେତ୍ର ବାଣ—ଛବ ବେଳେ ବାଣ
ପୁଅ—କଲାତ୍ର—ପତ୍ର—ପବିତ୍ରାପବିତ୍ର

ଶେଷେ ମଳ ମୂଳ ବାଣ କରଇ ବର୍ଣ୍ଣ—

ବର୍ଣ୍ଣାର ବାଦଲେର ବାରିଧାରା ସମ ।

ତାରପର ଆମାର ହକୁମେ

କାଥେ କ'ରେ ଧହିଯା ତାଦେର

ମାଇତୀ ମାଘେତେ ସେଇ ବାହେର ପୁରୁଷ

ତାର ମାଝେ ଦିବେ କେଳାଇଯା ।

ପଚିବା ବାହେର କୃପାଯ

କିମିକିଟେ ହବେ ପରିଣତ ।

ଏହି କାର୍ଣ୍ଣାଲାର— (ମାନେବ ଧାତିରେ କେହନା କରିବେ)

ରାଜୀ, ଦିଯେଛେନ ଦୟା କ'ରେ

ପୁନ୍ତରାଗେ, ଉପ୍ୟୁକ୍ତ ବୋବେ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରଲ ରାଖିବେ ହେ ତୋକା ପରିକାର

ଆସ ଯେବ ହେଠା ମାହି ହୟ ଆବିକାର,

ନିତେ ହ'ଲେ ପୁରକାର— ସହିତେ ହବେ ତିରକାର—

ନା ହୟ ଏହି ଏକଟା କଟ ଦୀକାର !

ଯାଇ— ଏଥମ ତବେ— ଦୟ ଡ'ର ତାମାକ ଟାନିଗେ ଡ'ରପୁର ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ | ଅମ୍ବଳା ପାଞ୍ଚାଟି ଗୁଣ ଆମ୍ବଳ ଖରିଆ

ଲିଖିତ କରି ମୋତ ଭାବିଲ ଜୀବନ |

୧୯୬୧ ମେ ।

Shree Krishna Printing Works.

(রক্তাক্ত কলেবরে—ছিন্ন হস্তে অরিন্দম আসিল)

অরিন্দম। (টলিতে টলিতে) উঃ—অঙ্গায় সমৰ !

এককালে শত শত ধীর
দশদিক হ'তে মগ প্রতি
তৌকু তৌকু অস্ত্র আদি করিয়া প্ৰহাৰ—
আহত—নিহত প্ৰায় কৰেছে এখন।
হা মা মেদিনী ! এই ছিল অদৃষ্টে আমাৰ ?
ওঁ রক্তধাৰা প্ৰবাহিত শত ক্ষত মুখে
শিথিল ইঞ্জিৱ—
অবসম অঙ্গ সমূদয়
পিপাসাৰ প্ৰবল যাতনা।
উঃ—মৃত্যুকাল সমুখে আমাৰ !
মৰি—ক্ষতি নাই,
কিন্তু হায় অঙ্গায় সমৰে,
শৃগাল সমৰে—সিংহ শিশু হয়ে !
অসংখ্য পাপীষ্ঠ পশু অধৰ্ম করিয়া
নিষ্ঠুৱেৰ মত মোৰ হৱিল জীবন
ব্যাধ যথা মাৰে পক্ষী বাণড়া বিস্তাৱে !
অৱি দুঃখ—আৱ দুঃখ পিতা কাৱাগা঵ে !
উঃ—শুক কৰ্ত্তনালী,
এই স্থানে শুই একবাৰ !
ভগবান ! হত্তোগ্য চলিল এখন !
ন্মারায়ণ ! ক'ৰে যেন সুগতি প্ৰদান !

ଜଳ ବିନେ ବଡ଼ କଟ୍ ବୁକ ଫେଟେ ଯାଏ
କହି ଜଳ ଏ ସମୟ—କହି ଗଞ୍ଜାଜଳ ।

(ନର୍ଦ୍ଦା ଆସିଲେନ)

ନର୍ଦ୍ଦା । ଏହି ଯେ ବାପ ଗଞ୍ଜାଜଳ
କର ପାନ—ପାତକହାବିରୀ ପୁତ୍ରବାବି ।
ଶାନ୍ତି ମୁକ୍ତି ହଇବେ ଏଥିଲି । (ଜଳ ଥାଓଯାତେ ଥାଓଯାତେ)
(ନିଜମନେ) ବିଧାତାବ ନିୟମ ଏମନି
ମାତ୍ର ମୁଖେ ମୃତ୍ୟୁକାଳେ ଦୁଃ ଗଞ୍ଜାଜଳ
ପୁଣ୍ୟ ଦିବେ ;
ତା ନା ହେଁ ମାତା ଦେଇ
ପୁଣ୍ୟବ ନିଦାନେ
ମୋକ୍ଷଦାତୀ ଜାହନୀ ସଲିଲ ।
ସମ୍ମତି ପ୍ରାକ୍ତନ ଆମାର ।

ଅରିନ୍ଦମ । କେ ମା ? ତା ନଇଲେ ଏତ ମମତା କାର ? ମା ! ପୁଜ୍ର
ହେଁ ଏକଦିନେର ଜନ୍ମବେ—ତୋମାର ଦୁଃଖ ଦୂର କରେ ୮'ଥେର ଜନ ମୁଛାତେ
ପାରିଲାଗି ନା । ସଂମାରେ ଏମେ ତୋମାର ମତ ମାଯେର ଛେଲେ ବ'ଲେ—
ପରିଚୟ ଦେବାର କାଜ କିଛୁଇ କ'ରାତେ ପାରିଲାଗି ନା । ପାଯେର ଧୂଲେ ଦାଓ
ଆଶୀର୍ବାଦ କବ ଧେନ ଜଣେ ଜଣେ ତୋମାର ମତ ମା ପାଇ ଶେ ସମୟ ମା—
ମୃତ୍ୟୁର ବଡ଼ ବିଲଦ୍ଵାରା ନାହିଁ ।

ନର୍ଦ୍ଦା । ନାହିଁ ଥାକ । ଭୟ କ'ରନା—ଦୁଃଖ କ'ରନା—କେନା ।
ମାତ୍ର ଆଜ୍ଞାୟ—ରାଜାବ ଜନ୍ମ ପିତାବ ଜନ୍ମ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣ ଦିମେଛ ତାର ଫଲେ
ସାଓ ସ୍ଵର୍ଗ—ହିଂସା ସ୍ଵାର୍ଥ ଶୁଭ ମେହି ତ୍ରିଦିରେ—ଯୁଦ୍ଧ ନିହତ କ୍ଷତ୍ରିଯେର
ବାସନ୍ତି—ସାଓ ମେହି ଆମର ପୁରେ । ମାଯେର କୋଳେ ମାଥା ରେଥେ ଏକେବାରେ

শুমিয়ে ; পড়—মোহ ধোর—ভব ধোর—ভবের ধোর সব কেটে
কাবে ।

অরিন্দম । মা ! তুমি আমার এমন মা—এতদিন ত চিনতে
পারি নাই মা ।

নর্মদা । পরে পারবে—আবার যখন আসবে তখন চিলে পারবে।
এখন এস বাপ ! এস আগার বুক জুড়ান ধন—এসরে সিক্ক সিদ্ধিঙ্গ
কোল আলো করা অমূল্য বতন ! আগার বুকে এস বাবা ! যে
মাটীতে ষেখানে জগোছ সেই খানে সেই মাটীতে নিয়ে যাব । নইলে
হয় ত—শক্রগণ তোমার মাথাটা কেটে নিয়ে অনার্য রাজাৰ পায়েৱ
তলাবৰ ধৰে দেবে—মড়াৰ উপর র্হাড়াৰ ঘা বসাবে—রাজপুতেৰ মুখে
চূণকালী মাথাবে ।

অরিন্দম । তোমার ঘা ইচ্ছা মা ইচ্ছাময়ী ।

নর্মদা । (কোলে লইয়া) সন্তান অকর্মণ্য হলেই মাতৃ অক্ষে
বিশ্রাম কৰে । হায় ! আজ দুঃখময়ী বিজয়া ।

গীত ।

সঙ্গীগণ । হায় দেব ছবি আজ নিরঞ্জন ।

নবোদিত ভালু—রাত্রি বদনে—সর্বগ্রাস হ'ল এখন ॥

শুন্ত সংসাৰ শৃঙ্গ ভবন, বিৱশৃঙ্গ আহা মায়েৰ জীবন,

বুকেতে চাপিয়া মৰম বেদন—ত্যাগেৰ পূৰ্ণ নিৰ্দশন ॥

(অরিন্দমে লইয়া প্ৰস্থান)

(স্মৃথনন সহ যুক্ত কৱিতে বজাজি দেহে জয়সেন আসিল)

স্মৃথনন । এখনও নিৱন্ত—হও বীৱ !

জয়সেন । জীবন থাকতে না ।

ଶୁଧନନ । ଏହି ତ ତୋମାର କର ଥୁଟି ଶିଥିଲ ହେଁ ଆସଛେ ।

ଜୟମେନ । ତବୁଓ ଯଦ୍ବ କ'ରବ ।

ଶୁଧନନ । ମେ ଶକ୍ତି କହି ଆର ତୋମାର ବୀର ।

ଜୟମେନ । ସତ୍ତ୍ଵକୁ ଆଚେ—ଶେଷ ବିନ୍ଦୁ ।

ଶୁଧନନ । ସମ୍ମଳନ ହବେ ନା ।

ଜୟମେନ । ନା ହୁଁ—ମ'ରବ ।

(ଅଦୃଶ୍ୱର ହଇତେ ତୌର ଧାରିଯା ଶୁରମା ଆସିଲ)

ଶୁରମା । ତବେ ମର—

ଜୟମେନ । ଉଃ—କେ ତୁହି ଶୟତାନୀ ! (ପତନ)

ଶୁରମା । ତୋର ନିୟତି ।

(ସହସା ତ୍ରିଶୂଳ ଧାରିଣୀ ନିୟତି ଆସିଯା ସମ୍ମାଖେ)

ନିୟତି । ନିୟତି ! ତୋର ଓ ସମ୍ମାଖେ । (କେଶାକର୍ଯ୍ୟ)

ଶୁରମା । ଉଃ—ନିୟତିର ନମନେ ଆଗ୍ରହ ଭୀଷଣ କ୍ରକୁଟି—ଗେମ ଆଣ ସାଇ ଯାଇ ।

ନିୟତି । (ତ୍ରିଶୂଳାସାତେ) ଏକେବାରେ ସମାଲିଯେ । (ନିକ୍ଷେପ)

ଶୁଧନନ । ଅଲକ୍ଷେତ୍ର କଥା କ'ଛ କେ ତୁମି ?

ନିୟତି । ଆମି ନିୟତି । ରାଜୀ ମରେ ଯାଉ ।

ଶୁଧନନ । ତୋମାମ ଦେଖିତେ ପାଛି ନା କେନ ?

ନିୟତି । ଆମାମ ଦେଖିବାର ମମୟ, ତୋମାର ଏଥନେ ହୁଣି ରାଜୀ !

ତୋମାର ଶ୍ରୀର ହୁଣେଛିଲ ଦେଖା ହ'ଲ । ତୋମାର ଓ ସେ ଦିନ ମେ ସମୟ ହବେ ଆମି ଆପଣି ଗିଯେ ଦେଖା ଦେବ ତୋମାର କୋନ କଷ୍ଟ କ'ରେ ଖୁଜେ ନିତେ ହବେନା । ଏଥନ ଯାଉ ।

সুখনন । উঃ—সুরমা—পুত্রশোক হতে রক্ষা পেলে পাগলিনী ।
(প্রস্তাব)

নিয়তি । বাবা জয় !

জয়সেন । কে—মা ?

নিয়তি । আমার সঙ্গে এস বাবা !

জয়সেন । কোথা মা ?

নিয়নি । শান্তিধামে । (হাতধরা)

জয়সেন । নারায়ণ—(মৃত্যু)

গীত ।

নিয়তি । আয়রে ভক্ত মৃত্ত পুরুষ আপন ভবনে ।
দেব শাপে মহামূর্তি হ'ল তোমার এত দিনে ॥

জনমি গন্ধর্ব কুলে,
দেবরাজে অবহেলে,
নরলোকে এসেছিলে
পাতক খণ্ডনে—
হ'ল তোর কর্মশৈথ
ঘেতে হবে নিজের দেশ
ঐদেখ হৃষিকেশ
ডাকেন হস্ত সঞ্চালনে ।

(বুলেন) আয়রে হরি ভক্ত যত—
আয়রে শান্তি নিকেতনে ॥

(জয়সেনের দেহ লইয়া চলিয়া গেলেন)

নর্মদা

[৫ম অঙ্ক]

তুলীকা দৃশ্য ।

মাহিন্তী—অঙ্গঃপুর ।

(শশবাস্তে জঙ্গা আসিলেন)

অঙ্গা । ওঘোবতী—ওঘোবতী—

(দ্রুতগতি ওঘোবতী আসিলেন)

ওঘোবতী । কেন থচ ! অত বাঁকুল হ'য়ে ডাকছেন ?

অঙ্গা । হ্যায়—হ্যায় ! সর্দিমাশ হয়েছে সুন্দরী !

ওঘোবতী । মে কি—কি—হয়েছে ?

অঙ্গা । তিনিবতের যুক্তে—সৈগ্য ক্ষয় হওয়ায় স্বৈরে আমার
যাগদান করতে বলছে ।

ওঘোবতী । তারপর—

অঙ্গা । আমায় সহন কিনিবতে যেতে হয়েছে ।

ওঘোবতী । চলুন—আমিও যাব ।

অঙ্গা । মে কি ?

ওঘোবতী । অসন্তুষ্ট কি—ক্ষতি কল্পা ! যার মা তাই যুক্ত যেতে
পারে—তার যাওয়ায় অস্তায়ই বা কি ?

অঙ্গা । উপশিষ্ঠ রাজা ভার কে গ্রহণ করবে ?

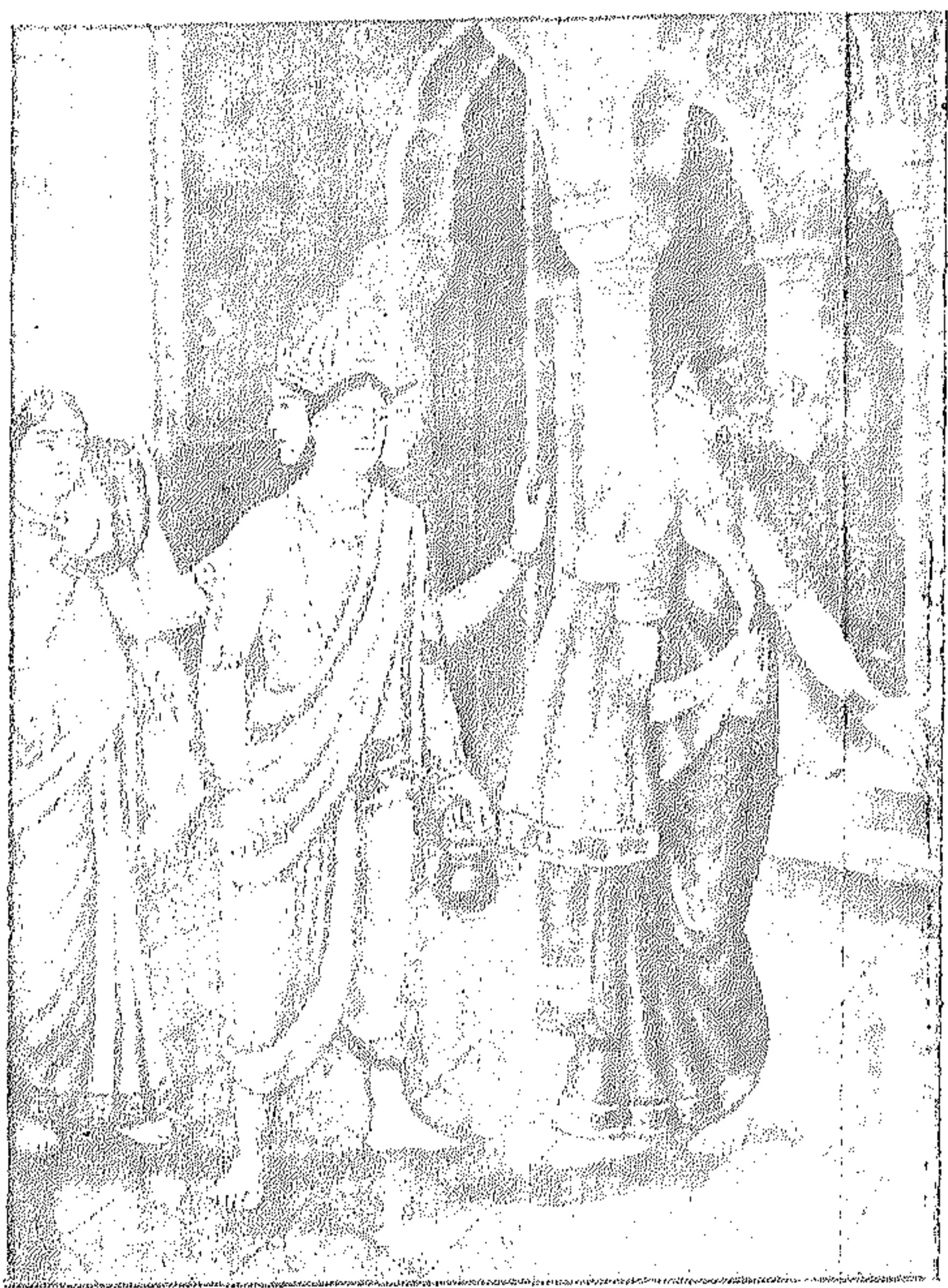
ওঘোবতী । ঈশ্বর । উপশিষ্ঠ রাজা—বৃক্ষ বিজ্ঞ বৃক্ষ মনীবর ।

অঙ্গা । তাই হবে—তবে প্রস্তুত হও ।

ওঘোবতী । প্রস্তুত হয়েই আছি চলুন । (গমনোগ্রহ)

(অরিন্দমের মৃতদেহ বক্ষে নর্মদা আসিলেন)

নর্মদা । (বাধা দিয়া) কোথা যাচ্ছি—যাসনে—কোন কল হবে

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର) କୋମଲ ପିଯାନ୍ତାଳେନ୍ଦ୍ରାମିନ୍ଦ୍ରିୟ

୧୦୧ ମୀ - ମ୍ବେ ଲୋକାଳ୍ପନି

୧୦୧

Sree Krishna Printing Works,

না—সব গেছে । অয় গেছে—অবি গেছে—সৈলু সামন্ত বীর কেউ
নাই । আর্যের কপাল ভেঙেছে—মুখ ফুবিয়েছে—চান ডুবে
গেছে । এখন আছে—আশা আছে—পারিস ত তার উপায় কর—
রাজাৰ রক্ষাৰ উপায় । আব এই নে—আমাৰ বাছাকে নে—বড়
প্লেহেৰ জিনিস—নাড়ীছেড়া ধম—মাঘেৰ বুকেৰ রক্ত সাজা—চিতা
সাজা—দে—বাছাকে শুইয়ে দে—আঙুল জেলে দে—দাউ দাউ
ক'রে পুডে ছাই হয়ে উডে যাক ।

ওঘোবতী । মা—মা ! দাদা আমাৰ নাই—উঃ (রোদন) ।

নর্মদা । চুপ কৰ—কান্দিসনে—গোল কবিস নে । ভাবিসনে ।
যা হৰাৱ তাই—হয়েছে । ছেলে আমাৰ বীৰ—যুদ্ধে মৰেছে—
স্বর্গে গেছে—আজ্ঞাৰ সদগতি হয়েছে । তাৰ জন্ত কান্দতে নাই—
কেননা । যাও—বাড়ীৰ ভিত—প্রাঙ্গণেৰ মধ্যস্থলে—তুলসী তলায়
চিতা সাজাও । জামাতা দেৰ কই—তাকে ডাক—রাজাকে রক্ষা কৰ
পুত্ৰ গেছে যাক—রাজাকে বাঁচাও । যাৱ জন্ত এত তাকে বাঁচাও ।
এখন দৈববল চাই—মাছুষেৰ শক্তিতে কুলাবে না । দেৰ প্ৰজাপতিকে
ডাক—দেৱী কৰোনা ।

ৰক্ষা । মা মা—

নর্মদা । বিধাতা ? জীবেৱ ভাগ্য বিধায়ক তুমি ? হ্যা বাবা জামাতা
তুমি—তোমাৰ শক্রমাতাৰ এমন কি অপৰাধ পাপ বা অন্তায় দেখে—
তাৰ—প্রতিফলে পুত্ৰশোক বিধি বিধান ক'বলে বাবা ।

ৰক্ষা । মা ! আপনি দেবী—অৱিন্দন অভিশন্ত দেৰশিশু খাপ
পূৰ্ণ ।

নর্মদা । তা'যাক—ছেলে যাক—এখন রাজ্যটা যে যায় বাবা !
রাজাৰ প্ৰাণাধিক প্ৰিয় প্ৰতিষ্ঠান যে অনার্যে দলন কৰে বাবা !

ଜୟମେଳ ଗେଛେ ପୁତ୍ର ମରେଛେ—କ୍ଷତି ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରି ବାବା । ଦୈଵବଳ ଦାଉ ବାବା । ସଲେଛିଲେ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କ'ରେ ଦେବେ—ଅକ୍ଷୟଭାବେ ରାଜୀକେ ଅଧିକାର ଦେବେ । ତାହି କର ବାବା—ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରାଖ ବାବା ରାଜୀକେ ବୀଚାଉ ବାବା ।

ଆମା । ଆମି ଦୈଵଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବେ ଝାକେ ଉକ୍ତାର କ'ରବ—ଏଥନ ଚଳିଥା ଅରିବ ସମ୍ଭାବି କରିଗେ ।

(ଉଭୟେ ବିଷାଦଭାବେ ଗେଲେନ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୂଷ୍ଟ ।

(କାରାଗାରେ ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ)

(କର୍ଣ୍ଣସିଂହ ପାଦଚାରଣା କରିତେଛେ);

କର୍ଣ୍ଣସିଂହ । ଏକ ଏକବାର ବେଶ ଥାକି । ଆବାର ଏକବାର ମାଥାଟା ବିଗ୍ନ୍ଦେ ଧୀଯ । ଏଥନ ବେଶ ଆଛି । ଏଥନ ବୁଝିତେ ପାରଛି ପାପେର ଏକଟା ପ୍ରତିଫଳ ଆଛେ—ଦୁଃଖର୍ମେର ଏକଟା ଦଗ୍ଧ ଆଛେ—ଅଭ୍ୟାୟେର ଏକଟା ଶୂଷ୍କ ବିଚାର ଆଛେ । ରାଜୀକେ ବିଧ ଥାଓଯାତେ ଗିଯେ—କି ଜାନି—କି ଏକଟା ଗୋଲିମେଲେ କାଣେ ନିଜେ ମେହି ବିଧ ମାଥାମ ଥାବାର ଥେବେ କେପେ ଉଠିଲାମ । ବୋଧ ହୁଏ ନର୍ମଦା ଲୋଡ଼େ—ଅର୍ଥ ଲୋଡ଼େ ସ୍ଵାର୍ଥେର ଧାତିରେ ପ୍ରୁଣ୍ୟାଧିନେର ଏଟା ଚାତୁର୍ବୀ । ହୀ—ତାହିତ—ଟିକ ! ମେହିତ ଆମାର ସର୍ବନାଶେର ମୂଳ—ମେହିତ ଆମାର ପାପ ସଜ୍ଜାନିଲେ ସୁତାହତି—ମେହିତ ଅଧର୍ମେର ପଦ୍ଧତି ଆମାର ପ୍ରସରକ । ସେ ଏକଟା ଭୟକ୍ଷର । ମାନବ

রূপে রাঙ্গস—গ্রেত—পশুরও অধম। দাদাকে তার শক্ত করে ধরিয়ে দিয়ে ঐ কারাগারে বেঁধে রেখেছে। আহা তার কাতর রোদন শুনলে আশাৰ মত পাষাণও ফেটে যায়—বিস্তু ভাই হয়ে তার কোম কষ্ট নাই—সেটা কি মাঝুয় ? (চিঞ্চা) আচ্ছা এতদিন ত কেবল পাগ ক'রে শেষে, অসার—অকৰ্ষা—উন্নাদ হ'য়ে বাধা আছি। পুণ্যের পথেত কথনও চলি নাই ! ভাল আজ একটু পুণ্য করি না কেন—গারদ ভেঙ্গে—নৰ্ম্মদার পতি ঐ রাজাকে মুক্ত ক'রে দিই না কেন ? তারপর যদি বেঁচে থাকি আৱ মাথাটা যদি এমনি ধাৰা—অন্ততঃ—মাঝে মাঝেও ঠিক থাকে—বাণিজ'ল না করে—তাহলে সেই—সুযোধনটাকেও সাবাড় ক'রে ধৰ্মের কাছে কৈফিয়ৎ দেৰাৰ একটা কাজ বাগাই। তার পৱনও যদি না মৰি—তখন নৰ্ম্মদাকে মা বলে তার পায়ে ধৰে ক্ষমা ভিক্ষা চাইব। সেই সতীৰ ক্ষমা আশীর্বাদ পেলে তখন মৰব। পাপেৱ গ্রামশিক্ষা ক'রতে কোনও পবিত্র সলিলা শ্ৰোতুষ্টী মধ্যে ঝাঁপ দিয়ে মৰব ! মা কালী ! বল দে মা—পুণ্য ক'রতে ভৱসা দেমা—ঠিক খাটী পথ দেখিয়ে নিয়ে চ বেটী ! রাতি প্ৰহৱ অতীত—এ সময় কারাগার নিষ্ঠক—নিৰ্জন। এই অবসৱ। এই সময় উত্তৰ ধাৱেৱ কম মজবুত সেই জানালাটাৰ গৱাঁদে ভেঙ্গে নিয়ে—সেই লোহার দাঙ্গাটাকেই অস্ত ক'রে বা'ৱ হয়ে পড়া যাক দেখি কতদূৰ কি ক'রতে পাৱি। জয় মা তাৱা—জয় মা তাৱা—জয় মা তাৱা।

(লক্ষ্ম দিয়া প্ৰস্তাৱ)

ପ୍ରକାଶ ଦୂଷ୍ଟ ।

(କାରାଗାର)

(ପ୍ରଥମ ଆସିଯା ବଳୀ ଦୁର୍ଘେତ୍ୟନକେ ରାଖିଯା ଗେଲ)

ଦୁର୍ଘେତ୍ୟନ । ,କି ଘୁଟ ଘୁଟେ ଅନ୍ଧକାର—ଏତ ବଡ କାରାଗାରଟାଯ ଏକଟି ମାତ୍ର ବାଁତି ମିଟ ଗିଟ କ'ରେ ଜଣଛେ ତାତେହି ଯା କତକଟା ଦେଖିବେ ପାଓଯା ଯାଚେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଅନ୍ଧକାର ଆମାର ମନେ ପ୍ରାଣେ ଚକ୍ର—ଏ ଅନ୍ଧକାର ଆମାର ଅନ୍ତରେ ବାହିରେ । ଯଶକ ଦଂଶନେ—ଅନାହାରେ—ଛିମ୍ବଶୟାମ୍ବ କାଳ କାଟାଛି ଆମି ଏକଜଳ ସମ୍ଭାଟ ହୁଏ । କାରାଗାରେ ପାପୀର ଦଣ୍ଡ ହୁଯ—ଆମିଓ ତବେ ମହାପାପୀ ନାହିଁଲେ ଏ ଦୁର୍ଗତି ଭୋଗ କେଳ ? ଏକ ଏକବାର ମନେ ହୁଯ—ଯଦି ଏକବାରଟି ଏକମୂଳକେର ଜଣ୍ଠ ଖୋଲା ପାଇ ତାହିଁଲେ ଛୁଟେ ଗିଯେ ଦେଖେ ଆସି ଆମାର ରାଜ୍ୟ—ଶୋଭାର ମାହିମାତ୍ତ୍ଵ କେମନ ଆଛେ । ଏକଟୁ ଏକଟୁ ମନେ ଆଶା ହୁଯ—ଜୀମାତା ଯଥିନ ଆମାର ଦେବତା—ତଥନ ବୌଧ ହୁଯ ଦୈବଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବେ ଆମାଯ ଉନ୍ନାର କ'ରିଲେଉ କରିବେ ପାରେନ—ଆରା ଆଶା ଆମାର ପ୍ରାଣାଧିକ—ଭାତ୍ତଭକ୍ତ ଭାଇ ଦୁର୍ଘେତ୍ୟନେର । ଶୁନେଛି—ଶକ୍ରରା ନାକି ଦୟା କରେ ଆମାର ଭାଇକେ ଛେଡେ ଦିଯେଛେ—ମଙ୍ଗଲେର କଥା ବଟେ । ତରୁ ପିତାର ନାମ ଥାକବେ—ଚିହ୍ନ ଥାକବେ—ବଂଶ ଥାକବେ । ଏହି କାରାକଟ୍ ଯେ ଆମାର ଭାଇକେ ମହିତେ 'ହୁଯ' ମାହି ତାର ଜଣ୍ଠ ଆମି ଖୁବ ଖୁସୀ । 'ଗତ ରାତରେ ଏକଟା ବିଭୌଧିକା ମାଧ୍ୟାନ ନିଦାରଣ ଦୁଃସ୍ଵର୍ପ ଦେଖେଛି । ଯେନ ଆବାର ଶକ୍ରଦେର ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ଚଲିଛେ—ମେହି ଯୁଦ୍ଧ ଧେନ ଆମାର ଅର୍ଲିନ୍ସ—ଜମ୍ବେନ—ଟୁ:—ନା—ନା—ଛି—ଛି ଏକି ଅନ୍ତାଯ ଧାରଣ ! ମଧୁଶୁଦ୍ଧ—ବିପଦବାରଣ—କୌନସିନ୍ହ—

(ধারপদে স্বযোধন)

স্বযোধন। এই ত—কারাগার। ঘোর অন্ধকার আজি আমারও
গামে একটা ঘোর অন্ধকার। তিক্তত রাজের আদেশ—যদি
দাদাকে হত্যা করতে পারি তবে আমিই কাল হতে প্রতিষ্ঠানের রাজা
হব। তাই এসেছি—সম্মাট হবার—আকাঙ্ক্ষায় দাদাৰ বুকে তীক্ষ্ণ
ধাৰ ছুৱি বসাতে এসেছি। ইশ্বর ! সাবধান—যেন মৃষ্টি শিথিল না
হয়—বুক ধেন কেঁপে উঠ না—হৃদয় ধেন দাদাৰ মিষ্টি বাকে জ্বীভূত
হওন। তাহলে রাজা হবার আশা শেষ। (অ) দাদা।

চুর্যোধন। আমার ভাই—স্বযোধনের গত—যে কে দাদা ব'লে
ডাকলে নয় ?

স্বযোধন। দাদা কি জেগে আছেন ?

চুর্যোধন। কে রে ? স্বযোধন নাকি ভাই ? (উচ্ছ্বাসে)

স্বযোধন। আস্তে কথা ক'ন—শক্রুণা জানতে পারলে আমার
প্রাণ যাবে।

চুর্যোধন। (চুপী চুপী) আমার কাছে আয় ভাই। (গমন)
ব'স—এই ছেঁড়া বিছানায় একটু ব'স ভাই তুই—তোৱ মুখ দেখে
হুর্কিসহ কাৱাকষ্ট ভুলে যাই।

স্বযোধন। দাদা ! . আপনি কারাগার হ'তে চলে যান।

চুর্যোধন। উপায় কই ভাই !

স্বযোধন। আমার এই কাৱারঙ্গীৰ বেশে চলে যান। আমি
তাকে হত্যা কৰে—এই তাৰ পরিষ্কারে সহায়তায় কৌশলে এখনে
এসেছি আপনাৰ প্ৰাণ বাঁচাতে—যান—বিজন্ম ক'ৱৰেন না।

চুর্যোধন। আৱ তুমি ?

ଶୁଯୋଧନ । ଆପନାକେ ମୁକ୍ତ କ'ରେ ଏହି କାରାଗାରେ ଥାକବ—ମରବ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ତାହି କି ହତେ ପାରେ । ତାହି ତୁମି ତୋମାକେ ମରତେ ଦିଯେ ଆମି ପ୍ରାଣ ବାଚାବ । ଛି—ତାହି ତା କି କରତେ ଆଛେ ? ତୋମାର ପ୍ରାଣ ଚେଯେ କି ଆମାର ପ୍ରାଣ ଏତ ଥଜ୍ଜେବ ଯେ ତାହିକେ ମେରେ ତାକେ ରାଖିତେ ହବେ । ନା ତାହି ତୁମି ଯାଓ—ବାଜ୍ୟ ଶାସନ କରଗେ—ରାଜୀ ହୁଏଗେ—ଆମି ଏହିଥାନେ ମରବ ।

ଶୁଯୋଧନ । ନା ଦାଦା ! ତାହିଯେର କଥା ରାଖୁନ—ଆପନି ଯାନ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ନାରେ ପାଂଗଳ ତୁହି ଯା ! ଆମି ମରବ ।

ଶୁଯୋଧନ । ନା ଦାଦା ଆପନି ଯାନ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ନା ତାହି ତୁହି ଯା ।

ଶୁଯୋଧନ । ତବେ ତୁମିହି ମର ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ହୀ—ଆମିହି ମରି । ତୁହି ତାହି ବେଚେ ଥାକ ।

ଶୁଯୋଧନ । ..(ସ୍ଵଗତ :) ତାଇ ଯାଓ— (ଛୁରି ପ୍ରହାରୋତ୍ତତ)

(କଣ୍ଠସିଂହ ଆସିଯା ଶୁଯୋଧନେର ମାଥାଯ ଲୌହଦଣ୍ଡ ମାରିଯା)

କଣ୍ଠସିଂହ । ତୁହି ଆଗେ ଯା—ଧରାର ଭାର କମେ ଯାକ । ହାଃ ହାଃ ବଞ୍ଜ ଗଜା ବଞ୍ଜ ଗଜା ଖୁଲ ଖୁଲ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । କେ ତୁମି ଆମାର ତାହିଯେର ମାଥାଯ ଲାଟି ମାରିଲେ ? ନିର୍ଦ୍ଦୂର—ରାକ୍ଷସ—ପିଶାଚ ।

କଣ୍ଠସିଂହ । ହାଃ ହାଃ ହାଃ ! ଓରେ ଏଥାନେଓ ରାକ୍ଷସ, ଏଥାନେଓ ପିଶାଚ । ପାଲା ! ପାଲା ! ପାଲା ! ଯାକ, ମହାପାପୀକେ ଆଛା ସାବାଡ କରେଛି । ମା ତାରା ! (କ୍ରତ ପଲାୟନ)

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ହୟ ! ହୟ ! କି ପାପେ ଏ ଜୀବଶୋକ ପେଲାମ ।

(ସ୍ଵୈଶେ ସୁଖନନ ଆସିଲ)

ସୁଖନନ । ଏକି ! ଏକି ! କାରାଗାରେ ଏତ ଗୋଲଧୋଗ କେନ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଖୁଲ ! ଖୁଲ ।

ସୁଖନନ । କେ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଆମାର ଭାଇ ! ଜୀବନ ଦୋସର ଭାଇ ସୁଧ୍ୟୋଧନ ।
ଆମାୟ ଉଦ୍‌ଧାର କ'ରିତେ ଏସେ ଖୁଲ ହେବେ !

ସୁଖନନ । (ନିଜମନେ) କୌଣ୍ଠଳ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବେ । ଆଜ୍ଞା, ଅନ୍ତର୍ଗତ
ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି । ରାଜାକେ ଆଜିଇ ଯେ କୋନ ପ୍ରକାରେ ଦୋଷୀ
ସାକ୍ଷ୍ୟକ୍ଷତ କରେ ଧରଂଶ କରା ଚାହି—ତାହଲେଇ ମାହିମ୍ବତୀ ଆମାର ଅଧିକାରେ
(ପ୍ରକାଶେ) କେ ଖୁଲ କରିଲେ ?

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଚିନି ନା ।

ସୁଖନନ । ବୁଝେଛି ଭଣ୍ଡ । ତୋମାର ଭଣ୍ଡାମ୍ଭୀ ! ତୁମିଇ ଭାତ୍ତହତ୍ୟା
କରେଛ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ମେ କି । ତା କି ହୟ ରାଜା ! ଭାଇଯେର ଜନ୍ମ ଯେ ଆମି
ଆଣ ଦିତେ ପାରି—ସବ ଦିତେ ପାରି—ସେଇ ଭାଇକେ ଆମି ହତ୍ୟା
କରେ ପାରି ? ବୋଲୋ ନା ବୋଲୋ ନା ! ହୟ ତ କୋନ ଶକ୍ତି !

ସୁଖନନ । କୋନ କଥା ଶୁଣିତେ ଚାହି ନା ! 'ତୁମିଇ ଭାତ୍ତହତ୍ୟକ
ନର ପିଶାଚ । ତୋମାର "ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ" ଶାସ୍ତି ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋକ କ୍ଷତି ନାହିଁ
କିନ୍ତୁ ଭାତ୍ତହତ୍ୟକୀ ଅପବାଦ
ଦିଓ ନା ଆମାୟ ।

କଲକିତ କରିଓ ନା ବଞ୍ଚି ଇତିହାସେ ।

ସୁଖନନ । କୋନ କଥା ଶୁଣିତେ ଚାହି ନା ! କେ ଆଛ କୋତଳ କର !
କମ୍ବେଦିକେ ଜଲଦି କୋତଳ କର ।

ମେଘଗଣ । (ତଥାକରଣୋତ୍ତମ)

(ଅକଞ୍ଚାର୍ଦ୍ଦିଶ୍ଵର ରଖି ବିଷାର କରିଯା ଅଙ୍ଗାର ଆଗମନ)

ଅଙ୍ଗା । ସାବଧାନ ! ଦୁଃଖ ହବି ଥିଲୁ ପାବକେ !

ଶୁଖମନ । ଉଃ କି ତେଜ ! କି ଜୋତି !

କି ଦାହିକା ଶକ୍ତି ତାହାତେ

ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧାତନା—

ଦୁର୍ଲିଙ୍ଗିତ ଜୀବା

ଆଗ ନିଯେ କରି ପଲାଯନ ! (ପ୍ରମେଣେ ପଲାଯନ)

ଅଙ୍ଗା । ରାଜ୍ଞୀ !

ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ଛଂଥେର ସମୟ ରାଜୀ ବଲେ ଇଂସାଲେ କେ !

ଅଙ୍ଗା । ଏ ସମୟେ ଜୁମେ ମୁକ୍ତ ହୁଯେ ନା—ଆମାର ହାତ ଧର—ଏସ ! ତୋମାର ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ଞୀ କ'ରେ ଦେବ ! ତୁମି ସପରିବାରେ ଆକ୍ଷମ ହୁଯେ ତୋମାର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କୁରେ ଥାକବେ । ତୋମାର ପୁଜ୍ଜ ଗେଛେ, ମେନାପତି ଗେଛେ, ଏ ସମୟ ଦୈବ ବଦ୍ଧ ଭବସା କର ; ଆମି ତୋମାର ଜୀମାତା ଅଙ୍ଗା ।

ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ହଁ ! ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟେ ଏସେହୁ ତବେ । ଚଲ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରେ ଦ୍ୱାତି ; ଆଗ ଯାକ ମାନ ଯାକ ସର୍ବଦ୍ଵ ଯାକ ଆମାର ରାଜ୍ୟ ଥାକ ! ଧାର ବୁକେ ଜଗେଛି ସେହି ରାଜ୍ୟ ଆମାର ଥାକ ! ସେ ରାଜ୍ୟ ଧରିତ୍ରୀ ଧାରେ ମତ କତ ତାର ସମେଚନ ସେହି ରାଜ୍ୟ ଥାକ ! ସେ ରାଜ୍ୟର ଜନ୍ମ ପୁର୍ବାଦି ସ୍ଵଜନବର୍ଗ ନିହତ ଆମାର ସେହି ରାଜ୍ୟ ଥାକ !

ଅଙ୍ଗା । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଆହେ ଅବିଚାର୍ୟଭାବେ ଆମାର ଆଦେଶ ପାଲନ କରବେ । ସାବଧାନ ଧିକ୍କତି କ'ରନା ।

(ଛର୍ଯ୍ୟୋଧନେର ହଞ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଅନ୍ତରାଳ)

সপ্ত দৃশ্য ।

বিন্ধ্যাচলের অস্তর্গত সপ্তপুরা শৈল খেণী ।

(ব্ৰহ্মা, দুর্যোধন, নর্মদা, ওঘোবতী বা তাপ্তি আসীন)

দুর্যোধন । বল বাবা ! রাজ্য রক্ষাৱ উপায় কি ?

ব্ৰহ্মা । এখন আৱ অন্ত কোন উপায় নাই মহারাজ ! কৌশলে
রাজ্য রক্ষা ক'ৱতে হবে ।

নর্মদা । বল বাবা ! সে কৌশল কি ?

ব্ৰহ্মা । অতীব ভয়ানক—ভয় ক'ৱবেন না । রাজ্য রক্ষা ক'ৱতে
হ'লে দিধা ভাৰবেন না । মহারাজ ও আমি প্ৰস্তুৱ মূর্তিতে রাজ্যময়
বিৱাজ ক'ৱব । আপনি ও আপনাৱ দুহিতা খৱ শ্ৰোতা তটিন হ'য়ে
ৱাজ্যেৱ পৰিধাৰণে বিৱাজমানা থাকবেন ? ” কেমন প্ৰস্তুত ?

নর্মদা । তাই কৱ বাবা ! ঘেন এমন পৰিকল্পনা অস্পৃষ্ট
অনাৰ্থ্যেৱ অধিকৃত না হয় । ওঘোবতী ! মা আমাৱ ! বড়ই তাপিতা
হ'য়ে জীৱন তোৱ কাটিবেছ । এখন লদীৱণে থাকতে পাৱবে
ত মা ?

ওঘোবতী । কেন পাৱব না মা ? আমি কি তোমাৱ মেয়ে নই ।
পতি দেৰতাৱ আদেশে—পিতাৱ উপকাৰে—খুব পাৱব ।

ব্ৰহ্মা । তবে প্ৰস্তুত হও সতী । পৱিত্ৰ জীৱন তোমাৱ যথন
জলময়ী হবে বিশ্বে তথন তাপ্তি বলৈ পৱিচিতা হবে । মা আমাৱ
নিজ নামে পূত প্ৰাহিনী “নর্মদা” ব'লে বিশ্ব বিদিতা হবেন । তবে
ভবিষ্যতে কেউ কেউ দেবীকে রেবান্দী ব'লে উল্লেখ ক'ৱবে । বিন্ধ্যা-
চলেৱ মধ্যবৰ্তী এই সপ্তপুরা বা সাতপুরা পৰ্বত । এই স্থান হ'তে

মহারাজকে মধ্যস্থলে রেখে তোমরা উভয়ে দক্ষিণ পশ্চিম কোণে
অর্থাৎ অগ্নিকোণে প্রধাবিতা হয়ে কাছে নামক উপসিন্ধুতে মিলিত
হও। এই স্থান হ'তে প্রতিষ্ঠানের সীমা। মহারাজ খেত বর্ণের
শৈল ক্ষৰকৃপে এখান হ'তে সীমান্ত পথ্যস্থ অঙ্গ বিস্তার ক'রে অবস্থান
ক'রবেন। আমি তোমাদের সকলের অংশ অবকুল ক'রে কাছে
পথ্যস্থ দম্ভবান শুল পর্বত মুক্তি ধারণ করতঃ অবস্থান ক'রব।
বিপক্ষের আগমন পথ রোধ ক'রবার জন্য ততুপরি সর্বক্ষণ প্রজলিত
বহি পরিদৃশ্যমান হবে—মধ্যে মধ্যে বহু অনার্যগণ সেই অগ্নিতে বিদ্ধ
হবে। পরে আবার নর্মদা তীরে এই মাহিমতীর অনুকরণে চুলি
অহেশ্বর নামে নব রাজ্য স্থাপিত হবে। এখন আর সময় নাই—
সকলের আমাৰ উপদেশ মত কাৰ্য্য সমাধানে সচেষ্ট হওয়া প্ৰয়োজন।

ওঘোবতী। আমাৰ চিৱ সাথী—হৱিপ্ৰেমোগ্নত ভাইটিকে আৱ
দেখতে পাৰ না।

অঙ্গা। পাৰে—তবে এখন নয়। নদীৱৰ্ণ ধাৰণেৰ পৱ।
সকলে। তবে দেবোজ্ঞা পালন কৱ। দুৰ্গা শ্ৰীহৱি দুৰ্গা শ্ৰীহৱি
দুৰ্গা শ্ৰীহৱি।

সকলেৰ অগ্নি কোণাভিমুখে গমন, মধ্যে ছুর্যোধনেৰ খেত প্ৰস্তৱ মুক্তি
ধাৰণ, বামপাৰ্শে ওঘোবতী তাঢ়ি নদী ও দক্ষিণে নর্মদা নদী এবং
সৰ্বোত্তমে অঙ্গাৰ খেত পৰ্বতকৃপে প্রজলিত হওন।

(কৰ্ণসিংহ আসিল)

কৰ্ণসিংহ। জনশ্রুতিতে জানতে পাৱলাম নর্মদা এখন নদীৱৰ্ণপে
পৃত সলিলা হ'য়ে সাগৰ সমষ্টি ধাৰিতা হয়েছেন। তাই ছুটে এসেছি

আজীবন অর্জিত মহাপাপের প্রায়শিত্ত ক'রতে ছুটে এসেছি ।
নর্মদে ! দেবীরূপা নর্মদে ! জীবন ভোর কুভাবে তোমায় দর্শন ক'রে
এখন উন্মাদ । তাই ক্ষমা চাহিতে এসেছি—তোমার পবিত্র জলে প্রাণ
বিসর্জন ক'রে মহাপাপের প্রায়শিত্ত ক'রতে এসেছি । মা ! সন্তান
কোল প্রার্থি—তাপিত তনয়ের আণকারিণী হয়ে তোমার শান্তি
সলিলে জীবনের সমস্ত শ্রান্তি দূর করব ! মা নর্মদা—

(জলে বাঁপ দিলেন)

(ধীরে ধীরে সত্যনারায়ণ গীতকর্ত্ত্বে আসিলেন)

গীত ।

সত্যসারায়ণ । নর্মদা পুলিনে, শামা সথী সনে,
সারাটী জীবন গাব গান ।
বড়ই তাপিতা হ'য়ে, তাপ্তি নাম লয়ে
(দিদি) ওঘোবতী নদী হ'য়ে, করিল প্রয়াণ ॥
শুভ্র দৈল শোভা মধ্য ও পার্শ্বে,
জলময়ী মাতা স্বতা সিন্ধু স্পর্শে,
সুন্দর মনোহর, নয়ন সুখকর,
সাধু যোগী নর দর্শে ;
হর্ষে বিহগ গায় বিভু গান,
তীরে তরু শোভা পায়, তটিনী বয়ে যায়
শ্রবণ সুখদ কুলু তান ॥
উত্তর পর্বতে প্রদীপ্ত হতাশন,
বগ্ন অনার্যে দহিছে অমুক্ষণ,

ସଥପୁରୀ ଆଜି ଶାନ୍ତି ନିକେତନ,
ମହୀତେ ଯହାପୂଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ—
ନର୍ଦା ତୃତୀୟ ଜଳେ, ଜୀବ ପାଇ କରିଲେ
ଗଦା ସମ ସବ ପାପ ଅସାନ ॥

ଅବଲିକା

ଅମ୍ବଦା
କବିତା

